Ministerul Educaţiei şi Cercetării

EDITURA CORVIN DEVA

Elena Lupşa
Victor Bratu

ECONOMIE

Manual pentru ciclul superior al liceului - clasa a XI-a, toate filierele, profilurile şi specializările, precum şi pentru clasa a XII-a, liceu tehnologic, ruta de profesionalizare progresivă prin şcoala de arte şi meserii şi anul de completare

Ministerul Educaţiei şi Cercetării

Elena Lupşa **Victor Bratu**

ECONOMIE

Manual pentru ciclul superior al liceului - clasa a XI-a,
toate filierele, profilurile şi specializările, precum şi
pentru clasa a XII-a, liceu tehnologic, ruta de profesionalizare
progresivă prin şcoala de arte şi meserii şi anul de completare

EDITURA CORVIN
DEVA

Economie

Manual pentru clasa a XI-a

Referenți:

Prof. dr. Aliss Andreescu,
Inspector de științe socio-umane Inspectoratul Școlar al Jud. Constanța
Prof. Laurențiu Hacman,
Inspector de științe socio-umane Inspectoratul Școlar al Jud. Suceava
Prof. dr. Gheorghe Tarara,
Colegiul Național „B. P. Hașdeu" – Buzău

Editura CORVIN
330065 Deva, Str. Gh. Barițiu, Nr. 9.
Tel.: 0254-234500, Fax: 0254-234588
www.corvin.ro E-mail: corvin@mail.recep.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Elena Lupșa, Victor Bratu
ECONOMIE (clasa a XI-a)
Deva, Editura Corvin 2006
p; cm.
ISBN

Manualul a fost aprobat prin Ordinul ministrului Educației și Cercetării nr. 4742 din 21.07.2006 în urma evaluării calitativ organizate de către Consiliul Național pentru Evaluarea și Difuzarea Manualelor și este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată prin Ordin al ministrului Educației și Cercetării nr. 3252 din 13.02.2006

Manualul este destinat pieței libere.

Nota: Economia fiind studiată, în funcție de profil și specializare, în cadrul unui număr diferit de ore, s-a decis marcarea distinctă a conținuturilor, după cum urmează:

- fără nici un însemn, conținuturile din curriculum-ul destinat tuturor elevilor care studiază economia, indiferent de numărul de ore;
- marcate cu un asterisc („*"), conținuturile obligatorii, pe lângă curriculum-ul de bază, la clasele cu un număr de 2 ore/săptămână;
- marcate cu două asteriscuri („**"), conținuturile care nu sunt prevăzute în mod direct de programă, dar care pot facilita înțelegerea temelor prevăzute și asigura un progres logic în studiul acestei discipline.

Tipografia GRAPHO-TIPEX Deva
2006

CUPRINS

***„Economia politică... ne dezvăluie economia societăţii;
ea ne arată modul în care naţiunile îşi procură
cele necesare subzistenţei.
Or, cum aceste lucruri sunt datorate eforturilor
indivizilor şi cum aceştia sunt cei ce beneficiază
de belşugul general care decurge de aici,
nu trebuie să considerăm economia politică drept
o problemă a oamenilor de stat în exclusivitate:
ea este o problemă a tuturor.”***

Jean-Baptiste Say

Catéchisme d’economie politique, 1826

Unitatea 1 Introducere în economie

1 Introducere în economie**

1.1 Modul economic de gândire

John Maynard Keynes (1883 - 1946)

Licențiat în matematică, studiază filosofia cu Alfred Whitehead și economia cu Alfred Marshall și Arthur C. Pigou. Editor, începând cu 1911, al celebrei *Economic Journal*, administrator de societăți, dobândește o avere considerabilă prin speculații la bursă și creează o situație de invidiat Colegiului din Cambridge, unde a studiat.

Implicat în toate proiectele economice interbelice de anvergură, participă, în 1944, la Conferința Bretton-Woods, când se înființează *Fondul Monetar Internațional*, fiind unul dintre arhitecții etalonului aur-devize.

Spre deosebire de liberalii clasici, consideră că mecanismele spontane ale pieței nu sunt suficiente pentru a realiza obiective, precum: ocuparea deplină, lipsa crizelor, creștere economică maximă posibilă etc.

Transformările pe care le aduce în teoria și politica economică sunt considerabile, conducând la fundamentarea teoretică a macroeconomiei și la apariția și dezvoltarea contabilității naționale.

Este deosebit de ușor de recunoscut (chiar o cerință pentru reușita acțiunilor noastre) că lumea contemporană este structurată atât în esența sa, cât și în banala viață de zi cu zi, de ceea ce se numește **economie**. Spunem simplu economie, dar în realitate este vorba despre un domeniu deosebit de vast a cărui abordare la un nivel teoretic, este realizată în cadrul ***științelor economice***.

Ne trezim în fiecare dimineață și fiecare dintre noi, mai mult sau mai puțin grăbit, se preocupă de realizarea a ceea ce îl interesează, de ceea ce trebuie să facă sau, într-o unică expresie, se preocupă de propriile interese. Aparent rămâne un mister cum în „haosul” urmăririi propriilor interese lucrurile totuși funcționează. Răspunsul, deși aparent simplu, ar trebui să plece de la faptul că oamenii aleg și aleg ceea ce este mai avantajos pentru ei. Realizând acest lucru, are loc un **proces de adaptare reciprocă la modificările pe care deciziile lor le determină în societate și în mediu**. Cu alte cuvinte nu trăim singuri, izolați unii de ceilalți, iar alegerile noastre țin întotdeauna cont de contextul ce ne permite, în cele din urmă, realizarea a ceea ce constituie scopul nostru.

Aici intervine, de fapt, economia în calitate de știință, respectiv de modalitate specifică de abordare a realității umane. Fiind vorba de om, de acțiunile acestuia, conținutul științelor economice, deși își are rigoarea sa specifică, nu va fi comparabil cu cel propriu unei științe precum fizica. Mai mult, după cum scria **J.M. Keynes**, „*Teoria Științelor Economice nu oferă un ansamblu de concluzii imuabile, aplicabile imediat în politică. Ea este o metodă, nu o doctrină, un instrument al minții, o tehnică de gândire care îl ajută pe posesorul ei să tragă concluzii corecte.*” În ce constă această „tehnică de gândire”? Evident în anumite presupoziții asupra comportamentului uman, în primul rând aceea care consideră că **oamenii întreprind acele acțiuni despre care ei cred că le vor aduce cele mai multe beneficii, cele mai multe avantaje**. Simplu spus, așa cum s-a subliniat, oamenii își urmăresc propriile interese, dar chiar prin aceasta acțiunile lor se dovedesc a se supune **principiului raționalității**. Intuitiv sau explicit evaluăm întotdeauna șansele sacrificate prin deciziile noastre.

Prin urmare, așa cum va dovedi o parcurgere atentă a conținutului acestui manual, nu este vorba, în primul rând, de a acumula o serie de informații, de concepte, ci de a lămuri modul în care acționăm, de a putea înțelege ceea ce ne face și ne permite să luăm anumite decizii și nu altele, și nu în cele din urmă, de a înțelege lucrurile despre care, mai ales în mass-media, ni se vorbește mai tot timpul. Înseamnă a dobândi posibilitatea de a explica nu numai ceea ce ține evident de domeniul economic, ci fenomene sau procese care aparent nu ar avea nimic în comun cu acest domeniu. Tot ceea ce ține de existența noastră presupune astăzi și un aspect economic. Întorcându-ne la Keynes, se spune că acesta ar fi propus, odată, un toast pentru economiști, „deținătorii posibilităților civilizației”. Economiștii sunt deținătorii posibilităților, dar nu deținătorii garanțiilor pentru progresul civilizației. Acesta ține de noi toți, mai ales în măsura în care avem un **mod economic de gândire**.

În ce constă un astfel de mod economic de gândire? În compararea avantajelor, pe care le obținem prin acțiunile pe care le întreprindem, cu ceea ce consumăm (cheltuim) pentru a obține acele avantaje. O idee foarte simplă, pe care o practicăm, de altfel, în fiecare clipă a existenței noastre. Într-o astfel de perspectivă, economia în calitate de știință nu face decât să ne ajute să dezvoltăm acest mod economic de gândire pe măsura complexității lumii contemporane.

1.2 Activitatea economică: formă principală a acțiunii sociale

Aşa cum s-a subliniat mai înainte, oamenii, pentru a-şi asigura continuitatea existenței, urmăresc realizarea unei multitudini de interese, în acest scop acționând într-o multitudine de direcții: social, cultural, educativ, politic, tehnic, religios etc., dar nu în ultimul rând economic. De fapt, în ansamblul activităților umane, **activitatea economică** deține un rol prioritar.

O cercetare chiar sumară a ceea ce se poate numi activitate economică ne va arăta foarte repede că este vorba despre un domeniu deosebit de complex al acțiunii umane, în cadrul căruia cel mai important rol este deținut de ceea ce constituie, la un nivel general, forma de activitate definitorie pentru om, anume **munca**.

Munca reprezintă activitatea conştientă, specific umană, prin care oamenii îşi procură mijloacele necesare realizării scopurilor proiectate în conformitate cu interesele determinate de nevoile existenței.

În ce constau aceste nevoi ce trebuie satisfăcute? Sunt deosebit de diverse, iar pentru a le satisface este necesar să ne procurăm o mare diversitate de bunuri. Cu milenii în urmă totul era poate mai simplu, dar astăzi ştim cu toții că acțiunile ce trebuie întreprinse pentru a atinge un astfel de țel sunt ele însele deosebit de diverse. Consumăm, dar pentru a consuma avem nevoie ca mai întâi acele bunuri să fie produse, să existe o distribuție a acestora, prin urmare să se desfăşoare un proces de schimb şi abia după aceea să vorbim de consum.

Fiecare dintre aceste acțiuni presupune la rândul său o serie de acte şi fapte care nu pot fi recunoscute decât ca economice. Spre exemplu, activitatea de producție presupune a face apel la o serie de resurse, a desfăşura o serie de procese tehnologice, a presta o anumită muncă etc., în cele din urmă fiind obținut bunul economic care, la finalul unui anumit parcurs economic, va ajunge în mâinile unui consumator propriu-zis. Mai mult, activitatea economică cunoaşte un proces progresiv de diversificare, specializare şi integrare care nu face decât să accentueze cu atât mai mult complexitatea sa.

Activitatea economică reprezintă domeniul fundamental, de o mare complexitate, al activității umane care cuprinde ansamblul faptelor, actelor şi reacțiilor umane, concretizate în decizii şi comportamente relative la atragerea şi utilizarea resurselor economice rare, cu întrebuințări alternative, în vederea producerii, schimbului şi consumului de bunuri economice, potrivit nevoilor şi intereselor existente.

Producția reprezintă componenta activității economice care rezidă în consumul de mijloace de producție în vederea generării de bunuri materiale sau servicii destinate consumului direct sau indirect în vederea satisfacerii nevoilor umane.

Repartiția reprezintă componenta activității economice prin care bunurile materiale şi serviciile sunt orientate, prin intermediul pieței, spre destinațiile lor, precum şi procesele de distribuire şi redistribuire a veniturilor rezultate în urma desfăşurării activității economice.

Schimbul reprezintă componenta activității economice care cuprinde activitățile de distribuire a bunurilor materiale şi serviciilor prin procesul de vânzare-cumpărare sau alte modalități de transferare.

Consumul reprezintă componenta activității economice care rezidă în utilizarea efectivă a bunurilor materiale şi serviciilor pentru satisfacerea directă sau indirectă a nevoilor umane şi care determină pierderea imediată sau treptată a utilității acestora.

Economia, termen sinonim cu cel de **activitate economică**, constituie un sistem care poate fi abordat structural sub mai multe aspecte. Astfel, dacă se consideră **palierele activității economice** pot fi diferențiate **microeconomia**, **mezoeconomia**, **macroeconomia** şi **mondoeconomia**.

Activitatea economică

Microeconomia

Microeconomia constă în fenomenele şi procesele economice ce se manifestă la nivelul participanților individuali la activitatea economică (gospodării, întreprinderi, bănci etc.).

Mezoeconomia

Mezoeconomia constă în fenomenele şi procesele economice ce se manifestă în cadrul sectoarelor de activitate economică sau al ramurilor economice.

Macroeconomia

Macroeconomia constă în fenomenele şi procesele economice ce se manifestă la nivelul întregii economii considerată ca sistem.

Mondoeconomia

Mondoeconomia constă în fenomenele şi procesele economice ce se manifestă în cadrul legăturilor economice dintre economiile naționale, respectiv economia considerată la scară planetară.

1.3 Sistemul științelor economice

Economia politică, în calitate de știință teoretică, reprezintă un ansamblu de cunoștințe structurate logic în cadrul unui sistem unitar, care dezvăluie legăturile și raporturile legice dintre fenomenele și procesele economice, esența acestora, resorturile interne ale vieții economice.

Fenomenele economice sunt forme de manifestare la suprafața societății a activităților economice (de exemplu, producția, vânzarea, cumpărarea etc.).

Procesele economice se referă la punerea în evidență a transformărilor de natură cantitativă, calitativă și structurală care au loc în starea fenomenelor economice și care reflectă desfășurarea acestora în timp și spațiu (de exemplu, creșterea prețurilor, modificarea cererii și a ofertei, creșterea productivității muncii etc.).

După cum este deja evident, economia societății se caracterizează printr-o mare diversitate și complexitate, cunoașterea sa, analiza fenomenelor, proceselor și a actelor economice, înțelegerea mecanismelor de funcționare, revenind ca obiect de studiu **științei economice**. Complexitatea și diversitatea activității economice impun însă existența, în realitate, a unui **sistem al științelor economice**. Acesta, la un nivel general, este structurat după cum urmează:

I. **Științe economice fundamentale**: **Economia politică**, **Istoria economică**, **Istoria doctrinelor economice**, **Științe funcționale**: Managementul; Contabilitatea; Prognoza; Statistica etc.

II. **Științe teoretico-aplicative**:
- **Științe economice speciale**: Ergonomia; Circulația bănească; Piața financiară; Finanțe-credit etc.
- **Științe economice de ramură**: Economia industriei; Economia comerțului; Economia construcțiilor; Economia agriculturii etc.
- **Științe economice ale întreprinderii**;
- **Economia mondială**;

III. **Științe economice de graniță**: **Sociologia economică**, **Geografia economică**, **Cibernetica economică**, **Economia protecției mediului ambiant** etc.

Sistemul științelor economice, structurat astfel datorită diviziunii muncii științifice și a nevoilor practice, este un **sistem deschis**, **dinamic**, în care se produc permanent modificări generate de necesitatea corelării științei cu practica economică.

Economia politică cunoscută și sub numele de economie este o știință teoretică ce studiază comportamentul uman în activitatea de alocare, în condiții optime, a resurselor cu folosire alternativă, pentru satisfacerea unor trebuințe nelimitate și în diversificare continuă.

Economia politică **a apărut din necesitatea realizării unui raport cât mai adecvat între resurse și nevoi**, între producție și consum, între caracteristicile sale putându-se enumera:
- este o **știință teoretică**, care urmărește înțelegerea vieții economice;
- este o **știință cu caracter istoric**, care reflectă ideile, concepțiile și teoriile economice din fiecare etapă istorică;
- are ca rezultat **administrarea eficientă a unor resurse limitate**;
- are un **caracter practic**, **formativ**, **educativ**, oferind agenților economici posibilitatea de a acționa rațional și eficient;
- studiul său reprezintă un **act de cultură** prin cunoașterea unuia din cele mai importante domenii ale vieții sociale, domeniul economic.

Profesorul american **Gregory N. Mankiw** a precizat **10 principii definitorii ale științei economice și ale studiului acesteia**:
1. Oamenii se confruntă cu alegerea.
2. Costul unui bun, al unei acțiuni și operațiuni reprezintă șansa sacrificată, acel ceva la care se renunță pentru a avea bunul, pentru a efectua acțiunea respectivă.
3. Oamenii raționali iau deciziile lor pe baza analizei în termeni marginali.
4. Oamenii răspund la stimulente, ei acționează în concordanță cu interesele lor.
5. Specializarea, schimbul, comerțul îi pot îmbogăți pe toți.
6. Piețele sunt, în general, o formă bună de organizare a activităților economice.
7. Guvernele pot uneori să îmbunătățească rezultatele pieței.
8. Standardul de viață dintr-o țară depinde de capacitatea acesteia de a produce bunuri materiale și servicii în cantități, structuri și de calitate corespunzătoare.
9. Prețurile cresc atunci când guvernul tipărește prea mulți bani.
10. Pe termen scurt, societatea este confruntată cu alegerea între inflație și șomaj.

1.4 Metode, tehnici și instrumente de analiză economică

Precum orice știință, economia are un obiect de studiu propriu, iar în această măsură metode specifice de investigare, principii proprii de formulare a strategiilor de rezolvare a problemelor economice etc.

Demersul inițial, ca în cazul celor mai multe dintre științe, s-a rezumat la observarea realității și la descrierea acesteia, rezultatul fiind ceea ce se numește **economie empirică**. Depășirea acestei faze s-a realizat prin împrumutarea unor tehnici și instrumente de analiză, sistematizare și interpretare a faptelor de la alte științe. Progresiv au fost formulate principiile generale, **legile economice**, fără însă ca termenul de „lege” să aibă același sens precum în cazul științelor exacte. **Economia**, așa cum s-a subliniat, **studiază comportamentul uman**, deosebit de complex și adesea imprevizibil. În timp ce legile fizicii precizează cu certitudine ceea ce se întâmplă dacă sunt date anumite condiții, reducerea prețului la o anumită categorie de bunuri, de exemplu, nu va determina cu certitudine creșterea cantităților cumpărate din acel bun într-o anumită mărime, ci devine doar posibilă o astfel de creștere, influențată însă de multe alte variabile.

Sistemul metodologic al științei economice cuprinde instrumente, precum:

1. **unitatea inducție-deducție**, concepută ca o metodă cu trei etape: observarea faptelor, fără idei preconcepute; imaginarea unei explicații generale, a unor ipoteze; verificarea ipotezelor prin confruntarea cu realitatea;
2. **abstractizarea științifică**, în sensul eliminării a ceea ce nu este semnificativ și a identificării factorilor relevanți;
3. **unitatea metodă istorică-metodă logică**, respectiv considerarea componentelor economiei prin prisma evoluției lor în timp și spațiu, dar corelată o astfel de analiză cu sistematizarea elementelor relevante în modele explicative, adesea în formă matematică și/sau grafică;
4. **metoda „ceteris paribus”**, care constă în studierea unei variabile sau fenomen prin considerarea celorlalte ca fiind constante;
5. **unitatea analizei cantitative-calitative**: în pofida a ceea ce se crede, economia nu înseamnă numai consemnarea unor evoluții cantitative, ci cercetarea trebuie să țină seama și de conexiunile dintre actele și faptele economice, iar după aceea de conexiunea acestora cu celelalte aspecte ale existenței umane, altfel spus și de aspectele calitative.

Formarea și dezvoltarea unei teorii economice presupune, în general, operarea cu: definiții riguroase ale variabilelor economice (mărimi exprimate de regulă numeric, al căror nivel se poate modifica); formulări de ipoteze și presupuneri, elaborarea unor modele de analiză; formulări de predicții, respectiv propoziții care pot fi deduse din acea teorie; testări, respectiv confruntări ale predicțiilor formulate cu realitatea etc.

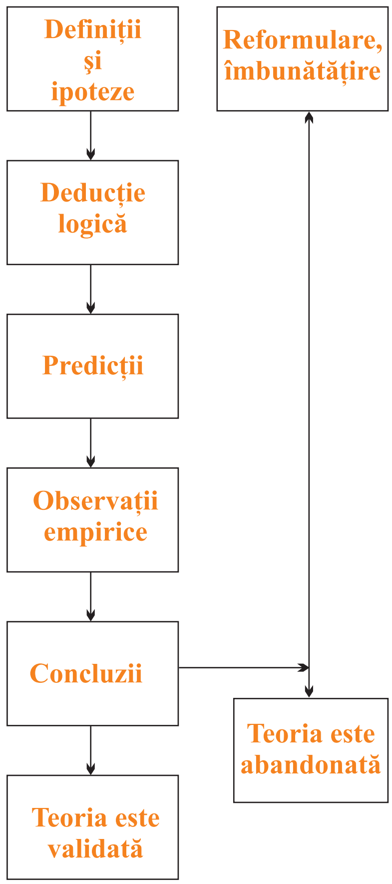
O distincție importantă pentru știința economică este și aceea dintre economia pozitivă și economia normativă. Astfel, **economia pozitivă** se rezumă la a descrie și a explica realitatea, în scopul surprinderii și formulării concise a regularitățior economice. **Economia normativă**, dimpotrivă, formulează judecăți de valoare despre cum ar trebui să arate economia și ce politici economice trebuie aplicate pentru a obține anumite rezultate.

Rezultatul cercetării științifice în ordine economică sunt teoriile economice, definite ca **ansamblul propozițiilor economice adevărate (noțiuni, concepte, teoreme, axiome, legități, reguli), organizate într-un sistem logic coerent, prin care se descrie și se explică diferite aspecte ale domeniului realității economice**. Principalele **funcții** ale teoriilor economice sunt: explicația, predicția, sistematizarea, funcția cognitiv-informațională și funcția prescriptivă.

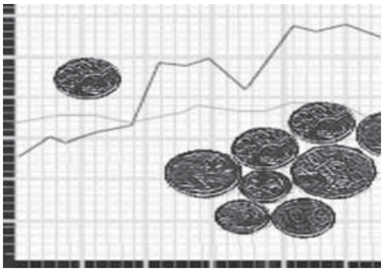
Sistemul metodologic al științei economice este astfel constituit, la fel ca în cazul oricărei alte științe, pentru a surprinde realitatea economică sub toate determinările ei: cauzale, condiționale, de stare, structurale etc.

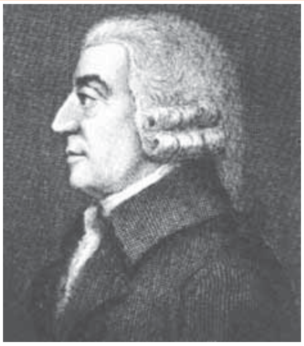

Procesul elaborării teoriilor economice

1.5 Elemente de istoria ştiinţei economice

Adam Smith (1723 - 1790)

Economist şi filosof scoţian, considerat „părintele” economiei politice moderne, în special datorită tratatului său *Avuţia naţiunilor*. Se impune în ştiinţa economică mai ales datorită manierei riguroase şi sistematice de abordare a unor probleme economice fundamentale, precum: diviziunea muncii, creşterea economică, teoria valorii etc.

Preocupat de rolul statului în activitatea economică, efectuează analize comparative ale diferitelor sisteme economice cunoscute: sistemul mercantil, sistemul agricol şi sistemul libertăţii naturale. Adept al celui din urmă, promovează ideea autoreglării sistemului economic prin celebra sintagmă a „mâinii invizibile”. Încearcă astfel să impună o viziune optimistă asupra economiei de piaţă, subliniind necesitatea asigurării libertăţii de acţiune a agenţilor economici şi a elaborării de către stat a regulilor jocului.

Dacă gândirea economică are o istorie relativ îndelungată, economia, în calitate de ştiinţă, s-a constituit relativ târziu, denumirea provenind de la o lucrare scrisă în **1615** de **Antoine de Montchrestien** intitulată „*Tratat de economie politică*”, termenul fiind construit în baza cuvintelor greceşti *oikos* (casă, gospodărie), *nomos* (lege, regulă) şi *politeia* (orânduire socială).

Preocupări şi chiar lucrări de economie au existat încă din Antichitate, în acest sens fiind de amintit „*Economia*” lui Xenofon, „*Republica*” lui Platon, „*Politica*” şi „*Etica nicomahică*” ale lui Aristotel.

În **Evul Mediu**, economia rămâne subordonată cu precădere moralei: bogăţia materială, acumularea de bani, dorinţa de câştig sunt respinse de ideologia dominantă, creştinismul, care consideră mai importantă căutarea mântuirii. Dobânda capitalului, asimilată cametei, este condamnată de teologi care se preocupă de găsirea unui „preţ just”, corespondent unor schimburi echitabile.

Renaşterea, simultan cu constituirea statelor naţionale, reprezintă momentul în care viaţa economică se dezvoltă, când are loc expansiunea economiei de schimb, acestea fiind însoţite şi de o creştere a preocupărilor teoretice privind economia. Tratatul amintit mai sus, este reprezentativ pentru şcoala „mercantilistă”, care vedea izvorul bogăţiei în schimb, aurul şi argintul fiind considerate sursele principale ale bogăţiei. Acum apar şi primele noţiuni de teorie monetară: spre exemplu, **J. Bodin** explică creşterea preţurilor în secolul al XVI-lea prin afluxul de aur provenit din America.

La sfârşitul secolului al XVIII-lea apare **şcoala fiziocrată** care susţine ideea unei „ordini naturale”: trebuie descoperite legile naturale care guvernează orice societate. Fiziocraţii susţin că nu comerţul produce bogăţie, ci producţia de bunuri, deşi ei reduc producţia la agricultură. Se constituie însă, prin **Fr. Quesnay**, o viziune de ansamblu a circuitului economic şi a fluxurilor economice („*Tabloul economic*” este primul model cantitativ al circuitului macroeconomic).

Ştiinţa economică în sensul deplin al cuvântului se constituie abia odată cu **economiştii clasici**, în momentul în care începe revoluţia industrială şi constituirea capitalismului. Principalele nume şi titluri ce pot fi amintite sunt: **Adam Smith** (*Avuţia Naţiunilor*), **David Ricardo** (*Despre principiile economiei politice şi impunerii*), **T.R. Malthus** (*Eseu asupra principiului populaţiei*), **J.B. Say** (*Tratat de economie politică*) ş.a.m.d. Economiştii clasici sunt apărătorii liberalismului economic, susţinând că indivizii au comportamente raţionale, că piaţa reprezintă principiul reglării economice şi că valorile se schimbă contra valori. Făcând apologia *laisser faire*-ului, ei considerau că jocul concurenţei echilibrează „natural” activitatea economică.

Critica economiei politice reprezintă subtitlul ediţiei originale a *Capitalului*, opera fundamentală a lui **Karl Marx**, scopul său fiind fundamentarea socialismului în opoziţie cu economia politică clasică. După Marx, oamenilor li se impun legi economice independent de voinţa lor, legi care nu au nimic universal sau natural şi conţin în ele însele condiţiile distrugerii societăţii, instaurând contradicţii între relaţiile de producţie şi forţele de producţie. Astfel, în producţia socială a vieţii lor, oamenii intră în relaţii determinate, independente de voinţa lor, relaţii de producţie, care corespund unei trepte de dezvoltare determinate a forţelor lor de producţie materiale. Totalitatea acestor relaţii constituie structura economică a societăţii, baza reală pe care se înalţă o suprastructură juridică şi politică şi căreia îi corespund forme determinate ale conştiinţei sociale. Prin urmare, legile economice sunt simultan coercitive şi determinate istoric. Când coerciţia devine acută începe o epocă de revoluţie socială. Momentul în care Marx scrie, acela al relaţiilor de producţie burgheze, este apreciat ca ultima formă antagonistă a procesului de producţie social, urmarea acestui moment fiind preluarea, prin revoluţie, de către proletariat a instrumentelor de producţie, ceea ce ar avea drept consecinţă dispariţia alienării în raport cu propriile produse.

În anii ’70 ai secolului al XIX-lea, are loc **revoluția marginalistă**, care se preocupă de modul în care agenții economici pot proceda pentru cea mai bună utilizare posibilă a unui anumit factor de producție, disponibil în cantitate fixă. Raționamentul care stă la baza alocării este cel marginal, analiza construită de către marginaliști fiind una normativă: ei descriu bazele calculului economic rațional, iar nu realitatea economică. Marginaliştii oferă totuşi un nou fundament teoretic liberalismului.

În secolul al XX-lea, noutatea demersului economic este trecerea de la analiza microeconomică la o viziune macroeconomică, inițiatorul analizei macroeconomice fiind **J.M. Keynes** cu lucrarea sa *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii şi a banilor*. El este fondatorul **curentului de gândire dirijist**, de susținere a intervenției statului în economie. Contribuțiile sale principale sunt: analiza, din perspectivă globală, a agregatelor naționale; crearea unui model de echilibru global în economie; formularea teoriei moderne a monedei; susținerea intervenției statale, în scopul relansării consumului şi a gradului de ocupare; necesitatea promovării de către stat a unor politici macroeconomice adecvate pentru prevenirea sau atenuarea crizelor economice, combaterea şomajului, asigurarea sporirii produsului social şi a venitului național etc.

Keynes ajunge, în lucrările sale, la concluzia că „nu siguranța, ci incertitudinea formează miezul economiei capitaliste”, că nu există o „mână invizibilă” care să echilibreze întotdeauna economia. Fazele de reducere a activității economice pot fi depăşite prin intermediul politicilor monetare şi bugetare, altfel spus prin acțiuni ale guvernului. Din aceste motive s-a spus adesea, despre Keynes, că a înlocuit „mâna invizibilă” cu „pumnul invizibil”.

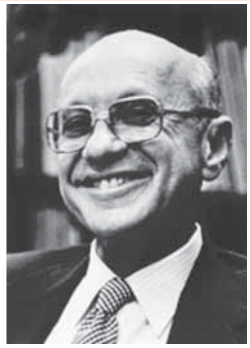
Keynesismul a reprezentat până la începutul anilor ’70 doctrina economică fundamentală pentru reglementarea economică, începând cu această perioadă el fiind însă subminat de un alt curent de gândire, anume **monetarismul**. Printre reprezentanții acestui curent trebuie amintit, în primul rând, **Milton Friedman**, care argumentează că economia privată nu este înclinată spre instabilitate, variațiile activității economice fiind datorate, în realitate, intervenției guvernamentale. Cu aceasta se redescoperă piața, fapt ce conduce la proliferarea teoriilor de inspirație liberală. Dirijismul, în acest context, descurajează munca şi investițiile, ceea ce înseamnă o reducere a productivității muncii. În realitate trebuie încurajate investițiile prin reducerea impozitelor pe proprietate şi venituri, astfel fiind stimulată într-adevăr libera inițiativă, respectiv urmărirea propriilor interese.

Liberalismul contemporan sau, dacă este să utilizăm sintagma mult mai uzuală, economiile de piață contemporane, sunt diferite de ceea ce gândea A. Smith. Globalizarea, integrarea economică, economia informațională sunt realități de neanticipat chiar în urmă cu mai multe zeci de ani, dinamica realității economice dovedindu-se tot mai accentuată, ceea ce face cu atât mai important rolul ştiințelor economice.

Desigur, ştiința economică este o ştiință vie, în continuă devenire, care răspunde prompt devenirii ce marchează viața economică a societății.

Istoria economică reprezintă componenta sistemului ştiințelor economice care studiază economia în desfăşurarea sa efectivă, cu toate particularitățile ce se pot pune în evidență în devenirea istorică de la un spațiu la altul, relativ la dezvoltarea factorilor de producție, a producției, consumului etc., precum şi influențele exercitate asupra economiei de instituțiile statale, politice etc.

Istoria gândirii economice (istoria economiei în calitate de ştiință) reprezintă componenta sistemului ştiințelor economice care studiază ansamblul reflecțiilor relative la viața economică (idei, teorii, doctrine, legi, politici etc.).

Milton Friedman (n. 1912)

Economist american, întemeiază „Şcoala de la Chicago”, în 1976 primind premiul Nobel pentru economie, argumentarea subliniind „contribuția sa la studierea teoriei monetariste şi demonstrarea politicii de stabilitate economică”. Potrivit lui M. Friedman, economia bazată pe legile pieței este funcțională, această funcționalitate accentuându-se cu atât mai mult cu cât este mai liberă. În lucrarea *A Monetary History of the United States*, publicată în 1963, va ataca, de altfel, două dintre elementele majore ale teoriei keynesiene: economia de piață devine instabilă în lipsa intervenției guvernelor şi politica monetară din timpul crizei din 1929-1933 a fost inutilă. Dimpotrivă, el consideră că guvernele trebuie să se retragă din aproape toate domeniile economiei, criza din 1929-1933 fiind un bun exemplu pentru a dovedi cât de mult rău se poate provoca atunci când decizia este în mâna câtorva oameni. Intervențiile guvernamentale au făcut mai mult rău decât bine şi în domenii, precum: transporturile, învățământul public, subvențiile agricole, programele de construcție de locuințe etc.

Lecturi Suplimentare

„Economia este ştiinţa despre acele resurse productive rare, pe care oamenii le aleg cu ajutorul banilor sau fără ei, pentru a produce diferite bunuri şi despre repartiţia lor între diferiţi oameni sau grupuri ale societăţii, în scopul consumului lor prezent sau viitor.” (Paul Samuelson)

„Economicul nu este un domeniu al arbitrarului. Dezordinea aparentă din domeniul deciziilor individuale se combină şi duce la apariţia unei ordini globale, ce-şi are propriile sale reguli. Cum arată Jean-Pierre Dupuy, «creaţia apare din haos şi din dezordine. Aleatoriul face parte din organizare. Dezordinea este în inima a ceea ce defineşte ordinea». *Există forţe economice, probabil la fel de puternice şi la fel de stabile, ca şi forţele de atracţie dintre corpuri*.” (Michel Didier, *Economia: regulile jocului*, Editura Humanitas, p. 10)

„Ideile economiştilor şi ale teoreticienilor politicii, şi atunci când au dreptate şi atunci când greşesc, exercită o influenţă mai puternică decât se crede îndeobşte. Într-adevăr, puţine alte lucruri guvernează lumea. Oamenii de acţiune, care se cred liberi de orice influenţe intelectuale, sunt de obicei robii vreunui economist defunct. Maniacii aflaţi la putere, pe care îi inspiră glasuri pe care numai ei le aud, îşi extrag declaraţiile delirante din operele vreunui scrib savant apărute cu câţiva ani mai devreme.” (J.M. Keynes, *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii şi a banilor*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, cap. 24)

„Trebuie oare reluată teza comună, vechea definiţie «realistă» care, de la Platon până la A. Smith şi A. Marshall, reduce economia la avuţia materială a societăţilor? Această definiţie este vulnerabilă pentru că atrage după sine o obiecţie devenită clasică (...). Economia se referă deci şi la producţia şi la schimbul de servicii, dar din definiţia «realistă» a clasicilor lipseşte tocmai acest domeniu imens (...).Trebuie deci, pur şi simplu, completată definiţia clasică, precizând că activitatea economică constă în producţie, repartiţie şi consum de bunuri şi servicii? Nu este greu de văzut că se ajunge, din motive diferite, în acelaşi impas ca în cazul teoriei formale. Dacă producţia de servicii este economică, atunci economia absoarbe şi explică toată viaţa socială, religia, rudenia, cunoaşterea, politica. Din nou totul devine economie de drept şi nimic nu rămâne în fapt non-economic. Definiţia realistă, astfel completată, devine falsă, nu pentru că lasă deoparte realitatea economică a serviciilor, ci pentru că face să se includă în Economie întreaga producţie de servicii, toate aspectele unui serviciu, deşi Economiei nu îi aparţine *decât un aspect* al oricărui serviciu. Care este acest aspect? Un serviciu, o activitate neeconomică, are un aspect economic atunci când realizarea acestui serviciu antrenează direct sau indirect utilizarea mijloacelor materiale.” (M. Godelier, *Rationalité et irrationalité en économie*, Maspero, 1966, p. 27-28)

Aplicaţii/Evaluare

1. Premiul Nobel pentru economie începe să fie acordat abia începând cu anul 1969, ceea ce înseamnă o diferenţă destul de mare, comparativ cu momentul când acesta începe, în general, să fie acordat. Care credeţi că este motivul acestei întârzieri?
2. Una dintre obiecţiile ridicate în faţa disciplinelor sociale în încercarea acestora de a dobândi un caracter de ştiinţificitate, inclusiv economia, este aceea că oamenii acţionează uneori ciudat, imprevizibil. În ce măsură o astfel de obiecţie infirmă posibilitatea economiei în calitate de ştiinţă?
3. Sunteţi de acord cu existenţa unui mod economic de gândire? Argumentaţi răspunsul oferit!
4. În ce măsură sunteţi de acord cu afirmaţia lui Keynes, potrivit căreia economia este mai curând o metodă decât o doctrină? Puteţi lega această idee de existenţa unui mod economic de gândire?
5. În funcţie de opţiunea personală, identificaţi în legătură cu una dintre doctrinele sau teoriile economice amintite mai multe informaţii, încercând să argumentaţi opţiunea voastră prin raportare la viaţa de zi cu zi.

2 Nevoile şi resursele

Activitatea umană este determinată sub toate aspectele sale de necesitatea satisfacerii unor nevoi numeroase. Satisfacerea trebuinţelor sau a nevoilor constituie **mobilul întregii activităţi umane** prin care natura este transformată în scopul producerii celor necesare existenţei. Aceasta înseamnă că omul, în relaţia pe care o stabileşte cu mediul său pentru a-şi asigura subzistenţa, introduce o dimensiune nouă: omul adaptează mediul în conformitate cu trebuinţele sale.

Nevoile reprezintă ansamblul trebuinţelor, preferinţelor, aşteptărilor oamenilor de a avea, de a şti, de a fi, care se manifestă şi care pot fi satisfăcute prin consum.

Purtătorii nevoilor sunt***:*** ***oamenii***, ***grupurile sociale***, ***firmele***, ***colectivităţile naţional-statale*** şi ***societatea în ansamblul ei***.

Trebuinţele au constituit obiectului cercetărilor atât pentru psihologi, cât şi pentru economişti. Spre exemplu, criteriul ordinii sau al priorităţii de satisfacere a fost valorificat de psihologul american **A. Maslow** care a stabilit pe baza lui cunoscuta **piramidă a trebuinţelor**.

Continua diversificare a trebuinţelor a impus structurarea lor în funcţie de criteriul utilizat în clasificare. Sintetic, tipurile de nevoi pot fi precizate astfel:

- după **natura lor** există: nevoi naturale (biologice sau fiziologice), sociale, spirituale-psihologice;
- din punctul de vedere al **subiecţilor purtători** există: nevoi individuale, de grup, ale societăţii;
- după **natura bunurilor cu care pot fi satisfăcute** există: nevoi care se satisfac cu bunuri materiale, nevoi care se satisfac cu servicii;
- după **durata şi momentul manifestării** există: nevoi curente (permanente), periodice, rare, singulare;
- după **complexitatea lor** există: nevoi elementare şi nevoi complexe.

Nevoile umane nu se manifestă izolat, ci formează un ***sistem integrat***, sistem ce poate fi caracterizat ca **dinamic** şi **nelimitat**:

- dinamic, deoarece nevoile se multiplică şi se diversifică pe măsură ce sunt satisfăcute;
- nevoile sunt nelimitate ca număr, dar limitate ca volum, în sensul că sunt saturabile la un moment dat.

Multiplicarea şi **diversificarea nevoilor sunt condiţionate de**:

- nivelul de dezvoltare a societăţii (**condiţionare obiectivă**);
- nivelul de dezvoltare a individului (**condiţionare subiectivă**).

Nevoile umane pot fi considerate fie sub **aspect obiectiv**, relativ la conştientizarea acestora de către oameni şi corelarea lor cu posibilităţile materiale ale societăţii şi ale fiecărui individ, fie sub aspect **subiectiv**, care pune în evidenţă dorinţele oamenilor, adesea necorelate cu posibilităţile efective de acoperire a lor.

Satisfacerea nevoilor se poate face:

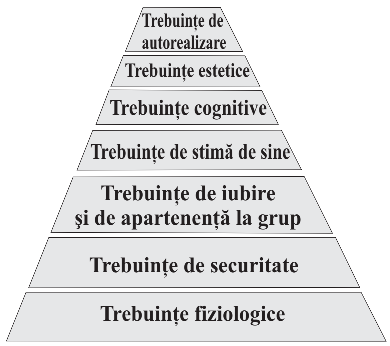
- **direct**, din producţia proprie prin autoconsum, prin economia naturală;
- **indirect**, prin schimbul de produse, prin economia de schimb.

Pentru satisfacerea nevoilor, oamenii se implică în diferite activităţi. Manifestarea nevoilor ca **mobiluri** ale activităţii umane se realizează în cadrul societăţii ca **interese economice**.

Interesele economice sunt nevoi înţelese (conştientizate), care se manifestă în sensul dobândirii bunurilor necesare satisfacerii lor.

2.1 Nevoile

Piramida trebuinţelor

Din această piramidă se pot desprinde câteva concluzii:
(1) o trebuinţă este cu atât mai improbabilă, cu cât este mai continuu satisfăcută;
(2) o trebuinţă nu apare ca motiv decât dacă cea anterioară ei a fost satisfăcută;
(3) efectul perturbator al nesatisfacerii unei trebuinţe este cu atât mai mare cu cât respectiva trebuinţă este situată mai aproape de baza piramidei;
(4) activarea şi satisfacerea trebuinţelor presupun că o trebuinţă activată şi satisfăcută dispare, lăsând loc pentru activarea şi satisfacerea altor trebuinţe;
(5) satisfacerea sau nesatisfacerea trebuinţelor influenţează pozitiv sau negativ starea de sănătate şi statutul socio-profesional al individului.

Interesele economice pot fi nuanţate corespunzător nevoilor pe care le exprimă (interese personale de grup, ale societăţii; private, publice; curente, periodice etc.). Armonizarea diferitelor tipuri de interese se poate realiza numai într-un cadru democratic. Satisfacerea intereselor economice se poate realiza fie prin luarea în considerare a tuturor tipurilor de interese, fie prin asigurarea priorităţii unei categorii de interese asupra celorlalte.

2.2 Resursele şi activitatea economică

Orice activitate umană care urmăreşte satisfacerea nevoilor trebuie să facă apel la resurse. Resursele constituie **suportul consumului**, de cantitatea şi calitatea lor depinzând gradul în care omul îşi satisface trebuinţele, la nivel individual şi social.

Resursele economice reprezintă totalitatea elementelor pe care omul le poate folosi în activitatea sa pentru a obţine bunurile şi serviciile necesare satisfacerii nevoilor.

Resursele pot fi **clasificate** potrivit următoarelor criterii:

1. După **sursa de provenienţă**, există:
   – resurse primare sau originare (potenţialul demografic, potenţialul de resurse naturale);
   – resurse derivate (maşini, utilaje, cunoştinţe, informaţii, stocuri de materii prime etc.).
2. După **natura lor**, există resurse materiale, umane, financiare şi informaţionale.

Dintre **resursele materiale** cele mai importante sunt cele **naturale**, care se pot clasifica, astfel:

3. După **durata folosirii lor**, resursele pot fi: regenerabile (pământul, aerul, apa etc.) sau neregenerabile (epuizabile - resursele minerale).
4. După **posibilităţile de recuperare**, există: resurse recuperabile (metale, sticlă), parţial recuperabile (resursele biologice) sau nerecuperabile (resursele energetice).

Caracterul limitat al resurselor constituie una dintre cele mai importante probleme ale omenirii, deoarece:

– multiplicarea şi diversificarea nevoilor solicită un consum tot mai mare de resurse;
– în pofida progresului ştiinţific şi tehnic, resursele rămân limitate la potenţialul planetei;
– creşterea nevoilor nu a fost şi nu este însoţită de o creştere similară a resurselor, ci creşterea acestora este mai lentă.

Se dovedeşte astfel că principala caracteristică a resurselor este **raritatea**. Raritatea vizează toate categoriile de resurse, are un caracter permanent, iar ca atare se manifestă ca o **lege naturală a economiei**. Resursele se dovedesc a fi **limitate** în raport cu nevoile şi potenţialul planetei.

Raportul trebuinţe-resurse constituie obiectul acţiunii umane, respectiv sub forma **activităţii economice** (în calitate de formă specifică a activităţii umane).

Activitatea economică constă în efortul conştient al oamenilor de a atrage şi utiliza resursele economice rare în vederea producerii, repartiţiei, circulaţiei şi consumului de bunuri şi servicii, corespunzător nevoilor şi intereselor acestora.

Activitatea economică este o **formă de activitate practică** a omului, în cadrul său **exprimându-se potenţialul creativ** al fiinţei umane. Prin valenţele sale, stă la **baza progresului general**, iar aceasta, în primul rând, pentru că **are la bază raţionalitatea**, reuşind astfel să realizeze scopul său major, anume **satisfacerea trebuinţelor**.

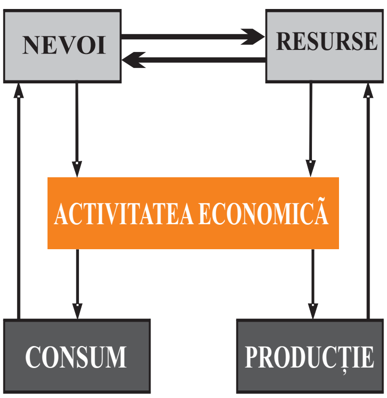
Diversitatea activităţii economice se datorează în mare măsură diviziunii muncii.

Diviziunea muncii reprezintă procesul de specializare al agenţilor economici pe domenii de activitate.

Activităţile din societate ce vizează producţia, repartiţia, schimbul şi consumul de bunuri şi servicii, în interdependenţa lor, formează economia societăţii.

Clasificarea activităţilor economice se poate realiza potrivit următoarelor criterii:

1. După **specificul lor** există activităţi de producţie, repartiţie, schimb şi consum.
2. Pe baza **diviziunii muncii**, activitatea economică se grupează pe categorii şi genuri de activităţi care stau la baza delimitării sectoarelor, ramurilor şi subramurilor economice.

Relaţia nevoi-resurse în cadrul activităţii economice

Să presupunem că ai reuşit să strângi bani pentru un aparat de fotografiat pe care ţi l-ai dorit din totdeauna. În timp ce făceai economii ai descoperit plăcerea de a merge la munte şi ţi-ar plăcea să ai o pereche de ghete pentru a urca pe munte. Poţi, însă, să cumperi ori aparatul de fotografiat, ori ghetele, nu pe amândouă, deoarece resursele tale sunt limitate. Economiştii prezintă asemenea opţiuni sub forma **costului de oportunitate**: astfel, costul de oportunitate al aparatului de fotografiat este perechea de ghete sau invers, în cazul în care te-ai hotărât să cumperi ghetele şi să renunţi la aparatul de fotografiat.

În condiţiile caracterului limitat al resurselor, ce se utilizează pentru satisfacerea unor nevoi nelimitate, se pune întotdeauna problema alternativelor de utilizare a resurselor. Prin urmare, raritatea resurselor presupune alegerea, care se realizează întotdeauna cu un anumit cost: costul de oportunitate (cost de opţiune).

Costul de oportunitate (costul oportun) reprezintă costul alegerii făcute prin prisma alternativelor abandonate.

Trebuie precizat că nu numai alegerile noastre, ca persoane fizice, sunt determinate de costul de oportunitate, deoarece toate activităţile economice sunt confruntate cu problema alegerii şi a costului de oportunitate. Chiar şi guvernul plăteşte costuri de oportunitate dacă se hotărăşte să sporească investiţiile din industrie, reducând cheltuielile pentru înarmare, caz în care costul de oportunitate al investiţiilor din industrie este renunţarea la a reprezenta o forţă militară puternică. Dacă resursele ar fi nelimitate, **costul de oportunitate ar fi egal cu zero**.

În cadrul activităţii economice se presupune că alegerile ce se fac se realizează în sensul maximizării avantajelor, respectiv pe **criterii de raţionalitate**.

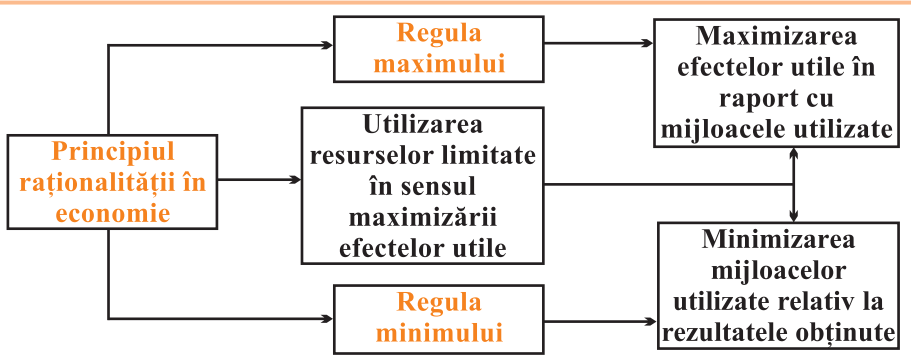
Raţionalitatea activităţii economice constă în capacitatea omului de a înţelege, de a cunoaşte această activitate şi de a acţiona, conştient, în concordanţă cu cunoştinţele dobândite, anticipând consecinţele faptelor sale.

Raţionalitatea este o caracteristică a *comportamentului economic* care determină adoptarea deciziilor de către agenţii economici pe principii economice, anume din perspectiva raportului eforturi-efecte, adoptând decizia care aduce câştigul cel mai mare. De aceea, consumatorii vor alege alternativele care le asigură satisfacţie maximă, iar producătorii vor urmări, prin acţiunile lor, obţinerea de profit, încercând să răspundă la întrebările: *Ce să producă?*, *Cât să producă?*, *Cum să producă?* şi *Pentru cine să producă?*

Obiectivul activităţii economice este reprezentat astfel de o funcţie de maximizare a efectelor utile prin minimizarea consumului de resurse.

Expresia raţionalităţii în economie este **eficienţa**:

Eficienţa activităţii economice înseamnă a satisface nevoi mai mari cu acelaşi consum de resurse sau chiar cu resurse mai puţine.

Acţiunea principiului raţionalităţii în activitatea economică

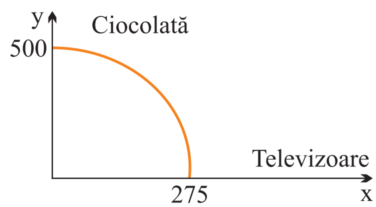
2.3 Raţionalitatea activităţii economice

Frontiera posibilităţilor de producţie

Problema fundamentală a oricărei economii este utilizarea eficientă a resurselor. În măsura în care orice utilizare a resurselor limitate are un anumit cost de oportunitate, devine posibilă o analiză combinată, ceea ce se realizează prin **frontiera posibilităţilor de producţie**. Aceasta evidenţiază **ansamblul combinaţiilor de bunuri economice ce pot fi realizate pe termen scurt în condiţiile utilizării integrale şi cu maximum de eficienţă a resurselor disponibile**.

Spre exemplu, considerând o economie care nu poate produce decât două categorii de bunuri, televizoare şi ciocolată, putem imagina următoarele posibilităţi de producţie:

Varianta	Televizoare (buc.)	Ciocolată (kg.)
A	0	500
B	100	400
C	200	250
D	250	100
E	275	0

Se poate observa că panta frontierei relevă un cost de oportunitate în creştere pentru televizoare pe măsură ce se renunţă la ciocolată. Relaţia care permite determinarea costului oportun este:

$$CO = -\frac{\Delta X \text{ (televizoare)}}{\Delta Y \text{ (ciocolată)}}$$

Determinarea costului de oportunitate în exemplul precizat va evidenţia următoarea situaţie:

Varianta	Cost oportun televizoare	Cost oportun ciocolată
A	-	1
B	1	0,66
C	1,5	0,66
D	3	0,33
E	4	-

LECTURI SUPLIMENTARE

„Muncim pentru a ne asigura existența. Uzine, șantiere, căi ferate, magazine, bănci… iată, pe scurt, toate elementele mașinii economice care trebuie să răspundă nevoilor noastre: de hrană, de îmbrăcăminte, de locuințe, de a ne deplasa, de a ne îngriji, de a ne distra. După milenii de mizerie, cu prețul unui efort uriaș, economia a cunoscut, în ultimele două secole, o creștere foarte rapidă. Ritmul s-a accelerat și mai mult după ultimul război mondial.” (Michel Didier, *Economia: regulile jocului*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 29)

„Deoarece nevoile sunt nelimitate, este foarte important ca o economie să folosească judicios resursele limitate de care dispune. Ajungem, astfel, la conceptul fundamental de **eficiență**. Eficiența este sinonimă cu absența risipei sau cu folosirea cât mai bună a resurselor economice în vederea satisfacerii nevoilor și dorințelor oamenilor. Mai exact, economia funcționează eficient atunci când nu poate produce mai mult dintr-un anumit bun fără a produce mai puțin dintr-un altul.” (Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, București, 2000, p. 23)

APLICAȚII/EVALUARE

1. Construiți un text de aproximativ 10 rânduri (± 1) prin care să ilustrați semnificația economică și legăturile existente între următoarele noțiuni: *resurse*, *nevoi*, *interese*.
2. Care credeți că este corelația dintre evoluția eficienței și satisfacerea nevoilor?
3. Descrieți sistemul nevoilor și detaliați afirmația potrivit căreia ele constituie mobilul întregii activități umane.

Organizați-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi și încercați să răspundeți la următoarele probleme. După ce ați obținut răspunsul în grupul propriu, confruntați acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferențe, analizați cum pot fi ele eliminate pentru a obține cea mai adecvată rezolvare.

1. Este un fapt recunoscut de toată lumea: nu putem avea tot ceea ce ne dorim, ci trebuie întotdeauna să ținem cont de condițiile în care ne putem satisface trebuințele, respectiv de resursele pe care le avem la dispoziție și de cea mai bună alternativă de utilizare a acestor resurse:
   a. Aveți la dispoziție 20 de lei pe care părinții vi i-au oferit ca recompensă pentru rezultatele școlare. Desigur, suma este insuficientă pentru toate câte le-ați dori. Să mergeți în oraș cu prietenii, să vă cumpărați o carte pe care o doriți de mai mult timp, să contribuiți la un fond de ajutorare al unui coleg grav bolnav sau să cumpărați o culegere de exerciții, deosebit de utilă la școală. Luați o decizie și încercați să analizați modul în care ați adoptat această decizie.
   b. Decizia a fost luată prin prisma șanselor sacrificate (a posibilităților abandonate) sau nu? Dacă răspunsul, cel puțin aparent, este negativ, încercați să realizați o nouă analiză a deciziei pornind de la semnificația noțiunii de „cost de oportunitate”.

2. Presupunând că aveți drept de vot, vă confruntați cu situația de a trebui să vă declarați de acord sau dimpotrivă, în dezacord, în raport cu o lege de maximă importanță (după declarațiile membrilor guvernului) pentru țara voastră, lege potrivit căreia toți cetățenii vor fi obligați să-și termoizoleze locuințele, astfel încât pierderile de căldură să se reducă la minimum.
   a. Care credeți că sunt argumentele ce au stat la baza conceperii unei astfel de legi? Au acționat sau nu cei care au conceput legea în contextul costului de oportunitate?
   b. Cine ar beneficia de pe urma adoptării acestei legi?
   c. Votul dumneavoastră ar fi pentru sau împotriva acestei legi? Care sunt motivele în baza cărora ați adoptat această decizie? Credeți că ați acționat rațional atunci când ați luat decizia (ați ținut cont de raportul costuri implicate-beneficii obținute)?

3. Revenind la resurse și la caracterul lor limitat în raport cu trebuințele:
   a. Care credeți că ar fi cea mai bună modalitate de distribuire a resurselor în societate, oricare ar fi tipul acelor resurse?
   b. Care sunt argumentele ce susțin modalitatea propusă? Ați propus o anumită modalitate de distribuire a resurselor având în vedere anumite scopuri care considerați că trebuie realizate?

3 Proprietatea

3.1 Proprietatea ca relație socială

Una dintre principalele structuri economice este reprezentată de **proprietate**, factorii de producție şi bunurile economice obținute cu ajutorul acestora aflându-se în proprietatea unui anumit subiect al proprietății.

Proprietatea reprezintă o relație socială complexă, ce ia naştere între oameni în mod obiectiv, cu privire la bunurile materiale, spirituale sau de altă natură, obținute din activitatea economică sau existente în societate.

În sens juridic, proprietatea ca relație socială se defineşte şi se manifestă prin **dreptul de proprietate** ale cărui **atribute** sunt:

- **dreptul de posesiune** (de a stăpâni în fapt, direct şi nemijlocit, bunul);
- **dreptul de dispoziție** (de a consuma, distruge sau înstrăina bunul);
- **dreptul de utilizare** (de a folosi bunul);
- **dreptul de uzufruct** (de a beneficia de rezultatele, veniturile obținute din utilizarea bunului).

Atributele proprietății pot fi **înstrăinate** după cum urmează:

- în **totalitate**, respectiv pe bază de contraechivalent (vânzare-cumpărare) sau fără contraechivalent (donație, moştenire);
- **parțial**, respectiv înstrăinarea unuia sau mai multora dintre atributele proprietății.

Relația de proprietate, proprietatea, apare întotdeauna ca unitate a **obiectului** şi a **subiectului proprietății**. **Obiectul proprietății** este reprezentat de **bunurile, serviciile şi informațiile produse şi existente** în societate la un moment dat. **Subiectul proprietății** este reprezentat de **agenții economici**.

Agenții economici reprezintă persoane fizice şi/sau juridice, specializate pe domenii de activitate şi autonome, care îndeplinesc funcții bine determinate în economie. Agenții economici, după genul de activități la care participă, se grupează pe sectoare instituționale, astfel:

- **societăți comerciale nefinanciare** (produc bunuri şi servicii marfă, şi sunt numite în general **întreprinderi** - **întreprinderea** sau **firma** **reprezintă spațiul, cadrul în care se reunesc şi se combină factorii de producție, se desfăşoară activitatea de producție, se produc bunuri economice şi se creează valoare nouă, pe baza diviziunii sociale a muncii şi a cooperării, directe şi indirecte, între toți cei care o compun şi o reprezintă**.);
- **instituții financiare** (mobilizează şi repartizează disponibilitățile financiare din economie) şi **societăți de asigurare** (garantează despăgubiri în caz de realizare a riscurilor);
- **administrații**, care se împart în **administrații publice** (produc servicii non-marfare şi redistribuie venituri) şi **administrații private** (produc servicii non-marfare şi servicii marfă);
- **menajele** (consumă, respectiv furnizează factori de producție);
- **exteriorul** (străinătatea sau restul lumii, prin care se desemnează tranzacțiile economice ale agenților economici nerezidenți cu cei autohtoni).

Obiectele sau **bunurile economice** sunt provenite din activitatea economică şi sunt produse în cantități limitate şi cu consum de resurse. În funcție de proveniență, se face distincție între **bunuri economice** şi **bunuri libere**, acestea

În **România**, în conformitate cu reglementările actuale, **proprietatea este structurată**, astfel:

1. Proprietate privată;
2. Proprietate publică, unde se includ regiile autonome, societățile comerciale cu capital integral de stat, companiile şi societățile naționale;
3. Proprietate mixtă, care cuprinde societățile cu capital de stat şi privat;
4. Proprietate cooperatistă, care cuprinde cooperativele de consum, meşteşugăreşti şi de credit;
5. Proprietate obştească, unde sunt incluse societățile aparținând organizațiilor politice şi obşteşti.

din urmă **provenind din natură, accesul la ele fiind liber şi în raport cu ele singura acțiune fiind aceea de a le consuma după nevoi** (aerul, lumina, căldura cosmică etc.). În măsura în care în obținerea lor sunt utilizate resurse, **bunurile economice se caracterizează prin raritate**, respectiv prin faptul că sunt insuficiente în raport cu nevoile oamenilor, în condiții date de loc şi de timp.

Clasificarea bunurilor economice:

a. după **destinație** se disting **bunuri destinate consumului final** (satisfactori) şi **bunuri destinate consumului intermediar** (prodfactori);
b. după **forma îmbrăcată**, se disting **bunuri corporale** (bunuri materiale) şi **bunuri necorporale** (servicii şi informații);
c. după **modul în care circulă**, există **bunuri economice marfare** (comerciale) şi **bunuri economice non-marfare** (non-comerciale);
d. după **modalitatea de consum**, pot fi puse în evidență **bunuri complementare** şi **bunuri substituibile**.

De-a lungul timpului, în funcție de **titularul subiectului proprietății** şi de **modul şi forma de exercitare a atributelor proprietății** s-au distins mai multe **forme de proprietate**:

1. **Proprietatea comună** (obştească), caracteristică sistemului economic primitiv, unde se poate vorbi totuşi de o proprietate individuală asupra uneltelor, pe lângă cea comună asupra fondului funciar;
2. **Proprietatea condiționată**, caracteristică sistemului economic agrar, unde se poate vorbi de proprietatea asupra factorului de producție uman, ceea ce a generat sclavajul şi relațiile de vasalitate, şerbia etc.
3. **Proprietatea privată**, care reprezintă forma de proprietate dominantă în sistemul economic industrial cu economie de piață şi care presupune în principal disjuncția dintre posesorul şi producătorul efectiv (salariatul). În **funcție de subiectul proprietății**, ea poate fi **proprietate individuală** sau **proprietate asociativă** (cooperative, societăți pe acțiuni);
4. **Proprietatea publică** (de stat), care se constituie la nivelul administrațiilor publice centrale şi locale (ea a fost dominantă în cadrul economiilor centralizate, planificate, în urma naționalizărilor forțate);
5. **Proprietatea mixtă** care se constituie prin asocierea proprietății private cu cea publică.

În funcție de **dimensiunea obiectului proprietății** se face distincția între: **proprietate mică**, **proprietate mijlocie** şi **proprietate mare**.

Necesar şi posibil în orice economie se dovedeşte a fi **pluralismul formelor de proprietate**, acesta generând competiție între formele de proprietate pentru menținere şi afirmare în funcție de eficiența dovedită în utilizarea obiectului proprietății.

3.2 Libera inițiativă

Calitatea de proprietar conferă subiectului proprietății **libertate economică**, determinată, în primul rând, de forma de proprietate care stă la baza sa.

Libertatea economică constă în dreptul agentului economic de a iniția, menține, dezvolta sau restrânge o activitate economică, de a decide cu privire la orice problemă legată de aceasta sau de obiectele aflate în proprietatea sa.

Expresia libertății economice este **libera inițiativă, care constă în dreptul agenților economici de a acționa pentru realizarea propriilor interese aşa cum consideră fiecare că este mai bine, dar fără să afecteze cu nimic libertatea de acțiune a celorlalți agenți economici**.

Temeiul liberei inițiative, contextul în care aceasta cunoaşte cea mai mare

dezvoltare este acela al proprietății private, în acest context determinând realizarea unei activități eficiente pentru proprietar şi societate.

Dimpotrivă, ea este **îngrădită** sau **eliminată**, încetând a mai fi sursă de eficiență şi rentabilitate în țările unde proprietatea este depersonalizată (naționalizare, măsuri dictatoriale, existența unor monopoluri) sau unde sectorul privat nu este preponderent şi puternic.

Urmărindu-şi interesele, în condițiile libertății de acțiune, agenții economici îşi orientează eforturile şi resursele spre:

– ceea ce este necesar şi eficient;
– acoperirea nevoilor sociale reale;
– promovarea unor activități utile;

ceea ce are drept **consecințe**:

– inegalitatea distribuirii veniturilor;
– înlăturarea incompetenței, pseudovalorilor etc.
– promovarea competenței, valorii, pregătirii profesionale.

Lecturi Suplimentare

„Dreptul de proprietate se exercită într-un cadru legal, acesta constând în setul de legi ce stă la baza funcționării unei economii. Un cadru legal eficient şi acceptabil include definirea dreptului de proprietate, adoptarea unor legi referitoare la contracte şi crearea unui sistem de soluționare a disputelor. Aşa cum au putut constata autoritățile din fostele țări comuniste, economia de piață nu poate exista în absența unor legi referitoare la contracte sau a unor garanții care să asigure firmele că-şi pot păstra profiturile obținute. Iar când cadrul legal nu mai este respectat, aşa cum s-a întâmplat în fosta Iugoslavie şi, uneori, chiar în zonele urbane sărace ale Americii, oamenii încep să se teamă pentru viețile lor, nemaiavând timpul sau disponibilitatea de a face investiții pe termen lung. Producția scade, iar calitatea vieții se deteriorează. Într-adevăr, foametea cumplită cu care se confruntă țările africane este determinată, în majoritatea cazurilor, de războaiele civile şi de încălcarea ordinii de drept, nu de condițiile climatice neprielnice." (Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, Bucureşti, 2000, p. 53)

„A crea o întreprindere nu este o afacere oarecare. Trebuie stabilit mai întâi obiectul de activitate, iar pentru aceasta este necesar să cunoşti o anumită tehnică de fabricație, piața produsului, posibilii concurenți. Trebuie să strângi suficient capital pentru a investi şi pentru a supraviețui până la realizarea primelor venituri. Trebuie străbătut parcursul formalităților sociale, fiscale, juridice, şi aleasă forma de societate. (…) Crearea unei întreprinderi depinde, înainte de toate, de creator. Pentru a reuşi trebuie să te bazezi numai pe tine însuți. Sigur că vei avea nevoie deseori de ceilalți. Este important să cunoşti ce gândesc aceştia, mai ales dacă sunt viitori clienți." (Michel Didier, *Economia: regulile jocului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 62)

Aplicații/Evaluare

1. Ce calitate poate cumula un agent economic care îşi desfăşoară activitatea în baza dreptului de utilizare şi a dreptului de uzufruct asupra capitalului folosit:
a) posesor al capitalului **b)** titular de venit
c) titular al dreptului de dispoziție
d) posesor al capitalului şi salariat cu drept de dispoziție

2. Proprietarul exercită toate atributele dreptului de proprietate în:
a) proprietatea particulară asociativă **b)** proprietatea publică
c) proprietatea particulară mică **d)** proprietatea mixtă

3. Cum se explică necesitatea şi posibilitatea pluralismului formelor de proprietate în economia de piață?

4. De ce acolo unde proprietatea este depersonalizată, libera inițiativă încetează de a mai fi sursă de eficiență şi rentabilitate?

5. Arătați în ce condiții acelaşi bun poate reprezenta un bun economic sau, dimpotrivă, un bun liber.

6. Argumentați faptul că bunurile economice au ca principală caracteristică raritatea.

4 Forme de economie**

4.1 Economie naturală. Economie de schimb

Realizându-şi activitatea specifică, agenţii economici sunt puşi în situaţia de a iniţia şi dezvolta între ei numeroase relaţii de natură economică. **Circulaţia bunurilor materiale, serviciilor, resurselor, disponibilităţilor băneşti şi a altor valori între agenţii economici care acţionează în economia unei ţări constituie fluxurile economice**. În funcţie de **obiectul** lor, se face diferenţa între:

- **fluxuri reale**, atunci când este vorba de deplasarea bunurilor şi serviciilor de la anumiţi agenţi economici la alţii prin vânzare-cumpărare;
- **fluxuri financiare** (monetare), atunci când, corespunzător fluxurilor reale, circulă în sens invers anumite sume de bani.

Totalitatea fluxurilor dintr-o economie formează **circuitul economic**, anume **ansamblul relaţiilor dintre agenţii economici consideraţi în interdependenţa lor**.

Structurile economice reprezintă ansamblul relaţiilor relativ stabile dintre componentele sistemului economic. Printre structurile economice, datorită importanţei sale, se detaşează **structura circuitului economic**, respectiv **relaţia producţie-consum**. În istoria sistemelor economice s-au afirmat **două modalităţi distincte de corelare a producţiei şi consumului**: **economia naturală** şi **economia de schimb**.

Economia naturală reprezintă acel sistem economic în care nevoile indivizilor şi ale comunităţilor sunt satisfăcute prin consumul de bunuri economice obţinute direct, din activităţile economice proprii (nevoile oamenilor sunt satisfăcute în mod direct prin autoconsum).

Se caracterizează prin:
- faptul că a fost prima formă de organizare a economiei;
- unitatea dintre producţie şi consum, în sensul identităţii dintre producătorii şi consumatorii bunurilor economice;
- bunurile economice sunt nemarfare, nu circulă prin intermediul schimbului;
- iniţial exclusivă, rămâne predominantă în sistemele economice primitive şi agrare.

Economia de schimb reprezintă acel sistem economic în care nevoile indivizilor şi ale comunităţilor sunt satisfăcute prin consumul de bunuri economice obţinute indirect, prin intermediul schimbului.

Se caracterizează prin:
- separarea producţiei de consum şi apariţia schimbului ca fază intermediară;
- bunurile economice dobândesc calitatea de mărfuri;
- acest sistem economic devine preponderent după revoluţia industrială.

Marfa reprezintă orice bun economic apt să satisfacă o nevoie şi care face obiectul schimbului prin vânzare - cumpărare.

Apariţia economiei de schimb are la bază două condiţii cumulative:

1. **Diviziunea muncii, care reprezintă specializarea agenţilor economici pe domenii de activitate**.
   În ***economia naturală*** există o **diviziune a muncii naturală**, după sex şi vârstă, fiecare sistem economic fiind însă capabil să-şi asigure întreaga varietate de bunuri necesară, fără a se apela la schimb. Formei naturale a diviziunii muncii i se opune **diviziunea socială a muncii**, care constă în specializarea sistemelor microeconomice pe domenii distincte de activitate, astfel încât fiecare agent economic îşi poate asigura diversele bunuri economice necesare satisfacerii nevoilor numai prin schimbarea propriilor produse, obţinute în cantităţi mai mari decât strictul necesar. Diviziunea muncii, accentuată pe măsura dezvoltării societăţii, contribuie în mod deosebit la progresul economic, deoarece prin specializare producătorul: îşi cunoaşte mai bine activitatea, îşi adaptează mai bine mijloacele cu care munceşte, realizează o calitate superioară a bunurilor. Are însă şi unele dezavantaje: monotonia activităţii, restrângerea priceperii de a realiza produse complete, favorizarea şomajului.
2. **Autonomia producătorilor, fundamentată întotdeauna pe o anumită formă de proprietate, în primul rând pe cea privată, este expresia agenţilor economici care acţionează pentru realizarea propriilor interese**.
   Este vorba de posibilitatea agenţilor economici de a lua decizii în mod independent şi autonom în privinţa desfăşurării activităţii lor şi a destinaţiei bunurilor economice obţinute. În acest sens, fiecare participant la schimb va solicita o contraprestaţie pentru bunurile sale, altfel pierzând interesul de a produce şi de a participa la schimb.

4.2 Economie de piață. Economie planificată

Structura organizatorică economico-politică se diferențiază în funcție de **structura proprietății**, de **gradul de libertate** şi de **raportul dintre puterea de stat şi economie**. În funcție de aceste criterii, în secolul al XX-lea s-au diferențiat două sisteme economice: **economia de piață** (capitalistă) şi **economia planificată** (de comandă, socialistă).

Economia de piață este acea formă a economiei de schimb în cadrul căreia proprietatea privată este dominantă, raportul dintre cerere şi ofertă determină principiile de stabilire a priorităților economice, a metodelor de organizare şi producere, iar prețul este cel mai important mijloc de reglare a accesului la bunurile economice.

În principiu este o economie de schimb evoluată, în care piața reprezintă componenta cea mai importantă a economiei, reglând prin mecanismele ei alocarea şi utilizarea resurselor în întreaga societate, indiferent de nivel.

Cele mai importante trăsături ale economiei de piață sunt:

1. **pluralismul formelor de proprietate**, în cadrul căruia proprietatea privată este dominantă;
2. **piața este cadrul general prin care se decide ce, cât şi pentru cine să se producă**, prin intermediul său realizându-se legătura între producție şi consum, iar, ca atare, piața asigură prin mecanismele sale reglarea activității economice;
3. existența **libertății de acțiune a agenților economici**, care permite manifestarea autonomiei şi răspunderii decizionale a agenților economici, astfel încât fiecare urmăreşte realizarea propriilor interese, aşa cum crede mai bine;
4. **concurența** sau competiția dintre agenții economici constituie factorul principal al progresului, economiile de piață fiind în esență economii concurențiale;
5. **prețurile se stabilesc pe piață** prin confruntarea cererii cu oferta, formarea lor fiind liberă (în condițiile practicilor administrative);
6. **motivația participării la activitatea economică este realizarea propriilor interese**, anume pentru producători maximizarea profitului, iar pentru consumatori, maximizarea utilității;
7. **existența unui cadru instituțional** specific, structurat astfel încât să se asigure agenților economici maximum de libertate şi de decizie;
8. **existența statului democratic**, având ca rol supravegherea funcționării normale a cadrului instituțional (statul intervine, de asemenea, în activitatea economică, direct sau indirect);
9. Economiile de piață contemporane sunt prin esență **economii monetare**;
10. **bunurile economice îmbracă forma de marfă**.

Economia planificată este acea formă a economiei de schimb în cadrul căreia proprietatea de stat sau publică este dominantă, deciziile economice fiind luate centralizat, iar prețurile sunt administrate de stat.

Cele mai importante **caracteristici ale economiei planificate** sunt: **existența planului unic de dezvoltare**, obligatoriu pentru toți agenții economici; **mecanismul prețurilor este unul administrativ**, netinându-se cont de raționalitatea economică; **planificarea cererii şi a ofertei** şi **fixarea prețurilor de către stat**, determină amplificarea dezechilibrului dintre resurse şi nevoi, dintre producție şi consum; în absența concurenței, ineficiența nu determină dispariția de pe piață a agenților economici, ci **subvenționarea lor de către stat prin redistribuirea veniturilor**; **nu asigură o maximizare a satisfacerii consumului**.

Karl Marx (1818 - 1883)

Filosof şi economist german, realizează o analiză critică a teoriilor economice, propunând o teorie a dinamicii capitalismului, a modului de producție capitalist, dar, de asemenea, argumentând necesitatea abandonării acestui sistem economic, prin revoluție, în favoarea unui alt sistem, anume cel comunist. În cadrul acestuia, plusvaloarea creată de muncitori nu ar mai fi fost însuşită gratuit de capitalişti (proprietarii capitalului), ci ar fi revenit chiar celor care o generează.

Multe dintre economiile contemporane, în primul rând cele aflate într-o perioadă de tranziție de la o economie planificată spre o economie de piață, se caracterizează totuşi printr-o întrepătrundere a mecanismelor pieței cu cele ale dirijismului statal, formând ceea ce se numeşte **economii mixte**. Implicarea statului în economie diferă, în acest context, de la o țară la alta.

4.3 Tranziția la economiile de piață

Eşecul sistemelor economice planificate a determinat la sfârşitul secolului al XX-lea renunţarea la această formă de organizare economică, inițiindu-se un proces de **tranziție la economia de piață**.

Tranziția presupune un amplu proces de schimbări în economie, o reformă economică vizând procese de transformare a structurii proprietății, precum şi a formelor de organizare, conducere, funcționare a vieții economice, astfel încât mecanismele pieței să devină dominante.

Reforma economică constituie procesul transformării structurale a proprietății, organizării, conducerii şi desfăşurării activității economice, astfel încât acțiunea agenților economici să fie reglată prin intermediul pieței.

Reforma economică presupune:

- restructurarea proprietății şi manifestarea reală a dreptului de proprietate, în condițiile pluralismului economic şi politic;
- rentabilizarea activității economice pe baza mecanismelor pieței;
- înlăturarea monopolului proprietății de stat în economie;
- reglarea prin piață, în condiții de concurență, a raportului cerere - ofertă;
- asigurarea manifestării liberei inițiative;
- autonomia reală, deplină a agenților economici;
- descentralizarea conducerii vieții economice şi sociale;
- asigurarea raționalității relațiilor economice;
- organizarea învățământului şi cercetării pe principii economice;
- realizarea unui cadru legislativ care să permită funcționarea normală a mecanismelor pieței;
- promovarea concurenței şi a liberului schimb;
- crearea condițiilor de integrare a economiei româneşti în Uniunea Europeană.

Tranziția la economia de piață şi realizarea reformei economice presupun însă şi o serie de neajunsuri, dintre acestea fiind de amintit, în primul rând, **costurile sociale** implicate, în legătură cu acestea impunându-se **protecția socială** ca ansamblu de măsuri care vizează populația.

Costurile sociale reprezintă toate cheltuielile statului şi ale populației, renunțările pe care aceasta trebuie să le accepte în vederea realizării reformei economice şi a economiei de piață eficiente.

Protecția socială reprezintă ansamblul măsurilor luate de către stat în vederea asigurării unui trai decent al populației, împotriva degradării condiției sociale a omului.

Direcțiile principale ale **protecției sociale** sunt:

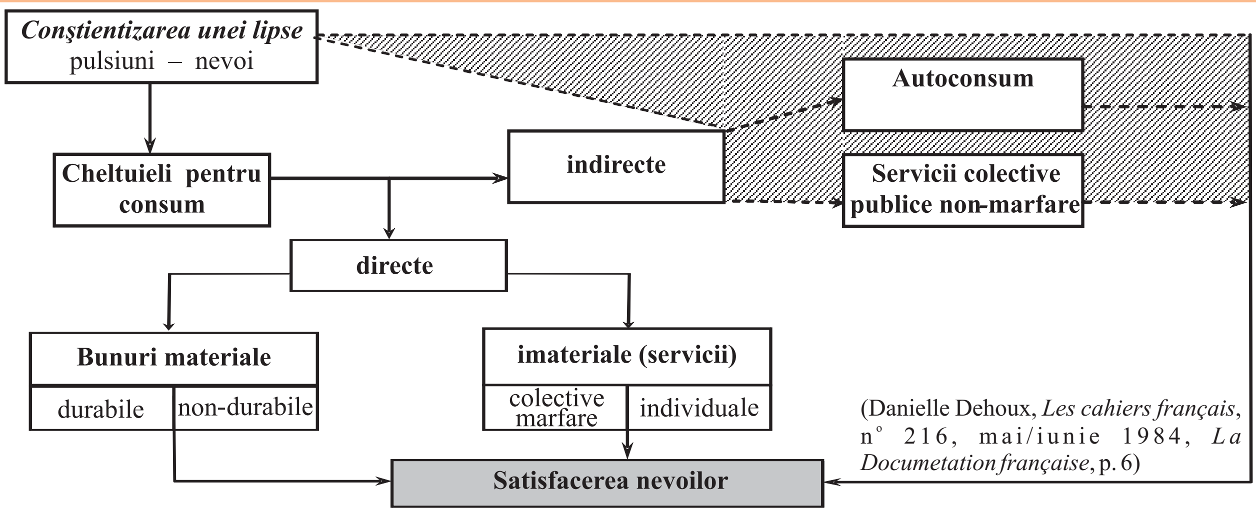
- **protecția populației active**, în cazul căreia protecția este mai ales proprie, statului revenindu-i rolul de a asigura măsuri pentru relansarea economică, crearea de noi locuri de muncă, programe de reorientare şi recalificare a şomerilor, construirea sistemului de ajutoare de şomaj;
- **protecția altor categorii ale populației** (pensionari, studenți, elevi etc.), în cazul cărora implicarea statului este directă, nemijlocită;
- **protecția socială cu caracter general** care vizează sprijinirea şi dezvoltarea unor activități, precum: asistența sanitară, învățământul şi cultura, activitățile sportive;
- **protecția socială asigurată de întreprinzătorul privat** angajaților săi.

Tranziția la economia de piață are ca finalitate construcția unei economii de piață funcționale, respectiv o economie care să întrunească, cumulativ, următoarele **condiții**: prețuri şi schimburi externe libere; existența unui cadru juridic adecvat; stabilitate macroeconomică; existența unui sector financiar, bancar şi non-bancar, bine dezvoltat etc.

În anul **2004**, România a primit calificativul de **economie de piață funcțională**, cu precizarea că mai trebuie depuse eforturi pentru întărirea capacității de a face față concurenței din interiorul pieței comune.

Lecturi Suplimentare

„Nevoile unei populații nu pot fi satisfăcute decât dacă se produc bunurile şi serviciile care le corespund. Această satisfacție poate fi însă obținută prin modalități diferite: 1) ***Consumul marfar***. Bunurile şi serviciile sunt cumpărate pe piață (prin plată) de la întreprinderi: acestea le produc nu pentru a satisface propriile lor nevoi sau pe acelea ale salariaților lor, ci pentru cererea a cărei satisfacere le va procura cel mai mare profit. Acesta este consumul marfar: consumatorul este distinct de producător, dar dependent de acesta (…); 2) ***Consumul în afara pieței***. *Autoconsumul*: consumatorii produc ei înşişi bunurile şi serviciile de care au nevoie. Consumatorul se caracterizează prin autonomie, aşa încât nu depinde de piață, deşi se recurge adesea la piață pentru a reuşi să obțină produsele sale. Autonomia, având diferite grade de manifestare, este însă mai curând a familiei decât a individului: există întotdeauna o anumită diviziune a muncii în cadrul familiei, deci interdependență, solidaritate organică între indivizi. (…) *Trocul*: consumul de bunuri şi servicii schimbate în afara economiei monetare. Este practicat adesea de populația fără venituri monetare. Spre exemplu, schimbul de servicii între vecini, între şomeri, între rude; schimburi între şcolari, pensionari, prizonieri, soldați; schimburi între locuitorii îndepărtați de centrele urbane şi de rețelele lor bancare. *Consumul de servicii non-marfare*: acestea sunt produse de administrațiile publice (stat, colectivități locale, organisme de securitate socială) sau private (asociații cu scop non-lucrativ). Serviciile non-marfare sunt cel mai adesea de natură colectivă, non-individuale: apărarea națională este organizată pentru colectivitatea națională în întregul său, la fel ordinea publică, justiția, curățenia publică, iluminatul public." (Frank Bazureau)

(Danielle Dehoux, *Les cahiers français*, n° 216, mai/iunie 1984, *La Documetation française*, p. 6)

Aplicații/Evaluare

1. Care din elementele de mai jos sunt specifice economiei de piață?
a) banii **b)** proprietatea privată
c) existența diviziunii muncii **d)** reglarea prin piață a activității economice
Argumentați opțiunea (opțiunile) voastră!

2. Economia de schimb a apărut datorită următoarelor condiții cumulative:
a) proprietatea privată şi banii
b) raritatea şi interesul
c) statul şi proprietatea privată
d) diviziunea muncii şi autonomia producătorilor

3. În economia de schimb este marfă:
a) orice bun material
b) orice bun economic
c) orice bun care circulă în economie într-un mod specific
d) numai bunurile materiale

4. Precizați câte două dintre avantajele şi dezavantajele diviziunii muncii.

5. Arătaţi modificările pe care le cunoaşte relaţia producţie-consum prin trecerea de la economia naturală la economia de schimb.
6. Construiţi un text de aproximativ 10 rânduri (± 1) prin care să ilustraţi semnificaţia economică şi legăturile existente între următoarele noţiuni: *economie naturală*, *economie de schimb*, *diviziune a muncii*.
7. Comparaţi economia de piaţă cu economia planificată precizând cel puţin trei asemănări şi trei diferenţe.
8. Organizaţi-vă în două echipe şi timp de o săptămână încercaţi să aflaţi opinia cetăţenilor din comunitatea voastră referitoare la avantajele/dezavantajele economiei de piaţă comparativ cu sistemul economic de până în anul 1989. Organizaţi, după aceea, o dezbatere în care fiecare echipă să argumenteze una dintre poziţii.
9. Se poate aprecia că acţiunea agenţilor economici în vederea realizării propriilor lor interese este o acţiune bazată pe principii egoiste?

Organizaţi-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi şi încercaţi să răspundeţi la următoarele probleme. După ce aţi obţinut răspunsul în grupul propriu, confruntaţi acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferenţe, analizaţi cum pot fi ele eliminate pentru a obţine cea mai adecvată rezolvare.

1. Sunteţi membrul unui trib care nu a depăşit faza economiei naturale, respectiv membrii tribului îşi produc toate cele ce le sunt necesare continuării existenţei. La un moment dat, îşi face însă apariţia în zonă un alt trib care deţine o „tehnologie" mai performantă pentru găurirea pietrelor din care sunt realizate uneltele. Resursele de piatră sunt însă pe teritoriul tribului vostru.
   a. Ce aţi întreprinde într-o astfel de situaţie?
   b. În măsura în care decizia ar privi colaborarea cu noul trib, respectiv realizarea unor operaţiuni de schimb, cum credeţi că aţi reuşi să-i convingeţi pe ceilalţi membri ai tribului vostru (nu uitaţi că ei nu au auzit niciodată de schimb) asupra avantajelor ce ar decurge de aici?
   c. În măsura în care reuşiţi să convingeţi pe membrii tribului vostru asupra oportunităţii schimbului, credeţi că noua situaţie ar avea vreun impact asupra semnificaţiei proprietăţii, asupra ideii de proprietate pe care o aveaţi anterior?
   d. După un timp observaţi că tribul vecin ar dori cantităţi mai mari de piatră, în schimbul acestora oferind unelte. Colegii de trib consideră însă că le sunt suficiente uneltele deţinute şi că nu are sens să se ostenească cu exploatarea pietrei. Nu sunteţi însă de acord cu această idee. Cum îi convingeţi?
   e. V-ar ajuta în eforturile de convingere faptul că în zonă ar sosi încă un trib, acesta având şi el nevoie de unelte şi fiind dispus să ofere în schimbul acestora veşminte croite din piei de animale. Membrii tribului vostru sunt simultan buni vânători.
   f. Analizaţi procesele derulate la punctele anterioare prin prisma formelor de economie. Ce concluzii puteţi formula?
2. „O persoană care este în stare să transfere altora întregul cost al greşelilor ei are puţin interes să culeagă informaţii înainte de acţiona. O persoană care este silită să suporte întregul cost al greşelilor comise de alţii va încerca să nu-i lase să facă greşeli. Evitarea greşelilor este de asemenea costisitoare, dar oamenii vor avea tendinţa să nesocotească costurile pe care ei înşişi nu trebuie să le suporte." (Paul Heyne, *Modul economic de gândire*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1991, p. 139)
   a. Pornind de la acest fragment încercaţi să realizaţi o analiză comparativă între economiile de piaţă şi economiile planificate.
   b. În care dintre cele două economii credeţi că principiul raţionalităţii guvernează într-o mai mare măsură deciziile indivizilor? Ce argumente puteţi aduce în favoarea răspunsului vostru?

Anexa 1

Instrumentele economiei

Economia este o ştiinţă. În această măsură va utiliza pentru prezentarea conţinutului său instrumente ştiinţifice. Astfel, este vorba de teorii economice care sunt construite potrivit structurii oricărei teorii: un set de **definiţii** care descriu **variabilele** ce sunt folosite, un set de **ipoteze** despre comportamentul acestor variabile, un set de **predicţii** care sunt deduse din ipotezele teoriei şi un set de **teste** de confruntare cu datele empirice.

Variabilele sunt *mărimi care pot lua diferite valori posibile*, făcându-se diferenţa între **variabile endogene** şi **variabile exogene**.

Luând în calcul dimensiunea temporală, se poate face, de asemenea, deosebirea între **variabile de flux** şi **variabile de stoc**.

Ipotezele. Cele mai importante tipuri de ipoteze sunt: **motivele celor ce iau decizii economice**, **diferite relaţii fizice** şi **condiţiile în care teoria trebuie aplicată**. De exemplu, în capitolul precedent a fost amintită *presupunerea* fundamentală că atunci când se iau decizii economice oamenii urmăresc realizarea propriilor interese. În acelaşi sens, reprezintă o *relaţie fizică* presupunerea potrivit căreia pentru a obţine o anumită cantitate de bunuri este necesară o anumită cantitate de resurse (mai precis, de factori de producţie, această noţiune urmând a fi discutată în capitolul următor). Cât priveşte *condiţiile*, de exemplu, analiza preţului de echilibru pe o piaţă se poate realiza în condiţiile în care autorităţile publice nu intervin asupra formării preţului, dar la fel de bine în situaţia în care acestea au o influenţă determinantă asupra acestui proces.

Predicţiile. Acestea iau forma unor propoziţii condiţionale de forma „*dacă..., atunci...*”. Spre exemplu, „dacă va creşte nivelul economiilor populaţiei, atunci va creşte nivelul investiţiilor”. Predicţiile nu trebuie confundate cu prognozele, acestea din urmă încercând, în baza unor valori economice precise ale unei variabile, să prezică evoluţia valorilor unei alte variabile. Desigur, predicţiile şi prognozele nu au nimic de-a face cu ceva de genul unei profeţii, fiind vorba întotdeauna de posibilităţi de evoluţie în condiţiile în care, în realitatea economică, nu pot fi luate în calcul toate variabilele.

Testele. O teorie este testată prin confruntarea predicţiilor sale cu evoluţia realităţii economice. În măsura în care consecinţele prezise de o teorie în raport cu anumite evenimente nu sunt confirmate de evoluţia economică reală, acea teorie va fi abandonată.

O **variabilă endogenă** este variabila care se explică în cadrul unei teorii, în timp ce **variabilele exogene** influenţează variabilele endogene, dar sunt determinate la rândul lor de factori externi teoriei. Spre exemplu dacă se consideră evoluţia preţului benzinei în România, acesta este o variabilă endogenă care a suferit variaţii în 2004, aceste variaţii fiind determinate de conflictul din Irak, variabilă exogenă.

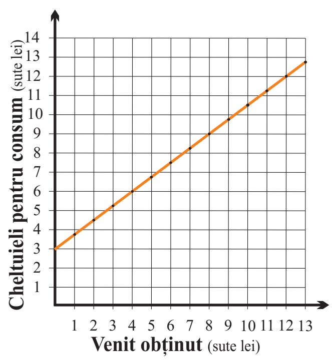
În cazul **variabilelor de flux**, se poate aprecia că venitul câştigat de o persoană este o astfel de variabilă (câştigă o anumită sumă de bani pe oră, pe zi, pe an etc.), în timp ce suma de bani deţinută într-un cont bancar la un moment dat este o **variabilă de stoc**.

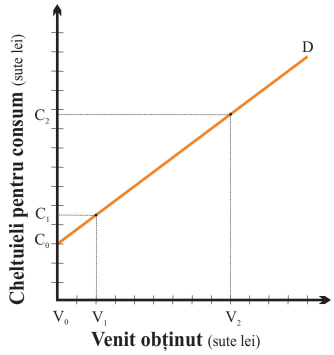
Precum în majoritatea ştiinţelor şi în cazul teoriilor economice formularea lor presupune precizarea relaţiilor existente între variabilele teoriei. De exemplu, în ce măsură volumul producţiei unui bun economic depinde de preţul său de vânzare. Avem două variabile în cazul cărora fiecărei valori a primei variabile îi corespunde o singură valoare a celei de a doua variabile: cu alte cuvinte, a doua variabilă este funcţie de prima variabilă.

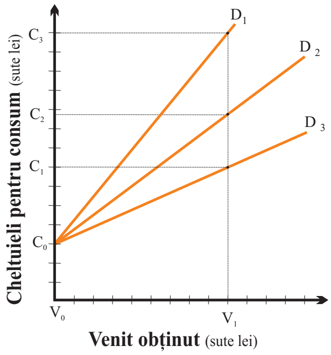
Dacă vom nota cu Q *producţia* şi cu P *preţul de vânzare*, vom putea spune că „producţia este funcţie de preţul de vânzare” sau, într-un limbaj matematic, $Q = f(P)$. Desigur, această relaţie între cele două variabile poate căpăta o valoare precisă, de exemplu $Q = P^2$ sau $Q = 3P^2$. Fiind vorba de o funcţie, se cunoaşte din cele studiate la matematică şi posibilitatea exprimării sale sub formă grafică, altfel spus geometrică.

Se poate atunci afirma că o formă specifică a unei relaţii se poate exprima, cel puţin în principiu, sub trei forme:

– **expresie verbală** - de exemplu, atunci când venitul (notat cu V) unui consumator este zero (trăieşte din economii) el va cheltui 300 lei pe lună pentru a-şi asigura existenţa, dar că în cazul existenţei unor venituri obţinute el va cheltui pentru consum (notat cu C) 0,75 (sau 2/3) din acestea.
– **expresie algebrică** - de exemplu, relaţia descrisă precedent va lua forma următoarei expresii matematice: $C = 300 \text{ lei } + 0{,}75V$.
– **expresie grafică** - aceeaşi relaţie poate fi reprezentată pe un grafic (conform reprezentării alăturate).

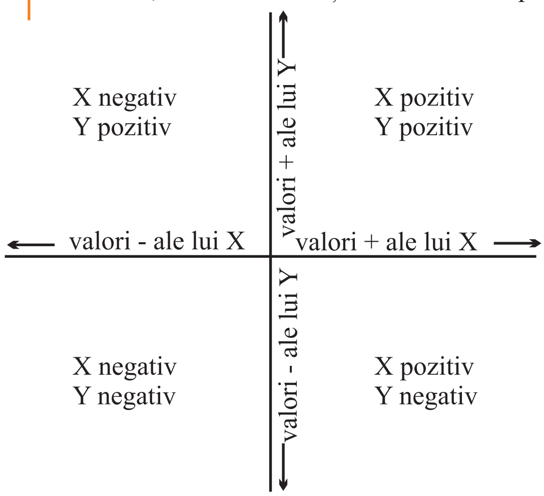

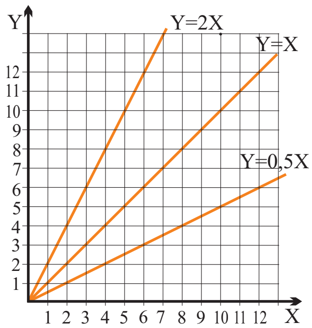
Cu alte cuvinte, ipotezele oricărei teorii pot fi descrise verbal, formulate matematic sau reprezentate grafic, toate acestea fiind interschimbabile între ele. Această constatare este importantă şi pentru conținutul acestui manual, în special problemele propuse spre rezolvare, dar nu numai, presupunând capacitatea voastră de a face mai ales trecerea de la o expresie verbală la una matematică.

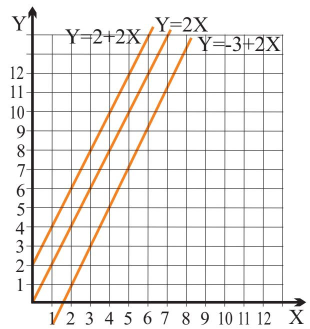
După cum se va observa din parcurgerea acestui manual şi de altfel a oricărui alt manual de economie, reprezentările grafice nu au cel mai adesea această formă, nu sunt precizate, simplu spus, toate valorile particulare pe care ecuația le poate lua şi chiar mai mult, pentru aceeaşi funcție se pot construi mai multe ecuații, fiecare dintre ele trimițând la o altă evoluție economică. Astfel, dacă se consideră reprezentările grafice alăturate, se poate observa că prima dintre ele este una simplificată a situației inițiale, în timp ce cea de a doua reprezentare grafică ilustrează ecuații diferite ale aceleiaşi relații funcționale (modificarea venitului conduce la modificarea cheltuielilor pentru consum). Dreptele D_1, D_2 şi D_3 precizează astfel modificări distincte ale cheltuielilor pentru consum la o anumită modificare a veniturilor obținute, respectiv o creştere cu o rată diferită.

Exemplul considerat până în prezent, reprezentat grafic utilizând o **scală naturală**, aritmetică, ilustrează o relaționare relativ simplă a două variabile. La fel de bine însă, este posibil ca relevante să nu fie modificările absolute ale variabilelor, ci cele proporționale (procentuale). În acest caz se utilizează pentru reprezentare **scala logaritmică**, respectiv aceea pe care distanța între numere este proporțională cu diferența procentuală dintre cele două numere (egală cu diferența absolută între algoritmii acelor numere, de unde şi numele său). În cazul în care pe una dintre axe se utilizează o scală naturală, iar pe cealaltă una logaritmică, atunci **scala** este **semilogaritmică**.

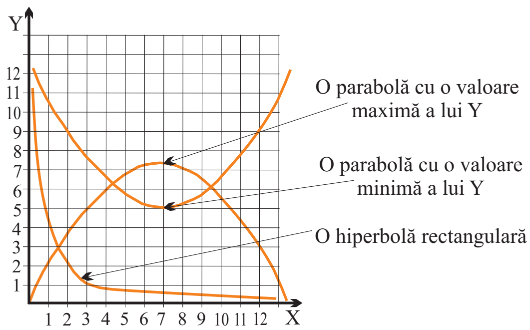
Un grafic de coordonate, după cum se cunoaşte, divide spațiul în 4 cadrane, potrivit cu reprezentarea alăturată. Din punct de vedere economic fiind relevante valorile pozitive ale variabilelor, se va lucra cel mai adesea doar cu cadranul pozitiv.

După cum s-a observat, funcțiilor li se poate oferi o reprezentare grafică, mai sugestivă decât simpla citire şi analiză a lor. Luând câteva exemple, am obține reprezentările grafice alăturate.

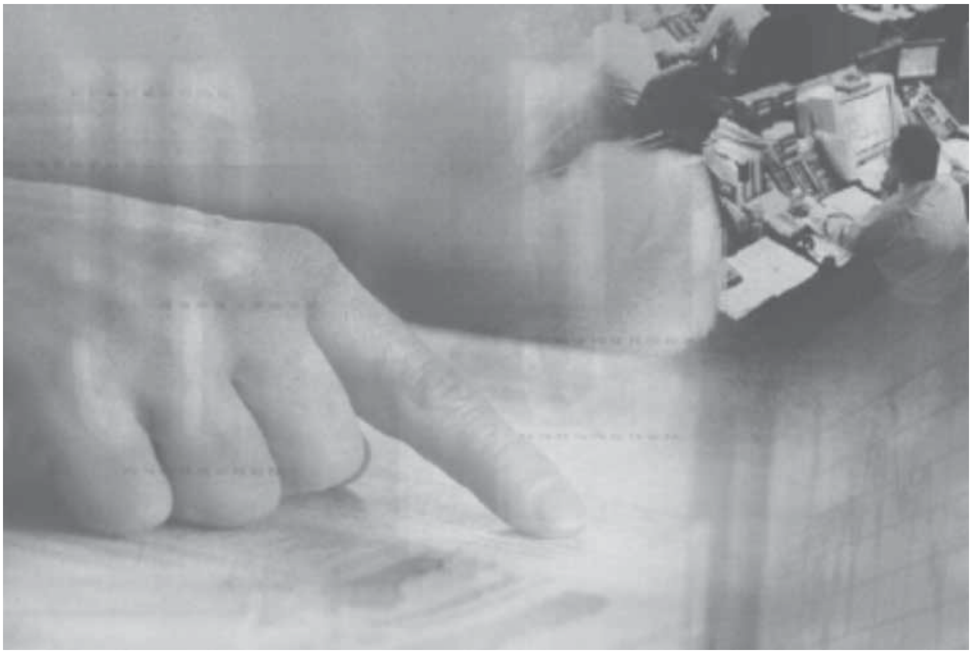
În măsura în care vorbim de mai multe valori ale unei variabile, aceasta înseamnă simultan o modificare, o variație a variabilei. Valoarea modificării unei variabile o vom nota cu Δ. De exemplu, dacă în ecuația Y=2X vom considera X=2, atunci Y va fi 4, iar dacă X este 5, atunci Y va fi 10. În această situație $\Delta X=3$, iar $\Delta Y=6$. Considerarea raportului $\Delta Y/\Delta X$ va arăta că acesta este egal cu 2. Mai mult, pentru orice valoare a lui X, raportul va fi întotdeauna 2. Altfel spus, dacă scriem Y=bX, raportul $\Delta Y/\Delta X$ va fi egal cu *b*. Acest raport este relevant din punct de vedere economic în măsura în care el precizează panta unei drepte, iar cu cât panta unei drepte este mai abruptă cu atât variația lui Y este mai mare pentru orice variație a lui X.

O situație diferită este în graficul pe care cele trei drepte reprezentate sunt paralele. Aceasta înseamnă că adunarea unei constante nu afectează panta dreptei, iar în măsura în care numărul este pozitiv, X şi Y sunt relaționate pozitiv, în timp ce dacă numărul este negativ, cele două variabile sunt relaționate negativ.

Nu toate ecuațiile utilizate în economie sunt însă liniare. Reprezentarea grafică în cazul ecuațiilor non-liniare nu va mai fi sub forma unei drepte, ci sub aceea a unei curbe, fie aceasta o parabolă sau o hiperbolă.

Unitatea 2 Producție și consum

5 Factorii de producție

5.1 Producția. Factorii de producție

Factorii de producție

↓

Procesul de producție

↓

Bunuri și servicii

Procesul de producție poate fi conceput ca un sistem deschis

Bunurile şi serviciile care prin consum permit satisfacerea nevoilor nu există decât în măsura în care sunt generate, obținute în urma unui anumit efort economic. Este vorba de desfăşurarea unei activități economice ce are drept scop obținerea de **utilități**, respectiv de ceea ce se numeşte **producție**.

Producția este activitatea economică desfăşurată de oameni cu scopul de a transforma resursele disponibile din societate corespunzător nevoilor lor, urmărind crearea de bunuri şi servicii destinate consumului, în vederea satisfacerii diferitelor categorii de nevoi.

Producția nu se poate realiza decât în baza **resurselor economice**, care atrase şi utilizate în procesul de producție constituie **factorii de producție**.

Factorii de producție reprezintă acea parte a resurselor atrase, alocate şi consumate în procesul de producere a bunurilor economice.

Factorii de producție pot fi clasificați potrivit mai multor criterii:

1. după **esența lor**:
   – ***factori obiectivi*** (natura, munca şi capitalul);
   – ***factori subiectivi*** (oamenii cu ideile, opiniile, experiența, acțiunile, deprinderile şi comportamentul lor);
2. după **modul de acțiune**:
   – ***factori direcți*** (care participă efectiv, concret şi imediat la producție);
   – ***factori indirecți*** (care doar influențează producția);
3. după **sfera de cuprindere**:
   – ***factori comuni*** (prezenți în orice proces de producție);
   – ***factori specifici*** (prezenți numai în unele procese de producție);
4. după **natura lor**, există ***factori economici***, ***factori teritoriali***, ***factori umani***, ***factori sociali*** şi ***factori informaționali***.
5. după **conținutul acțiunii lor**, factorii de producție se grupează în trei categorii: ***munca***, ***natura*** (factori primari) şi ***capitalul*** (factor derivat).

Locul şi rolul factorilor de producție evoluează în timp şi spațiu, în funcție de modificările pe care le cunoaşte activitatea umană, această evoluție având două aspecte:

– **cantitativ**: utilizarea unui volum tot mai mare de factori de producție;
– **calitativ**: ameliorarea eficienței utilizării lor.

În funcție de preponderența unuia sau a celuilalt dintre aspecte, se face distincție între:

– **dezvoltare economică de tip extensiv** (volumul producției creşte prin utilizarea unei cantități mai mari de factori de producție);
– **dezvoltare economică de tip intensiv** (volumul producției creşte prin utilizarea aceleiaşi cantități de factori de producție, care sunt utilizați cu o eficiență mai mare).

Astăzi principala preocupare este **economisirea şi ameliorarea calității factorilor de producție**, deci o dezvoltare economică de tip intensiv. De asemenea, o preocupare din ce în ce mai pregnantă o reprezintă condiționările ce vin din necesitatea protejării mediului înconjurător, din exploatarea, în primul rând, a resurselor naturale, care afectează într-un sens negativ mediul.

5.2 Natura

Natura (pământul) desemnează în sens economic totalitatea resurselor naturale antrenate în sistemul economic în vederea utilizării, adaptării şi transformării potrivit intereselor de producţie şi consum.

Natura (pământul) reprezintă totodată factorul originar, primar al producţiei, în cadrul său detaşându-se prin importanţa economică **pământul**, rolul său economic decurgând din faptul că:

- reprezintă cadrul general, spaţiul de desfăşurare a tuturor activităţilor economice;
- este sursă de elemente nutritive, apă şi oxigen;
- reprezintă principalul factor de producţie în agricultură;
- este singura sursă de producere a alimentelor şi a unei game largi de materii prime de origine agrosilvică;
- are rol determinant în activităţile de extragere a minereurilor.

Pământul în calitate de factor de producţie are însă un **caracter restrictiv** (în pofida **caracterului regenerabil**), ceea ce impune cu necesitate folosirea cât mai raţională şi eficientă a sa. Utilizarea sa raţională se leagă, astăzi, accentuat de necesitatea **păstrării echilibrului biologic**.

5.3 Munca

Desfăşurarea oricărei activităţi economice presupune participarea şi consumarea unei anumite cantităţi de **muncă**.

Munca este activitatea conştientă, exclusiv umană, ce antrenează abilităţile fizice şi intelectuale ale omului în activitatea economică ce constă în transformarea resurselor economice pentru obţinerea de bunuri materiale şi servicii necesare satisfacerii nevoilor.

Munca este **factorul activ** (prin muncă are loc combinarea, utilizarea şi perfecţionarea celorlalţi factori de producţie) şi **determinant** (activitatea economică nu este posibilă în absenţa muncii) al activităţii economice.

Munca este totodată şi un **factor de circulaţie** (constituie obiectul *pieţei muncii*), **de repartiţie** (contribuţia cu forţa de muncă la activitatea economică se recompensează cu *salariul*) şi **de consum** (forţa de muncă se regenerează prin consumul de bunuri şi servicii).

Munca, în calitate de factor de producţie, se impune a fi considerată sub două **aspecte**:

- **cantitativ**, în acest caz fiind vorba, în primul rând, de existenţa resurselor de muncă în societate şi de durata muncii:

  Resursele de muncă ale unei ţări sunt determinate de **populaţia totală** (**PT**) a acesteia, formată din următoarele grupe:

  1. populaţia aptă de muncă (PA):

  $PA = PT - PI$

  2. populaţia activă disponibilă (PA_D):

  $PA_D = PA - PA_{ND}$

  3. populaţia ocupată (PO):

  $PO = PA_D - PA_{NO}$

  Durata muncii, care se exprimă prin numărul săptămânal de ore de muncă.
- **calitativ**, care se referă la nivelul de pregătire profesională, la volumul cunoştinţelor generale, tehnico-ştiinţifice etc., toate acestea concretizându-se în productivitatea (randamentul) muncii.

PT = populaţia totală
PA = populaţia aptă de muncă
PI = populaţia inaptă de muncă
PA_D = populaţia aptă disponibilă
PA_{ND} = populaţia aptă nedisponibilă
PO = populaţia ocupată
PA_{NO} = populaţia aptă neocupată

Deoarece **calitatea muncii** este condiţia fundamentală pentru sporirea eficienţei, **societatea acţionează în direcţia**:

1. creşterii nivelului general de educaţie şi de pregătire profesională;
2. asigurării unui nivel ridicat de sănătate a populaţiei;
3. promovării unui sistem eficient de motivare a lucrătorilor;
4. asigurării unei calităţi ridicate pentru ceilalţi factori de producţie.

5.4 Capitalul

Natura şi munca reprezintă **factori de producţie originari**, în baza acestora fiind **derivate** bunurile ce intră în categoria factorului de producţie **capital**.

Bunurile din această categorie servesc indirect satisfacerii trebuinţelor sociale, de aceea numindu-se şi **capital tehnic** sau **bunuri de producţie**.

Capitalul este **factor de producţie**, dar de asemenea **de circulaţie** (piaţa bunurilor de producţie, piaţa monetară, piaţa titlurilor de valoare), **de repartiţie** (profitul, dobânda, dividendul) şi **de consum** (utilizarea de bunuri şi servicii pentru întreţinere, reparaţii etc.).

Capitalul sub forma capitalului tehnic reprezintă **capitalul real**, corespunzător acestuia deţinându-se titluri de valoare care constituie **capitalul financiar** (asupra aspectelor financiare se va insista în capitolul *Piaţa capitalurilor*).

Capitalul în calitate de factor de producţie desemnează totalitatea bunurilor economice produse prin muncă (eterogene şi reproductibile) utilizate pentru obţinerea altor bunuri destinate vânzării-cumpărării.

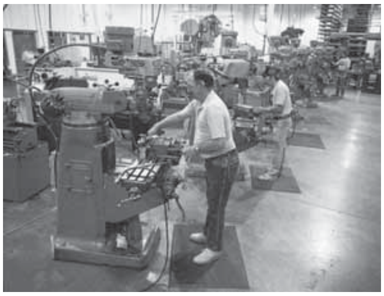
K	= capitalul
K_F	= capitalul fix
K_C	= capitalul circulant
A_{KF}	= amortizarea capitalului fix
t	= durata de utilizare a capitalului fix
R_A	= rata amortizării

Capitalul real (**K**) în funcţie de **modul în care participă, se consumă şi se înlocuieşte** în cadrul activităţii economice se împarte în:

– **capital fix** (K_F);
– **capital circulant** (K_C);

$$K = K_F + K_C$$

Capitalul fix este acea parte a capitalului real, tehnic, care participă la mai multe cicluri de producţie, se consumă treptat şi se înlocuieşte după mai mulţi ani de utilizare.

Participarea capitalului fix la mai multe cicluri de producţie are ca efect pierderea treptată a caracteristicilor funcţionale, respectiv capitalul fix este supus unui **proces normal de uzură**, care poate fi :

– **fizică**: **constă în pierderea treptată a capacităţii de funcţionare datorită utilizării sau acţiunii distructive a agenţilor naturali**;
– **morală**: **reprezintă deprecierea capitalului fix înainte de termen datorită promovării continue a progresului tehnic**.

Amortizarea capitalului fix (A_{KF}) reprezintă procesul de recuperare treptată a cheltuielilor făcute cu achiziţionarea capitalului fix (K_F).

$$A_{KF} = \frac{K_F}{t}$$

Ritmul de recuperare a cheltuielilor cu amortizarea capitalului fix se poate determina prin următoarea relaţie, a **ratei amortizării**:

$$R_A = \frac{A_{KF}}{K_F} x\,100$$

Capitalul circulant reprezintă acea parte a capitalului real, tehnic, care participă la un singur ciclu de producţie, se consumă integral şi se înlocuieşte cu fiecare ciclu de producţie.

5.5 Neofactorii de producţie

J.B. Say, reprezentant al şcolii clasice, în lucrarea „*Tratat de economie politică*”, considera că la producerea bunurilor şi serviciilor participă numai trei factori: **munca**, **natura** (pământul) şi **capitalul**. Aceşti factori de producţie sunt numiţi **factori tradiţionali**, însă alături de aceştia se manifestă şi **neofactorii**. Vom prezenta, în cele ce urmează, numai câţiva dintre aceştia, deoarece se consideră că există zeci, sute sau chiar mii de noi factori de producţie.

Întreprinderea este privită ca neofactor, deoarece reprezintă cadrul organizaţional unde se manifestă abilitatea întreprinzătorului, spiritul de iniţiativă şi de risc, capacitatea acestuia de a combina eficient factori de producţie. Toate întreprinderile realizează aceeaşi funcţie, **adică produc bunuri destinate vânzării**. Pentru realizarea funcţiei de producţie întreprinderile cumpără şi combină factorii de producţie, distribuie produsele pe piaţă, intră în interacţiune cu alte întreprinderi, cu clienţii, cu băncile etc., fac investiţii etc.

Întreprinzătorul dispune de abilităţi care îi permit iniţierea, organizarea şi desfăşurarea unor activităţi economice profitabile. Abilităţile întreprinzătorului de investitor, de strateg, de administrator, de căutător de oportunităţi etc., constituie elementul de antrenare şi fructificare superioară a factorilor de producţie tradiţionali. Din această perspectivă, **abilitatea întreprinzătorului** apare ca un factor de mare importanţă pentru producţie în condiţiile unei economii bazate pe progresul tehnic.

Abilitatea întreprinzătorului reprezintă un neofactor de producţie propriu sistemelor economice bazate pe concurenţă şi liberă iniţiativă. **Spiritul întreprinzător** este „abilitatea de a crea produse şi procese şi de a organiza crearea de produse şi servicii”, întreprinzătorul combinând factorii de producţie în funcţie de scopul urmărit. Abilităţile cu care este înzestrat întreprinzătorul vizează îndeplinirea unor **funcţii**, precum: sesizarea ocaziilor şi a şanselor, formularea unui proiect al propriilor sale acţiuni, promovarea proiectului etc.

Informaţia face parte din categoria activelor intangibile ale firmelor. Informaţia, prin diferitele forme ale sale (desene tehnice, instrucţiuni de lucru, fişe tehnice, documentaţii de invenţii, inovaţii, rapoarte de marketing, de consultanţă etc.), acţionează direct şi indirect asupra oricărui proces de producţie: nu se poate concepe organizarea şi desfăşurarea unei activităţi economice fără aportul informaţiei.

Tehnologiile pot fi definite drept procedee de combinare a factorilor de producţie în rezultate ale producţiei, prin aplicarea unor reguli riguros definite. Ele sunt de natura unor active intangibile, reprezentând cunoaştere aplicabilă în mod curent în activitatea de producţie. Rolul lor ca neofactor de producţie este acela de a defini riguros şi explicit, natura şi succesiunea fazelor a căror parcurgere asigură transformarea elementelor de intrare (factorii de producţie) în elemente de ieşire ale procesului de producţie (bunurile şi serviciile). Ca **resurse potenţial utilizabile**, tehnologiile disponibile formează „stocul de tehnologii” care cuprinde: brevete de invenţie, licenţe, machete şi prototipuri, diagrame de flux, specificaţii de execuţie, sisteme de asigurare a calităţii, programe informatice etc. Ca **factor de producţie activ**, tehnologia se prezintă în starea sa operaţională, intervenită în condiţiile în care tehnologia respectivă a fost aleasă şi pusă efectiv în funcţiune de către producător (tehnologia trebuie să fie adecvată scopului producţiei).

Progresul tehnologic urmăreşte îmbunătăţirea performanţelor procesului de producţie prin gestionarea cu eficienţă sporită a factorilor de producţie, paralel cu îmbunătăţirea caracteristicilor tehnico-funcţionale şi calitative ale bunurilor obţinute. În condiţiile actuale, producătorii urmăresc nu numai să se încadreze în tendinţele generale ale ştiinţei şi tehnologiei, ci abordează problema modernizării ca o prioritate strategică, alocând 8-10% din cifra de afaceri pentru acţiuni de cercetare şi dezvoltare. **Progresul tehnic** reprezintă procesul de perfecţionare a mijloacelor de producţie, a tehnologiilor de fabricaţie, a formelor de organizare, a bunurilor şi serviciilor obţinute.

Progresul ştiinţei şi tehnicii generează apariţia de noi factori de producţie, prin diversificarea şi multiplicarea factorilor tradiţionali etc.

J.B. Say
(1767 - 1832)

Economist francez, a crezut profund în idealurile revoluţiei franceze (1789): libertatea presei, alegeri libere, republica etc. La 29 de ani pleacă să lucreze în Anglia, unde îl întâlneşte pe Adam Smith, al cărui discipol devine. În 1803 publică *Tratatul de economie politică*, lucrare considerată multă vreme o vulgarizare a operei maestrului. Urmează publicarea în 1816, după întoarcerea la Paris, a lucrării *Bazele economiei politice*, o operă polemică destinată apărării concurenţei şi liberului schimb. În acelaşi an organizează primul concurs de economie politică din Franţa, pentru ca în 1819 se fie creată pentru el o catedră de economie industrială, iar în 1830 să obţină crearea unei catedre de economie la *College de France*. Promotor al liberalismului, denunţă statul drept un întreprinzător ineficient, iar concurenţa sectorului public una inegală şi neloială.

5.6 Progresul factorilor de producţie

Satisfacerea nevoilor în continuă creştere şi diversificare a presupus şi presupune sporirea calitativă şi cantitativă a factorilor de producţie. Progresul factorilor de producţie reprezintă un şir impresionant de realizări evidente în primul rând în **progresul tehnic**.

Progresul tehnic reprezintă procesul de perfecţionare a mijloacelor de producţie, a tehnologiilor de fabricaţie, a formelor de organizare, a bunurilor şi serviciilor obţinute.

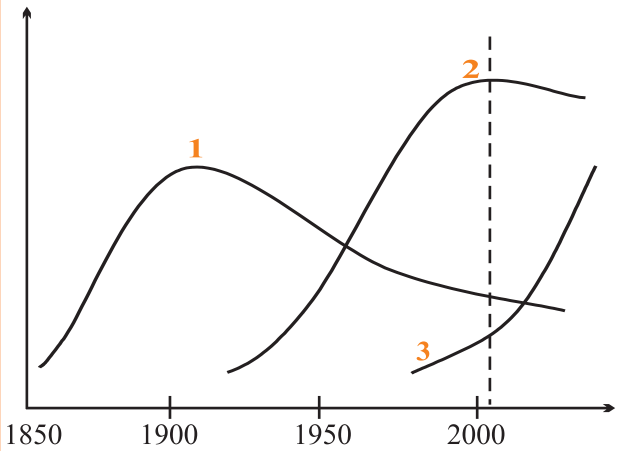
Principalele **efecte ale promovării progresului tehnic** sunt:

– creşterea considerabilă a productivității muncii;
– reducerea consumului de factori de producție pe unitatea de produs;
– creşterea producției;
– sporirea avuției sociale;
– sporirea concurenței între producători.

Considerat în general, **progresul factorilor de producție cunoaşte două aspecte**:

1. **aspectul cantitativ**:
   – tendința generală de creştere a numărului factorilor de producție;
   – tendința generală de creştere a cantității (volumului) factorilor de producție;
2. **aspectul calitativ**:
   – creşterea raționalității utilizării factorilor de producție, a eficienței lor;
   – extinderea utilizării factorilor în noi activități prin combinarea lor în noi variante;
   – utilizarea factorilor de producție pe principii ecologice.

Revoluțiile industriale

1. **Prima revoluție industrială**: cărbune, oțel, textile, maşina cu aburi.
2. **A doua revoluție industrială**: mecanică, automobile, avioane, petrol, chimie, electricitate.
3. **A treia revoluție industrială**: electronică, telematică, robotică, biotehnologie, atom.

Promovarea progresului economic este **reglată economic**, libera inițiativă manifestată în domeniu eliminând realizările neeconomice şi favorizând doar ceea ce îmbunătățeşte performanțele economice. Acest proces presupune, de asemenea, eforturi de adaptare la schimbările ce decurg din natura sa, adesea promovarea sa prea alertă putând suscita opoziție. În general însă, se poate aprecia că promovarea progresului tehnic, metamorfozat în progres economic, este ceea ce a permis, cu precădere în ultimele două secole, modificarea radicală într-un sens pozitiv a nivelului de trai pentru o mare parte din omenire.

Lecturi Suplimentare

„Toată viața economică şi întregul tablou al activității productive se bazează în mod fundamental pe ideea muncii. Munca este pentru valorile economice ceea ce este apa pentru organismele vii; ea se încorporează în substanța valorii, întocmai cum apa se încorporează în organismul viu. Ea este factorul cel mai important al echilibrului economic, întocmai cum apa este factorul principal al echilibrului biologic. De aceea, munca şi folosirea ei rațională domină toate problemele economice; ea caracterizează tendința esențială a oricărei organizații economice." (Mihail Manoilescu, *Forțele naționale productive şi comerțul exterior*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986)

„Reducerea risipei reprezintă unul din aspectele gestiunii resurselor care trebuie să fie incluse în obiectivele economice şi sociale ale societății, obiective a căror complexitate este în continuă creştere (…). În toate sectoarele economiei, o reducere considerabilă a consumului de resurse materiale pe unitatea de produs este, incontestabil, posibilă şi aceasta fără a antrena o scădere a calității sau a nivelului de viață (…). Numeroase metode de conservare a energiei şi tehnologii mai eficiente de folosire a materiilor prime sunt deja disponibile sau ar putea fi dezvoltate printr-o intensificare a cercetării (…). Risipa pare să fie un produs inerent al caracteristicilor sociale, economice şi culturale ale epocii noastre. De aceea, pentru a progresa mai mult, omenirea trebuie să depăşească epoca risipei." (D. Gabor, U. Colombo, A. King, R. Gallo, *Să ieşim din epoca risipei*, Editura Politică, Bucureşti, 1983, p. 304 - 306)

„Structurile funciare joacă un rol esențial în absența sau, dimpotrivă, în formarea unei clase rurale dinamice, degajând un surplus agricol ce poate servi la aprovizionarea oraşelor şi constituie, la rândul său, o piață internă pentru produsele rezultate din mediul urban. De aceea, existența unei proprietăți particulare, mici şi

mijlocii asupra pământului este esențială: agricultorul trebuie să fie motivat pentru a investi durabil în pământul său, a-l ameliora şi obține de pe el sporuri de producție, deci câştiguri financiare." (Sylvie Brunel, *Tiers Monde*, Economica et Liberté sans Frontières, Paris, 1987)

Aplicații/Evaluare

1. Elaborați un text coerent de aproximativ 10 rânduri (±1 rând) în care să utilizați conceptele de *producție*, *progres tehnic*, *factorul de producție muncă* în sens specific economic evidențiind legăturile dintre ele.

2. Deşi fiecare schimbare în sistemul factorilor de producție aparține în proporții diferite unui aspect cantitativ şi calitativ, sunt considerate schimbări preponderent calitative:
a) creşterea eficienței utilizării factorilor de producție
b) creşterea cantității, volumului factorilor de producție utilizați
c) creşterea generală a numărului factorilor utilizați
d) utilizarea factorilor de producție pe principii ecologice
e) diversificarea tot mai mare a factorilor de producție

3. Ilustrați printr-un exemplu concret importanța muncii în cadrul activității de producție.

4. De ce este munca factorul activ şi determinant al producției, al activității economice?

5. Capitalul tehnic al unei firme este de 40 mil. lei, din care 60% reprezintă capital fix cu o durată a amortizării de 4 ani. Determinați capitalul consumat de această firmă pentru activitatea sa.

Organizați-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi şi încercați să răspundeți la următoarele probleme. După ce ați obținut răspunsul în grupul propriu, confruntați acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferențe analizați cum pot fi ele eliminate pentru a obține cea mai adecvată rezolvare.

1. Exploatarea resurselor naturale creează adesea discuții care se leagă fie de protecția mediului, fie de exploatarea lor prea intensă (uneori fiind în discuție ambele probleme). Una dintre soluțiile amintite este aceea a controlului statului asupra acestor resurse. Sunteți de acord cu o astfel de soluție? Care credeți că este cea mai bună modalitate de acces la resurse, implicit la factorii de producție originari?

2. Potrivit lui Michel Didier, ecuația creării unei întreprinderi ar putea fi redată sintetic astfel:

REUŞITA =	O idee + clienți + concurența + cifre + şansă

Care credeți că este relevanța întreprinzătorului în această ecuație?

3. Există teorii economice care înscriu clima între elementele ce compun „natura" în calitate de categorie de factori de producție. Argumentați o astfel de incluziune şi încercați să precizați relevanța acestui factor de producție în raport cu activitatea economică.

4. Într-un manual de economie politică utilizat în colegiile americane înainte de 1860 apărea următorul fragment: „Calitățile şi legăturile agenților naturali sunt darul lui Dumnezeu şi, fiind darul Lui, nu ne costă nimic. Astfel, pentru a folosi momentul mecanic produs de o cădere de apă, nu trebuie decât să construim o turbină şi anexele sale necesare şi să le instalăm într-un loc potrivit. Apoi, folosim căderea apei fără alte cheltuieli. Prin urmare, singura noastră cheltuială este costul instrumentului prin care agentul natural devine disponibil şi aceasta este singura cheltuială care necesită atenția economistului politic." Economiştii moderni nu sunt de acord cu această afirmație. Care credeți că sunt argumentele lor? (Cf. Paul Heyne, *Modul economic de gândire*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1991, p.54)

Problemă rezolvată

Capitalul fix al unei întreprinderi are o durată de funcționare de 3 ani şi capitalul consumat într-un an este de 10 milioane u.m., din care 3 milioane sunt reprezentate de capitalul circulant. Să se determine mărimea capitalului tehnic de care dispune întreprinderea la începutul perioadei.

$t = 3$ ani
$K_{consumat} = 10$ mil. u.m.
$K_C = 3$ mil. u.m.
$K_{tehnic} = ?$

$K_{consumat} = K_C + A_{KF}$
$A_{KF} = K_{consumat} - K_C = 10$ mil. u.m. - 3 mil. u.m. = 7 mil. u.m.
$A_{KF} = K_F/t \Rightarrow K_F = A_{KF}\ x\ t = 7.000.000\ x\ 3 = 21.000.000$ u.m.
$K_{tehnic} = K_F + K_C = 21.000.000 + 3.000.000 = 24.000.000$ u.m.

6 Producătorul

6.1 Producătorul

În măsura în care realizarea finalității activității economice, satisfacerea nevoilor, se realizează prin consumul de bunuri şi servicii, este necesar ca mai întâi acestea să fie obținute, respectiv să se desfăşoare o **activitate de producție**.

Procesul de producție reprezintă ansamblul operațiilor care vizează activități economice organizate ce constau în obținerea de bunuri economice destinate satisfacerii directe sau indirecte a nevoilor, prin transformarea factorilor de producție şi dând naştere unui venit.

Producătorul este agentul economic care prin acțiunile sale deține calitatea de ofertant pe piața bunurilor şi serviciilor de consum sau pe piața factorilor de producție.

Obiectivul major al producătorului este maximizarea profitului, ceea ce poate dobândi formulări diferite:

- **maximizarea producției la un cost determinat**;
- **minimizarea costului pentru o producție dată**;
- **obținerea unei poziții mai bune pe piață**;
- **menținerea, dobândirea sau creşterea prestigiului pe piață**;
- **păstrarea independenței financiare** etc.

Comportamentul economic al producătorului are ca punct de plecare procesul combinării factorilor de producție, de calitatea şi structura acestora depinzând oferta. Producătorul încearcă, altfel spus, să ia decizii economice prin care să ajungă la o cât mai bună utilizare a resurselor. Comportamentul său este subsidiar principiului maximizării efectelor economice dezirabile în funcție de condițiile pieței pe care acționează în vederea satisfacerii nevoilor ce motivează comportamentul său.

6.2 Combinarea factorilor de producție

Factorii de producție în activitatea de producție nu acționează independent, ci este necesar un **proces de combinare** a acestora:

Combinarea factorilor de producție reprezintă procesul specific de unire a acestora din punct de vedere tehnic şi economic în vederea obținerii bunurilor economice şi realizării de profit.

1. Din punct de vedere **tehnic**, procesul de combinare a factorilor de producție exprimă necesitatea atragerii acestora corespunzător unor **corelații**:
   - **cantitative**, care se referă la stabilirea exactă din punct de vedere cantitativ a elementelor necesare în raport cu volumul producției (**Q**);
   - **calitative**, adică selectarea factorilor de producție în funcție de performanțe pentru obținerea calității dorite a bunurilor economice;
   - **structurale**, care se referă la unirea anumitor elemente şi utilizarea anumitor tehnologii de fabricație, astfel încât se poate aprecia că procesul de combinare este specific fiecărui proces de producție.

   Corelațiile tehnice sunt o manifestare a **caracteristicilor factorilor de producție**:
   - **divizibilitatea**, care reprezintă proprietatea unui factor de producție de a fi împărțit în unități omogene, fără a fi afectată calitatea factorului respectiv;
   - **adaptabilitatea**, relativă la proprietatea unui factor de producție de a se asocia cu un anumit număr de unități dintr-un alt factor de producție.

2. Din punct de vedere **economic**, procesul de combinare are în vedere corelarea prețului factorilor de producție cu prețul de vânzare al bunurilor şi nivelul de profit urmărit.

Din această perspectivă interesează identificarea unor modalități cât mai eficiente de combinare, în acest scop utilizându-se **substituirea factorilor de producție**.

Substituirea factorilor de producție procesul de înlocuire parțială sau integrală a unuia sau mai mulți factori de producție cu unul sau mai mulți dintre cei deja utilizați sau cu unii noi în condițiile obținerii aceloraşi rezultate sau a unora mai bune.

Procesul de substituire se decide numai în urma realizării de către producător a unor **calcule de eficiență** ce privesc:

– **productivitatea marginală a unui factor de producție** (W_{mgX}) **reprezintă sporul de producție ce se obține prin utilizarea unei unități suplimentare dintr-un factor de producție, în condițiile în care ceilalți rămân constanți**:

$$W_{mgX} = \frac{\Delta Q}{\Delta X}$$

– **rata marginală de substituție** (R_{mgS})**: reprezintă cantitatea necesară dintr-un factor de producție (ΔX) necesară pentru a compensa reducerea cu o unitate a unui alt factor de producție (ΔY) în condițiile în care producția rămâne neschimbată sau creşte**:

$$R_{mgSX/Y} = -\frac{\Delta X}{\Delta Y} \Rightarrow R_{mgS} = \frac{W_{mgY}}{W_{mgX}}$$

În concluzie se poate aprecia că procesul de combinare a factorilor de producție depinde de **condiții**, precum:

– **natura activității** - în funcție de activitatea desfăşurată ca expresie a liberei inițiative a producătorului, factorii de producție necesari vor fi diferiți atât în ceea ce priveşte natura lor, cât şi în ceea ce priveşte cantitatea şi calitatea lor;
– **nevoile de bunuri şi servicii** - existența unor nevoi mari şi în creştere, corelată cu existența capacităților de producție necesare, poate constitui premisa unei creşteri şi diversificări a activității de producție, în timp ce existența unor nevoi mici şi în scădere va impune, în primul rând, creşterea eficienței cu care sunt utilizați factorii de producție;
– **condițiile tehnice de producție** - acelaşi produs poate fi obținut în cadrul unor condiții tehnice diferite, o cât mai bună adecvare a lor fiind însă o necesitate pentru atingerea unei eficiențe sporite;
– **abilitatea întreprinzătorului** - un factor important pentru reuşita unei activități economice îl reprezintă şi abilitățile antreprenoriale şi manageriale ale celui care adoptă deciziile importante cu privire la activitatea economică, capacitatea de adaptare rapidă şi eficientă la condițiile pieței fiind una dintre calitățile sale esențiale;
– **condițiile financiare ale firmei** - desfăşurarea unei activități economice în lumea contemporană are o importantă componentă financiară, aşa încât atragerea, menținerea şi extinderea finanțării activității economice sunt esențiale pentru continuitatea activității, dar şi pentru extinderea acesteia;
– **caracteristicile pieței factorilor de producție** - factorii de producție necesari desfăşurării unei activități economice sunt procurați de pe piețe specifice, aşa încât evoluțiile înregistrate pe acestea îşi pun amprenta asupra oricărei activități economice etc.

W_{mgX} = productivitatea marginală a unui factor de producție X
ΔQ = variația volumului producției ($\Delta Q = Q_{t1} - Q_{t0}$)
ΔX = variația cantității din factorul de producție ($\Delta X = X_{t1} - X_{t0}$)
R_{mgS} = rata marginală de substituție

În lucrările (manuale sau nu) de economie destinate învățământului preuniversitar există, începând cu anii '90, o dispută în legătură cu relația de determinare a ratei marginale de substituție. Credem că această dispută este lipsită de conținut şi se datorează, în primul rând, desprinderii expresiei formale de semnificația sa. Astfel, problema nu este de tranşat între varianta $-\Delta Y/\Delta X$ şi varianta $-\Delta X/\Delta Y$, ci depinde de care dintre factori realizează substituția şi care dintre factori este substituit: în prima variantă Y este factorul care substituie şi X factorul substituit, iar în cea de a doua X factorul care substituie şi Y factorul substituit. Diferența apare astfel abia în modul în care „citim" rezultatul, respectiv dacă X reprezintă factorul de producție muncă, iar Y factorul de producție capital, în primul caz vom avea de a face cu cantitatea de capital necesară pentru substituirea unei unități de muncă, în timp ce în cel de al doilea caz vom avea cantitatea necesară de muncă pentru substituirea unei unități de capital. În măsura în care inversăm notația (X = capitalul, iar Y = munca), se va inversa atunci şi modalitatea de interpretare. Aşadar, importantă nu este atât modalitatea de notare (deşi teoria economică utilizează cu precădere prima variantă), ci măsura în care ştim ceea ce dorim să obținem, iar după aceea nu este vorba doar de calcul mecanic (simplu valoric), ci de înțelegerea unor procese economice.

6.3 Costul de producție

P	=	prețul de vânzare al bunului economic
C_p	=	costul de producție
Pr	=	profitul
C_{mt}	=	cheltuieli materiale totale
C_s	=	cheltuieli salariale
C_m	=	cheltuieli cu materialele și materiile prime
A_{kf}	=	amortizarea capitalului fix

Delimitări conceptuale

Costul contabil reflectă, în bani, cheltuielile efectiv suportate de către întreprindere, care rezultă din evidența contabilă a acesteia.

Costul economic este un concept mai larg decât costul contabil: el include și acel consum de resurse care nu presupune plăți efective evidențiate sub formă de cheltuieli (munca prestată de proprietar, chiriile corespunzătoare clădirilor proprii, dobânzile cuvenite capitalului propriu etc.). Include costul contabil (costul explicit) și costul implicit.

Costul explicit cuprinde cheltuielile efectuate de către întreprindere și înregistrate în costurile efectiv plătite (însuși costul contabil).

Costul implicit reflectă acel consum de resurse ale agentului economic neinclus în costul efectiv plătit de către acesta. Costul implicit este considerat venit normal cuvenit, concretizat în salariul implicit, dobânda implicită, renta implicită - drept forme de remunerare a muncii, solului și a disponibilităților bănești.

Costul de oportunitate, în acest context, apare în calitate de cost implicit, fiind de raportat, în primul rând, la procesul de alocare a resurselor umane, materiale, bănești, la procesul de specializare a producției, la utilizarea timpului etc.

Pentru obținerea bunurilor și serviciilor se consumă factori de producție: **Consumul factorilor de producție** se reflectă în costul de producție într-un mod specific:

– **Munca**: consumul său se poate reflecta **fizic**, prin timpul de muncă cheltuit pentru obținerea unui bun economic sau a întregii producții, sau monetar (**valoric**), prin ceea ce se cheltuiește pentru factorul muncă;
– **Natura** (**pământul**): consumul factorului pământ deși este evident și semnificativ este greu de urmărit sub aspect fizic, urmărindu-se doar sub aspect **valoric**, prin ceea ce se plătește pentru a-l dobândi și utiliza;
– **Capitalul**: privește pe de o parte **capitalul fix**, consumul acestuia fiind urmărit **valoric** (amortizarea capitalului fix), iar pe de altă parte **capitalul circulant**, care se poate urmări **fizic** (consumul specific sau tehnologic, cantitatea consumată de capital circulant pentru obținerea unui bun economic) sau **valoric** (prin ceea ce se cheltuiește pentru obținerea elementelor de capital circulant).

Cheltuielile cu factorii de producție utilizați și consumați în activitatea de producție se reflectă în **costul de producție**.

Costul de producție reprezintă totalitatea cheltuielilor făcute de către producător pentru producerea, depozitarea și vânzarea bunurilor economice realizate.

Costul de producție este o componentă a **prețului de vânzare** al bunului economic:

$$P = C_p + Pr$$

Cheltuielile de producție, după **natura** lor, se împart în **cheltuieli materiale** și **cheltuieli salariale**:

$$C_p = C_{mt} + C_s$$
$$C_{mt} = C_m + A_{kf}$$

În cadrul costului de producție pot fi distinse mai multe niveluri de calcul:

– **Costul global**, generat de consumurile globale, reprezintă **ansamblul costurilor corespunzătoare unui volum de producție dat**.
Acesta cuprinde:
1. **Costul fix** (C_F), determinat de consumurile fixe, care **cuprinde acele cheltuieli care pe termen scurt rămân relativ neschimbate, independente de modificarea volumului producției** (chirii, asigurări, amortizarea capitalului fix, cheltuieli de întreținere, salariile personalului administrativ etc.);
2. **Costul variabil** (C_V), determinat de consumuri variabile, care **cuprinde acele cheltuieli ce se modifică în raport de modificarea producției** (cheltuieli cu materiile prime, combustibili și energie pentru producție, salarii directe ale personalului productiv etc.);
3. **Costul total** (C_T), generat de consumurile aferente întregii producții, care reprezintă suma costurilor fixe și variabile.

$$C_T = C_F + C_V$$

– **Costul mediu** sau **unitar**, care reprezintă **costul pe unitatea de produs sau unitatea de efect util**.
Acesta cuprinde:
1. **Costul fix mediu** sau **unitar** (C_{FM}):

$$C_{FM} = \frac{C_F}{Q}$$

2. **Costul variabil mediu** sau **unitar** (C_{VM}):

$$C_{VM} = \frac{C_V}{Q}$$

3. **Costul total mediu** sau **unitar** (C_{TM}):

$$C_{TM} = \frac{C_T}{Q} = \frac{C_V + C_F}{Q} = C_{VM} + C_{FM}$$

– **Costul marginal** (C_{mg}), care reprezintă **sporul de cheltuieli totale (ΔC_T) determinat de sporirea producției (ΔQ) cu o unitate**:

$$C_{mg} = \frac{\Delta C_T}{\Delta Q}$$

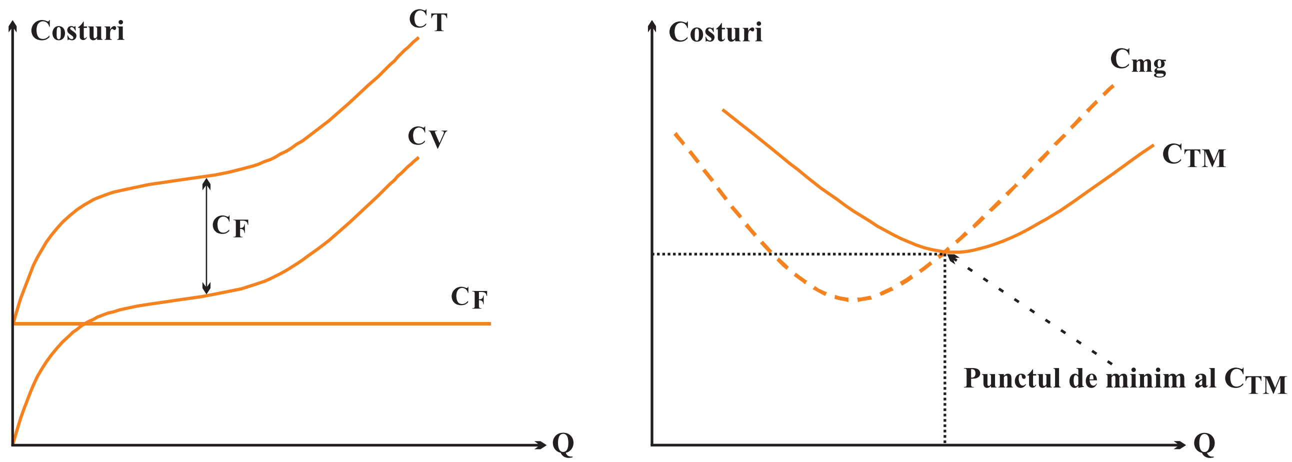

Diagrama costurilor

Diagrama evoluției C_{TM} și C_{mg}

6.4 Reducerea costului de producție

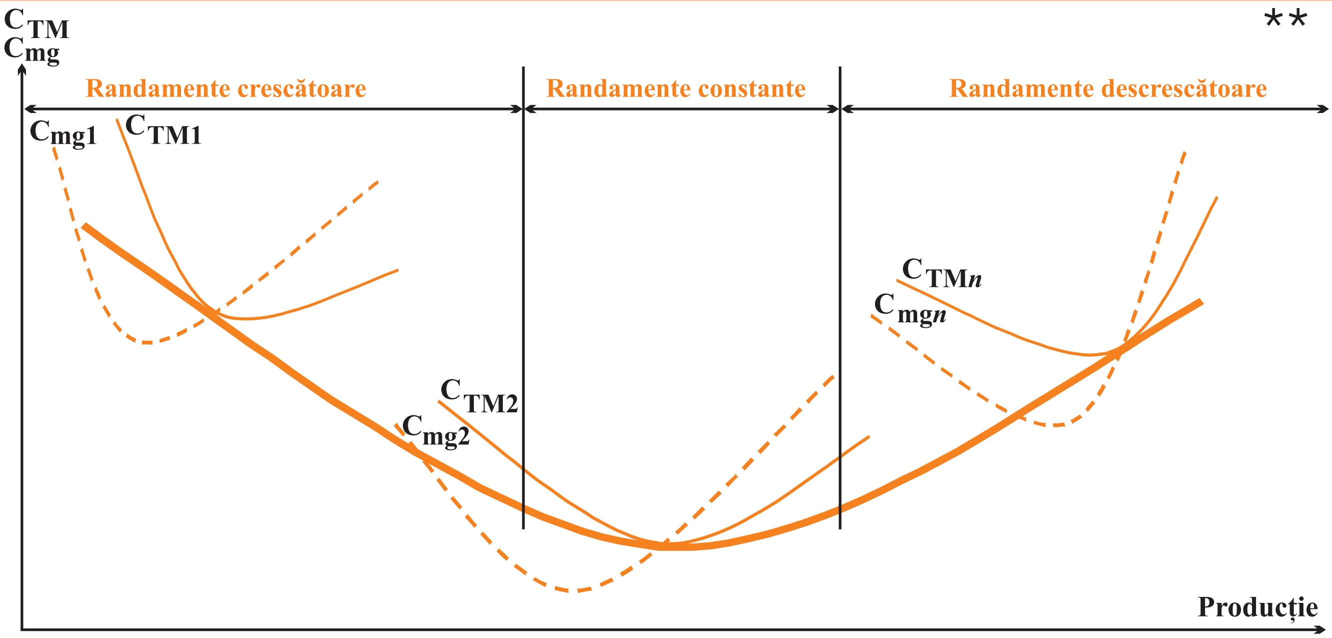
Orice agent economic, în vederea realizării intereselor sale, este interesat în obținerea unei producții cu costuri cât mai mici.

Astfel, agenții economici recurg la diferite **căi de reducere a costurilor**:
- achiziționarea factorilor de producție necesari cu prețuri cât mai mici;
- reducerea stocurilor;
- reducerea consumului de materii prime şi materiale;
- reducerea cheltuielilor cu salariile pe unitatea de produs, prin creşterea mai rapidă a productivității muncii în raport cu salariile;
- micşorarea cheltuielilor de exploatare a salariilor;
- reducerea cheltuielilor administrative;
- economii la cheltuielile de dezvoltare;
- reducerea cheltuielilor de desfacere;
- diminuarea cheltuielilor de publicitate etc.

Reducerea costurilor nu este însă un scop în sine şi nu trebuie să aibă efecte negative asupra calității produselor ci, dimpotrivă, să asigure un spor de utilitate.

Stabilirea nivelului normal al costurilor se face în raport cu:
- nivelul cel mai scăzut realizat de întreprindere până atunci;
- costul realizat de întreprinderea cu cea mai bună poziție competitivă din domeniu;
- prețurile de vânzare ale bunurilor respective.

Costul de producție este limita inferioară până la care se poate coborî prețul de vânzare fără ca activitatea întreprinderii să fie afectată de mod negativ (permanentizarea unei astfel de situații conduce la faliment).

Pe termen lung, producătorul poate să-şi amelioreze randamentele, dezvoltând capacitățile sale de producție. Conceptul utilizat în acest sens este cel de **randament de scară**, care exprimă **modul în care evoluează producția pe termen lung atunci când măreşte cantitatea de factori de producție folosiți**. Astfel, pot fi distinse următoarele situații:

– **randamentele de scară sunt crescătoare** dacă volumul producției se măreşte într-o proporție superioară celei în care cresc cantitățile de factori de producție utilizați, în acest caz fiind obținute aşa-numitele **economii de scară**;
– **randamentele de scară sunt constante** atunci când unei măriri proporționale a factorilor de producție îi corespunde o creştere proporțională a producției;
– **randamentele de scară sunt descrescătoare** atunci când volumul producției se măreşte într-o proporție mai mică decât cea în care creşte volumul factorilor de producție utilizați.

Curba costului mediu pe termen lung este denumită **curba înfăşurătoare** şi este tangentă la fiecare curbă pe o perioadă scurtă. Curba înfăşurătoare relevă diferitele evoluții ale costului mediu atunci când producătorul alege, de fiecare dată, scara de producție cea mai eficientă.

Lecturi Suplimentare

„Costul marginal, este clar că poate fi mai mare sau mai mic decît costul mediu şi chiar poate diferi substanțial de costul mediu. Ar trebui, de asemenea, să fie clar că pentru un fabricant (…) care încearcă să ia decizii de producție, costurile marginale sunt cele care trebuie să-l ghideze. Dar (…) în orice decizie, costurile anticipate sunt, de fapt, costuri marginale.” (Paul Heyne, *Modul economic de gîndire*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1991, p. 871)

„Întrebarea este: ce producție puteți obține cu o cantitate determinată de resurse? Răspunsul depinde de nivelul cunoştințelor şi al tehnologiei folosite. Date fiind cunoştințele tehnice, resursele de teren, maşinile şi celelalte resurse disponibile la un moment dat, cantitatea de pastă de dinți sau numărul de tractoare care se poate produce cu un anumit volum de muncă este limitat. Relația existentă între cantitatea necesară de factori de producție şi rezultatele obținute se numeşte «funcție de producție».” (Paul A. Samuelson şi William D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, Bucureşti, 2000, p. 125)

„Deciziile au un anumit cost deoarece, potrivit principiului rarității, alegerea unui anumit lucru înseamnă renunțarea la un altul. (…) *Pe piețele care funcționează corect, prețul este egal cu costul de oportunitate*. Să presupunem că pe o piață concurențială se vinde şi se cumpără o marfă oarecare, cum ar fi cărbunele. Dacă eu aduc pe piață o tonă de cărbune, potențialii cumpărători îmi vor propune diverse prețuri: 25,02$, 24,98$, 25,01$. Să zicem că prețurile respective reprezintă valoarea pe care o dau mărfii mele trei centrale electrice. Aleg prețul cel mai mare 25,02$. Costul de oportunitate al acestei afaceri este egal cu valoarea celei mai bune

alternative disponibile - adică al doilea preţ ca mărime, 25,01$ - care este aproape identic cu preţul acceptat. Cum concurenţa de pe piaţă este aproape perfectă, diferenţa dintre preţurile oferite se reduce tot mai mult, până când al doilea preţ (care reprezintă pentru noi costul de oportunitate) ajunge să fie egal cu oferta de preţ cea mai bună (preţul acceptat). Pe pieţele concurenţiale, numeroşii cumpărători concurează pentru obţinerea resurselor până când preţul ajunge la nivelul celei mai bune alternative disponibile şi, deci, devine egal cu costul de oportunitate." (Paul A. Samuelson şi William D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, Bucureşti, 2000, p. 155)

APLICAŢII/EVALUARE

1. Atunci când producţia este egală cu zero, costul total al unui agent economic este de 2 000 u.m. Costul marginal pentru primele trei unităţi de produs este de 1 600, 1 400 şi 1 300 u.m. Să se precizeze costul unitar la o producţie de trei unităţi:
a) 2 100 u.m. **b)** 1 100 u.m. **c)** 1 400 u.m. **d)** 2 200 u.m.

2. Capitalul tehnic utilizat este de 3 mil. U.m., din care 2 mil. u.m. capital fix. Costurile salariale sunt de 0,5 mil. u.m., iar cele totale 2,25 mil. u.m. Amortizarea capitalului fix este:
a) 250 000 **b)** 750 000 **c)** 1 250 000 **d)** indeterminată

Organizaţi-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi şi încercaţi să răspundeţi la următoarele probleme. După ce aţi obţinut răspunsul în grupul propriu, confruntaţi acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferenţe analizaţi cum pot fi ele eliminate pentru a obţine cea mai adecvată rezolvare.

1. Se poate susţine că în orice decizie costurile anticipate sunt costuri marginale. Practic ele încearcă să aproximeze incertitudinea pe care o presupune calitatea de antreprenor, de întreprinzător. Pornind de la această interpretare, Paul Heyne, în *Modul economic de gândire* (Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1991, p. 99), formulează următoarele principii, aplicabile în orice sistem economic:
– costurile reale sunt costurile şanselor, adică valoarea şanselor la care se renunţă;
– costurile plătite sunt lipsite de relevanţă, deoarece ele sunt costuri care nu pot afecta deciziile;
– costurile şanselor sunt întotdeauna costuri suplimentare sau marginale, costuri aşteptate să rezulte din deciziile respective.

a. Sunteţi de acord cu aceste principii? Încercaţi să organizaţi o dezbatere în care o echipă să argumenteze pro, iar cealaltă contra aplicabilităţii acestor principii.
b. De ce, deşi multe firme nu reuşesc, de-a lungul unui an, să-şi acopere costurile plătite, aceste firme continuă să funcţioneze? Utilizaţi principiile precizate.
c. Ce costuri suportaţi dacă aţi luat decizia de a lipsi la unele dintre cele 34 de cursuri pe care le aveţi la o anumită disciplină, taxele şcolare pentru acest curs fiind de 340 lei?

2. Presupuneţi că vă doriţi de mai mult timp să deschideţi o mică librărie în oraşul vostru. Costurile acestei investiţii ar fi: 1 000 lei/lună pentru chiria spaţiului; 2 500 lei pentru amenajare; 5 000 lei pentru asigurarea unui stoc de carte; 500 lei/lună pentru iluminat şi încălzire. Cele 9 000 de lei necesare demarării afacerii le puteţi obţine prin contractarea unui credit pe cinci ani, ratele şi dobânda pe care trebuie să le plătiţi ridicându-se la 1 800 de lei anual.
a. Care este venitul anual minim pe care ar trebui să-l obţineţi din afacerea dumneavoastră pentru a decide realizarea investiţiei?
b. Venitul obţinut după primul an de funcţionare a fost de 5 000 lei. Ar trebui să vă gândiţi a ieşi din afacere? Dar dacă aceste venituri ar fi de 1 800 lei?
c. Dacă, în decursul unui an, aţi cheltui 1 000 lei pentru publicitate, iar în anul respectiv veniturile ar creşte la 7 000 lei, credeţi că aţi luat o decizie bună?

3. Companiile de telefonie, fixă sau mobilă, practică adesea tarife diferenţiate, fie în funcţie de ore, fie în funcţie de zilele săptămânii. De obicei sunt mai ieftine convorbirile din timpul nopţii sau de la sfârşit de săptămână. De ce fac companiile de telefonie aceste reduceri? Sunt costurile lor mai mici în situaţiile precizate? Încercaţi să explicaţi utilizând principiile enunţate mai sus.

PROBLEMĂ REZOLVATĂ

1. Doi agenţi economici, X şi Y, produc acelaşi bun economic. Agentul economic X obţine 100 bucăţi din bunul respectiv cu următoarele cheltuieli:
- materii prime, combustibil, energie: 1 000 lei;
- salarii: 500 lei;
- amortizarea capitalului fix: 500 lei;
- alte cheltuieli: 400 lei, din care 40% sunt cheltuieli materiale.

Agentul economic Y produce cu 10% mai mult decât X, în condiţiile în care înregistrează costuri salariale mai mari cu 30%. Să se arate care dintre cei doi agenţi economici înregistrează o eficienţă superioară.

Diferenţa de eficienţă dintre cei doi agenţi economici poate fi pusă în evidenţă prin determinarea costurilor unitare înregistrate.

$CTM_X = CT_X/Q_X$
$CTM_Y = CT_Y/Q_Y$
CT_X = 1 000 lei + 500 lei + 500 lei + 400 lei = 2 400 lei
CT_Y = 1 000 lei + (130% *x* 500 lei) + 500 lei + 400 lei = 2 550 lei
Q_Y = 110% *x* 100 buc. = 110 buc.
CTM_X = 2400 lei/100 buc. = 24 lei/buc.
CTM_Y = 2550 lei/110 buc. = 23,18 lei/buc.

În pofida costurilor salariale superioare înregistrate de agentul economic Y, activitatea sa este mai eficientă, fiecare unitate de produs fiind obţinută cu un cost mai mic cu 0, 82 lei.

7 Productivitatea

7.1 Conceptul de productivitate

În măsura în care activitatea economică are drept scop satisfacerea nevoilor, iar acest obiectiv este realizat prin atenuarea tensiunii între nevoile dinamice şi nelimitate şi resursele limitate, una dintre cele mai importante probleme priveşte **utilizarea factorilor de producţie pe criterii de raţionalitate**, respectiv încercarea de a obţine un maximum de efecte utile cu minimum de eforturi.

Expresia sintetică a eficienţei utilizării factorilor de producţie este productivitatea.

Productivitatea reprezintă rodnicia, randamentul cu care sunt utilizaţi factorii de producţie în activităţi din care rezultă bunuri economice.

Nivelul productivităţii (**W**) se exprimă ca raport între cantitatea de bunuri economice obţinute (**Q**) şi factorii de producţie implicaţi în realizarea lor (**X**).

$$W = \frac{Q}{X}$$

Mărimea productivităţii se poate determina la nivel de:

- **firmă** - importanţa creşterii sale se referă la obţinerea unor rezultate mai mari cu acelaşi volum de factori de producţie sau cu un volum mai mic, reducerea costului total mediu, creşterea competitivităţii firmei, capacitatea de a face faţă concurenţei, obţinerea unor venituri mai mari etc.
- **ramură economică** - creşterea productivităţii la nivelul unei ramuri economice va însemna înregistrarea unor posibilităţi de dezvoltare a acelei ramuri economice, în primul rând în competiţia de pe piaţa internă relativ la bunurile importate, dar şi noi oportunităţi de acţiune pe piaţa externă, totodată situaţia favorabilă determinând noi firme să pătrundă în domeniul economic respectiv, ceea ce va accentua concurenţa, implicit fiind posibilă creşterea productivităţii în continuare etc.
- **economie naţională** - creşterea productivităţii se traduce la nivelul economiei naţionale prin mai multă bogăţie, printr-o mai bună satisfacere a nevoilor, printr-o creştere a competitivităţii bunurilor produse în acea economie pe plan mondial etc.

Nivelul şi evoluţia productivităţii depind de o serie de **factori economici şi extraeconomici**, precum:

- **calitatea factorilor de producţie utilizaţi** - cu cât calitatea factorilor de producţie va fi una adecvată proceselor tehnologice desfăşurate şi bunurilor produse, cu atât va fi posibilă creşterea nivelului productivităţii;
- **abilitatea întreprinzătorului** - în măsura în care de deciziile acestuia depinde, în general, orientarea generală a unei activităţi economice, abilităţile sale în stabilirea contactelor cu furnizorii şi clienţii, climatul creat în firmă etc. sunt relevante pentru un anumit nivel al productivităţii;
- **calitatea organizării şi managementului activităţii economice**;
- **motivaţia economică a posesorilor factorilor de producţie** - poate fi vorba, în primul rând, de posesorii factorului de producţie muncă, existând o corelaţie pozitivă între motivarea acestora şi nivelul productivităţii în ansamblu;
- **condiţiile naturale** - în funcţie de domeniu, condiţionarea indusă de condiţiile naturale poate avea o relevanţă mai mare (spre exemplu, în agricultură, condiţiile climaterice sunt determinante) sau mai mică;
- **climatul politic şi social existent** etc.

7.2 Formele productivității

Productivitatea, sub forma productivității medii a muncii, a fost determinată pentru prima dată în SUA, în secolul al XIX-lea.

În prezent, productivitatea este abordată prin intermediul mai multor modele de analiză, curent realizându-se, potrivit modului de măsurare a productivității, distincția între:

– **productivitatea fizică** care exprimă randamentul factorilor de producție în unități fizice (naturale sau natural-convenționale, precum: kg, bucăți, m etc. şi C.P., kw/h etc.) ;
– **productivitatea** (măsurată) **valorică** care exprimă randamentul factorilor în unități monetare (lei, dolari, euro etc.).

În teoria şi practica economică sunt consacrate însă următoarele două **forme de analiză a productivității**: **productivitatea parțială** şi **productivitatea globală**.

Aceste forme ale productivității se pot determina ca:

– **productivitate medie** (cantitatea de bunuri economice obținute pe unitatea de factor de producție consumată);
– **productivitate marginală** (**cantitatea suplimentară de bunuri economice obținută prin utilizarea unei unități suplimentare dintr-un factor de producție, în condițiile în care ceilalți sunt constanți**).

Productivitatea parțială este cea a unui singur factor de producție, considerat a fi la originea producției şi a modificării acesteia (ceilalți fiind considerați constanți).

Aceasta se determină ca:

Productivitate a muncii:

– **productivitatea medie a muncii** (**W_{ML}**) se determină ca raport între producția totală (**Q**) şi cantitatea totală de muncă utilizată (**L**) - exprimată prin numărul de salariați sau de ore-muncă, şi arată care este randamentul mediu al salariaților sau pe ora de muncă.

$$W_{ML} = \frac{\Sigma Q}{\Sigma L}$$

– **productivitatea marginală a muncii** (**W_{mgL}**) exprimă eficiența ultimei unități de muncă implicate în activitatea economică şi se determină ca raport între variația absolută a rezultatelor (**ΔQ**) şi variația cantității de muncă utilizate (**ΔL**).

$$W_{mgL} = \frac{\Delta Q}{\Delta L}$$

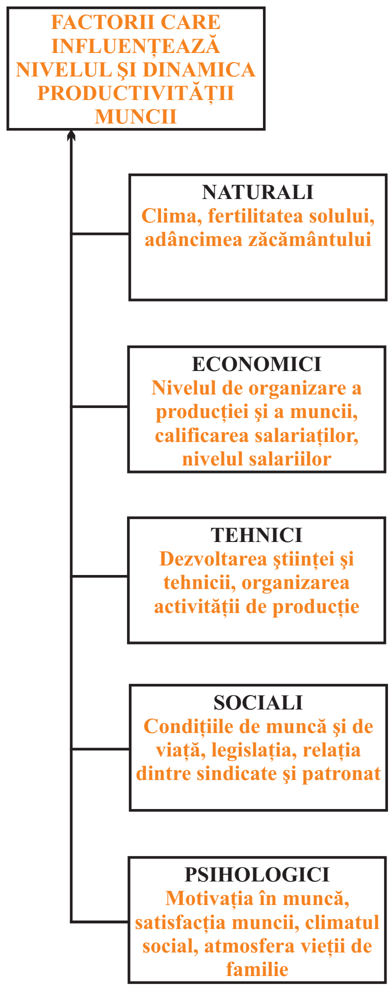
Productivitatea muncii a reprezentat prima formă a productivității care a fost calculată, ea continuând să dețină locul central în cadrul metodelor de evaluare a productivității.

Nivelul şi dinamica productivității muncii sunt influențate de factori, precum: **factori tehnici** (gradul de înzestrare tehnică, tehnologia utilizată, cunoştințele ştiințifice aplicabile în domeniu), **factori economici** (organizarea producției, condițiile de muncă), **factori sociali** (nivelul de trai), **factori educaționali** (pregătirea şcolară şi profesională), **factori psihologici** (adaptabilitatea, satisfacția obținută, climatul etc.), **factori naturali** (clima, accesibilitatea etc.).

Creşterea productivității muncii se poate asigura prin: *promovarea noilor tehnologii, buna organizare şi conducere a activității economice, realizarea unui climat stimulativ, motivarea economică a salariaților* etc.

Datorită relevanței sale în ceea ce priveşte desfăşurarea activității economice, sporirea sa este permanent urmărită, sănătatea economică a unei firme putându-se păstra, în realitate, în măsura în care **dinamica creşterii productivității muncii este superioară dinamicii creşterii salariilor**.

W_{ML} = productivitatea medie a muncii
Q = volumul producției
L = cantitatea de muncă
W_{mgL} = productivitatea marginală a muncii
ΔQ = variația volumului producției ($\Delta Q = Q_{t1} - Q_{t0}$)
ΔL = variația cantității din factorul de producție muncă ($\Delta L = L_{t1} - L_{t0}$)

W_{MK} = productivitatea medie a capitalului
W_{MP} = productivitatea medie a pământului
W_{MG} = productivitatea medie globală
Q = volumul producției
K = volumul capitalului tehnic
P = suprafața de teren (pământul)
W_{mgK} = productivitatea marginală a capitalului tehnic
W_{mgP} = productivitatea marginală a pământului
W_{mgG} = productivitatea marginală globală
ΔQ = variația volumului producției ($\Delta Q = Q_{t1} - Q_{t0}$)
ΔK = variația cantității din factorul de producție capital ($\Delta K = K_{t1} - K_{t0}$)
ΔP = variația cantității din factorul de producție pământ ($\Delta P = P_{t1} - P_{t0}$)

Productivitatea capitalului:

– **productivitatea medie a capitalului** (W_{MK}) exprimă randamentul mediu al capitalului utilizat şi se calculează ca raport între rezultatele obținute (**Q**) şi capitalul tehnic utilizat (**K**).

$$W_{MK} = \frac{\Sigma Q}{\Sigma K}$$

– **productivitatea marginală a capitalului** (W_{mgK}) exprimă eficiența ultimei unități de capital tehnic atras şi utilizat în activitatea economică, determinându-se ca raport între variația absolută a rezultatelor (**ΔQ**) şi variația absolută a capitalului tehnic utilizat (**ΔK**).

$$W_{mgK} = \frac{\Delta Q}{\Delta K}$$

Productivitatea pământului:

– **productivitatea medie a pământului** (W_{MP}) exprimă randamentul mediu al pământului utilizat şi se calculează ca raport între rezultatele obținute (**Q**) şi suprafața de teren utilizată (**P**).

$$W_{MP} = \frac{\Sigma Q}{\Sigma P}$$

– **productivitatea marginală a pământului** (W_{mgP}) exprimă eficiența ultimei unități de teren atrase şi utilizate în activitatea economică, determinându-se ca raport între variația absolută a rezultatelor (**ΔQ**) şi variația absolută a suprafeței de teren utilizate (**ΔP**).

$$W_{mgP} = \frac{\Delta Q}{\Delta P}$$

Productivitatea globală exprimă eficiența agregată a tuturor factorilor de producție implicați în obținerea unui rezultat (se determină doar valoric).

Productivitatea globală se determină ca:

- **productivitate medie globală** a factorilor de producție (W_{MG}) se calculează ca raport între suma efectelor utile obținute (**Q**) şi suma factorilor de producție utilizați şi consumați (**L+K+P**), evaluați în expresie valorică.

$$W_{MG} = \frac{\Sigma Q}{\Sigma L + \Sigma K + \Sigma P}$$

- **productivitatea marginală globală** (W_{mgG}) exprimă eficiența ultimei unități din toți factorii de producție utilizați şi se calculează ca raport între variația absolută (**ΔQ**) a rezultatelor şi variația absolută a tuturor factorilor de producție implicați (**ΔL+ ΔK+ ΔP**).

$$W_{mgG} = \frac{\Delta Q}{\Delta L + \Delta K + \Delta P}$$

În economiile moderne metodele de determinare a nivelului şi dinamicii productivității muncii cunosc o mare diversitate, în cadrul acesteia rolul central continuând însă să îl dețină **productivitatea muncii**, acest factor de producție având un rol determinant în raport cu ceilalți factori de producție. Creşterea productivității muncii, iar pornind de la aceasta şi a celorlalți factori de producție, are efecte economice şi sociale deosebit de importante atât pentru activitatea economică în general, dar şi pentru calitatea de consumator a ființei umane. Printre **consecințele pozitive** pot fi enumerate: economisirea factorilor de producție, reducerea costului de producție, creşterea producției, creşterea calității produselor, creşterea salariilor nominale şi reale, economisirea timpului de muncă, creşterea timpului liber etc.

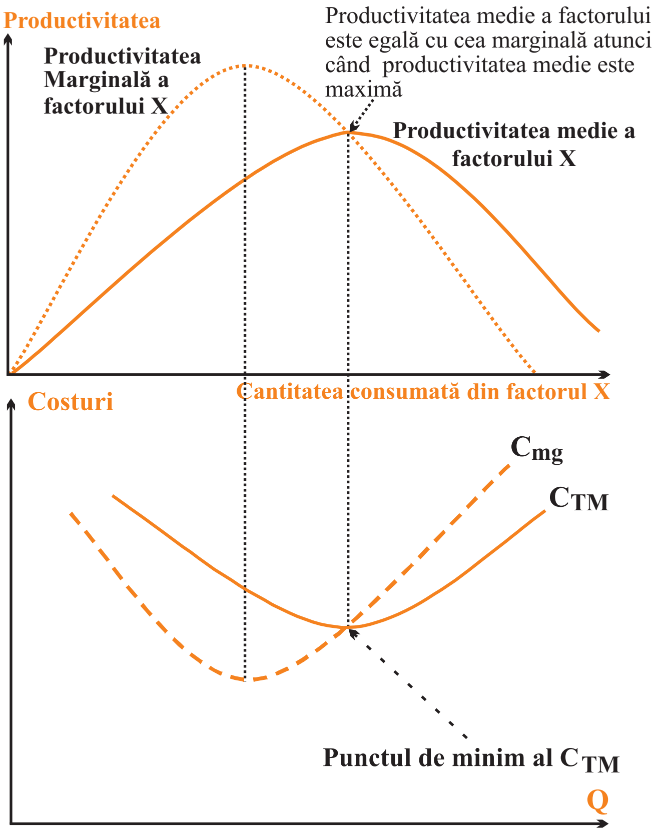
7.3 Legea randamentelor descrescătoare

În cadrul procesului de producție, combinarea factorilor de producție se poate realiza în moduri diferite, pe termen scurt uzuală fiind **combinarea între un factor de producție constant şi un factor de producție variabil**. În aceste condiții, **funcția de producție** va reflecta cât de mare este producția care se poate obține în condițiile modificării unui factor de producție. De exemplu, o funcție de producție care combină munca şi capitalul poate conduce la rezultatele din tabelul alăturat. Însă, în pofida faptului că teoretic sunt posibile o mulțime de combinări ale factorilor de producție, în realitate opțiunile posibile sunt limitate ca număr (un factor de producție nu poate spori în consum, în condițiile în care cantitatea din celălalt rămâne fixă, fără a se diminua volumul producției suplimentare obținute).

Legea randamentelor descrescătoare se referă la faptul că produsul marginal al fiecărei unități consumate dintr-un factor de producție scade pe măsură ce se foloseşte o cantitate mai mare din factorul de producție considerat, ceilalți factori rămânând constanți.

Astfel, potrivit acestei legi, un întreprinzător eficient va decide să cumpere o nouă unitate dintr-un factor de producție numai dacă productivitatea marginală compensează prețul factorului şi este superioară sau cel puțin egală cu productivitatea medie a factorilor utilizați anterior.

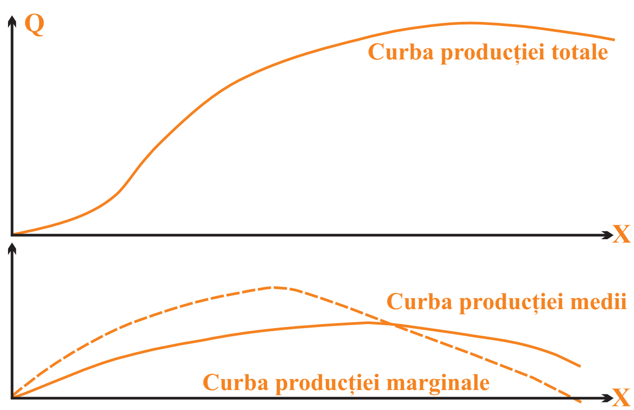

La un preț dat al factorilor de producție, costul mediu şi costul marginal se află în raport invers proporțional față de productivitate. Astfel, nivelului minim al costului mediu îi corespunde nivelul maxim al productivității medii, iar nivelului minim al costului marginal îi corespunde nivelul maxim al productivității marginale.

Munca \ Capital	0	10	20	30	40
0	0	0	0	0	0
5	0	10	14	16	18
10	0	14	20	24	26
15	0	16	24	30	34
20	0	18	26	34	36

Potrivit semnificației legii randamentelor descrescătoare, relația între producția totală, producția marginală şi producția medie (respectiv productivitățile implicate) poate fi exemplificată după cum urmează:

Unități factor fix	Unități factor variabil	Producție totală	Producție marginală a factorului variabil	Producție medie a factorului variabil
20	0	0	0	0
20	1	10	10	10
20	2	24	14	12
20	3	51	27	17
20	4	80	29	20
20	5	120	40	25
20	**6**	**168**	**28**	**28**
20	7	182	26	26
20	8	192	10	24
20	9	198	6	22
20	10	190	-8	19

LECTURI SUPLIMENTARE

„Ştiind că o productivitate mai mare înseamnă deopotrivă să se producă mai mult cu aceeaşi muncă sau să se producă tot atât, dar cu muncă mai puţină, preferăm, desigur, a doua versiune. Mai întâi, pentru că economia nu are ca scop «să creeze locuri de muncă», ci să creeze bogăţie, şi cu cât se munceşte mai puţin este cu atât mai bine, cel puţin până la un anumit minim. Apoi, pentru că productivitatea şi nu volumul global al producţiei măsoară competitivitatea unei economii, cheia independenţei economice, a capacităţii de plată pentru importuri şi deci cheia independenţei politice, care diferă de cea rezultată din protecţionism şi închiderea frontierelor.” (*Les amis de la Terre. L'Écologie contre le chômage*, Éditions La Découverte, Paris, 1984, p. 86)

„Noi trăim un moment privilegiat al istoriei mondiale. Nivelul nostru de trai a crescut atât de mult încât exigenţele noastre se pot reorienta dinspre acumularea suplimentară de bunuri materiale spre căutarea unei calităţi mai bune a vieţii. (…) Productivitatea este una din cheile reuşitei economice. Ea permite să se înţeleagă progresul nivelului de trai, inegalităţile de venit dintre naţiuni. Ea explică totodată redistribuirea muncitorilor între diferite sectoare de activitate. (…) Creşterea productivităţii poate avea astfel două consecinţe, dar în mod necesar trebuie să aibă măcar una dintre ele: 1) sau consumul şi producţia cresc şi, în ciuda sporurilor de productivitate, ocuparea poate fi menţinută, respectiv crescută. Este ceea ce s-a întâmplat în cea mai mare parte a sectoarelor industriale în timpul perioadei de expansiune economică; 2) sau consumul stagnează şi cantitatea de muncă trebuie să se diminueze: o durată mai mică a muncii şi mai puţin lucrători.” (Michel Didier, *Economia: regulile jocului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 150-151)

„Pe scurt, progresul tehnic este ansamblul mecanismelor prin care o întreprindere sau economia naţională în ansamblul ei devine mai eficientă. Măsura sa este productivitatea. (…) Progresul poate rezulta din mici ameliorări ale muncii, (…) de asemenea din acele creaţii ale spiritului uman care se numesc inovaţii.” (Michel Didier, *Economia: regulile jocului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 156-158)

APLICAŢII/EVALUARE

PROBLEME REZOLVATE

1. Dependenţa producţiei faţă de cantitatea de muncă utilizată se prezintă astfel:

Nr. salariaţi	**Producţia** (bucăţi)
1	5
2	15
3	22
4	25
5	28

Să se determine productivitatea medie şi marginală, atunci când se utilizează 4 salariaţi.

$W_{mgL4} = \Delta Q/\Delta L = (Q_4 - Q_3)/(L_4 - L_3) = 3$ buc./salariat suplimentar

$W_{ML4} = Q_4/L_4 = 6{,}25$ buc./salariat

2. O întreprindere obţine o producţie de 20 000 bucăţi dintr-un bun economic X, în condiţiile unei productivităţi medii a muncii de 200 de bucăţi /salariat. Care este numărul salariaţilor implicaţi în activitatea economică?

Q = 20 000 buc.	$W_{ML} = Q/L \Rightarrow$
W_{ML} = 200 buc./ salariat	$L = Q/W_{ML}$ = 20000/200 =
L = ?	100 salariaţi

1. O firmă are 200 de salariaţi şi o producţie de 8000 de bucăţi. Câţi salariaţi mai trebuie să angajeze firma pentru a dubla producţia în condiţiile în care productivitatea medie a muncii creşte cu 25%:
   a) 320; **b)** 420; **c)** 500; **d)** 458.
2. Construiţi un exemplu numeric prin care să arătaţi efectele asupra eficienţei unei activităţi economice a unei productivităţi marginale a muncii inferioare productivităţii medii a muncii.
3. Construiţi o argumentare prin care să dovediţi că „munca este o activitate umană fundamentală”.
4. Argumentaţi că la baza ridicării standardelor de viaţă stă creşterea productivităţii muncii.

Organizaţi-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi şi încercaţi să răspundeţi la următoarele probleme. După ce aţi obţinut răspunsul în grupul propriu, confruntaţi acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferenţe, analizaţi cum pot fi ele eliminate pentru a obţine cea mai adecvată rezolvare.

1. Alcătuiţi proiecte de afaceri în care să prezentaţi programul managerului privind creşterea productivităţii muncii.
2. Explicaţi ce relaţie trebuie să existe între dinamica productivităţii muncii şi dinamica salariilor.
3. De ce competitivitatea (măsura în care mărfurile produse în acea economie reuşesc să se impună în raport cu mărfurile produse în alte economii pe piaţa internă şi pe pieţele externe) unei economii este măsurată de productivitate şi nu de volumul global al producţiei?
4. De ce productivitatea muncii continuă să fie cel mai important indicator de evaluare a nivelului şi dinamicii productivităţii?

8 Consumatorul

8.1 Obiectul consumului. Consumatorul

Obiectul consumului îl constituie **bunurile**, respectiv **orice element capabil să satisfacă o nevoie**. În teoria economică s-au impus mai multe clasificări ale bunurilor, cele mai relevante în contextul de față fiind următoarele:

BUNURILE

- **după modul de acces la ele**
  - **bunuri libere** (accesul la ele este liber, oricine le poate consuma după trebuințe)
  - **bunuri economice** (accesul la ele este limitat, sunt rezultatul activității economice, principala lor caracteristică fiind raritatea)
- **după destinația finală**
  - **prodfactori** (factorii de producție, respectiv bunurile utilizate pentru producerea altor bunuri și servicii)
  - **satisfactorii** (bunurile de consum și serviciile - hrana, îmbrăcămintea, transport în comun, reparații etc.)

Piața satisfactorilor (bunurilor de consum şi serviciilor) este numită şi **piața ieşirilor**. Ea are un obiect specific: **bunurile de consum**, respectiv **serviciile**.

Bunurile de consum reprezintă bunurile economice cu existență corporală, materială pe care indivizii sau familiile le achiziționează pentru utilizare sau consum personal.

Bunurile de consum **se tranzacționează** la anumite prețuri formate, în principal, pe baza raportului dintre cerere şi ofertă. Bunurile de consum pot fi **clasificate** după diferite criterii:

1. după **durata de utilizare**, se disting: **bunuri de uz curent** (au durată mică de utilizare, de exemplu pâinea, untul, săpunul etc.) şi **bunuri de uz îndelungat** (mobila, aparatura electrocasnică etc.);
2. în funcție de **materializarea preferințelor în raport cu obiectul acestora**, există: **bunuri substituibile**, **complementare**, **rele** şi **neutre**;
3. în funcție de **calitatea** lor, există: **bunuri inferioare** (de calitate redusă) şi **bunuri superioare** (de calitate mai bună).

Serviciile reprezintă bunurile economice cu existență necorporală, nematerială la care indivizii şi familiile lor apelează pentru satisfacerea diferitelor trebuințe.

Serviciile **se prestează** la prețuri specifice numite **tarife**, formate pe baza raportului dintre cerere şi ofertă. Reprezintă exemple de servicii: învățământul, cultura, sănătatea, transporturile, serviciile de poştă şi telecomunicații, turismul etc.

Rațiunea activității economice este satisfacerea nevoilor, ceea ce se realizează prin consumul bunurilor şi serviciilor obținute, acesta în cadrul unui anumit comportament.

Comportamentul consumatorului reprezintă totalitatea actelor, atitudinilor şi deciziilor acestuia privind utilizarea veniturilor sale pentru cumpărarea de mărfuri.

În măsura în care **consumul reprezintă actul final al activității economice**, consumatorul în calitatea sa de participant la aceasta are şi trebuie să aibă un **comportament rațional**. **Consumul** constă în **folosirea efectivă a bunurilor**, verificându-se utilitatea acestora, concordanța lor cu trebuințele şi cu interesele oamenilor sau ale grupurilor sociale.

Bunurile substituibile sunt bunurile care în procesul consumului se pot înlocui unele pe altele. *Exemple*: pixul şi stiloul se pot substitui în luarea notițelor, lemnul, cărbunele, electricitatea, gazul metan se pot substitui în încălzirea locuinței etc.

Bunurile complementare sunt bunurile al căror consum are loc numai împreună. *Exemple*: automobilul şi combustibilul, untul şi pâinea sau schiul din piciorul drept îl completează pe cel din piciorul stâng etc.

Bunurile rele sunt bunurile pe care consumatorul nu le doreşte pentru că, în anumite condiții pot fi nocive, dăunătoare. *Exemple*: alcoolul, țigările, drogurile, dulciurile (în cazul unui bolnav de diabet) etc.

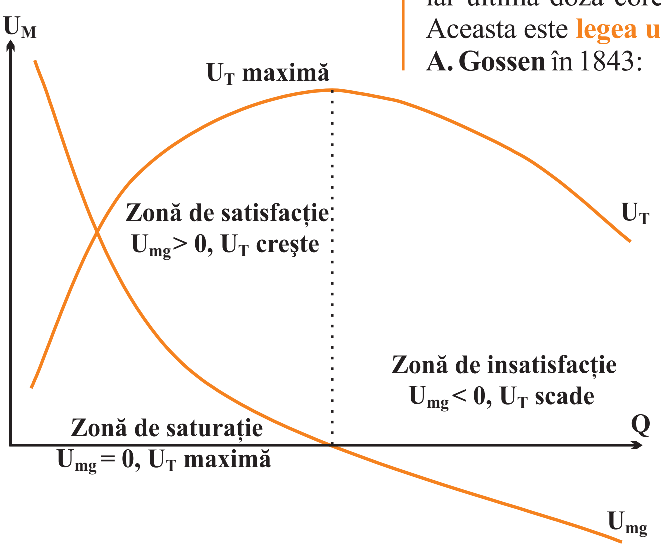
Bunurile neutre reprezintă bunurile care consumate pot conferi, unui consumator, acelaşi nivel de satisfacție (utilitatea totală preconizată este constantă).

8.2 Utilitatea economică

U_I	= utilitatea individuală
U_T	= utilitatea totală
U_{mg}	= utilitatea marginală
ΔU_T	= variația (sporul) utilității totale
ΔQ	= variația (sporul) cantității consumate
P	= prețul unei doze din bunul economic

Din graficul alăturat se poate observa că intensitatea unei plăceri scade cu fiecare doză consumată, utilitatea marginală scade, iar utilitatea totală crește cu o mărime descrescătoare până la punctul de saturație, după care scade pe măsură ce consumul continuă.

Măsura în care prin consumarea unei cantități de bunuri și servicii sunt satisfăcute anumite nevoi se exprimă prin **conceptul de utilitate economică**.

Utilitatea economică reprezintă satisfacția pe care speră să o obțină un consumator dat prin consumarea unei cantități determinate dintr-un bun economic, în condiții determinate de loc și timp.

Aprecierea utilității economice are un caracter eminamente subiectiv, depinzând de raportul pe care fiecare individ îl stabilește între cantități determinate dintr-un bun și nevoile sale în condiții date de timp și loc. Astfel, **condițiile** pentru ca un bun să poată furniza utilitate economică sunt:

- consumatorul nu deține bunul, dar îl dorește și este dispus să facă un sacrificiu economic pentru a-l cumpăra;
- consumatorul trebuie să fie convins că bunul îi poate satisface o nevoie;
- consumatorul trebuie să fie capabil să utilizeze bunul respectiv;
- consumatorul trebuie să raporteze caracteristicile bunului la nevoile sale.

Gradul de satisfacere a trebuințelor poate fi apreciat fie cu ajutorul **sistemului cardinal** (utilitate cardinală), fie cu ajutorul **sistemului ordinal** (utilitate ordinală).

Sistemul cardinal de precizare a utilității economice presupune **acordarea unui număr absolut de unități psihologice de utilitate** fiecărei doze dintr-un bun. Acest sistem a fost utilizat, în special, de **economiștii secolului al XIX-lea** (Jevons, Menger, L. Walras) care considerau că utilitatea cardinală poate fi măsurată.

În acest context pot fi determinate:

- **utilitatea individuală**, care exprimă satisfacția obținută de consumator în cazul fiecărei doze consumate dintr-un bun (U_I);
- **utilitatea totală**, care exprimă satisfacția obținută de consumator prin consumarea tuturor dozelor dintr-un bun (U_T)

$$U_T = U_1 + U_2 + U_3 + ... + U_n = \sum_{I=1}^{n} U_I$$

- **utilitatea marginală**, care exprimă utilitatea adițională obținută prin consumul unei doze suplimentare dintr-un bun (diferența de utilitate realizată de un consumator prin consumarea unei doze suplimentare dintr-un bun) (U_{mg})

$$U_{mg} = \frac{\Delta U_T}{\Delta Q}$$

Când consumul se adresează unei nevoi intense, consumatorul acordă o importanță mai mare primelor doze consumate, astfel prima doză este cea mai utilă, iar ultima doză corespunde saturației, caz în care utilitatea marginală este zero. Aceasta este **legea utilității marginale** care a fost formulată pentru prima dată de **A. Gossen** în 1843:

Mărimea intensității unei plăceri descrește progresiv până la saturare dacă este satisfăcută în mod continuu, neîntrerupt.

Într-o perioadă determinată, confruntat cu un buget limitat, consumatorul trebuie să decidă asupra structurii și cantității bunurilor cumpărate. Problema alocării bugetului său se rezolvă prin luarea în calcul a **costului de oportunitate**.

Structura bunurilor cumpărate este optimă atunci când utilitatea marginală pe unitatea monetară cheltuită se egalizează, ceea ce se determină:

$$\frac{U_{mg}}{P}$$

În măsura în care se pune **problema alegerii între doze din două bunuri**, este necesar:

$$\frac{U_{mgX}}{P_X} = \frac{U_{mgY}}{P_Y}$$

Utilitatea totală obținută prin cheltuirea unui venit este maximă atunci când utilitatea marginală pe unitatea monetară cheltuită este aceeaşi pentru toate bunurile:

$$\frac{U_{mgX}}{P_X} = \frac{U_{mgY}}{P_Y} = \frac{U_{mgZ}}{P_Z} = ...$$

Sistemul ordinal de precizare a utilității economice presupune **stabilirea unei ierarhii** (ordini) **între utilitatea diferitelor bunuri**. Acest sistem de apreciere a utilității este folosit mai ales de **economiştii neoclasici** (V. Pareto, J.R. Hicks, R. Allen) care consideră că utilitatea nu poate fi măsurată cu precizie.

Utilitatea ordinală are la bază **principiile consumatorului rațional** şi anume:

1. **Principiul comparației** (consumatorul preferă bunul A sau B, sau îi este indiferent între bunul A şi B).
2. **Principiul abundenței** (consumatorul preferă bunul care poate fi achiziționat în cantitatea cea mai mare, atunci când utilitățile celor două bunuri sunt egale).
3. **Principiul tranzitivității** (dacă consumatorul preferă bunul A față de B şi pe B față de C, atunci el preferă bunul A față de C).

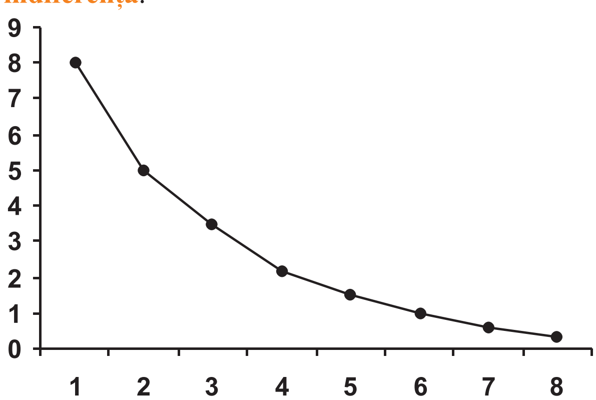
Pentru fiecare consumator, între diferite bunuri, există un anumit grad de substituție.

Substituția reprezintă înlocuirea parțială sau în întregime a unuia sau mai multor bunuri cu unul sau mai multe bunuri, în condițiile obținerii aceleiaşi utilități sau chiar a unei utilități mai mari.

Corespunzător procesului de substituție, se poate determina **rata marginală de substituție** (R_{mgS}), care **reprezintă cantitatea necesară dintr-un bun** (**ΔX**) **pentru a compensa reducerea cu o unitate a unui alt bun** (**ΔY**):

$$R_{mgS} = -\frac{\Delta X}{\Delta Y}$$

Potrivit **legii substituției**, pe măsură ce un bun de consum este înlocuit cu un altul, rata marginală de substituție se diminuează. Astfel, fiind considerate două bunuri divizibile, substituirea lor ia forma unei curbe descrescătoare şi convexe, numită **curba de indiferență**.

De asemenea, potrivit legii utilității marginale descrescătoare, între modificările intervenite în cantitatea celor două bunuri şi cele intervenite în utilitatea lor marginală există o relație inversă.

Carl Menger (1841 - 1921)

Economist austriac, este unul dintre fondatorii şcolii economice de la Viena, cu contribuții deosebite în ceea ce priveşte teoria consumatorului. Considera că, pentru a înțelege lumea, trebuie să se plece de la alegerile individuale şi de la deciziile microeconomice. Valoarea, apreciază el, nu este dată de calitățile instrinseci ale bunurilor economice, ci de judecățile pe care indivizii le fac asupra trebuințelor lor, valoarea subiectivă precedând schimbul social. Această valoare subiectivă este valoare de schimb şi este pozitivă în cazul bunurilor economice, adică al acelor bunuri a căror cerere spontană este superioară ofertei gratuite. Totodată, apreciază că trebuințele pot fi ierarhizate, utilitatea fiecărui bun fiind descrescătoare, în funcție de raritate.

8.3 Bugetul personal și de familie

Teoretic un individ poate manifesta o infinitate de preferințe pentru bunurile și serviciile de consum existente, dar practic resursele sale îi impun anumite constrângeri. Întrucât, în primul capitol, am aflat că resursele de care dispunem sunt limitate, trebuie să identificăm care sunt **constrângerile consumatorului**.

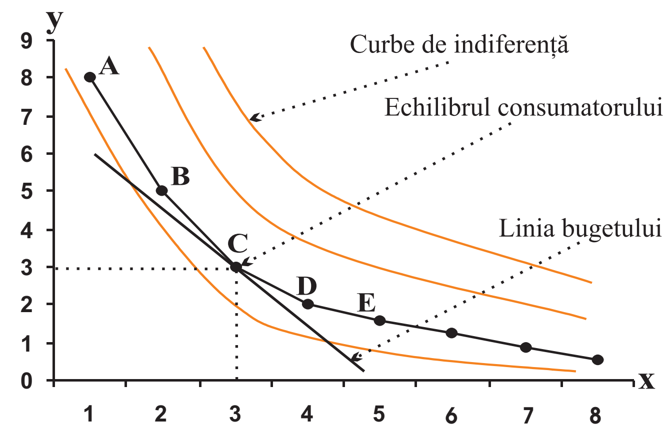
Din perspectiva consumatorului se consideră că una din cele mai importante constrângeri căreia trebuie să-i facă față este **constrângerea bugetară** (de venit), căreia i se pot adăuga alte constrângeri, printre acestea numărându-se și **constrângerea bugetului de timp** (Gary Becker a formalizat matematic constrângerea bugetului de timp prin analogie cu constrângerea bugetară).

Constrângerea bugetară exprimă combinațiile de bunuri și servicii pe care un anumit consumator poate să-și permită să le consume, în limita venitului disponibil (**VD**), **în funcție de prețurile practicate, la un moment dat**, **pe piață** (P_x, P_y, sunt prețurile pentru două bunuri X și Y), adică combinațiile de bunuri și servicii care satisfac **condiția**:

$$XP_x + YP_y < VD$$

Atunci când se dispune de un buget și există un preț al bunurilor, cheltuirea bugetului se poate realiza în mai multe variante, totalitatea lor reprezentând **linia bugetului**. **Bugetul** (**B**) se determină după relația:

$$B = XP_x + YP_y$$

Varianta optimă care asigură **echilibrul consumatorului** este dată de egalitatea alăturată:

$$\frac{U_{mgX}}{P_X} = \frac{U_{mgY}}{P_Y}$$

Din analiza curbelor de indiferență se pot desprinde următoarele **concluzii**:

– preferințele consumatorilor sunt infinite;
– orice punct de pe o curbă asigură același grad de satisfacere a preferințelor;
– gradul de satisfacere a preferințelor diferă de la o curbă la alta;
– combinația optimă este punctul în care linia bugetului este tangentă la curbă;
– curbele de indiferență nu se pot intersecta și au o înclinație negativă;
– la prețuri date, consumatorul este constrâns în funcție de buget să aleagă o singură variantă.

Consumul depinde nu numai de **venit**, ci și de **situația de ansamblu a economiei naționale**, **de tradițiile și obiceiurile consumatorilor**, **de vârsta acestora**, **de condițiile naturale**, **geografice**, **sociale**, **culturale**, **de factori conjuncturali** etc.

Dacă veniturile sunt reduse, ele vor fi orientate cu precădere spre bunuri de strictă necesitate (**bunuri de bază** și **bunuri inferioare**), precum: hrana, îmbrăcămintea etc. Dacă veniturile cresc, atunci va crește și consumul care se va diversifica, fiind orientat acum și spre bunuri care nu sunt de strică necesitate și se adresează unor trebuințe superioare (complexe), cu caracter cultural, utilizându-se **bunuri superioare**.

Consumul se diferențiază nu numai în funcție de venit, ci și în funcție de **mediul consumatorilor** (rural/urban), de **sexul** acestora și chiar pe **categorii socio-profesionale**. Informațiile despre diferențierea consumului în funcție de factorii mai sus menționați se obțin din studierea **bugetelor individuale** și **de familie** care sunt întocmite voluntar de către diferite categorii de consumatori (individuali sau familii/menaje).

Elaborarea bugetului individual sau de familie presupune includerea tuturor veniturilor şi destinaţia lor (cheltuielile), pe categorii de bunuri şi servicii. Dacă veniturile sunt egale cu cheltuielile, atunci **bugetul este echilibrat**, dacă venitul este mai mare decât cheltuielile, atunci **bugetul este excedentar** (persoana poate să facă economii/plasamente/investiţii), iar dacă venitul este mai mic decât cheltuielile, atunci **bugetul este deficitar** (persoana trebuie să apeleze la împrumuturi sau credite pentru a compensa deficitul bugetar sau persoana trebuie să-şi modifice comportamentul, adoptând măsurile corespunzătoare pentru reducerea cheltuielilor).

Studierea bugetelor individuale şi de familie ilustrează existenţa unor **inegalităţi în structura consumului** în funcţie de venituri, mediul de provenienţă, vârstă, sex, pe categorii socio-profesionale etc.

8.4 Alegerea consumatorului raţional

Programul de achiziţii pe care îl realizează un consumator dat, ce are la dispoziţie un venit limitat, iar bunurile pot fi obţinute la un anumit preţ, trebuie să urmărească cantitatea de utilitate pe unitatea monetară cheltuită, alegerea sa având drept scop **maximizarea utilităţii** obţinute în urma cheltuirii venitului.

Astfel, presupunând că un consumator are un buget pentru achiziţii de 30 u.m. şi se confruntă cu preţurile P_x = 2 u.m./doză şi P_y = 4 u.m./doză, poate fi determinat programul de achiziţii care îi maximizează utilitatea totală obţinută în urma cheltuirii bugetului, în măsura în care raportează utilitatea marginală a fiecărei doze din fiecare bun la preţul de achiziţie corespunzător şi alege de fiecare dată cel mai bun raport, până la epuizarea bugetului.

Doza	Bunurile	
	U_{mgx}	U_{mgy}
1	10	20
2	9	18
3	8	17
4	7	14
5	5	10
6	4	9
7	3	7
8	2	4
9	1	1

$U_{mgx1}/P_x = 10/2 = 5$ $U_{mgy1}/P_y = 20/4 = 5$
$U_{mgx2}/P_x = 9/2 = 4{,}5$ $U_{mgy2}/P_y = 18/4 = 4{,}5$
$U_{mgx3}/P_x = 8/2 = 4$ $U_{mgy3}/P_y = 17/4 = 4{,}25$
$U_{mgx4}/P_x = 7/2 = 3{,}5$ $U_{mgy4}/P_y = 14/4 = 3{,}5$
$U_{mgx5}/P_x = 5/2 = 2{,}5$ $U_{mgy5}/P_y = 10/4 = 2{,}5$
$U_{mgx6}/P_x = 4/2 = 2$ $U_{mgy6}/P_y = 9/4 = 2{,}25$
$U_{mgx7}/P_x = 3/2 = 1{,}5$ $U_{mgy7}/P_y = 7/4 = 1{,}75$
$U_{mgx8}/P_x = 2/2 = 1$ $U_{mgy8}/P_y = 4/4 = 1$
$U_{mgx9}/P_x = 1/2 = 0{,}5$ $U_{mgy9}/P_y = 1/4 = 0{,}25$

Programul de achiziţii: X_1 şi Y_1; X_2 şi Y_2; Y_3; X_3; X_4 şi Y_4; X_5 şi Y_5 = **5X + 5Y**

Bugetul cheltuit: 2 + 4 + 2 + 4 + 4 + 2 + 2 + 4 + 2 + 4 = **30 u.m.**

Utilitatea totală obţinută: 10 + 20 + 9 + 18 + 17 + 8 + 7 + 14 + 5 + 10 = **118**

Echilibrul consumatorului nu este constant. Acesta se modifică dacă preţurile bunurilor achiziţionate sau venitul se modifică, în acest sens fiind puse în evidenţă două tipuri de efecte, anume **efectul de substituţie** (factor determinant este preţul) şi **efectul de venit** (factor determinant este venitul).

Efectul de substituţie reprezintă înlocuirea unui bun cu altul datorită variaţiei preţului unuia dintre ele.

Efectul de venit reprezintă variaţia consumului dintr-un bun ca urmare a modificării venitului real.

În cazul efectului de substituţie, se poate aprecia că între gradul de substituire a unor bunuri şi elasticitatea cererii în funcţie de preţ există o relaţie pozitivă, altfel spus coeficientul de elasticitate este cu atât mai mare cu cât gradul de substituire este mai mare şi invers (spre exemplu, dacă preţul bunului X creşte cu 50%, cantitatea cerută din bunul respectiv se va reduce cu mai puţin de 50%).

În cazul efectului de venit are importanţă ponderea venitului cheltuit pentru un anumit bun în cadrul bugetului total. Astfel, cu cât această pondere este mai mare, cu atât coeficientul elasticităţii cererii la preţ fiind mai mare şi invers (spre exemplu, dacă ponderea cheltuielilor pentru un bun este de 20%, iar preţul său creşte cu 10%, cererea va înregistra o reducere cu mai mult de 10%).

Elasticitatea cererii reprezintă modificarea cererii (cantităţii cerute pentru consum) sub influenţa a diferiţi factori, cel mai important fiind preţul. Intensitatea modificării sub influenţa acestor factori, se precizează prin intermediul **coeficientului de elasticitate a cererii** (va fi studiat în cadrul capitolului *Cererea şi oferta*).

Lecturi Suplimentare

„Afirm că abordarea economică oferă un cadru unitar valoros pentru înţelegerea întregului comportament uman, cu toate că recunosc, desigur, că marea parte a comportamentului nu este încă înţeleasă, şi că variabilele non-economice, tehnicile şi descoperirile din alte domenii contribuie semnificativ la înţelegerea comportamentului uman. (…) Mai degrabă, întregul comportament uman poate fi văzut ca o serie de participanţi ce îşi maximizează utilitatea pornind de la un set stabil de preferinţe şi acumulează o cantitate optimă de informaţii şi alte intrări într-o varietate de pieţe." (Gary S. Becker, *Comportamentul uman. O abordare economică*, Editura All, Bucureşti, 1994, p. 15)

„Să ne oprim asupra timpului liber, definit adeseori ca «timpul pe care o persoană îl petrece aşa cum îi place». Timpul liber evidenţiază originalitatea unei persoane. (…) Indiferent ce preferinţe aveţi, principiile teoriei utilităţii vi se pot aplica şi dumneavoastră. Să presupunem că, după ce vă îndepliniţi toate obligaţiile, aveţi la dispoziţie trei ore libere pe zi pe care le puteţi dedica grădinăritului, construitului sau scrisului. Cum vă puteţi organiza cel mai bine timpul? Să ignorăm faptul că timpul petrecut cu unele din activităţile respective ar putea reprezenta o investiţie care să contribuie la creşterea veniturilor dumneavoastră viitoare. (...) Potrivit teoriei alegerii consumatorului, vă veţi organiza în mod optim timpul atunci când utilităţile marginale ale ultimului minut dedicat fiecărei activităţi vor fi egale." (Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, Bucureşti, 2000, p. 105)

Aplicaţii/Evaluare

Problemă Rezolvată

Un consumator utilizează diferite doze din bunurile A şi B şi resimte următoarea utilitate marginală:

Cantitatea (nr. doze)	U_{mgA}	U_{mgB}
1	60	55
2	55	50
3	50	40
4	40	30
5	30	20

Preţul unitar al bunului A este 4 u.m., iar al bunului B este de 3 u.m. Venitul consumatorului este 29 u.m. Să se determine situaţia de echilibru a consumatorului şi utilitatea totală obţinută.

Se porneşte de la premisa că programul de achiziţii şi de consum care maximizează utilitatea totală este cel care, în condiţiile venitului dat, asigură:

$$\frac{U_{mgA}}{P_A} = \frac{U_{mgB}}{P_B}$$

Cantitatea (nr. doze)	$\frac{U_{mgA}}{P_A}$	$\frac{U_{mgB}}{P_B}$
1	15	18,33
2	13,75	16,66
3	12,5	13,33
4	10	10
5	7,5	6,66

Programul de achiziţii: B1; B2; A1; A2; B3; A3; A4; B4 (4 doze A + 4 doze B);

UT = 60 + 55 + 50 + 40 + 55 + 50 + 40 + 30 = 380

Organizaţi-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi şi încercaţi să răspundeţi la următoarele probleme. După ce aţi obţinut răspunsul în grupul propriu, confruntaţi acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferenţe analizaţi cum pot fi ele eliminate pentru a obţine cea mai adecvată rezolvare.

1. Timp de o lună de zile întocmiţi bugetul personal, pe categorii de venituri şi cheltuieli şi, apoi, stabiliţi:

a) Dacă aveţi un buget individual echilibrat, excedentar sau deficitar. Comparaţi rezultatele obţinute cu cele ale colegului de bancă şi ale altor colegi.

b) Dacă bugetul vostru este deficitar, precizaţi 5 acţiuni (paşi) concrete de echilibrare a acestuia. Dacă bugetul vostru este excedentar, precizaţi ce veţi face cu veniturile necheltuite.

c) Ce categorii de bunuri au fost achiziţionate cu precădere?

d) În ce măsură bunurile achiziţionate au satisfăcut trebuinţele voastre de consum?

e) Identificaţi bunurile substituibile, complementare, indiferente sau rele din bugetul vostru.

2. Un consumator utilizează diferite doze din bunurile A şi B şi resimte următoarea utilitate totală:

Nr. de doze consumate	Utilitatea totală obţinută de pe urma consumului bunului A	B
1	60	50
2	80	70
3	90	90
4	100	100
5	100	100

Preţul unitar al bunului A este de 15 u.m. şi al bunului B este de 10 u.m., iar venitul disponibil pentru a cumpăra cele două bunuri este de 100 u.m. Programul de achiziţie care-i asigură consumatorului starea de echilibru este:

a) 4A+4B; **b)** A+2B; **c)** 4A+B; **d)** 2A+2B.

3. Citiţi cu atenţie lista următoare de bunuri economice care include diferite bunuri de consum şi servicii (agenţii economici care le asigură) şi selectaţi-le numai pe acelea care fac parte din categoria serviciilor: *predarea lecţiilor de profesori, televizoarele, pâinea, frigiderele, transporturile, cabinetele de cosmetică, frizerii, poşta, telecomunicaţiile, atelierele de reparaţii radiouri şi televizoare, calculatoarele şi detergenţii*.

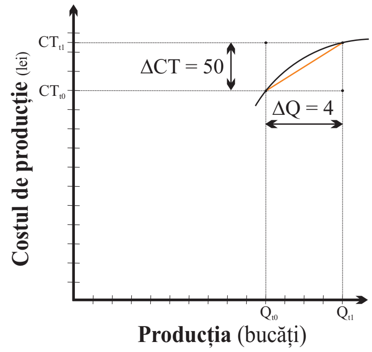
Anexa 2

Instrumentele economiei

Mărimile marginale. Teoriile economice utilizează într-o măsură destul de mare „**conceptele marginale**”, respectiv concepte care dau seama de modificările minore intervenite în raport cu situația precedentă. Este vorba de relații funcționale existente între o variabilă independentă X şi variabila dependentă Y, **mărimea marginală precizând care este variația lui Y în situația în care X variază cu o mărime minimă**.

Măsurarea valorii marginale poate fi precisă sau aproximativă. Deoarece o determinare precisă a valorii marginale presupune calculul diferențial, în textele economice introductive nu se face apel la acest mod de calcul, ci la o aproximare a valorii. De exemplu, dacă presupunem o producție a unei firme de 10 bucăți dintr-un bun, cu un cost de 200 lei şi o creştere cu 4 bucăți a producției, ceea ce atrage după sine o creştere a costurilor cu 50 lei, se va putea determina, potrivit relației introduse în capitolul 7, costul marginal:

$$C_{mg} = \frac{\Delta CT}{\Delta Q} = \frac{CT_{t1} - CT_{t0}}{Q_{t1} - Q_{t0}} = 12{,}5 \text{ lei/buc. suplimentară}$$

Aceasta înseamnă că se înregistrează un coeficient de creştere a costului de producție de 12,5 lei/buc. suplimentară pentru fiecare unitate de produs atunci când producția creşte între 10 şi 14 bucăți. Reprezentarea grafică a acestei situații este oferită în graficul alăturat, panta triunghiului fiind de 50/2 = 12,5, respectiv coeficientul de creştere a costului.

De ce toate aceste precizări în legătură cu instrumentele ştiințifice ale economiei la acest nivel de abordare al său? Pentru că studiul economiei la nivelul studiilor liceale presupune obținerea unor instrumente minime pentru înțelegerea fenomenelor şi proceselor economice aşa cum acestea sunt sesizabile în existența noastră de fiecare zi. Considerând cele precizate până în prezent în cadrul anexelor într-un mod mai concret, va trebui să afirmăm, în primul rând, că reprezentarea grafică a mărimilor economice are întotdeauna la bază serii de valori precizate prin intermediul unor tabele, astfel încât este esențial să ştim cum să „citim” un tabel, chiar şi atunci când nu avem la îndemână o reprezentare grafică, deci lucrurile sunt mai puțin intuitive.

Lectura unui tabel. Vom considera, în primul rând, un exemplu concret:

Titlul tabelului

Coloanele tabelului

Rândurile tabelului

Structura pieței de vânzări de PC-uri (desktop şi laptop) în 2003 şi 2004 (număr de unități asamblate de companii şi vândute)

	Cota de piață 2003	Cota de piață 2004
Flamingo Computers	14,1%	14,0%
K-Tech	8,8%	11,2%
Romsoft	n/a[1]	10,4%
Hewlett-Packard	11,5%	9,3%
Alții	65,6%	55,1%
Total	100%	100%

Sursa datelor

Sursa: *IDC*, 2003 şi *IDC*, 2004

[1] În anul 2003, Romsoft deținea o cotă de piață sub 2%, fiind inclus în categoria alții.

Unitatea de măsură
(mărime relativă = procente)

Nota explicativă

Lectura unui tabel, pentru a putea identifica informația relevantă sau cea care ne interesează, trebuie, într-o primă etapă, pregătită. Aceasta presupune:

– **identificarea titlului tabelului**, cel care ne oferă informațiile generale despre conținutul său și, uneori, modul în care informația trebuie receptată - în cazul exemplului nostru este vorba de „Structura pieței de vânzări de PC-uri (desktop și laptop) în 2003 și 2004 (număr de unități asamblate de companii și vândute)”;
– **sursa tabelului** și implicit a **informațiilor** - IDC;
– **perioada** (anul) pe care este oferită informația și, eventual, anul realizării tabelului - 2003 și 2004.

După identificarea acestor elemente primare, urmează o analiză a informației prezentate:

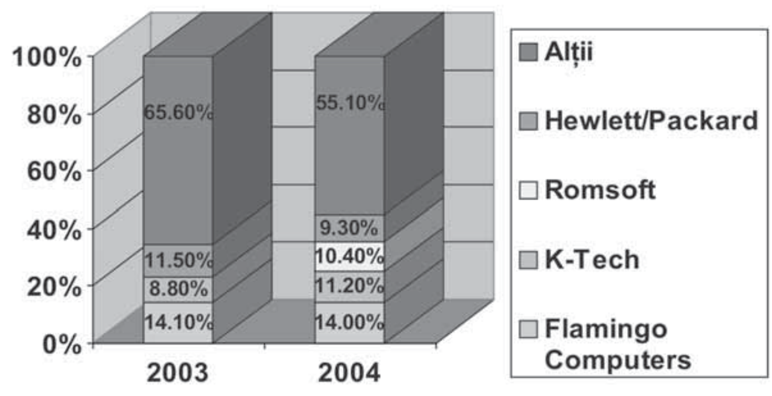
– **natura informației prezentate** - în exemplul nostru este vorba de elucidarea, mai întâi, a conceptelor implicate: „piața de vânzări PC-uri”, „structura pieței” (precizarea structurii se face prin prisma principalelor firme care asamblează și vând PC-uri), „cota de piață” (ponderea deținută pe o piață în raport cu celelalte firme care acționează pe respectiva piață);
– **identificarea numelui coloanelor și rândurilor** - prima coloană, care nu are un titlu propriu-zis, cuprinde numele principalelor firme care acționează pe această piață, categoria „Alții” și rubrica „Total”; cea de a doua coloană precizează cotele de piață pentru anul 2003, iar cea de a treia coloană precizează cotele de piață pentru anul 2004; primul rând cuprinde numele coloanelor, următoarele patru rânduri numele principalelor firme (în primul rând la nivelul anului 2004, firma Romsoft nefiind un competitor relevant în 2003), al șaselea rând, sub numele de „Alții”, cotele deținute de firmele care nu au o pondere relevantă pe piață, pe ultimul rând fiind specificate totalurile;
– **identificarea unităților de măsură utilizate** - cotele de piață sunt exprimate în mărime relativă;
– **studierea valorilor oferite în tabel** - valorile oferite, comparate atât pe fiecare an în parte, cât și pe ambele coloane, oferă informații despre firmele importante pe această piață, observându-se o modificare a ierarhiei în 2004 față de 2003: Flamingo Computers pierde 0,1%, K-Tech câștigă 2,4%, Romsoft, o firmă cu o pondere redusă anterior, reușește o creștere semnificativă, până la 10,4%, iar Hewlett-Packard înregistrează o reducere de 2,2%, creșterea înregistrată de Romsoft realizându-se în sensul unei concentrări a pieței, în măsura în care „Alții” își reduc ponderea cu 10,5% (se poate aprecia, anticipând unele cunoștințe ce vor fi asimilate abia în unitatea următoare, că se înregistrează o evoluție dinspre o piață monopolistică spre o piață cu o structură de oligopol) etc.

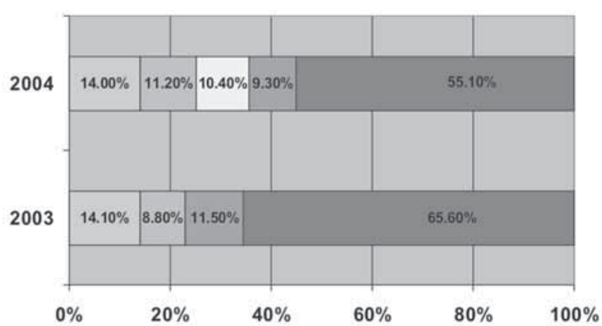
Desigur, **analiza poate continua**, în funcție de scopurile urmărite și de corelațiile care se stabilesc cu alte informații, fie în ceea ce privește procesele și fenomenele economice implicate, fie în ceea ce privește cadrul general al activității economice. Aceasta înseamnă că, întotdeauna, analiza trebuie condusă în funcție de ceea ce se dorește a se obține, informația, neutră din punct de vedere valoric, putând fi valorizată într-un sens sau altul.

Modalități de reprezentare

Prezentarea unor serii de date se poate realiza nu doar prin intermediul unui tabel, ci și în alte moduri. Unul dintre acestea este cel al reprezentărilor grafice de diferite tipuri. Studiind reprezentările de mai jos (ambele ale seriilor de date din tabelul analizat), este evident că unele aspecte devin mai evidente, în timp ce altele se estompează, cantitatea de informație implicată fiind aceeași. Desigur, reprezentările grafice sunt utilizabile atâta vreme cât ele nu presupun cantități mari de informație și se identifică forma adecvată de reprezentare.

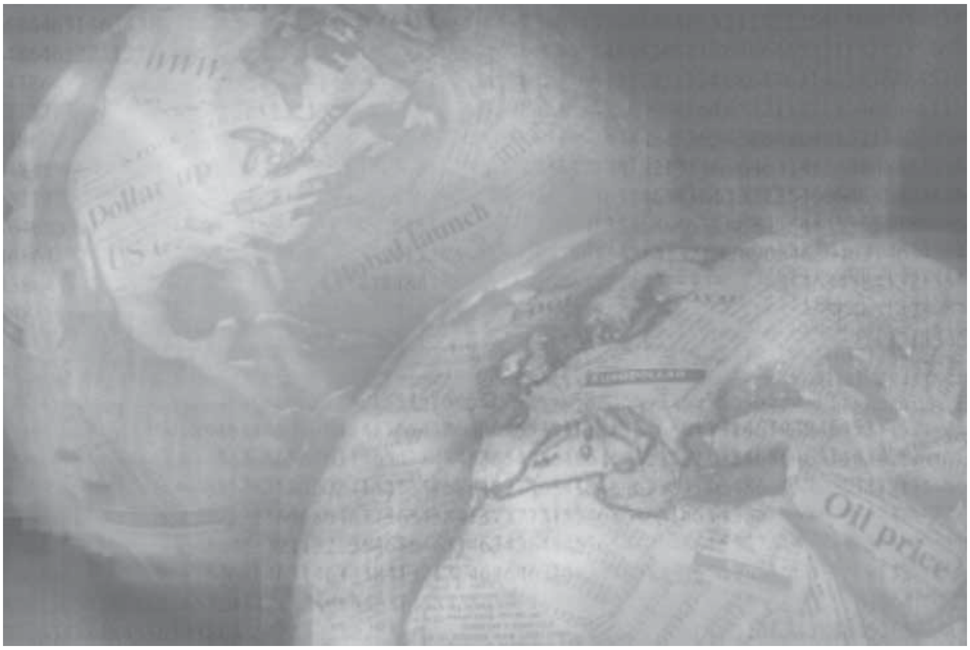
Structura pieței de vânzări de PC-uri (desktop și laptop) în 2003 și 2004 (număr de unități asamblate de companii și vândute - %)

Unitatea 3

Piața - întâlnire a agenților economici

9 Cererea şi oferta

9.1 Natura cererii. Conceptul de cerere

Existenţa nevoilor, într-o continuă creştere şi diversificare, determină orientarea comportamentului uman în sensul satisfacerii acestora. Nevoile existente la un moment dat, în cadrul economiilor de schimb, tind să se manifeste pe piaţă, sub forma **cererii de bunuri şi servicii**.

Cererea reprezintă cantitatea dintr-o marfă pe care un consumator dat o poate achiziţiona într-o perioadă de timp în funcţie de preţul existent.

Prin însumarea tuturor cererilor individuale în raport cu un bun economic se poate determina **cererea totală** pentru acel bun. Aceasta exprimă:

- **cantitatea maximă** dintr-o marfă care, la un anumit preţ, este dorită şi poate fi cumpărată;
- **preţul maxim** care poate fi plătit pentru cumpărarea unei cantităţi determinate dintr-un anumit bun.

Cererea nu trebuie confundată cu nevoile deoarece ea nu cuprinde decât **nevoile solvabile**, în această măsură făcându-se, pentru mai multă claritate, distincţia între:

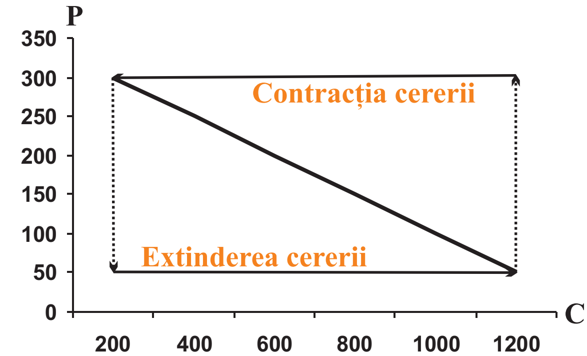
- **cererea solvabilă** care reprezintă cererea de bunuri şi servicii pentru care cumpărătorii dispun de mijloace de plată;
- **cererea nesolvabilă** care se referă la nevoile care nu au acoperire în veniturile consumatorilor.

Prin urmare, evoluţia cererii unui bun sau serviciu depinde de evoluţia preţului de vânzare al acestuia, astfel încât se poate vorbi de o relaţie de cauzalitate, relaţie exprimată de **legea generală a cererii**:

Creşterea preţului unitar al unui bun economic determină o reducere a cantităţii cerute din acel bun, iar reducerea preţului unitar al unui bun economic determină creşterea cantităţii cerute din respectivul bun economic.

Legea generală a cererii se verifică pentru **bunurile normale** (bunurile a căror cerere este direct proporţională cu venitul) şi în cazul majorităţii **bunurilor inferioare** (bunurile a căror cerere este invers proporţională în raport cu venitul).

Astfel, presupunând un bun economic oferit la diferite preţuri pe piaţă, vor exista diferite niveluri ale cantităţii cerute:

Preţul unitar (P) al bunului X	Cantitatea cerută (C) în unităţi din bunul X
300	200
250	400
200	600
150	800
100	1000
50	1200

Pentru unele **bunuri inferioare**, creşterea preţurilor este însoţită însă de o **extindere a cererii**, iar reducerea preţului de o **contracţie** a acesteia. Fenomenul, numit „paradoxul Giffen”, se explică prin creşterea cantităţii cerute din alte bunuri ale căror preţuri nu au crescut (efectul de substituţie) sau prin reducerea venitului (efectul de venit).

Într-o perioadă determinată de timp, cererea se poate modifica şi în funcţie de evoluţia altor factori decât preţul, considerat constant. **Principalii factori** care determină modificarea cererii pentru un bun economic sunt:

– **de natură economică**:
 1. **modificarea veniturilor consumatorilor**: în cazul **bunurilor normale** creşterea veniturilor va determina creşterea cererii, iar scăderea veniturilor o reducere a cererii; în cazul **bunurilor inferioare** raportul este invers, majorarea veniturilor determinând scăderea cererii, iar reducerea veniturilor, creşterea cererii;
 2. **modificarea preţurilor altor bunuri**: în cazul **bunurilor substituibile** relaţia este directă (dacă preţul bunului A creşte, creşte şi cererea pentru bunul B), dar în cazul **bunurilor complementare** relaţia este negativă (creşterea preţului bunului A determină reducerea cererii pentru bunul B).

– **de natură extraeconomică**:
 1. **numărul de cumpărători**: relaţia este directă (creşterea numărului de consumatori determină creşterea cererii şi invers);
 2. **preferinţele consumatorilor**: dacă preferinţele pentru un bun se accentuează, cererea creşte şi invers;
 3. **anticipările privind evoluţia preţului şi a venitului**: în măsura în care se anticipează creşteri ale preţului în viitor, cererea va creşte pentru crearea de stocuri şi invers, prin amânarea deciziei de cumpărare; în cazul venitului, evoluţia este asemănătoare;
 4. **utilitatea economică**: relaţia este directă, creşterea utilităţii determinând o creştere a cererii şi invers etc.

Proprietatea cererii de a se modifica în funcţie de factorii ce o determină, în special sub influenţa preţului şi venitului se numeşte elasticitate a cererii.

Intensitatea sau gradul în care se modifică cererea în raport cu modificarea unuia din factorii determinanţi se poate sesiza prin calcularea **coeficientului de elasticitate a cererii**:

1. **Coeficientul de elasticitate a cererii în funcţie de preţ** ($K_{ec/P}$):

$$K_{ec/P} = -\frac{\Delta C}{C_{t0}} : \frac{\Delta P}{P_{t0}}$$

După elasticitatea cererii funcţie de preţ se disting mai multe **categorii de bunuri**:

– **cu cerere elastică**: în cazul lor modificarea preţului cu o anumită mărime determină modificarea (în sens invers) cererii într-o mai mare măsură ($K_{ec/P} > 1$);
– **cu cerere de elasticitate unitară**: modificarea cu o anumită mărime a preţului determină modificarea (în sens invers) în aceeaşi măsură a cererii ($K_{ec/P} = 1$);
– **cu cerere inelastică**: modificarea preţului cu o anumită mărime determină modificarea (în sens invers) într-o măsură mai mică a cererii ($K_{ec/P} < 1$).

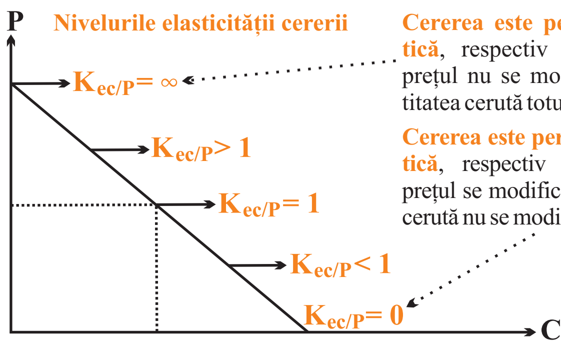
2. **coeficientul de elasticitate a cererii funcţie de venit** ($K_{ec/V}$):

$$K_{ec/V} = \frac{\Delta C}{C_{t0}} : \frac{\Delta V}{V_{t0}}$$

Cunoaşterea formei de elasticitate a cererii prezintă o importanţă deosebită în procesul decizional, de volumul acesteia şi de dinamica sa depinzând mărimea profitului obţinut de către agenţii economici.

9.2 Elasticitatea cererii

Dintre **factorii care determină modificarea cererii funcţie de preţ**, pot fi amintiţi:
- ponderea venitului cheltuit pentru un anumit bun în bugetul total al unei familii: cu cât ponderea este mai ridicată, cu atât coeficientul de elasticitate faţă de preţ este mai mare şi invers, în situaţia în care celelalte condiţii rămân constante;
- gradul de substituire a bunurilor: între acest grad şi coeficientul de elasticitate relaţia este pozitivă, coeficientul fiind cu atât mai mare cu cât gradul de substituire este mai mare şi invers;
- gradul necesităţii în consum: în cazul bunurilor necesare cererea este de obicei negativă, în timp ce în cazul celor mai puţin necesare, aceasta se dovedeşte a fi elastică;
- durata scursă din momentul modificării preţului: relaţia în acest caz este pozitivă (dacă preţul unui bun se dublează, cantitatea cerută dintr-un bun se va reduce pe termen scurt, dar într-o măsură mai mică decât creşterea preţului, în timp ce pe termen lung această cantitate se ve reduce într-o măsură mai mare) etc.

Cererea este perfect elastică, respectiv chiar dacă preţul nu se modifică, cantitatea cerută totuşi variază.

Cererea este perfect inelastică, respectiv chiar dacă preţul se modifică, cantitatea cerută nu se modifică.

$K_{ec/P}$ = coeficientul de elasticitate a cererii în funcţie de preţ
ΔC = variaţia cantităţii cerute ($\Delta C = C_{t1} - C_{t0}$)
ΔP = variaţia preţului bunului economic ($\Delta P = P_{t1} - P_{t0}$)
$K_{ec/V}$ = coeficientul de elasticitate a cererii în funcţie de venit

9.3 Natura ofertei. Conceptul de ofertă

Satisfacerea nevoilor se poate realiza numai în măsura în care există resursele necesare producerii bunurilor economice, care se regăsesc pe piață ca ofertă de bunuri şi servicii.

Oferta reprezintă cantitatea dintr-un anumit bun pe care un producător este dispus să o vândă într-o perioadă determinată de timp la un preț dat.

Prin însumarea tuturor ofertelor individuale în raport cu un bun economic se poate determina **oferta totală** pentru un anumit bun. Aceasta exprimă:

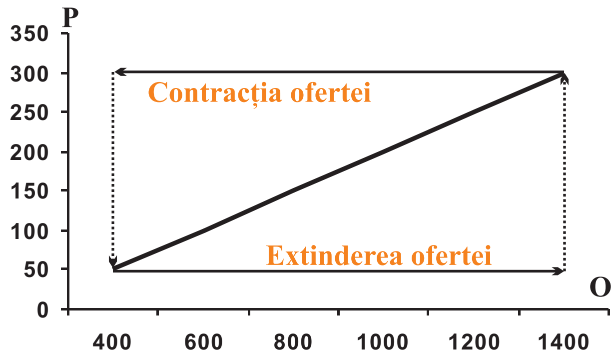
– **cantitatea maximă** dintr-o marfă pe care, la un anumit preț, producătorii săi sunt dispuşi să o vândă;
– **prețul unitar minim** pe care vânzătorii îl solicită pentru vânzarea unei anumite cantități dintr-un bun.

Precum în cazul cererii, şi oferta pentru un bun sau serviciu depinde de evoluția prețului de vânzare al acestuia, astfel încât se poate vorbi de o relație de cauzalitate, relație exprimată de **legea generală a ofertei**:

Creşterea prețului unitar al unui bun economic determină o creştere a cantității oferite din acel bun, iar reducerea prețului unitar al unui bun economic determină reducerea cantității oferite din respectivul bun economic.

Astfel, presupunând un bun economic oferit la diferite prețuri pe piață, vor exista diferite niveluri ale cantității oferite:

Prețul unitar (P) al bunului X	Cantitatea oferită (O) în unități din bunul X
300	1400
250	1200
200	1000
150	800
100	600
50	400

Într-o perioadă determinată de timp, în funcție de evoluția unor factori, alții decât prețul considerat constant, **oferta se poate modifica**. **Principalii factori** care determină modificarea ofertei pentru un bun economic sunt:

1. **costul producției**: reducerea costului de producție pentru un bun determină creşterea cantității oferite şi invers;
2. **prețul altor bunuri**: în anumite cazuri, în măsura în care resursele pot fi utilizate pentru producerea mai multor bunuri, reducerea prețului pentru un bun poate să determine creşterea ofertei pentru un alt bun şi invers;
3. **numărul producătorilor**: creşterea numărului producătorilor determină creşterea ofertei şi invers;
4. **taxele şi subsidiile**: creşterea taxelor determină o reducere a ofertei şi invers; în măsura în care subsidiile pentru anumite bunuri cresc va creşte şi oferta pentru acele bunuri şi invers;
5. **evenimente social-politice şi naturale**: gradul de stabilitate al sistemului politic şi juridic precum şi condițiile naturale (mai ales în agricultură) pot influența nivelul ofertei pentru un bun sau altul.

9.4 Elasticitatea ofertei

Proprietatea ofertei de a se modifica în funcție de factorii ce o determină, în special sub influența prețului se numeşte elasticitate a ofertei.

Intensitatea sau gradul în care se modifică oferta în raport cu modificarea unuia din factorii determinanți se poate sesiza prin calcularea **coeficientului de elasticitate a ofertei**, în primul rând **coeficientul de elasticitate a ofertei în funcție de preț** ($K_{eo/P}$):

Elasticitatea ofertei depinde şi de factori, precum:

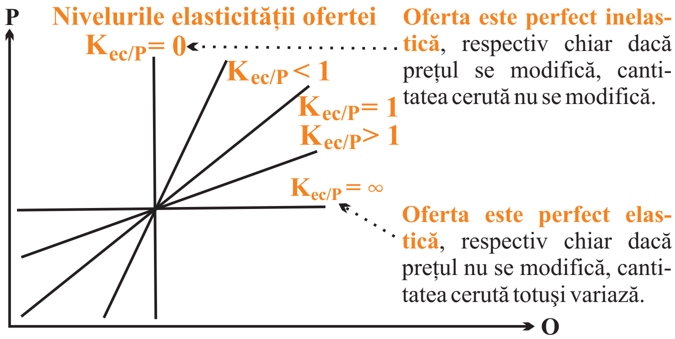
- posibilitățile de stocare a bunurilor: existența posibilităților de stocare determină creşterea elasticității în funcție de preț şi invers;
- costul stocării: în acest cost trebuie introduse cheltuielile de depozitare, chiriile, salariile, cheltuielile legate de depreciere sau schimbare a modei etc.;
- perioada de timp de la modificarea prețului: pot fi distinse mai multe situații - pe termen foarte scurt oferta este perfect inelastică; pe termen scurt oferta este, de asemenea, inelastică; pe termen lung există posibilități pentru o ofertă elastică, în primul rând prin investiții etc.

$$K_{eo/P} = \frac{\Delta O}{O_{t0}} : \frac{\Delta P}{P_{t0}}$$

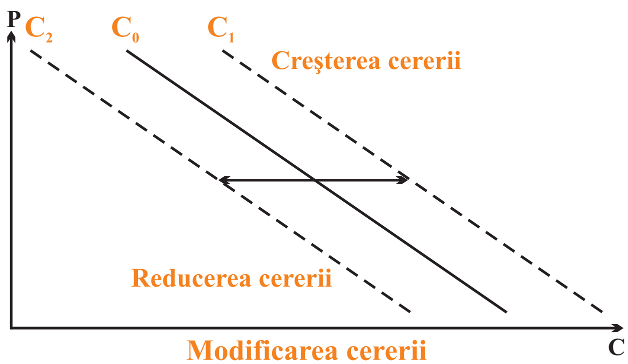
$K_{eo/P}$ = coeficientul de elasticitate a ofertei în funcţie de preţ

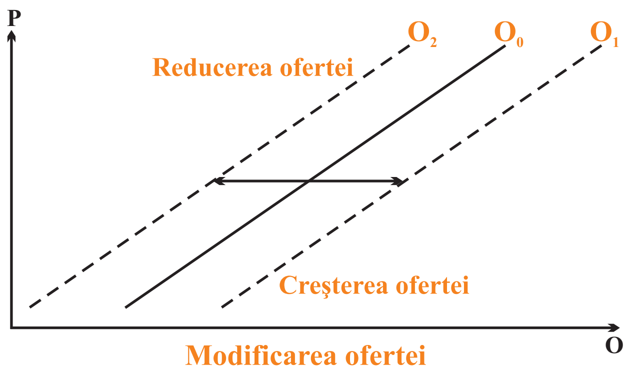
După elasticitatea ofertei funcţie de preţ se disting mai multe **categorii de bunuri**:

- **bunuri cu ofertă elastică**: în cazul lor modificarea preţului cu o anumită mărime determină modificarea ofertei într-o mai mare măsură ($K_{eo/P} > 1$);
- **bunuri cu ofertă de elasticitate unitară**: modificarea cu o anumită mărime a preţului determină modificarea în aceeaşi măsură a ofertei ($K_{eo/P} = 1$);
- **bunuri cu ofertă inelastică**: modificarea preţului cu o anumită mărime determină modificarea într-o măsură mai mică a ofertei ($K_{eo/P} < 1$).

După cum s-a subliniat, atât cererea, cât şi oferta, sub influenţa a diferiţi factori, se modifică, variaţia lor fiind reprezentată după cum urmează.

Atât în cazul cererii, cât şi în cel al ofertei, este esenţial să se distingă între o *mişcare de-a lungul curbei* (cauzată de o modificare a preţului produsului) şi o *deplasare a întregii curbe* (determinată de o modificare a altui factor determinant decât preţul produsului). De exemplu, **oferta** se referă la întreaga relaţie dintre preţ şi cantitatea oferită, iar **cantitatea oferită** se referă la o anumită cantitate oferită la un anumit preţ al produsului. Astfel, atunci când se vorbeşte de o creştere sau o reducere a ofertei, este vorba de *deplasări ale curbei ofertei*, iar când se vorbeşte de o modificare a *cantităţii oferite*, este vorba de o mişcare de la un punct pe curba ofertei la un alt punct de pe aceeaşi curbă.

Lecturi suplimentare

„După ce am analizat principiile care stau la baza cererii unui individ pentru produse cum ar fi cafeaua sau videocasetele, vom vedea cum se ajunge la cererea întregii pieţe pornind de la cererea indivizilor. Cererea totală pentru un anumit produs se obţine însumând cantităţile cerute de toţi consumatorii. Pentru fiecare consumator în parte se poate trasa o curbă a cererii, pe care pot fi reprezentate cantităţile dorite de acesta în funcţie de preţ; în general, curba respectivă are panta descendentă şi este înclinată spre dreapta. (…) Ca să trasăm curba cererii pieţei trebuie numai să calculăm totalul cantităţilor de marfă consumate pentru fiecare preţ în parte. (…) Curba cererii ne arată cum reacţionează cantitatea cerută la schimbarea preţului unui bun. (…) Curba cererii se deplasează în acest caz spre stânga sau spre dreapta.” (Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, Bucureşti, 2000, p. 107-108)

„În teoria economică elementară, se presupune că firmele au un singur scop: maximizarea profitului. Însă firmele ar putea să aibă şi alte scopuri, fie suplimentare, fie substituente maximizării profitului. Dacă firmele se tem să-şi asume riscuri, ele vor

urma linii de activitate mai sigure, chiar dacă aceste aduc linii profituri probabile mai scăzute. Dacă firmele pun pe primul loc dimensiunea activității lor, ele pot produce şi vinde o cantitate mai mare decât cea care ar maximiza profitul. Dacă le preocupă imaginea lor în societate, ele pot renunța la activități extrem de profitabile dacă se înregistrează o dezaprobare publică majoră. Atâta timp cât firmele preferă profiturile mari celor scăzute, ele vor răspunde schimbărilor în profitabilitatea liniilor de acțiune alternative, iar curbele ofertei vor avea pante pozitive. Dar, dacă importanța pe care firmele o acordă altor obiective se schimbă, curba ofertei se va deplasa, indicând o modificare a dorinței de a oferi cantitatea inițială la fiecare preț dat." (Richard G. Lipsey şi K. Alec Chrystal, *Economia pozitivă*, Editura Economică, Bucureşti, 1999, p. 104-105)

Aplicații/Evaluare

Problemă rezolvată

În situația în care prețul unui bun se reduce pe piață de la 1000 la 750 u.m./buc., cererea zilnică creşte de la 400 la 500 de buc. Care este natura cererii în această situație?

$P_{t0} = 1000$ u.m./buc.
$P_{t1} = 750$ u.m./buc.
$C_{t0} = 400$ buc.
$C_{t1} = 500$ buc.
natura cererii = ?

$$K_{ec/P} = -\frac{\Delta Q}{Q_{t0}} \div \frac{\Delta P}{P_{t0}} \Rightarrow$$

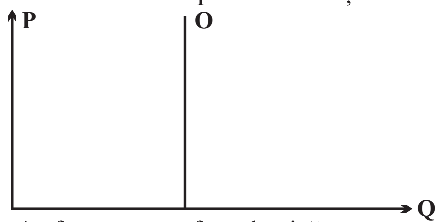
$$K_{ec/P} = -\frac{100}{400} \div \frac{-250}{1000} \Rightarrow K_{ec/P} = 1 \Rightarrow$$

bun cu cerere de elasticitate unitară

1. Curba cererii se deplasează spre stânga dacă:
a) cresc veniturile cumpărătorilor **b)** cresc cheltuielile cumpărătorilor
c) scad cheltuielile cumpărătorilor **d)** scad veniturile cumpărătorilor

2. Atunci când veniturile consumatorilor cresc:
a) creşte cantitatea cerută pentru bunurile inferioare
b) se reduce cantitatea cerută pentru bunurile inferioare
c) se reduce cantitatea cerută pentru bunurile superioare
d) cantitatea cerută pentru bunurile superioare rămâne constantă

3. Graficul alăturat prezintă situația în care:

a) oferta este perfect elastică
b) oferta este perfect inelastică
c) oferta este de elasticitate unitară
d) nu se poate aprecia

4. Se dă următorul text: „Potrivit teoriei alegerii consumatorului, vă veți organiza în mod optim timpul atunci când utilitățile marginale ale ultimului minut dedicat fiecărei activități vor fi egale."
a) Identificați problema pusă în discuție de text.
b) Discutați conceptele şi fenomenele presupuse.
c) Precizați modalități de soluționare a problemei puse în discuție.

5. Explicați de ce cantitatea oferită este egală cu cea cumpărată.

6. Explicați de ce creşterea prețului determină creşterea cantității oferite.

7. La un preț de vânzare de 25 000 u.m./buc. cantitatea vândută dintr-un bun este de 10 000 buc. Dacă prețul scade cu 20%, cantitatea vândută creşte cu 5 000 buc. Cererea acestui bun este:
a) elastică **b)** perfect elastică
c) inelastică **d)** de elasticitate unitară

8. La un preț de vânzare de 10 000 lei/buc., se vând 250 bucăți. Dacă prețul scade cu 15 %, volumul vânzărilor creşte la 250 bucăți. Cererea acestui bun este:
a) elastică **b)** perfect elastică
c) inelastică **d)** de elasticitate unitară

9. Discutați pe grupe de ce ar fi importantă cunoaşterea elasticității cererii pentru ofertanți. Confruntați soluțiile identificate şi realizați o listă cu beneficiile acestei cunoaşteri.

10. Două bunuri pot fi obținute cu aceleaşi resurse şi aceleaşi costuri, dar prețul practicat pe piață înregistrează evoluții diferite. Discutați pe grupe posibilele evoluții ale ofertei în funcție de evoluțiile prețului şi confruntați situațiile puse în evidență.

10 Prețul

Pe o piață concurențială se confruntă interesele cumpărătorilor și ale vânzătorilor, această confruntare realizându-se la diferitele niveluri ale prețului.

Prețul reprezintă cantitatea de monedă cedată de cumpărător vânzătorului în schimbul unui bun sau serviciu (prețul este forma valorică de măsurare a unui bun sau serviciu).

Dacă teoretic nivelul prețului pentru un bun poate fi oricare, **prețul pieței** este în realitate un preț posibil ce are următoarele *caracteristici*:
- are o **limită maximă** peste care dispare cererea;
- are o **limită minimă** determinată de costul de producție, sub care bunul nu poate fi vândut decât o perioadă scurtă de timp;
- cunoaște simultan **mai multe niveluri** practicate;
- are un caracter **dinamic**;
- are un caracter **reglementat**, potrivit legislației din domeniu.

Indiferent de piața pe care se manifestă, prețul îndeplinește mai multe **funcții**:
- funcția de **recuperare a costurilor** și de **distribuire a veniturilor**;
- funcția de **motivare a producătorilor**;
- funcția de **informare a participanților la schimb**;
- funcția de **corelare a cererii cu oferta**;
- funcția de **reglare a accesului la bunurile marfare**.

Formele cele mai frecvente sub care prețul se manifestă sunt:
1. după **modul în care se formează**, există:
   - **prețuri libere** - care se formează și evoluează pe baza condițiilor pieței, altfel spus fără să existe voința sau puterea economică de a fi fixat sau de i se determina direct evoluția;
   - **prețuri administrate** - care sunt rezultat al deciziilor statului sau al altor centre de decizie economică;
   - **prețuri mixte** - reprezintă prețurile care funcționează real în economiile de piață, fiind rezultatul intersecției dintre mecanismele pieței și cele dirijist-intervenționiste.
2. după **gradul de flexibilitate a prețului**, prețurile pot fi **unice** sau **diferențiate**.
3. după **raportul cerere-ofertă**, există **prețul pieței** și **prețul de echilibru**.
4. după **agentul economic care îl exprimă**, se face distincția între **prețuri ale ofertanților** și **prețuri ale cumpărătorilor**.

Ca rezultat al interacțiunii dintre cerere și ofertă, prețul exprimă întotdeauna condițiile specifice ale cererii și ale ofertei pe piața respectivă.

În măsura în care motivația participării la activitatea economică este pentru **producători** **maximizarea profitului**, ei vor căuta acel preț care asigură realizarea acestui obiectiv.

Prețul maximizator de profit este prețul la care producția destinată schimbului respectă egalitatea între **venitul marginal** (V_{mg}) și **costul marginal** (C_{mg}):

$$V_{mg} = C_{mg}$$

Venitul marginal reprezintă sporul de venit (ΔV) generat de creșterea cu o unitate a producției (ΔQ).

10.1 Conceptul de preț

Indiferent de optica sub care este considerat, se consideră că prețul are o funcție de măsurare, existând însă deosebiri în ceea ce privește considerarea a ceea ce acesta măsoară. Astfel, se disting mai multe **teorii ale prețului**:
- **teoria clasică**: prețul are suport în valoarea economică a bunurilor, valoare determinată de consumul de factori de producție și de remunerațiile revendicate de către posesorii acestora;
- **teoria neoclasică**: prețul este determinat de utilitatea marginală și raritatea respectivului bun; pe baza acestora se formează de fiecare dată un raport între cerere și ofertă care influențează nivelul și dinamica prețurilor;
- **teoria mixtă** sau **teoria contemporană**: se pleacă de la premisa că cele două teorii amintite anterior nu sunt opuse, ci complementare. Prețul este determinat atât de consumul de factori de producție, cât și de utilitatea marginală și raritatea bunului. Privit prin prisma consumului de factori de producție, el exprimă interesele producătorului, dar prin prisma utilității marginale și a rarității exprimă interesele consumatorului.

Producția (buc.)	Venitul total (P*x*Q)	Costul marginal	Costul total	Profitul (V - C_T)
1	10	4	4	6
2	20	2	6	14
3	30	3	9	21
4	40	4	13	27
5	50	6	19	31
6	60	9	28	32
7	70	10	38	32
8	80	16	54	26

10.2 Prețul de echilibru

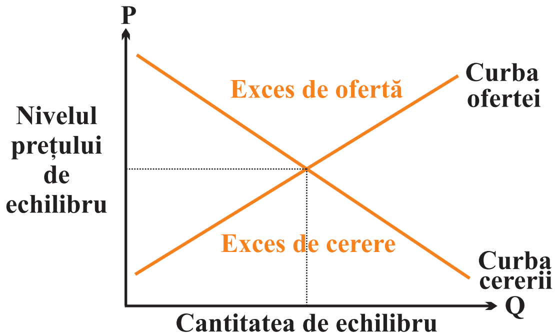
Situația de echilibru pe piața unui bun oarecare:

Cererea (unit.)	Oferta (unit.)	Prețul (u.m.)	Exces de cerere	Exces de ofertă
40	120	25	- 80	+ 80
60	100	20	- 40	+ 40
80	**80**	**15**	0	0
100	60	10	+ 40	- 40
120	40	5	+ 80	- 80

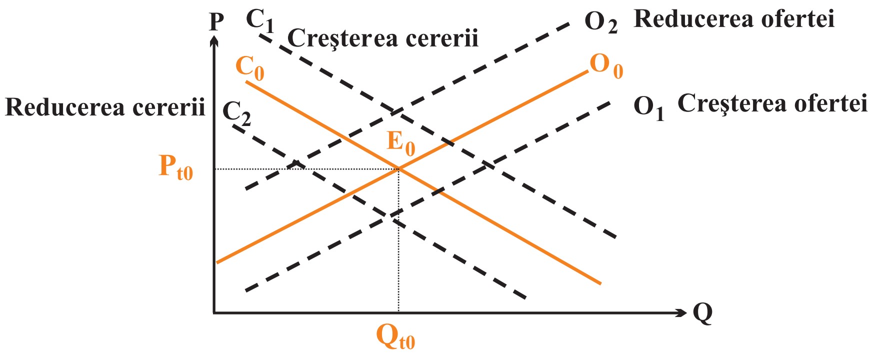
C_0 = curba inițială a cererii
O_0 = curba inițială a ofertei
E_0 = punctul de echilibru inițial
P_{t0} = prețul de echilibru în situația inițială
Q_{t0} = cantitatea de echilibru în situația inițială
C_1 = curba cererii (creștere)
O_1 = curba ofertei (creștere)
C_2 = curba cererii (reducere)
O_2 = curba ofertei (reducere)

În situația în care atât cumpărătorii, cât şi vânzătorii îşi realizează obiectivele, atunci când interesele lor sunt sincronizate, piața este într-o situație de echilibru. Nivelul la care cererea şi oferta tind să se egalizeze reprezintă **prețul de echilibru**.

Prețul de echilibru este prețul la care cantitatea ce se poate vinde dintr-un bun economic este cea mai mare, când cererea şi oferta se egalizează la nivelul celui mai mare volum de vânzări şi cumpărări pe piață.

Pe o perioadă mai lungă de timp, legea cererii şi a ofertei determină modificarea prețului şi a cantității de echilibru:

Prețul de echilibru are un rol hotărâtor în orientarea cererii şi a ofertei, deoarece **reflectă condițiile economice recunoscute ca normale şi raționale**, respectiv se realizează cea mai bună utilizare şi alocare a resurselor, interesele producătorilor şi consumatorilor sunt satisfăcute în cea mai mare măsură, piața este „plină" de mărfuri, iar agenții economici au tendința de a continua tranzacțiile.

Agenții economici tind spre prețul de echilibru, deoarece, pe măsură ce se apropie de el, riscurile lor se diminuează sau chiar dispar, creşte gradul de reuşită în acțiunile lor, iar cererea şi oferta tind să se echilibreze.

Prețul de echilibru se formează în anumite **condiții**:

– consumatorul cunoaşte oferta totală, putând face cea mai bună alegere;
– producătorul cunoaşte oferta totală de factori de producție, cele mai eficiente modalități de combinare, astfel încât îşi poate maximiza profitul;
– nici producătorii, nici consumatorii nu pot influența prețurile, schimburile fiind absolut libere;
– toți participanții la schimb sunt perfect informați asupra evoluției pieței.

Cum aceste condiții nu pot fi întrunite pe piața reală, **starea de echilibru şi prețul de echilibru sunt prezente în realitate doar ca tendință**.

Lecturi suplimentare

„Pe termen lung, toate costurile sunt variabile. Aceasta înseamnă că o firmă care înregistrează pierderi îşi poate acoperi datoriile şi îi poate concedia pe manageri, aşteptând ca toate contractele de închiriere încheiate de ea să expire. Există, prin urmare, un punct critic sub care, dacă prețul se menține un timp prea îndelungat, firma nu poate supraviețui. (…) Ce se întâmplă însă dacă prețul pe termen lung coboară sub pragul critic? Firma, nemaiobținând profit, va părăsi domeniul în care activează. Curba ofertei pieței se va deplasa spre stânga, iar prețurile vor creşte. În cele din urmă, prețul va atinge un nivel la care producția va deveni din nou profitabilă. (…) Concluzia este că, pe termen lung, prețul care se practică într-o anumită ramură

tinde spre punctul critic, adică spre acel punct în care firmele de acelaşi gen abia reuşesc să-şi acopere costurile. Sub acest punct, firmele ies de pe piaţă, preţul neacoperind costul unitar pe termen lung. Deasupra punctului respectiv, noi firme sunt tentate să pătrundă pe piaţă, forţând preţul să revină la nivelul de echilibru pe termen lung, nivel la care toate costurile sunt acoperite." (Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, Bucureşti, 2000, p. 173)

1. Dacă preţul se situează sub nivelul preţului de echilibru, atunci există:
a) exces de cerere
b) echilibru preţ şi cost mediu
c) exces de ofertă
d) echilibru între cerere şi ofertă
Argumentaţi răspunsul oferit!

2. Funcţia cererii în raport de preţ este pe o piaţă CX = 100 - 3PX, iar funcţia ofertei OX = 20 + PX. Preţul şi cantitatea de echilibru vor fi:
a) 24; 28 **b)** 16; 52 **c)** 18; 46 **d)** indeterminate **e)** ....

3. Ilustraţi prin două exemple importanţa cunoaşterii preţului de echilibru pentru acţiunile agenţilor economici.

4. Construiţi un text de aproximativ 10 rânduri (± 1) prin care să ilustraţi semnificaţia economică şi legăturile existente între următoarele noţiuni: *cost de producţie*, *preţ de piaţă* şi *marfă*.

5. Construiţi şi ilustraţi grafic un exemplu prin care să arătaţi că o anumită evoluţie a cererii presupune din partea producătorilor o regândire a acţiunii lor economice.

Organizaţi-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi şi încercaţi să răspundeţi la următoarele probleme. După ce aţi obţinut răspunsul în grupul propriu, confruntaţi acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferenţe, analizaţi cum pot fi ele eliminate pentru a obţine cea mai adecvată rezolvare.

1. Presupuneţi că statul este singurul proprietar al locuinţelor, chiria, în condiţiile actuale de venituri, fiind stabilită la 30 lei/lună.
a. Dacă ar trebui să vă mutaţi într-un alt oraş, credeţi că aţi identifica mai uşor o locuinţă liberă în care să reuşiţi să vă mutaţi?
b. Care este diferenţa între modul în care reglementează accesul la un bun o piaţă liberă faţă de situaţia în care preţul acelui bun este controlat în totalitate?

2. Transportul în comun din marile oraşe este în parte subvenţionat din fonduri publice. Spre exemplu, din preţul real al unui bilet de autobuz dintr-un mare oraş, un consumator nu plăteşte decât 40%.
a. Este corect ca cei care nu utilizează transportul în comun, prin taxele şi impozitele plătite, să suporte o parte din ceea ce ar trebui să plătească cei care utilizează aceste mijloace de transport?
b. Ce s-ar întâmpla dacă transporturile în comun nu ar mai fi subvenţionate? Cine ar câştiga şi cine ar pierde? Amintiţi-vă de principiile lui Paul Heyne şi încercaţi să arătaţi de ce posesorii de autoturisme personale nu cer să înceteze „jaful" la care sunt supuşi din această cauză.
c. Ce s-ar întâmpla dacă autorităţile locale ar decide gratuitatea transportului în comun, ţinând cont de faptul că resursele sunt întotdeauna limitate?

3. Atunci când un bun nu se găseşte în cantităţi suficiente în raport cu cererea se vorbeşte de penurie. Modurile de reglementare ale acesteia pot privi fie raţionalizarea bunului respectiv prin alte modalităţi decât prin intermediul preţului, fie reglementarea prin preţ.
a. Organizaţi o dezbatere prin care să apăraţi fie reglementarea prin preţ, fie reglementarea prin alte mijloace, de exemplu raţionalizarea în funcţie de nevoi.
b. Înainte de 1990, timp de câţiva ani, fiecare posesor de automobil putea achiziţiona într-o lună maximum 40 de litri de benzină. Ce consecinţe decurg dintr-o astfel de reglementare a penuriei? Încercaţi să gândiţi o modalitate mai bună de reglementare în această situaţie.

APLICAŢII/EVALUARE

PROBLEMĂ REZOLVATĂ

Fie următorul tabel:

Preţ (€)	Oferta	Cererea	Surplus oferta + cerere -	Schimbare preţ ptr. echilibru
9	900	100		
7	700	200		
5	500	300		
3	400	400		
1	100	500		

Determinaţi surplusul de cerere şi de ofertă şi schimbarea de preţ pentru echilibru.

Preţ (€)	Oferta	Cererea	Surplus oferta + cerere -	Schimbare preţ ptr. echilibru
9	900	100	+800	scade
7	700	200	+500	scade
5	500	300	+200	scade
3	400	400	0	constant
1	100	500	-400	creşte

11 Piața și mecanismul concurențial

11.1 Conceptul de piață

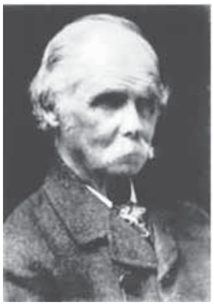
Economiile contemporane sunt în totalitatea lor economii de schimb, ceea ce înseamnă că există, într-un mod sau altul, un spațiu care permite întâlnirea vânzătorului cu cumpărătorul, anume **piața**. Noțiunea de piață exprimă însă o realitate foarte complexă și nuanțată în timp și spațiu, așa încât pot fi puse în evidență mai multe accepțiuni ale sale:

Piața este spațiul economic în care se desfășoară activitatea economică a agenților economici.
Piața reprezintă locul de întâlnire a agenților economici, vânzătorii și cumpărătorii, care schimbă între ei bunuri și servicii.
Piața reprezintă locul de întâlnire a ofertei cu cererea de bunuri și servicii, aflate într-un anumit raport de mărime și structură.
Piața este locul de manifestare a concurenței dintre agenții economici care acționează pentru realizarea propriilor interese.
Piața reprezintă spațiul economic unde se formează prețul la care se vând și se cumpără bunurile economice.
Prin urmare, se poate aprecia că **piața reprezintă toată gama de acțiuni prin care cumpărătorii și vânzătorii intră în contact și schimbă bunuri și servicii, indiferent de locul unde se desfășoară**, având ca **elemente definitorii cererea**, **oferta**, **prețul** și **concurența**.

Într-o economie de schimb, indiferent de gradul său de modernitate, piața îndeplinește următoarele **funcții**:
– realizează legătura între cele două acte fundamentale ale activității economice: producția și consumul;
– verifică concordanța dintre intențiile de cumpărare și de vânzare ale agenților economici (oferă informații participanților la schimb);
– reprezintă „mâna invizibilă” (când piața este liberă) sau „pumnul invizibil” care prin mecanismele sale orientează vânzătorii și cumpărătorii pentru a-și elabora cele mai bune decizii, permițând formularea răspunsurilor la întrebările: *ce? cât? cum? pentru cine?*
– determină prețurile și cantitățile de echilibru, determinând agenții economici să aloce resursele rare pe domenii de activitate.

Piața se prezintă sub mai multe **forme concrete**, precum: magazine, supermagazine și rețele de magazine, târguri, case de comenzi, expoziții cu vânzare, burse de mărfuri și de valori etc. Pe de altă parte, în măsura în care piața contemporană reprezintă o realitate deosebit de complexă, se pot pune în evidență numeroase **forme** ale sale, forme ce pot fi grupate în funcție de diferite criterii:

1. După **natura elementelor tranzacționate**: piața bunurilor de consum și serviciilor; piața forței de muncă; piața monetară; piața financiară (a capitalurilor); piața valutară etc.
2. După **momentul realizării tranzacțiilor**:
   – piața la vedere (tranzacția se încheie și se finalizează în cel mult două zile lucrătoare);
   – piața la termen (încheierea tranzacției nu coincide cu momentul finalizării, aceasta fiind ulterioară).
3. După **natura concurenței**, există o piață cu concurență perfectă și o piață cu concurență imperfectă.

Alfred Marshall (1842 - 1924)

Economist englez, unul dintre cei mai mari ai lumii, are numeroase contribuții, încercând să cuprindă într-un ansamblu gândirea clasică și cea marginalistă. Apărător al metodei empirice, acordă importanță observației și experienței. Considerat părintele teoriei moderne a consumatorului, îmbunătățește modul de înțelegere a fenomenelor complementare, a mecanismelor substituției, a rigidității aparatului productiv, a rolului elasticității în analiza cererii și ofertei, a ciclului de viață al întreprinderii. Atât în analiza oportunității intervenției statului pentru a ameliora bunăstarea socială, cât și în analiza monopolului public, se pronunță pentru liberalism. Printre lucrările sale pot fi amintite: *Teoria pură a comerțului exterior* (1879), *Principiile economiei politice* (1890), *Banii, creditul și comerțul* (1923) etc.

11.2 Libera inițiativă și concurența

Libera inițiativă sau **autonomia agenților economici** presupune că agenții economici au dreptul de decizie, iar înstrăinarea bunurilor se realizează pe criterii economice. Autonomia cea mai largă se realizează în condițiile proprietății private, când agenții economici decid direct sau prin reprezentanți, în virtutea atributelor dreptului la proprietate. Dacă sectorul privat nu este suficient de dezvoltat, libera inițiativă este înlocuită prin decizia obligatorie a organelor administrative de stat. Libera inițiativă contribuie la intensificarea competiției, cu efecte pozitive asupra agenților economici sau asupra întregii societăți, deoarece se concretizează în dreptul agenților economici de a dezvolta, menține sau de a restrânge o activitate economică, de a cumpăra și de a consuma bunurile pe care le doresc, de a se angaja liber în acte de schimb, de a organiza asociații etc. Toate aceste acțiuni presupun inițiativă, responsabilitate, eficiență și competență, manifestarea acestora impunând **competiția** între agenții economici.

Concurența este o **componentă esențială a pieței**, toți agenții economici din cadrul unei economii de piață supunându-se exigențelor sale, dar beneficiind și de avantajele pe care le oferă.

Concurența reprezintă competiția, confruntarea dintre agenții economici de același fel, în vederea realizării pe piață a propriilor interese în condiții de libertate economică.

Concurența înseamnă cooperare, dar și confruntare între diferiți agenți economici în vederea obținerii unor condiții mai bune de producție, de achiziție a bunurilor, de efectuare a operațiunilor bănești, valutare etc. În sistemul de relații pe care îl promovează concurența, fiecare agent economic acționează din **interes** (**interesele economice** reprezintă manifestări conștientizate ale nevoilor umane, devenite mobiluri ale activității sociale, care determină comportamente adecvate).

Premisele manifestării concurenței sunt astfel **libera inițiativă** și **libertatea prețului**. Ca și piața, concurența a cunoscut și cunoaște o amploare diferită în timp și în spațiu. **Amploarea concurenței** depinde de: numărul și forța economică a producătorilor și consumatorilor; gradul de diferențiere a ofertei și a preferințelor consumatorilor; gradul de complementaritate și de substituire a bunurilor economice; gradul de transparență a pieței; existența unui cadru democratic capabil să sprijine libera inițiativă, spiritul de competiție, dar și de colaborare; reglementările privind intrarea și ieșirea pe o anumită piață.

Concurența poate fi:

1. După **instrumentele folosite în lupta concurențială**:
   – concurență loială (corectă) atunci când sunt respectate reglementările legale și normele morale recunoscute de societate (reducerea costurilor, reducerea prețurilor, sporirea calității, acordarea de facilități clienților, publicitatea, sponsorizarea, diversificarea gamei de produse etc.);
   – concurență neloială (incorectă) atunci când sunt încălcate prevederile legale și normele morale (folosirea șantajului, mitei, traficului de influență, speculei, evaziunii fiscale etc.).
2. După **posibilitatea satisfacerii intereselor agenților economici**:
   – concurență perfectă, atunci când interesele agenților economici sunt satisfăcute în cea mai mare măsură;
   – concurență imperfectă, atunci când nu se realizează una sau mai multe dintre trăsăturile concurenței perfecte și astfel interesele se realizează diferențiat.
3. După **subiecții cererii și ofertei**, există concurență între producători (ofertanți), concurență între producători și cumpărători și concurență între cumpărători.

Concurența, în măsura în care este reglementată și loială, este regulatorul

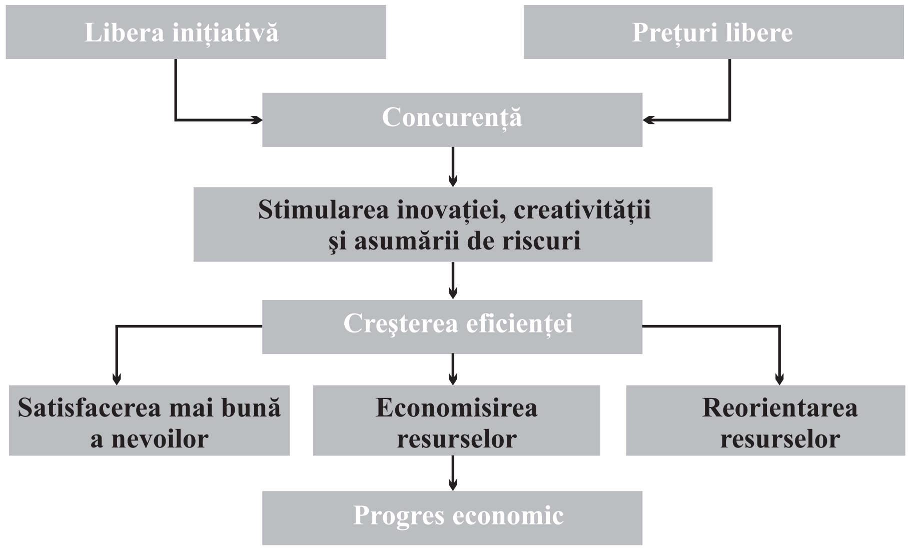
Léon Walras
(1834 - 1910)

Economist francez, reprezentant al curentului de gândire economică neoclasică, elaborează (în lucrarea *Elemente de economie politică pură*) un model abstract de comportament economic, pornind de la interdependențele existente între prețurile tuturor categoriilor de bunuri, piețele bunurilor economice, piața muncii și piața capitalului. Realizează, de asemenea, numeroase analize relative la desfășurarea concurenței dintre diferitele categorii de agenți economici. Preconiza, în cadrul politicilor economice, naționalizarea pământurilor și desființarea impozitelor pentru a se stimula concurența. Contribuțiile la teoria consumatorului se leagă de explicarea utilității marginale ca factor al valorii.

pieței și astfel îndeplinește la nivelul acesteia mai multe **funcții**:

- **stimulează progresul general**, în măsura în care incită la sporirea eficienței economice;
- **diferențiază agenții economici**, asigurând afirmarea celor creativi și competenți și eliminarea celor incompetenți și ineficienți;
- **conduce în mod natural la sporirea eficienței**, deci la reducerea costurilor și astfel a prețurilor de vânzare;
- **asigură salubrizarea vieții economice**;
- **favorizează consumatorul fără a sacrifica interesele producătorului**, astfel încât se reușește o maximizare a nevoilor satisfăcute etc.

Condițiile concurenței
și interdependența concurență-eficiență-progres economic

11.3 Piața cu concurență perfectă

Pentru a înțelege concurența pe o piață reală, formele sale de manifestare și comportamentul agenților economici, este necesar să fie clarificat mai întâi conceptul de **piață cu concurență perfectă**.

Piața cu concurență perfectă, ca **model teoretic**, se caracterizează prin:

- **atomicitatea cererii și a ofertei** (atomicitate perfectă), respectiv situația în care agenții cererii și ai ofertei sunt suficient de numeroși și au o forță economică redusă, astfel încât nici unul dintre ei nu influențează semnificativ evoluția cererii sau a ofertei, respectiv prețul;
- **omogenitatea perfectă a produselor** (bunurilor marfare), în sensul că pe piața unui bun toate ofertele sunt perfect identice, astfel încât cumpărătorul nu dispune de un criteriu de selecție pentru a prefera un ofertant sau altul;
- **transparența perfectă a pieței** (producătorii și cumpărătorii dispun de informații complete despre piața bunului respectiv);
- **mobilitatea perfectă a factorilor de producție** (libera circulație a acestora pe piață, neexistând restricții în ceea ce privește accesul la ei);
- **intrarea și ieșirea liberă de pe piață** (pe criterii de eficiență).

Piața cu concurență perfectă ar tinde astfel, în mod natural, spre echilibru. Existența sa este însă doar una teoretică, în realitate aceste condiții nefiind realizate simultan.

11.4 Piața cu concurență imperfectă

Deoarece piața cu concurență perfectă nu are o existență reală (fiind doar un model teoretic) ceea ce constituie structura reală, specifică economiei de piață, este **piața cu concurență imperfectă**.

Astfel, în funcție de numărul agenților economici, de puterea lor economică și de influența pe care o pot exercita asupra prețului pot fi puse în evidență mai multe **forme ale pieței cu concurență imperfectă**:

Elementul comparat	Concurență perfectă	Concurență monopolistică	Concurență oligopol	Concurență de monopol	Concurență oligopsonică	Concurență monopsonică
Atomicitatea ofertei	foarte mare	foarte mare	ofertanți puțini	un singur ofertant	foarte mare	foarte mare
Atomicitatea cererii	foarte mare	foarte mare	foarte mare	foarte mare	cumpărători puțini	un unic cumpărător
Omogenitatea produselor	perfectă	produse diferențiate	puțin diferențiate	omogene	omogene	omogene
Transparența pieței	perfectă	imperfectă	imperfectă	imperfectă	imperfectă	imperfectă
Intrarea și ieșirea de pe piață	perfect liberă	liberă	obstacole mari	obstacole foarte mari	liberă (pentru producători)	liberă (pentru producători)
Controlul prețului	nu există	nu există	mare	foarte mare	mare	foarte mare

O sistematizare a tipurilor de piață cu concurență imperfectă, în funcție de atomicitatea cererii și ofertei, permite punerea în evidență a următoarelor **tipuri de piață**:

Agenții ofertei / Agenții cererii	Numeroși	Câțiva	Unul
Numeroși	Piața monopolistică	Piața de oligopol	Piața de monopol
Câțiva	Piața oligopolistică	Piața cu oligopol bilateral	Piața de monopol contract
Unul	Piața de monopson	Piața de monopson contrat	Piața cu monopol bilateral

– **Piața cu concurență monopolistică**, care se caracterizează prin atomicitatea cererii și a ofertei, deci prin prezența unui număr mare de agenți economici, astfel încât nici unul dintre ei nu influențează piața. Se înregistrează însă o diferențiere a produselor: deși pe piața unui bun produsele oferite au aceeași întrebuințare, ele sunt diferite calitativ și individualizate. Această piață oferă multiple posibilități de alegere, se înregistrează un grad înalt de satisfacere a cererii, iar opțiunea cumpărătorului este hotărâtoare;

– **Piața cu concurență de oligopol**, unde se păstrează caracterul de atomicitate a cererii, dar oferta este concentrată la un număr mic de producători cu forță economică ridicată, fiecare având o pondere importantă în oferta totală. Fiecare dintre ofertanți poate influența prin deciziile sale piața, astfel încât fiecare ține seama și reacționează la deciziile celorlalți. Cumpărătorii, numeroși și cu putere economică redusă, nu pot influența evoluția pieței, fiind atrași prin publicitate, service, cadouri și alte avantaje. Atunci când producătorii realizează înțelegeri comune (deschise sau secrete), ce prevăd nivelul prețurilor, modul de modificare, cotele de piață etc., aceste tipuri de înțelegeri (carteluri sau trusturi) sunt sancționate legal.

– **Piața cu concurență de monopol** este tipul de piață unde oferta unui bun este concentrată de către un singur agent economic, astfel încât prețul nu se mai formează pe baza raportului dintre cerere și ofertă, ci este controlat de firma monopolistă. Aceasta se confruntă cu o cerere ce-și păstrează caracterul atomar și care nu are la dispoziție posibilitatea de substituire cu alte bunuri. Inexistența concurenței intrării dificile a altor firme pe piață, fie datorită unor restricții legale (brevete de invenție, patente, licențe, drepturi de autor etc.), fie unor restricții economice (de exemplu, monopolul natural datorat controlului unor resurse naturale). Pentru a se contracara efectele negative ale situației de monopol, în economiile de piață se urmărește respectarea unei anumite legislații anti-trust sau anti-monopol.

– **Piețe pe care prețul este fixat sau influențat de cumpărător**, fiind vorba, pe de o parte, de situația de **oligopson**, atunci când pe piața unui bun există numai câțiva cumpărători cu putere economică mare, iar oferta provine de la un număr mare de producători cu putere economică redusă, sau de **monopson**, atunci când cumpărătorul este unic, astfel încât el controlează autoritar prețul, producătorii, în număr mare şi cu putere economică redusă, trebuind să se subordoneze politicii de prețuri a acestuia.

11.5 Strategii concurențiale

Realizarea intereselor în cadrul unei economii de piață se poate aprecia că se realizează în condiții imperfecte. În acest sens, pentru a-şi maximiza şansele de reuşită, firmele utilizează diferite strategii, cunoscute sub numele de **strategii concurențiale**. Printre cele mai cunoscute strategii economice se pot aminti:

– **strategia efortului concentrat** reprezintă situația în care eforturile firmei sunt orientate spre obținerea supremației în vânzarea unui produs, obținerea supremației pe o anumită piață de desfacere sau asupra unei anumite categorii de clientelă etc.
– **strategia elitei** (numită şi *strategia Mercedes*) exprimă acțiunile firmei ce promovează pe piață un produs de excepție, de calitate net superioară produselor substituibile;
– **strategia costurilor** (numită şi *strategia japoneză*) constă în eliminarea concurenței prin practicarea unor prețuri mici, datorită unor costuri de producție foarte mici.

Strategiile economice reprezintă ansambluri de planuri, metode, stratageme şi obiective care descriu de o manieră corelată posibilitățile de abordare ale unei situații conflictuale din domeniul economic în sensul rezolvării sale pozitive pentru cel care utilizează strategia.

Strategiile economice utilizate de agenții economici în lupta concurențială sunt deosebit de diverse, exemplele amintite mai sus nefiind întâlnite, în realitate, niciodată într-o stare pură.

Lecturi Suplimentare

„Cea mai mare parte a firmelor multinaționale se află în situație de oligopol şi aceasta permite prezentarea unor explicații complementare. Prima se referă la imposibilitatea sau la dificultatea foarte mare de a *mări segmentul de piață* din economia națională în care sunt integrate firmele inițial; directorii acestor firme, dornici de expansiune, sunt în acest caz obligați să se intereseze de piețele exterioare; blocarea expansiunii pe piața națională duce inițial la export, apoi la producția la locul vânzării, adică la multinaționalizare. Această opțiune inițială va genera în multe cazuri un *efect de antrenare* asupra celorlalte firme concurente din acelaşi sector (…). Spre deosebire de ceea ce s-ar putea crede, *scăderea costurilor de transport* nu joacă decât un rol cu totul secundar în explicarea procesului de schimbare a amplasării activităților. (…) Dimpotrivă, scăderea costurilor salariale reprezintă un factor determinant.” (Gilbert Abraham-Frois, *Economia politică*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 297-298)

„De ce în unele ramuri de activitate concurența pare a fi aproape perfectă, în vreme ce altele sunt dominate de câteva firme? În majoritatea cazurilor, concurența imperfectă are la origine două cauze principale. În primul rând, atunci când se pot obține mari economii de scară din producția de serie şi când costurile se pot diminua, numărul ofertanților de pe o anume piață tinde să fie mai mic. În aceste condiții, firmele mari pot pur şi simplu să producă mărfuri mai ieftine decât cele produse de firmele mici, lucru care determină dispariția de pe piață a acestora din urmă. În al doilea rând, concurența tinde să fie imperfectă atunci când pătrunderea pe piață se realizează cu dificultate. Aşa-numitele „bariere de intrare” pot fi reprezentate de legile şi reglementările adoptate de stat, care limitează numărul concurenților. Alteori, pătrunderea unei firme pe piață este efectiv un demers foarte costisitor.” (Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, Bucureşti, 2000, p. 192)

APLICAȚII/EVALUARE

1. Construiți un text de aproximativ 10 rânduri (± 1) prin care să ilustrați semnificația economică şi legăturile existente între următoarele noțiuni: *piață, concurență, strategii concurențiale*.
2. Explicați cum mecanismul prețurilor şi al concurenței conduce producătorii, preocupați de interesele lor, la servirea intereselor societății.
3. Ce tip de piață credeți că asigură satisfacerea intereselor producătorilor în cea mai mare măsură? Argumentați răspunsul oferit!
4. Ce tip de piață credeți că asigură satisfacerea intereselor consumatorilor în cea mai mare măsură? Argumentați răspunsul oferit!
5. Realizați un comentariu de text pentru următorul fragment: „Contrar caracteristicilor presupuse de modelul concurenței perfecte, în majoritatea domeniilor de activitate economică firmele sunt inegale. (…) Istoria capitalismului nu este în nici un fel aceea a unei lupte între un număr mare de unități de dimensiuni şi forțe egale. (…) Ea este istoria centrelor succesive dominante, a marilor firme succesiv dominante care antrenează în drumul lor regiuni întregi ale lumii, populate de unități şi indivizi relativ pasivi.” (François Perroux, *L'Économie du XX-e siécle*, PUF, Paris, 1961, p. 86-88)

Organizați-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi şi încercați să răspundeți la următoarele probleme. După ce ați obținut răspunsul în grupul propriu, confruntați acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferențe analizați cum pot fi ele eliminate pentru a obține cea mai adecvată rezolvare.

1. Reliefați legătura dintre concurență şi preocuparea agenților economici pentru inovare.
2. „Orice încercare de a controla prețurile sau cantitățile produse sau vândute din anumite mărfuri văduveşte concurența de capacitatea ei de a genera o coordonare eficientă a eforturilor individuale, deoarece schimbările de prețuri încetează atunci să mai fie oglinda modificărilor relevante survenite în condițiile producției şi desfacerii şi nu mai oferă repere demne de încredere acțiunii individului.” Pornind de la acest text, organizați o dezbatere prin care să aduceți în discuție argumente pro şi contra existenței monopolurilor în cadrul unei economii de piață.
3. La o primă vedere, situația de monopol pare foarte clară. Încercați însă să discutați următoarele exemple:
   a. În oraşul vostru există o singură şcoală particulară. Este ea într-o situație de monopol?
   b. Transportul în comun, în majoritatea oraşelor, este subvenționat de către primării. De ce credeți că primăriile se opun, uneori, pătrunderii pe piața acestui serviciu a unor firme private? Sunt primăriile într-o situație de monopol? Un astfel de monopol trebuie eliminat?
   c. Trăiți într-un mic oraş unde este publicat un singur cotidian. Este vorba aici de o situație de monopol?
   d. În oraşul în care trăiți în domeniul mass-media acționează o singură firmă, care este proprietara unui cotidian, unui săptămânal şi a unui post local de televiziune, singurele existente. Există o situație de monopol? Care sunt diferențele ce se pot pune în evidență în raport cu exemplul precedent?
4. Publicitatea este unul dintre mijloacele cele mai utilizate în lumea contemporană pentru a asigura succesul pe piață. Este vorba de încercarea producătorilor (vânzătorilor) de a-şi face produsele mai atractive, acest lucru reuşind în măsura în care produsele sunt diferite unele de altele. Promovarea unui produs semnifică astfel un proces de diferențiere în raport cu alte produse.
   a. Orice proces de diferențiere a produselor proprii reprezintă cheltuieli suplimentare celor de producție. În ce măsură sunt ele justificate? Care credeți că este limita superioară până la care un producător (vânzător) poate să meargă cu aceste cheltuieli de promovare?
   b. Unul dintre reproşurile aduse procesului de diferențiere se referă la faptul că multiplică foarte mult numărul mărcilor. Sunteți de acord cu o astfel de obiecție?

Anexa 3

Comentariul de text 1

Pentru ce este necesar comentariul de text?

Comentariul este una dintre cele mai vechi tehnici de analiză, de-a lungul timpului fiind considerat adesea principala cale de a pătrunde semnificaţia unui text. Chiar mai mult, deoarece „drumul” de-a lungul semnificaţiei textului este personal, în pofida obiectivităţii sale (ca exterior celui ce comentează), comentariul poate reprezenta adesea scena afirmării propriei gândiri.

Evitaţi

– să confundaţi comentariul cu rezumatul, argumentarea sau comentariul structurat;
– să confundaţi comentariul cu prezentarea sau tratarea unei teme în general;
– să confundaţi comentariul cu un prilej de a vă exprima doar propriile opinii asupra unei probleme;
– să confundaţi comentariul cu o enumerare de probleme.

Comentariul de text este tehnica de analiză a unui text care presupune discutarea în detaliu a problemelor puse de textul propus, urmărindu-se structura şi articulaţia logică a textului.

Redactarea unui comentariu de text presupune parcurgerea următorilor paşi:

Situarea textului: ceea ce, mai simplu, ar constitui introducerea. Se poate realiza încadrând textul fie pe linia autorului (mai ales în cazul unor discipline precum filosofia sau literatura), fie pe linia problemei puse în discuţie (acesta fiind şi cazul economiei):

- În primul caz este vorba de **a situa textul** plecând de la epoca în care a trăit **autorul fragmentului** (în cazul în care eventualele informaţii precizate au relevanţă), de la precizarea tendinţelor generale ale momentului respectiv, la acest cadru urmând să fie raportat după aceea chiar autorul din perspectiva întregii sale opere. În ansamblul operei sale se va plasa, după aceea, **lucrarea din care este extras fragmentul**, iar în final, în funcţie de relevanţa sa în ansamblul lucrării, însuşi fragmentul.
- Dacă se preferă, sau subiectul o impune, situarea pe linia problemei aduse în discuţie, textul ce urmează a fi scris trebuie să debuteze prin **relevarea importanţei temei generale pe care textul de analizat o presupune prin conţinutul său**. Urmează prezentarea liniilor directoare, schiţarea acestei teme generale, în cadrul structurii tematice precizate urmând să fie precizat locul problemei tratate de text.

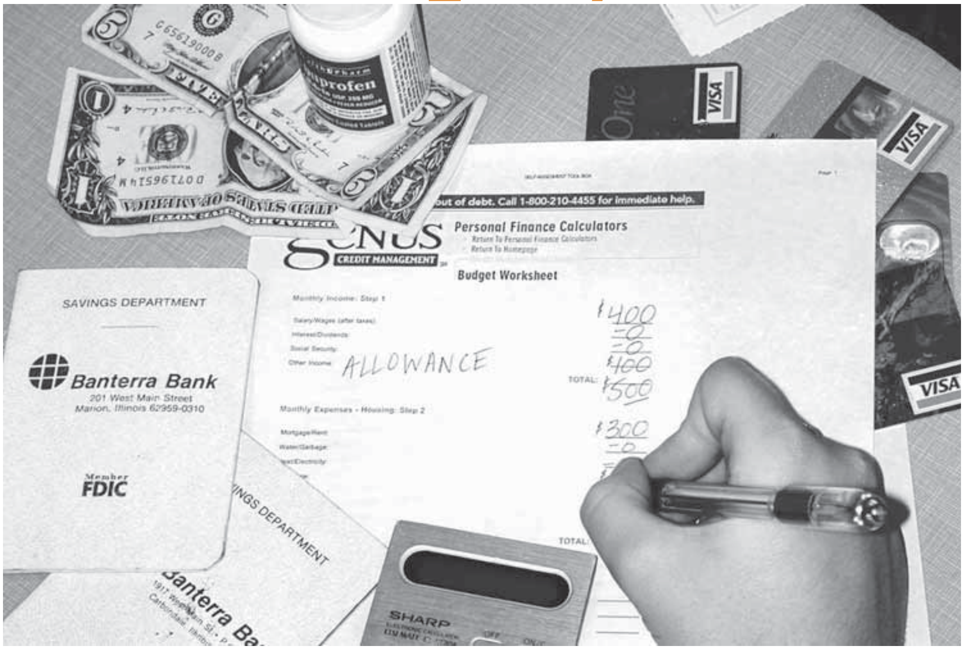
Ideea generală a textului: în legătură directă cu cele precizate în prima parte a comentariului se va formula, concis, o frază care să precizeze pe cât posibil **sensul general al conţinutului ce urmează să fie comentat**. Cum însă această etapă a comentariului este într-un fel doar un punct de trecere înspre următoarea etapă, anume comentariul propriu-zis, în formularea frazei trebuie să se ţină seama şi de sensul în care se va opera problematizarea.

Comentariul propriu-zis (dezvoltarea, cuprinsul): indiferent de maniera în care se va realiza (se va urma pas cu pas structura textului, se va modifica această structură în funcţie de problema pusă de text sau în funcţie de scopul celui ce realizează comentariul ş.a.m.d.), va trebui să se ţină seama de structura logică a textului, respectiv de modul în care raţionamentele, argumentele, dovezile sau exemplele propuse, acţiunile realizate, faptele precizate etc. se înlănţuie, se structurează astfel încât să formeze un întreg care are un anumit sens. Un întreg va trebui să formeze, de asemenea, şi comentariul care se va realiza, iar structura de bază a textului care va constitui produsul analizei de text este de dorit să fie cea a sensului textului supus analizei. Pe această structură de bază este necesar să fie construită dezvoltarea propriu-zisă, dezvoltare ce nu trebuie să excludă simultan un demers comparativ şi adoptarea unei poziţii personale în raport cu diferitele probleme aduse în discuţie.

Concluzia: după cum spune însăşi titlul acestei părţi a comentariului, este momentul în care se conchide demersul desfăşurat în cuprinsul propriu-zis al comentariului. Aceasta nu înseamnă însă că este vorba de un rezumat al acestui demers. În această ultimă etapă se impune mai ales o considerare a importanţei temei analizate şi sublinierea posibilelor deschideri ce se pot pune în evidenţă în raport cu cele propuse de text. Iar în măsura în care acest lucru nu s-a realizat în etapa precedentă, se impune şi adoptarea unei poziţii în legătură cu problemele puse în discuţie.

Unitatea 4

Forme ale pieței

12 Piața monetară

12.1 Originea și evoluția banilor**

Drahma histriană (cea mai veche emisiune monetară din spațiul românesc).

Sistemul monetar geto-dac apare prin imitarea diferitelor tipuri de monede grecești de mare circulație. Primele monede geto-dacice sunt datate în jurul anului 300 î.Hr., iar sfârșitul monetăriei dacice este plasat în sec. I î.Hr.

La **3 martie 1870,** odată cu înființarea **Monetăriei Statului,** au fost prezentate publicului monedele omagiale de 20 lei din aur și de 1 leu din argint. Acestea au fost primele monede pe care apare denumirea „**leu**”.

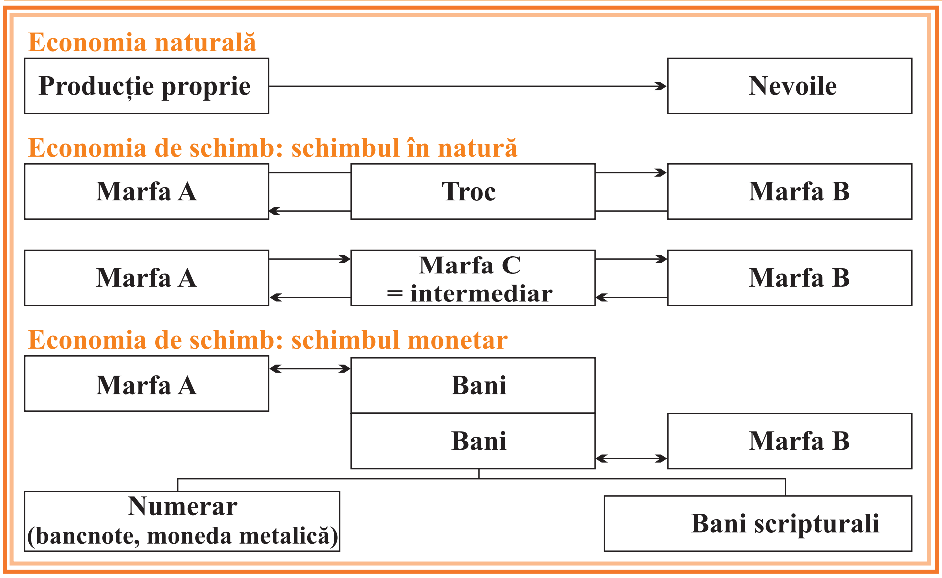

Apariția banilor a fost determinată de necesitățile impuse de schimb. Dacă în sistemul economic primitiv erau preponderente schimburile sub forma **trocului**, pe măsura dezvoltării producției de bunuri și creșterii gradului de diferențiere, schimbul a început să se desfășoare prin intermediul unor bunuri care aveau o pondere mai mare, un grad de acceptabilitate mai ridicat pe o anumită piață (animale, piei de animale, sare, metale prețioase etc.)

Cu timpul, metalele prețioase, în special aurul și argintul, s-au impus ca echivalent general datorită caracteristicilor lor (durabilitate, divizibilitate, portabilitate, caracter pregnant limitat). Ulterior, din metalele prețioase, au fost confecționate **monedele**, bucăți „tipizate” de o anumită greutate, puritate și marcate cu semne distinctive. Primele monede au apărut, după Herodot, în sec. VII – VI î.Hr., iar până în secolul al XVII-lea banii au existat, în principal, sub formă de monede din aur și argint.

Din secolul al XVI-lea, monedelor li se adaugă **bancnotele**. Primele bancnote au fost emise în Olanda pornindu-se de la obiceiul comercianților de a-și păstra piesele de aur și argint în bănci. Pentru a confirma acest fapt, acestea emiteau un înscris, un bilet la purtător. Biletul respectiv confirma depozitul și angajamentul băncii de a restitui la cerere cantitatea corespunzătoare de piese de aur și argint oricui prezenta biletul. Acest gen de convertibilitate a continuat chiar după ce emisiunea bancnotelor, precum moneda metalică, ajunge să fie un prerogativ al **Băncii Centrale** sau **Băncii de Emisiune**, ultimele țări care au renunțat la acest gen de convertibilitate fiind Marea Britanie și SUA. Evoluția banilor a continuat prin apariția și extinderea **monedei scripturale** (banilor de cont), existentă doar sub forma unor înscrisuri în conturile bancare și care circulă prin înregistrări contabile. Astăzi se vorbește și de alte tipuri de bani precum banii de credit, banii electronici etc.

În prezent, **noțiunea generică de bani sau monedă desemnează moneda metalică, bancnotele, moneda scripturală, precum și alte instrumente recunoscute ca atare, având forme și dimensiuni specifice, diferite de la țară la alta, care sunt general acceptate ca mijloace pentru schimburi și plăți într-un spațiu economic dat.**

Rolul economic al banilor, apreciați de **Paul Samuelson** drept „sângele care irigă sistemul economic”, decurge din **funcțiile** pe care le îndeplinesc:

- **funcția de măsură a valorii**: moneda este etalonul general prin care se măsoară și se compară mărfuri asemănătoare sau diferite cantitativ, calitativ și structural;
- **funcția de mijloc de schimb**: banii intermediază procesul de vânzare și de cumpărare, procesul de schimb fiind astfel scindat în două tranzacții: pe de o parte **vânzarea** (cedarea bunurilor marfare în schimbul unei cantități de monedă), iar pe de altă parte **cumpărarea** (obținerea bunurilor marfare în schimbul unei anumite cantități de monedă);
- **funcția de mijloc de plată**: orice obligație economică este evaluată în monedă și se stinge prin cedarea sumei corespunzătoare;
- **funcția de formă universală sub care se constituie rezervele agenților economici**, deoarece ei sunt un **simbol al avuției**, deținerea lor conferind posesorului forță și putere economică.

În general, se poate aprecia că poate juca rolul banilor orice bun care poate îndeplini funcțiile acestora.

12.2 Masa monetară și puterea de cumpărare a monedei

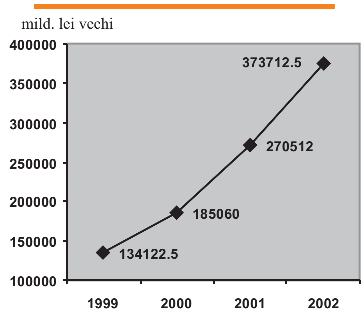
Masa bănească sau masa monetară reprezintă suma de bani aflată în circulație la un moment dat într-o economie și aparținând diferiților agenți economici.

Masa monetară este formată din:

a. **numerar**, reprezentat de bancnote și moneda metalică;
b. **banii scripturali** (banii de cont), reprezentați de sumele din conturile bancare sau la alte instituții financiare pe numele agenților economici.

Asemănările dintre componentele masei monetare privesc faptul că au același rol, se pot suplini și se transformă una în cealaltă.

Deosebirile privesc forma de existență (numerarul are o existență fizică, în timp ce banii scripturali doar una simbolică) și ponderea în cadrul masei monetare (numerarul deține astăzi între 1/10 și 1/4, restul masei monetare fiind constituit de banii scripturali).

Masa monetară la sfârșitul anilor considerați

Mărimea masei monetare aflate în circulație într-o economie este determinată de nevoile de bani pe care le generează tranzacțiile din economie și în primul rând de volumul bunurilor economice supuse vânzării (produsul dintre cantitatea de bunuri și servicii - **Y** și prețul acestor bunuri și servicii - **P**) și de viteza de circulație a banilor (**V**):

$$M = \frac{PY}{V}$$

Viteza de rotație (circulație) a banilor reprezintă numărul mediu de operațiuni de vânzare-cumpărare și de plăți pe care o unitate monetară le mijlocește într-o anumită perioadă de timp.

În principiu, fiecărei unități monetare aflate în circulație îi corespunde un anumit volum de bunuri și servicii produse și supuse vânzării.

Cantitatea de bunuri și servicii ce se poate procura cu o unitate monetară reprezintă puterea de cumpărare a monedei (valoarea banilor).

$$P_{cb} = \frac{Y}{MV} \quad \text{sau} \quad P_{cb} = \frac{1}{I_{PG}}$$

Puterea de cumpărare a monedei depinde de numeroși **factori economici** și **extraeconomici**, dintre aceștia dovedindu-se deosebit de important **nivelul de dezvoltare economică**. De asemenea, puterea de cumpărare a banilor își are premisa într-un **act politic**, dublat de **încrederea colectivă** a populației și a agenților economici în capacitatea celor care reglează nivelul masei monetare.

I_{PG} = indicele general al prețurilor
P_{cb} = puterea de cumpărare a monedei

12.3 Cererea şi oferta de monedă. Reglarea masei monetare

CREDITUL

Operaţiunile de creditare îmbracă forme dintre cele mai diverse. De exemplu, una dintre băncile comerciale româneşti acorda, pentru persoanele fizice, următoarele tipuri de credite:

1. **pe termen scurt**: credite de trezorerie (punte); credite de trezorerie pentru plata unor forme de şcolarizare, precum şi pentru plata unor tratamente medicale; credite de trezorerie nenominalizate.
2. **pe termen mediu**: credite pentru cumpărarea de materiale de construcţii, obiecte şi instalaţii sanitare; credite de trezorerie nenominalizate; credite pentru cumpărarea de bunuri de folosinţă îndelungată; credite pentru cumpărarea de autoturisme, motociclete, biciclete sau bărci cu motor, noi; credite pentru amenajări şi reparaţii locuinţe.
3. **pe termen lung**: credite imobiliare pentru cumpărarea sau construirea de locuinţe şi pentru cumpărarea de terenuri; credite ipotecare.

Activitatea bancară se desfăşoară, precum orice altă activitate economică, în scopul obţinerii de profit (**Pr**). Profitului bancar se determină potrivit următoarelor relaţii:

Pr brut = Dîncasată - Dplătită

Pr net = Pr brut - Cheltuieli de funcţionare

Pr final = Pr net - Impozite

d' = rata dobânzii
D = mărimea dobânzii
C = creditul, disponibilităţile băneşti implicate
n = numărul de ani pe care se acordă/solicită creditul
S_n = suma totală ce revine creditorului după *n* ani de utilizare a sa de către debitor

Cererea de monedă provine de la agenţii economici care, prin natura activităţii lor, se află în situaţia de a cheltui mai mult decât resursele proprii, astfel încât, pentru a-şi realiza interesele, trebuie să recurgă la împrumuturi. În situaţia de ofertanţi se găsesc agenţii economici ale căror resurse monetare rămân în diferite proporţii disponibile.

Cererea de monedă provine de la **întreprinderi** – pentru finanţarea activităţii economice, de la **trezorerie** sau tezaur – pentru finanţarea deficitului bugetar, de la **bănci** şi alte **instituţii financiare** – cele ce au nevoie de credite şi de la **populaţie**.

Oferta de monedă provine de la **bănci**, **case de economii** şi **de pensii**, **societăţi de asigurare** şi alte **instituţii financiare**, **populaţie**, **trezorerie** (atunci când există excedente) şi de la **Banca Centrală** pentru refinanţarea băncilor ce au nevoie de credit şi pentru acoperirea deficitului bugetului de stat.

Piaţa monetară are astfel rolul de a compensa deficitele cu excedentele de monedă existente la diferiţi agenţi economici şi de a regla cantitatea de monedă din economie.

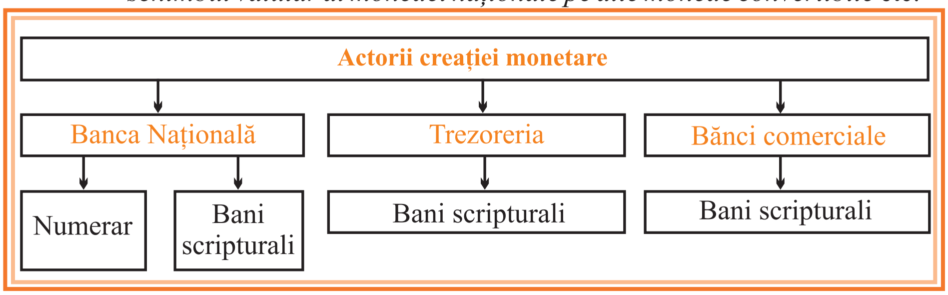
Piaţa monetară acţionează astfel în sensul reglării cantităţii de monedă prin:

Creşterea cantităţii de monedă:

- **cauzele** creşterii de monedă: *creşterea volumului de bunuri şi servicii supuse vânzării*, *acoperirea deficitului bugetului de stat*, *scăderea vitezei de circulaţie a banilor*, *convertibilitatea monedelor străine în monedă naţională*, *reţinerea de către unii agenţi economici a unor sume de monedă efectivă în afara circuitului economic* etc.
- **modalităţi** de creştere a masei monetare: *acordarea de credite*, *emisiunea monetară*, *diminuarea rezervei obligatorii* impuse de Banca Centrală băncilor comerciale, *schimbul valutar al monedelor străine pe monedă naţională* etc.

Reducerea cantităţii de monedă:

- **cauzele** restrângerii masei monetare: *diminuarea volumului valoric al bunurilor şi serviciilor produse şi supuse vânzării*, *excedentul bugetului de stat*, *convertibilitatea monedei naţionale în alte monede*, *creşterea vitezei de circulaţie a monedei* etc.
- **modalităţi** de restrângere a masei monetare: *limitarea sau plafonarea creditului*, *creşterea rezervei obligatorii impuse de Banca Centrală*, *schimbul valutar al monedei naţionale pe alte monede convertibile* etc.

Prin cele precizate referitor la reglarea cantităţii de monedă aflată în circulaţie într-o economie, **creditul** se dovedeşte a fi una dintre cele mai importante pârghii economico-financiare, el reprezentând **situaţia în care un agent economic numit creditor pune la dispoziţia unui alt agent economic, la un anumit preţ, o anumită sumă de bani, acesta din urmă având calitatea de debitor.**

Preţul este constituit de **rata dobânzii** (**d'**), **respectiv preţul plătit pentru utilizarea timp de un an a 100 de unităţi monetare** (**se exprimă procentual şi la nivelul unui an de zile**).

$$d' = \frac{D}{C} x\, 100$$

Suma pe care trebuie să o plătească debitorul creditorului său pentru a folosi disponibilitățile bănești ale acestuia până la restituire constituie mărimea dobânzii (dobânda).

– **dobânda simplă**:

$$D = C \times d' \times n$$

– **dobânda compusă** (se utilizează când durata creditului este mai mare de un an, iar dobânda nu este achitată anual, ci se adaugă capitalului inițial – se capitalizează):

$$D = C \times (1+d')^n - C \quad \text{sau} \quad D = S_n - C \quad \text{unde} \quad S_n = C \times (1+d')^n$$

Rata dobânzii se stabilește în primul rând pe baza raportului dintre cererea și oferta de credite. Rata dobânzii este influențată însă și de alți factori, dintre care o importanță deosebită o are *inflația*, care determină o creștere a ratei dobânzii, făcându-se astfel distincția între o **rată nominală a dobânzii** (d'_n) și o **rată reală a dobânzii** (d'_r):

$$d'_n = d'_r + \text{rata inflației}$$

O **rată scăzută a dobânzii** stimulează investițiile, dezvoltarea și modernizarea producției, sporirea cererii de bunuri și servicii, în timp ce o **rată înaltă a dobânzii** determină atragerea de capital în bănci, dar frânează investițiile și cererea.

Evoluția activității economice presupune din partea instituțiilor statului diverse intervenții în sensul orientării economiei pe termen scurt sau mediu. Intervențiile nu se realizează întâmplător, ci sunt integrate unei anumite politici monetare.

Politica monetară reprezintă ansamblul de măsuri exercitate de autoritățile monetare (Banca Națională, Trezoreria) asupra masei monetare în vederea orientării economiei pe termen scurt sau mediu.

Rolul politicii monetare privește în general reglarea cererii și a ofertei de monedă, fără ca reglarea să fie un scop în sine, ci privind stabilitatea prețurilor, o cât mai mare ocupare a forței de muncă, expansiunea economică etc.

Printre instrumentele politicii monetare, utilizate de către Banca Națională în raport cu băncile comerciale, pot fi amintite:

– **practica cotelor obligatorii de rezervă** impuse de Banca Națională băncilor comerciale, astfel încât acestea vor avea posibilități mai mari sau mai mici de acordare de credite;
– **plafoanele de credit**, prin care Banca Națională impune băncilor comerciale limite maxime de credit pentru fiecare bancă în parte;
– **rata de refinanțare bancară**, relativă mai ales la asigurarea pe termen scurt de către Banca Națională de lichidități băncilor comerciale etc.

Politica monetară - Banca Națională Română

Statutul Băncii Naționale Române este reglementat printr-o lege specială, în articolul 2 al acestei legi precizându-se: „(1) Obiectivul fundamental al BNR este asigurarea stabilității monedei naționale, pentru a contribui la stabilitatea prețurilor. (2) Pentru atingerea obiectivului său fundamental, BNR elaborează, aplică și răspunde de politica monetară, valutară, de credit, de plăți, autorizarea și supravegherea prudențială bancară, în cadrul politicii generale a statului, urmărind funcționarea normală a sistemului bancar și participarea la promovarea unui sistem financiar specific economiei de piață.”

Mai concret, Banca Națională a României are ca **scopuri fundamentale**: orientarea consistentă a politicii monetare către obiectivul fundamental al stabilității prețurilor, crearea și dezvoltarea piețelor financiare, realizarea convertibilității totale a monedei naționale, creșterea rezervelor de monede convertibile internaționale, consolidarea independenței sale formale și funcționale etc.

Rate medii ale dobânzii în România (3 septembrie 2004)

Perioada	BUBID (plătită deponenților)	BUBOR (încasată de la debitori)
1 săpt.	17,31%	18,88%
1 lună	17,16%	19,25%
3 luni	17,16%	19,31%
6 luni	15,97%	18.91%
9 luni	15,81%	18,50%
12 luni	15,25%	17,88%

Sursa: Cotidianul *Adevărul*, 06.09.2004

Pentru $n = 1$ zi, formula de calcul este $D = C \times d' \times \frac{1}{360}$

Pentru $n = 4$ luni, formula de calcul este $D = C \times d' \times \frac{4}{12}$

12.4 Politica monetară**

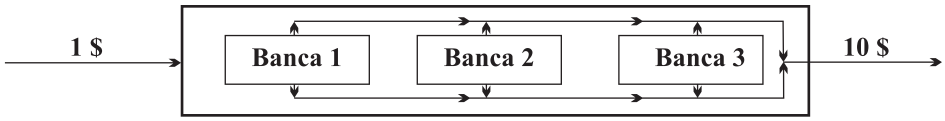

Banca Națională a României

Lecturi Suplimentare

„Băncile acordă, particularilor şi întreprinderilor, credite a căror finanţare este asigurată prin resursele create de ele însele sau colectate de la diferiţi agenţi economici. Dacă ele acordă mai multe credite decât pot finanţa, sunt nevoite să se refinanţeze pe piaţa monetară (…) pe lângă instituţiile financiare care dispun de un excedent de resurse.” (Bernier B. şi Simon Z., *Iniation à la macroéconomie*, Editura Dunod, Paris, 1987, p. 227)

„Băncile pot realiza împreună ceea ce o bancă nu poate realiza singură. Pentru fiecare dolar reprezentând rezerve noi depuse la bancă, sistemul său în ansamblu creează aproximativ 10 $ bani de cont. Săgeţile din partea stângă arată că Banca 1 nu poate realiza acest lucru singură. Masa monetară creşte pe măsură ce rezervele se „răspândesc” în sistemul bancar.” Paul A. Samuelson şi William D. Nordhaus, *Economie*, Editura Teora, Bucureşti, 2001, p. 592)

Aplicaţii/Evaluare

1. Un credit de 1 mil. u.m. este acordat pe 2 ani pe principiul dobânzii compuse cu 10%. Care este rata dobânzii determinată pe principiul dobânzii simple ce aduce aceeaşi dobândă în aceeaşi perioadă?

2. Determinaţi maniera de modificare a masei monetare în fiecare din următoarele cazuri: a) volumul creditelor acordate creşte; b) există un excedent al bugetului de stat; c) nivelul preţurilor creşte foarte mult; d) puterea de cumpărare a monedei se reduce foarte mult.

3. Câştigul unei bănci este de 4 ori mai mare decât cheltuielile de funcţionare. Suma atrasă de la deponenţi şi acordată sub formă de credite pe un an a fost de 20 mil. u.m. Diferenţa dintre rata dobânzii la credite şi la depuneri este de 5 puncte procentuale. Determinaţi nivelul profitului şi al cheltuielilor de funcţionare.

Organizaţi-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi şi încercaţi să răspundeţi la următoarele probleme. După ce aţi obţinut răspunsul în grupul propriu, confruntaţi acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferenţe, analizaţi cum pot fi ele eliminate pentru a obţine cea mai adecvată rezolvare.

1. Modul obişnuit de a câştiga banii este acela de a vinde un bun material sau un serviciu către cineva. Dobândă plătim doar atunci când banii sunt împrumutaţi, ceea ce înseamnă că plătim pentru bani pe care nu i-am câştigat încă, respectiv pentru banii pe care îi dorim acum, deşi nu avem ce oferi în schimb. Dobânda este atunci preţul pe care oamenii îl plătesc pentru a obţine resursele de care au nevoie acum, fără să mai aştepte până vor câştiga banii necesari. O astfel de perspectivă asupra dobânzii permite sublinierea unora dintre diferenţele care apar între piaţa monetară şi celelalte tipuri de piaţă:

- **a.** Dacă rata dobânzii este preţul banilor în acelaşi fel în care 2 lei este preţul unui covrig, atunci se poate afirma că o creştere a cantităţii de bani va determina reducerea ratei dobânzii aşa cum o cantitate mai mare de covrigi va determina reducerea preţului la covrigi? De ce atunci nivelul ratei dobânzii este foarte ridicat în ţările care lasă masa monetară să crească foarte repede?
- **b.** Dobânda este un preţ, dar nu preţul banilor. Care este bunul economic al cărui preţ a crescut atunci când dobânda a crescut?
- **c.** Potrivit legii cererii, atunci când preţul unui bun economic creşte, cererea pentru bunul respectiv se reduce. Care este bunul pentru care cantitatea cerută scade atunci când rata dobânzii creşte?

2. Ce formă ia rata dobânzii pentru o firmă care nu foloseşte bani şi realizează schimbul de mărfuri în sistem barter (marfă contra marfă)?

Problemă Rezolvată

Depozitele atrase de o bancă într-un an sunt de 200 mild. u.m. la o rată a dobânzii de 30%, acordând credite de 400 mild. u.m. cu o rată a dobânzii de 40%. În măsura în care cheltuielile de funcţionare ale băncii au fost de 40 mild. u.m., iar impozitul pe profit de 32%, să se determine profitul final al băncii.

Depuneri = 200 mild. lei
$d'_p = 30\%$
Credite = 400 mild. lei
$d'_i = 40\%$
Cf = 40 mild. lei
Imp. = 32%
$P_{final} = ?$

$Pr_b = D_i - D_p$
$Pr_n = Pr_b - Cf$
$Pr_{final} = Pr_n - Imp.$
$D_i = Credite \; x \; d'_i = 160$ mild. lei
$D_p = Depuneri \; x \; d'_p = 60$ mild. lei
$Pr_b = 100$ mild. lei
$Pr_n = 60$ mild. lei
$Pr_{final} = 60$ mild. lei – (32% x 60 mild. lei) = 40,8 mild. lei

13 Piața valutară*

13.1 Conceptul de convertibilitate

Relațiile comerciale şi financiare dintre țările care dispun de monede diferite presupun operațiuni de convertire între acestea. Apariția **convertibilității banilor** se leagă însă de existența etalonului-aur şi de circulația biletelor de bancă. Astfel, până la primul război mondial, **convertibilitatea** desemna mecanismul de preschimbare a bancnotelor în metale prețioase, în cantitatea corespunzătoare valorii nominale a bancnotelor deținute. În perioada interbelică, acest gen de convertibilitate este abandonat progresiv, aceasta evidențiind numai dreptul deținătorului de bancnote de a primi în schimbul acestora valute şi de a dispune liber de acestea. Sistemul monetar internațional constituit în perioada postbelică a recunoscut o singură monedă convertibilă în aur, dolarul SUA, ca monedă-pivot a sistemului. În anul **1971** s-a renunțat şi la convertibilitatea în aur a dolarului SUA, majoritatea monedelor numite convertibile trecând la stabilirea valorii lor pe piață (flotare - cotație liberă a monedelor convertibile pe piață).

Convertibilitatea reprezintă însuşirea legală a unei monede de a fi schimbată cu o altă monedă în mod liber prin vânzare-cumpărare la un anumit preț, în funcție de situația pieței.

Totuşi, monedele care se caracterizează prin posibilitatea stabilirii de mod într-adevăr liber a valorii pe piață sunt puține, cel mai adesea **flotarea** fiind una controlată mai mult sau mai puțin. Aceasta permite să se vorbească de mai multe **forme ale convertibilității**, aşa cum aceasta este practicată în relațiile economice internaționale la ora actuală:

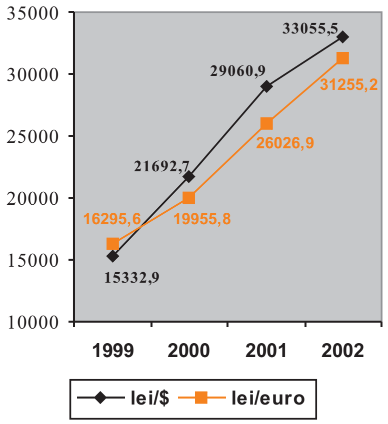
1. din punctul de vedere al **ariei geografice de aplicare**:
   - **convertibilitate internă** (orice rezident poate achiziționa monedă străină în schimbul celei naționale şi invers);
   - **convertibilitate externă** (posibilitatea schimbului este rezervată pentru nerezidenți);
   - **convertibilitate generală** (convertibilitatea simultan internă şi externă);
2. din punctul de vedere al **categoriilor de operații admise**:
   - **convertibilitate deplină** (totală), atunci când schimbul este admis pentru toate categoriile de operațiuni;
   - **convertibilitate parțială**, atunci când este limitată la anumite genuri de operațiuni sau categorii de agenți economici.

Convertibilitatea monedei nu este un scop în sine, ci un mijloc de asigurare sau sprijinire a dezvoltării economiei naționale favorizând comerțul exterior, turismul internațional, investițiile externe etc.

Premisele sau **condițiile necesare trecerii la convertibilitatea monedei naționale** sunt: un nivel ridicat şi o structură diversificată a ofertei naționale, astfel încât cererea de bunuri şi servicii de pe piața internă să fie asigurată cu precădere de economia națională; existența unui echilibru al economiei naționale pe toate piețele care constituie economia națională; promovarea unui sistem flexibil de prețuri reale, fundamentate pe cheltuielile de producție şi corelate cu cele de pe piețele externe, ceea ce sprijină competitivitatea bunurilor economice obținute în economia națională; crearea unor rezerve valutare corespunzătoare; asigurarea unei balanțe de plăți echilibrate; liberul acces pe piețele de mărfuri şi de capital pentru agenții economici naționali şi străini etc.

13.2 Piața valutară

Cursul de schimb al monedei naționale (1999-2002)

Cursurile valutare de schimb, definite mai simplu, sunt prețuri relative care leagă împreună seturi de prețuri relative. Altfel spus, cursul de schimb, existent la un moment dat între două valute, va exprima în linii mari puterea relativă de cumpărare a celor două monede convertibile. Dacă pentru a cumpăra un euro este nevoie de 4 lei, iar pentru a cumpăra un dolar de 3 lei, atunci putem considera că 1 euro, 1,25 dolari sau 4 lei permit cumpărarea aproximativ aceluiași volum de bunuri în Franța, SUA și România. În măsura în care, de exemplu, 1 euro se schimbă cu 4 lei, dar cu 1 euro se pot cumpăra mai multe mărfuri decât cu 4 lei, atunci va crește cererea pentru euro, dar deținătorii de euro nu vor dori să renunțe la sumele deținute în euro doar pentru 4 lei/euro, așa încât prețul euro în lei va crește. Această relativitate a cursurilor de schimb nu trebuie însă absolutizată, deoarece există mulți alți factori care intervin (de asemenea, cursurile de schimb sunt mai sensibile la prețurile mărfurilor comercializate la nivel internațional, decât la prețurile relative ale tuturor mărfurilor).

În măsura în care convertibilitatea este o operațiune de schimb, se pune problema prețului la care se realizează acest schimb, **preț** care are o formă și o denumire specifică, anume **cursul de schimb**:

Cursul de schimb (numit și curs valutar) reprezintă numărul de unități monetare străine care se primesc în schimbul unei unități monetare naționale în condiții date de loc și timp.

Cursul de schimb se stabilește în funcție de raportul dintre cererea și oferta celor două monede printr-o operație numită **cotare** și care cunoaște două forme:

– **cotarea directă**: metoda prin care prețul unei cantități fixe de monedă străină (1, 10, 100, 1000 unități monetare) se exprimă în monedă națională (de exemplu, 1$ = 3,3450 lei) – este cea mai utilizată metodă de cotare;
– **cotarea indirectă**: metoda prin care prețul unei cantități fixe de monedă națională (1, 10, 100, 1000 unități monetare) se exprimă în monedă străină (de exemplu, 1 leu = 0,29895 $);

Cursul de schimb valutar este influențat de diferiți **factori interni** sau **externi**, dintre care cei mai importanți sunt: raportul dintre cererea și oferta celor două monede pe piață; raportul dintre puterea de cumpărare a monedelor care se schimbă; nivelul inflației; starea comerțului exterior și a balanței de plăți; rata dobânzii practicată pe piața monetară; factori sociali, politici, psihologici etc.

Pentru efectuarea schimbului, agenții economici ce au acest obiect de activitate, afișează **cursurile de cumpărare** și **vânzare** ale diferitelor monede, diferența dintre cele două monede reprezentând **câștigul** (numit *spread*) celui ce cotează.

Variațiile cursului de schimb pot avea diferite consecințe asupra competitivității unei economii, respectiv a produselor generate într-o economie. În acest sens se utilizează conceptul de **curs de schimb real**, acesta reprezentând prețul relativ al bunurilor și serviciilor din străinătate exprimate în funcție de bunurile și serviciile interne. Se calculează ca raport între prețurile produselor străine exprimate în monedă națională și prețurile interne ale produselor naționale, fiind astfel o măsură a **parității puterii de cumpărare**.

Astfel, dacă acest curs de schimb real se depreciază, atunci competitivitatea produselor românești se îmbunătățește, prețurile străine exprimate în lei sporind în raport cu prețurile naționale. Invers, dacă acest curs de schimb real se apreciază se ajunge la o deterioare a competitivității produselor românești.

Operațiunile de schimb valutar se realizează pe o piață specializată, anume **piața schimburilor valutare**, nivelul cursului de schimb depinzând, în primul rând, de raportul dintre cerere și ofertă.

Piața schimburilor valutare constă în vânzarea-cumpărarea monedelor aparținând diferitelor țări (uneori este considerată componentă a pieței monetare).

Cererea de monedă convertibilă este generată de: necesitatea extinderii activității economice, investițiile naționale de capital în străinătate, operațiunile de import, măsurile de apărare sau protejare a afacerilor, interesele speculative ale agenților economici etc.

Oferta de monedă convertibilă este generată de: operațiunile de export, investițiile străine în economia națională; contractarea de împrumuturi externe etc. Operațiunile pe această piață se realizează în principal prin intermediul băncilor (dar și alte instituții financiare), care operează fie în nume propriu, fie în contul clienților.

Printre caracteristicile pieței schimburilor valutare se pot aminti faptul că nu este geografic limitată și că a cunoscut o dezvoltare accentuată pe măsura dezvoltării rapide a comunicațiilor, operațiunile putându-se realiza în timp real. **Banii în numerar dețin un rol nesemnificativ** pe această piață.

13.3 Piața valutară românească

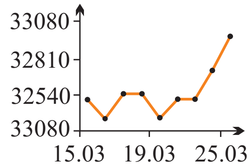
În **România**, constituirea pieței schimburilor valutare este legată de trecerea în 1991 la convertibilitatea leului. Reglementările introduse la 1 august 1994 au liberalizat cursul de schimb valutar, atenuând restricțiile şi permițând constituirea **pieței valutare interbancare**. În prezent **piața schimburilor valutare** din țara noastră cuprinde:

– **piața valutară interbancară** pe care operează băncile comerciale pe cont propriu sau în contul clienților;
– **piața caselor de schimb valutar** rezervată vânzării şi cumpărării de valută pentru persoane fizice.

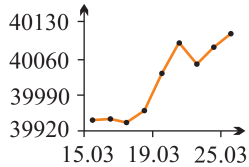
Efectuarea schimburilor valutare se face în baza unui **regulament valutar**, elaborat de Banca Națională, care a intrat în vigoare în **1998** şi care stabileşte dreptul rezidenților de a deține active în valută, dreptul rezidenților şi nerezidenților de a-şi deschide conturi în valută la bănci, obligația repatrierii valutei rezultate din operațiunile de comerț exterior etc., **convertibilitatea fiind limitată intern şi la operațiunile curente** (cele de capital necesită aprobarea Băncii Naționale). În prezent se depun eforturi pentru trecerea la o convertibilitate deplină.

Cotații valutare

Evoluția cursului leu/dolar (15-25.03.2004)

Evoluția cursului leu/euro (15-25.03.2004)

Cursul valabil în data de 26 martie 2004

1 Dolar australian........................	AUD	24.657 lei
1 Dolar canadian........................	CAD	25.005 lei
1 Franc elvețian..........................	CHF	25.903 lei
1 Euro..	EUR	40.311 lei
1 Liră sterlină.............................	GBP	60.170 lei
1 Forint maghiar.........................	HUF	161 lei
100 Yeni japonezi.......................	JPY	31.306 lei
1 Leu moldovenesc.....................	MDL	2.660 lei
1 Coroană suedeză......................	SEK	4.353 lei
1000 Lire turceşti........................	TRL	25 lei
1 Dolar SUA................................	USD	33.078 lei

Volumul tranzacțiilor pe piața valutară interbancară (mil. $)

Anul	Media lunară	Total	Anul	Media lunară	Total
1998	1 302,4	12 788			
1999	1 813,9	18 331	2001	2 065,6	27 881
2000	1 900,1	24 118	2002	2 946,4	34 919

SURSA: Raportul anual al Băncii Naționale – 2002, p. 52

Lecturi Suplimentare

„Față de ineficiența măsurilor cantitative de recumpărare şi vânzare de devize în raport cu masa capitalurilor flotante, guvernele au înțeles foarte bine că este mult mai bine să acționeze asupra prețului decât asupra cantităților. De aceea, rata dobânzii a devenit treptat arma esențială a politicii monetare de reglare a cursului de schimb.” (Lionel Stoleru, *L'Ambition internationale*, Édition du Seuil, Paris, 1987, p. 59)

Aplicații/Evaluare

1. Piața schimburilor valutare din țara noastră cuprinde:
a) piața valutară interbancară
b) piața monetară
c) piața caselor de schimb valutar
d) piața capitalurilor

2. Diferența dintre cursurile de cumpărare şi vânzare reprezintă:
a) prețul plătit pentru o unitate monetară străină
b) cursul de schimb
c) câştigul celui care realizează cotarea
d) paritatea puterilor de cumpărare

3. Construiți un text de aproximativ 10 rânduri (± 1) prin care să ilustrați semnificația economică şi legăturile existente între următoarele noțiuni: *disponibilități băneşti, piața monetară, piața schimburilor valutare*.

4. Piața schimburilor valutare concretizează în manieră specifică elementele structurale ale oricărei piețe:
A. Arătați care este obiectul cererii şi ofertei pe piața schimburilor valutare, definind proprietatea monedei care permite constituirea acestei piețe.
B. Precizați care sunt condițiile necesare trecerii la convertibilitatea monedei naționale şi argumentați că proprietatea unei monede de a fi convertibilă nu este un scop în sine.
C. Analizați caracteristicile cererii şi ofertei pe această piață.
D. Prezentați caracteristicile pieței valutare româneşti.

14 Piața capitalurilor

14.1 Titlurile de valoare

În economiile de piață cele mai importante societăți comerciale sunt organizate ca societăți pe **acțiuni**. Capitalul acestor firme se constituie prin aportul unor persoane fizice şi/sau juridice denumite generic **acționari**. Astfel, ca expresie a participării la capitalul social al unei societăți pe acțiuni, fiecare acționar primeşte un anumit număr de acțiuni, proporțional cu **capitalul subscris**.

Acțiunea este titlul de valoare care atestă dreptul de proprietate asupra unei părți din capitalul firmei emitente.

Ca document, acțiunea este un înscris pe care sunt precizate mai multe **date**: numele firmei emitente; data emiterii; seria sau numărul de identificare (asociat fiecărei acțiuni); valoarea nominală (suma înscrisă pe titlu ca expresie a unei părți din capital); alte elemente specifice de identificare.

În general acțiunile emise sunt „**la purtător**”, în sensul că nu au specificat pe ele numele posesorului, deşi există şi **acțiuni nominative** (cu numele posesorului înscris).

Deținerea de acțiuni conferă posesorilor o serie de drepturi sociale şi patrimoniale:

1. **drepturi sociale**:
   – dreptul de a fi informat cu privire la situația economico-financiară a firmei;
   – dreptul de a participa la adunarea generală a acționarilor şi la alegerea consiliului de administrație;
   – dreptul de a participa la administrarea firmei şi la controlul gestiunii acesteia;
2. **drepturi patrimoniale**:
   – dreptul de a obține o parte din profitul firmei, numită **dividend**, diferită de la un an la altul (de aceea acțiunile se numesc şi **titluri cu venit variabil**);
   – dreptul de a obține o parte din capitalul firmei atunci când aceasta este lichidată;
   – obligația de a participa la acoperirea pierderilor atunci când acestea există.

Toate aceste drepturi sunt proporționale cu numărul de acțiuni deținute. Totodată, acțiunile pot fi înstrăinate, modalitățile concrete prin care se poate realiza acest lucru fiind vânzarea, moştenirea, donația etc.

Unii agenți economici ajung în situația când **nevoia** lor de **disponibilități băneşti** depăşeşte posibilitățile lor curente şi pe o perioadă de timp relativ lungă, această nevoie depăşind posibilitățile de finanțare de pe piața monetară. În aceste situații, agenții economici sau instituțiile pot recurge la **lansarea unui împrumut pe termen lung pe piața capitalurilor**, anume prin **emisiunea de obligațiuni**.

Obligațiunea este titlul de valoare ce atestă angajarea unui împrumut pe termen mediu sau lung, emitentul obligându-se să-l ramburseze într-un timp determinat şi să plătească pe toată această perioadă un venit ferm (cuponul obligațiunii), indiferent de situația sa economico-financiară.

Precum acțiunea, obligațiunea este un înscris pe care sunt specificate:
– numele firmei/instituției emitente;

- rata cuponului sau venitul anual fix (exprimată ca o valoare procentuală din valoarea nominală, plătită regulat);
- data scadenței (data la care obligațiunea va fi răscumpărată);
- valoarea nominală;
- alte însemne specifice.

Obligațiunea poate fi „**la purtător**” sau **nominativă**.

Deținătorul de obligațiuni, numit **obligatar**, are calitatea de creditor față de emitent, drepturile sale rezumându-se la a primi venitul anual (semestrial), ferm (de aceea obligațiunile sunt numite şi **titluri cu venit fix**), sau la a vinde obligațiunea (în măsura în care se specifică o astfel de posibilitate).

Emitenții de obligațiuni sunt în principal întreprinderile şi instituțiile publice, colectivitățile locale sau statul, iar scopul emiterii priveşte fie acoperirea deficitului bugetar, fie investiții importante pentru comunitățile respective.

14.2 Formele pieței capitalurilor

În măsura în care acțiunile şi obligațiunile se oferă ca alternative de plasament a economiilor (investițiilor) în raport cu piața monetară, se ridică problema pieței pe care aceste titluri de valoare (dar şi altele) sunt tranzacționate.

Piața capitalurilor (financiară) este spațiul economic în care se întâlnesc cererea şi oferta de titluri de valoare, în special acțiuni şi obligațiuni (active financiare), ai căror purtători sunt pe de o parte deținătorii de disponibilități băneşti, iar pe de altă parte emitenții şi posesorii de titluri.

Oferta de titluri financiare provine de la stat şi colectivitățile locale (finanțări de investiții şi acoperirea deficitelor bugetare), societăți comerciale, bănci şi societăți financiare, dar, de asemenea, de la deținătorii de titluri (cei care le-au cumpărat în prealabil).

Cererea de titluri provine de la agenții economici care dețin disponibilități financiare şi care doresc să plaseze aceste disponibilități. Ținându-se cont de faptul că titlurile nou emise au un preț ferm, dar că ulterior, pe piață, prețul acestor titluri se modifică, se face distincția între două forme ale pieței financiare, anume **piața financiară primară** şi **piața financiară secundară**.

Piața financiară primară este cea pe care se realizează emisiunea şi plasarea titlurilor nou emise.

Această formă a pieței financiare se caracterizează prin: purtătorii ofertei sunt emitenți de titluri; purtătorii cererii sunt deținătorii de disponibilități băneşti; operațiunile se desfăşoară mai ales prin intermediul băncilor; prețul (numit curs sau cotație) este **ferm**, reprezentat de **valoarea nominală a titlului** (deşi există posibilitatea, mai ales în cazul obligațiunilor, ca titlurile să fie plasate sub valoarea nominală – *sub pari*, răscumpărarea urmând să se realizeze la valoarea nominală – *al pari*).

Piața financiară secundară este cea pe care se vând şi se cumpără titlurile emise anterior.

Această formă a pieței financiare se caracterizează prin:
- purtătorii ofertei sunt deținătorii de titluri mobiliare (financiare) în calitate de vânzători;
- purtătorii cererii sunt deținătorii de disponibilități băneşti în calitate de cumpărători;
- operațiunile se desfăşoară prin intermediul unor agenți specializați, numiți agenți de schimb (jobberi, curtieri, brokeri);
- desfăşurarea operațiunilor se realizează în locuri special amenajate, anume bursele de valori şi piețele extrabursiere.

Problema fundamentală pe piața financiară secundară este **formarea prețului titlurilor de valoare** (cursului sau cotației). Cursul pe această piață este **fundamental diferit de valoarea nominală**, fiind influențat de numeroşi factori:

R_a = randamentul acțiunii
D_a = dividendul scontat
V_n = venitul nominal
R_o = randamentul obligațiunii
V_{af} = venitul anual fix conferit de deținerea obligațiunii
C_o = cursul obligațiunii

– raportul dintre cererea şi oferta de titluri de valoare;
Cererea de titluri de valoare este influențată de diferiți **factori**, precum:
a. randamentul titlului, determinat după cum urmează:

$$R_a = \frac{D_a}{V_n} x\,100 \qquad R_o = \frac{V_{af}}{V_n} x\,100$$

b. câştigul potențial, respectiv diferența dintre cursul plătit la cumpărare şi cursul obținut, mai mare, la vânzare;
c. riscul plasamentului, respectiv gradul de incertitudine relativ la obținerea câştigului scontat;
d. lichiditatea titlurilor, determinată de posibilitățile de vânzare rapidă a titlurilor.

– mărimea veniturilor anterioare aduse de titluri şi perspectivele de viitor;
– rata dobânzii practicată pe piața monetară (ca alternativă de plasament pentru disponibilitățile băneşti). Mai ales în cazul obligațiunilor, pornind de la rata dobânzii se poate determina posibilul curs al titlului după relația:

$$C_o = \frac{V_{af}}{d'} x\,100$$

– rata inflației, aceasta reprezentând creşterea generalizată a prețurilor;
– conjunctura economică şi stabilitatea politică etc.

Tranzacțiile cu titluri de valoare se realizează sub diferite forme, la un nivel general făcându-se diferența între următoarele **tipuri de operațiuni** (realizate pe piața financiară secundară):

– **operațiuni la vedere** (**spot**): **constau în livrarea imediată a titlurilor la cursul practicat în schimbul sumelor corespunzătoare**;
– **operațiuni la termen** (**forward**): **constau în stabilirea numărului de titluri şi a cursului în momentul încheierii contractului, executarea acestuia urmând să se realizeze la o dată ulterioară numită zi de lichidare sau de scadență**.

Operațiunile la termen sunt în esență **speculative**, fiecare dintre participanții la schimb sperând să câştige din diferențele de curs. Astfel,

– **vânzătorul** este un speculator „*urs*” („*bear*” sau „*à la baisse*”) deoarece el acționează conform principiului „*vinde astăzi scump şi cumpără mâine ieftin*”, sperând ca până la data scadenței cursul titlurilor pe piața la vedere să scadă, astfel încât să le poată procura la un curs mai mic pentru a le ceda conform contractului la un curs mai mare;
– **cumpărătorul** este un speculator „*taur*” („*bull*” sau „*à la hausse*”) deoarece el acționează conform principiului „*cumpără astăzi ieftin şi vinde mâine scump*”, sperând ca până la data scadenței cursul titlurilor pe piața la vedere să crească, astfel încât să le poată lua la un curs mai mic, potrivit contractului, pentru a le ceda la un curs mai mare pe piața la vedere.

Câştigă cel care intuieşte evoluția reală a titlurilor. Practic, operațiunile la termen îmbracă o mare varietate de forme, ele reprezentând de altfel aproximativ **80% din volumul tranzacțiilor bursiere**. Printre formele cele mai utilizate pot fi amintite:

– **operațiuni la termen ferme**, atunci când cele două părți se angajează să-şi îndeplinească sarcinile angajate prin contract, după o anumită perioadă de timp stipulată prin contract;
– **operațiuni la termen condiționate**: **cu primă** (cumpărătorul îşi rezervă dreptul de a rezilia contractul achitând o sumă de bani numită primă), **stelajul** (stabilirea prețurilor între două limite), **reportul**, **deportul**, **hedging-ul** etc.

14.3 Bursa de valori

Bursa de valori este o piață organizată și specializată prin intermediul căreia deținătorii de titluri au posibilitatea de a tranzacționa aceste titluri. **Bursa de valori** este forma de piață ce se apropie cel mai mult de modelul pieței cu concurență perfectă prin:

- modul de formare a cursului titlurilor;
- modul de informare a deținătorilor de titluri sau de disponibilități bănești;
- mecanismul încheierii tranzacțiilor.

Pentru a se asigura formarea unor prețuri unice la un moment dat pentru o categorie de titluri, un titlu este cotat în principiu la o singură bursă de valori.

Bursa de valori, prin specificul său, este o **componentă importantă a economiilor de piață**, ea asigurând:

- transformarea rapidă a capitalului real în capital bănesc și invers;
- mobilizarea rapidă a unor importante disponibilități bănești;
- transferarea capitalurilor individuale de la o firmă la alta și dintr-o țară în alta;
- favorizarea procesului de concentrare a puterii economice (prin deținerea **pachetului acțiunilor de control** – numărul minim de acțiuni care asigură deținătorului majoritatea voturilor în adunarea generală a acționarilor și astfel posibilitatea de a desemna sau a controla consiliul de administrație);
- favorizează intrarea liberă a capitalurilor pe piață și mobilitatea acestora;
- oferă informații privind starea economiei, fiind un „barometru” extrem de sensibil al acesteia (de obicei, anticipează evoluția economiei).

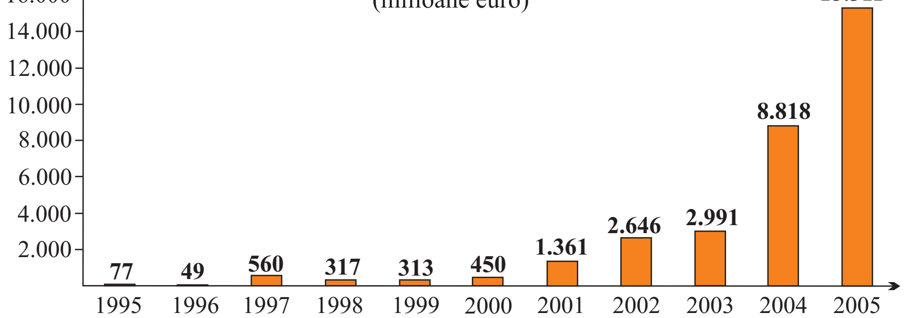
Volumul tranzacțiilor la Bursa de Valori București

Data	Valoare (lei)	Tranzacții	Volum acțiuni
30.03.2004	59.902.823.140	2283	15.782.004
29.03.2004	55.925.889.798	2100	16.172.306
26.03.2004	39.202.377.180	1693	10.754.124
25.03.2004	55.462.762.450	2274	18.265.359
24.03.2004	37.123.078.430	1612	9.221.580
23.03.2004	47.913.230.975	1933	9.496.858
22.03.2004	101.476.357.680	1956	16.451.250

În **România**, *Bursa de valori* (BVB) a fost înființată în 1995, pe baza deciziei *Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare*, dinamica operațiunilor bursiere fiind ilustrată prin determinarea **indicelui BET**, care reflectă evoluția titlurilor celor mai importante companii. Procesul de consolidare a pieței de capital a început în anul 2002, când a fost declanșată **reforma legislativă și instituțională a pieței de capital** prin armonizarea cu Directivele Uniunii Europene, în sensul dezvoltării piețelor reglementate și a sistemelor alternative de tranzacționare. Constituirea și funcționarea pieței de capital și a piețelor reglementate au fost astfel reglementate printr-o nouă lege, anume Legea 297/2004.

Bursa de valori nu este însă singura modalitate de existență a pieței financiare secundare în țara noastră, alături de aceasta fiind organizată **Bursa Electronică RASDAQ** (BER). Diferența dintre cele două piețe constă în existența unor criterii diferite de eficiență, performanță, dimensiune și transparență. Există, de asemenea, diferențe relative la modul de funcționare și organizare a celor două piețe, *Bursa de valori* fiind o **piață de licitație**, în timp ce *RASDAQ* este o **piață de negociere**.

Capitalizarea pieței bursiere românești
(milioane euro)

Piața reglementată este un sistem ce funcționează regulat, pentru tranzacționarea instrumentelor financiare, în baza reglementărilor prin care se definesc condițiile de funcționare, de acces pe piață, condițiile de admitere la tranzacționare a unui instrument financiar și care respectă cerințele de raportare și transparență în vederea asigurării protecției investitorilor.

Piața alternativă de tranzacționare este un sistem informatizat care oferă accesul în timp real al clienților la tranzacționare, prin introducerea ordinelor de vânzare-cumpărare on-line. Executarea ordinelor de tranzacționare este automată în cazul în care prețul cererii și al ofertei corespund; în caz contrar, clienții se pot angaja în procese de negociere individuale.

Lecturi Suplimentare

„Ce este Bursa în sensul contemporan al termenului? Este locul unde se întâlnesc intermediari calificați pentru a negocia între ei valori mobiliare, adică valori fiduciare reprezentând o fracțiune din proprietatea dintr-o societate sau drepturile rezultate dintr-o operațiune de credit cu o colectivitate.” (Alfred Collins, *La prodigieuse histoire de la bourse*, SEF, Paris, 1949, p. 7)

Aplicații/Evaluare

1. Acțiunea se deosebește de obligațiune prin faptul că:
- **a)** are un preț mai mare
- **b)** aduce un venit mai mare
- **c)** aduce un venit variabil
- **d)** este un titlu de valoare

2. Elementele comune acțiunilor și obligațiunilor sunt:
- **a)** au cursuri variabile, negociabile
- **b)** sunt titluri de valoare
- **c)** constituie împrumuturi pe termen lung
- **d)** sunt purtătoare de venituri certe

3. Venitul anual adus de o obligațiune este de 90 u.m. în condițiile în care rata dobânzii practicate pe piața monetară este de 15%. Care va fi cursul obligațiunii în condițiile în care rata dobânzii crește la 18% ?

4. O obligațiune aduce un venit anual fix de 10 lei. Care va fi cursul normal de tranzacționare pe piață dacă rata dobânzii la depuneri pe piața monetară este de 40%?

5. Capitalul unei firme este divizat în 4 000 de acțiuni. Încasările anuale din vânzări sunt de 4 mil. lei, plătește salarii în valoare de 800 000 lei, iar cheltuielile materiale reprezintă 55% din cifra de afaceri. Din profit, 20% reprezintă impozitul, restul sumei fiind repartizat acționarilor sub formă de dividende. Care va fi nivelul costului total și dividendul pe acțiune?

6. Un agent economic cumpără 100 de acțiuni la cursul de 1 leu, valoarea nominală fiind de 1,5 lei, cu scadența la o lună. Cursul la vedere al titlurilor în ziua scadenței a fost de 1,2 lei. Care este rezultatul acestor operațiuni pentru agentul economic?

7. Construiți un text de aproximativ 10 rânduri (± 1) prin care să ilustrați semnificația economică și legăturile existente între următoarele noțiuni: *disponibilități bănești, piața monetară, piața financiară*.

8. Analizați raportul existent între evoluția ratei dobânzii și cea a titlurilor de valoare.

Organizați-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi și încercați să răspundeți la următoarele probleme. După ce ați obținut răspunsul în grupul propriu, confruntați acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferențe, analizați cum pot fi ele eliminate pentru a obține cea mai adecvată rezolvare.

1. Se apreciază că piața financiară are o funcționare de tipul concurenței pure și perfecte. Aceasta nu înseamnă însă că este vorba de ceva spontan, ci de o organizare deosebită în raport cu orice altă piață, desigur cea a bursei de valori.
- **a.** Construiți o argumentare prin care să întemeiați aprecierea că bursa de valori se apropie cel mai mult de modelul pieței cu concurență perfectă.
- **b.** Organizațiile (firmele, companiile), prin existența lor, se opun pieței (este vorba de faptul că toate activitățile întreprinse în cadrul unei firme ar putea, teoretic, să fie realizate la nivelul unei piețe pe care fiecare agent economic nu se identifică decât cu o persoană fizică). Aceasta înseamnă că piețele apar acolo unde nu este posibilă constituirea unei organizații astfel încât toate acțiunile economice să se desfășoare în interiorul unei firme. Este același cazul cu bursa de valori (bursele de valori sunt constituite ca societăți pe acțiuni)?

2. O piață eficientă este cea pe care toate informațiile noi sunt asimilate rapid de către participanți și sunt încorporate imediat în prețuri.
- **a.** În data de 30 aprilie, orele 19.00, Institutul de Meteorologie a anunțat pentru mijlocul lunii mai temperaturi foarte scăzute, existând pericolul înghețului. Ce se va întâmpla cu prețul cerealelor la o bursă de mărfuri (burse pe care sunt tranzacționate cantități mari, omogene, dintr-un anumit produs)?
- **b.** Luni, la orele 9.30, PETROM anunță descoperirea unui zăcământ deosebit de mare de petrol într-o anumită locație aflată în proprietatea sa. Ce se va întâmpla cu prețul acțiunilor sale? Când se va modifica acest preț la bursa de valori?

Probleme Rezolvate

1. Cuponul unei obligațiuni este de 5 lei/an. Ce se va întâmpla cu cursul acestei obligațiuni dacă rata dobânzii pe piața monetară se reduce de la 20% la 15%?

$V_{af} = 5$ lei/an

$d'_{t0} = 20\%$

$d'_{t1} = 20\%$

$\Delta C = ?$

$$C_{t0} = \frac{V_{af}}{d'_{t0}} x\, 100 \Rightarrow C_{t0} = \frac{5 \text{ lei/an}}{20\%} = 25 \text{ lei}$$

$$C_{t1} = \frac{V_{af}}{d'_{t1}} x\, 100 \Rightarrow C_{t1} = \frac{5 \text{ lei/an}}{15\%} = 31{,}25 \text{ lei}$$

$\Delta C = 6{,}25$ lei

2. Un agent economic cumpără prin intermediul unei tranzacții la termen 1 000 acțiuni la un curs de 2,4 lei/acțiune, cu scadența la trei luni. Cursul la vedere în ziua scadenței a fost de 2,5 lei/acțiune. Care a fost rezultatul acestei tranzacții?

Rezolvare:

Agentul economic câștigă 1 leu/acțiune (2,5 lei/acțiune – 2,4 lei/acțiune) deoarece la data scadenței el va obține titlurile mai ieftin, potrivit contractului, având posibilitatea de a le vinde mai scump pe piața la vedere.

15 Piața muncii

Orice activitate care se desfăşoară în societate generează **nevoia de muncă**. Cu toate acestea nu orice nevoie de muncă se satisface prin intermediul **pieței forței de muncă**.

Piața forței de muncă este formată din totalitatea relațiilor de vânzare şi cumpărare a factorului muncă, în interacțiunea lor şi în strânsă legătură cu spațiul economic unde au loc.

O astfel de definire a pieței muncii arată faptul că aceasta funcționează după aceleaşi mecanisme proprii oricărei alte piețe, ceea ce pune simultan problema cererii şi ofertei de muncă.

15.1 Cererea şi oferta de muncă

Cererea de muncă reprezintă nevoia de muncă salariată care se formează la un moment dat într-o economie de piață.

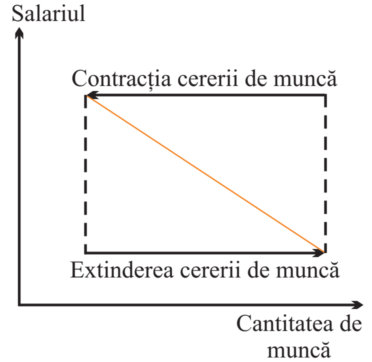
Cererea de muncă provine de la **utilizatorii de muncă** (firme, societăți de asigurări, instituții bancare, administrații etc.) şi se exprimă prin **numărul de locuri de muncă salarizate**.

Cererea de muncă depinde de anumiți **factori**, precum:
– dezvoltarea economico-socială ca sursă a cererii de muncă;
– costul mâinii de lucru (cheltuielile cu salarizarea forței de muncă);
– productivitatea marginală a muncii;
– progresul tehnic;
– investițiile de capital;
– durata muncii;
– intervențiile sindicatelor, rata de substituție a factorului muncă etc.

Printre **caracteristicile** sale se pot aminti: **pe termen scurt** este practic invariabilă; este eterogenă (vizează profesii şi meserii diferite, care nu se pot substitui unele pe altele); nu include munca depusă de femeile casnice, studenți, militari în termen, alți nesalariați etc.

Nevoia de muncă se satisface prin utilizarea **disponibilităților de muncă** existente în societate la un moment dat, adică volumul de muncă ce poate fi depus de populația aptă de muncă.

Cererea de muncă

Graficul ilustrează evoluția cererii de muncă în funcție de nivelul salariului, fiind evident că, potrivit doar mecanismelor pieței, atunci când salariul creşte, cererea de muncă se reduce şi invers.

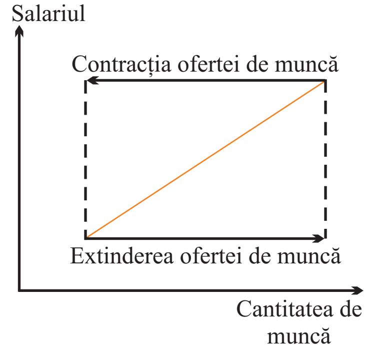
Oferta de muncă reprezintă volumul de muncă ce poate fi depus de populația unei țări în condiții salariale într-o perioadă de timp.

Oferta de muncă provine de la **populație** şi se exprimă prin **numărul celor apți de muncă** (potrivit celor discutate în capitolul *Factorii de producție*).

Oferta de muncă depinde de **factori**, precum:
– nevoile de subzistență ale salariatului şi ale familiei sale;
– dinamica salariului;
– natura muncii prestate;
– condițiile de muncă;
– existența altor surse de venituri;
– satisfacția oferită de munca depusă;
– posibilitățile de migrare a forței de muncă etc.

Printre **caracteristicile** sale se pot aminti: se formează într-un timp îndelungat (timpul necesar instruirii, calificării şi atingerii vârstei legale pentru a munci); mobilitatea forței de muncă este redusă; are un caracter perisabil; este eterogenă; nu se formează exclusiv pe principiile economiei de piață; nu include munca depusă de femeile casnice, studenți, militari în termen, alți nesalariați etc.

Oferta de muncă

Graficul ilustrează evoluția ofertei de muncă în funcție de nivelul salariului, fiind evident că potrivit doar mecanismului unei piețe atunci când salariul creşte, oferta de muncă creşte şi invers.

Efectul de venit se referă la raționamentul potrivit căruia o persoană înlocuieşte timpul de muncă cu timp liber, atunci când salariul atinge un nivel care permite posesorului muncii să aibă condiții de viață apropiate de aspirațiile sale. Puterea de cumpărare mai mare de care dispune îi permite să cumpere mai multe bunuri, inclusiv timp liber.

Efectul de substituție se referă la raționamentul potrivit căruia o persoană salariată înlocuieşte o parte mai mare sau mai mică din timpul său liber cu timp de muncă suplimentar, ceea ce are ca efect un venit mai mare.

Considerând oferta de muncă în ansamblu, curba acesteia reflectă ansamblul deciziilor alternative privind cantitatea de muncă pe care omul este dispus să o presteze în funcție de salariu. Fiecare individ alege, pe baza unei curbe de indiferență, cât timp să aloce muncii plătite, din care obține un venit, şi cât timp să aloce altor activități, altfel spus alege între venit şi timp liber, adică ține seama de **efectul de venit** şi **efectul de substituție**. Aceasta înseamnă că oamenii decid asupra cantității de muncă pe care o oferă, cât şi asupra calității acesteia:

– sub aspectul **cantității** este vorba de interesul oamenilor de a compara investițiile pentru continuarea educației, sănătate sau formare profesională, cu veniturile pe care le va obține în viitor;
– sub aspectul **calității** este vorba de dorința oamenilor de a investi în ei înşişi (capital uman); creşterea acestor investiții determină creşterea ofertei de muncă, oamenii calificați şi mai educați dovedind o productivitate mai mare.

15.2 Piața muncii

Piața muncii funcționează la fel ca toate celelalte piețe, specificul său fiind dat însă de natura factorului care se tranzacționează pe această piață, anume munca omului şi nu omul.

Piața muncii îndeplineşte numeroase **funcții**, printre cele mai relevante putându-se aminti:

– mijloceşte unirea factorului muncă cu ceilalți factori de producție;
– înlesneşte alocarea resurselor de muncă;
– influențează formarea şi repartizarea veniturilor;
– furnizează informații despre procesul de orientare profesională, recalificare şi reintegrare a factorului muncă etc.

Caracteristicile sale sunt:

– are un grad înalt de rigiditate şi sensibilitate;
– este mai complexă, mai organizată şi mai reglementată decât celelalte piețe;
– este o piață contractuală, ceea ce determină caracterul mai puțin transparent.

Piața muncii, în constituirea sa, cunoaşte **două faze**:

– **Prima fază** se manifestă **pe ansamblul economiei şi pe segmente mari de cerere şi ofertă**, constând în *stabilirea condițiilor generale de angajare*, *precizarea principiilor ce reglementează stabilirea salariilor* şi *tendințele generale de stabilire a salariilor*.
– **A doua fază** presupune **întâlnirea cererii şi a ofertei de muncă în termeni reali**, la nivelul firmelor, constând în *dimensionarea cererii ca volum şi structură*, pe baza contractelor şi a altor angajamente asumate de firme, şi în *delimitarea ofertei* pornind de la programul de muncă şi numărul de ore suplimentare acceptate sau nu de salariați. La acest nivel, pe baza confruntării cererii şi a ofertei de muncă, se determină **mărimea şi dinamica reale ale salariului**.

Un rol important în constituirea pieței muncii, atât în prima fază, cât şi în cea de a doua, revine **organizațiilor sindicale**, care reprezintă uniuni ale diferitelor categorii de salariați în vederea promovării unor obiective comune de ordin profesional, economic şi social. **La nivel general**, mobilul asocierii în sindicate este acela de a influența favorabil activitatea şi interesele sindicaliştilor, de a colabora la fundamentarea politicilor şi reglementărilor social-economice adoptate de autoritățile publice, centrale şi locale. **În particular**, la nivelul firmelor, sindicatele se implică în negocierea contractelor de muncă individuale, în monitorizarea respectării drepturilor ce revin salariaților, dar şi în formarea membrilor de sindicat, în intercunoaşterea acestora etc.

Lecturi Suplimentare

„Patronii nu pot plăti muncitorilor lor orice salariu i-ar lăsa inima lor împietrită, din acelaşi motiv pentru care Exxon nu a putut niciodată să cumpere din Arabia Saudită ţiţei la orice preţ ar fi vrut ea. Muncitorii au şanse alternative sub forma altor patroni, iar Arabia Saudită, totdeauna, a avut şanse alternative sub forma altor rafinori. Serviciile muncitorilor sunt valoroase pentru patroni şi, de aceea, ei sunt dispuşi, să liciteze pentru ele, chiar dacă aceasta ar ridica salariul pe care-l vor plăti." (Paul Heyne, *Modul economic de gândire*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1991, p. 243)

„În mod asemănător, muncitorii insistă în zadar pentru salarii, pe care ei cred că le merită, dacă şi alţi muncitori vor să ofere servicii foarte asemănătoare la niveluri mai mici de salariu. Muncitorii concurează împotriva altor muncitori şi sindicatele sunt, în parte, încercări de a controla această concurenţă. Urmarea este aceea că sindicatele îmbunătăţesc poziţia membrilor pe care îi reprezintă prin găsirea de modalităţi de limitare a concurenţei din partea celor care nu sunt membri ai sindicatului." (Paul Heyne, *Modul economic de gândire*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1991, p. 243)

„Dacă stăm să ne gândim puţin, vom vedea că, în loc să fie un singur factor de producţie, munca este, de fapt, un complex de factori de producţie diferiţi, dar strâns legaţi unul de altul. Medicii şi matematicienii, de exemplu, formează două grupuri neconcurente, deoarece este dificil şi costisitor ca membrul unui grup să pătrundă în celălalt grup. Aşa cum există mai multe tipuri de case, fiecare având un alt preţ, la fel există mai multe profesii şi aptitudini care concurează între ele numai la modul general. Din moment ce ne dăm seama de existenţa mai multor pieţe secundare în cadrul pieţei muncii, putem înţelege de ce salariile variază atât de mult de la o profesie la alta." (Paul A. Samuelson şi William D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, Bucureşti, 2001, p. 278)

Aplicaţii/Evaluare

1. Desfăşurarea pieţei muncii în prima fază înseamnă:
   a) întâlnirea cererii cu oferta de muncă în termeni reali
   b) dimensionarea precisă ca volum şi structură pe baza contractelor de muncă şi a altor angajamente a cererii
   c) stabilirea pe segmente mari a cererii şi ofertei de muncă
   d) definirea condiţiilor generale de angajare şi salarizare

2. Care credeţi că poate fi impactul migraţiei internaţionale a forţei de muncă asupra pieţei muncii dintr-o anumită economie?

3. Analizaţi fiecare dintre funcţiile pieţei muncii, arătând după aceea cum corelează realizarea acestor funcţii.

4. Analizaţi următorul fragment dintr-o scrisoare adresată de cititorul unui ziar: „Dacă n-am fi avut sindicate, cu puterea lor unită, am fi avut program de lucru nelimitat, salarii scăzute, copii la muncă pe oriunde ar fi fost posibil, grabă şi condiţii de muncă nesigure şi primejdioase. Toţi aceşti demoni ai sistemului industrial de lucru au fost eliminaţi de muncitorii reuniţi în sindicate, prin munca lor susţinută." (cit. după Paul Heyne, *Modul economic de gândire*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1991, p. 254)

Organizaţi-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi şi încercaţi să răspundeţi la următoarele probleme. După ce aţi obţinut răspunsul în grupul propriu, confruntaţi acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferenţe, analizaţi cum pot fi ele eliminate pentru a obţine cea mai adecvată rezolvare.

1. Printre caracteristicile pieţei muncii sunt amintite, în primul rând, reglementarea accentuată şi caracterul contractualist. Încercaţi să clarificaţi semnificaţia acestor noţiuni economice, iar după aceea să analizaţi următoarele probleme:
   a. Care credeţi că ar fi consecinţele economice şi sociale, în măsura în care, pe piaţa muncii dintr-o economie naţională, s-ar renunţa la cea mai mare parte a reglementărilor, în primul rând la obligaţia firmelor de a desface contractele de muncă doar în anumite condiţii şi în urma unui preaviz?
   b. Ce ar însemna accentuarea condiţiilor concurenţiale pe această piaţă în sensul apropierii în cât mai mare măsură de trăsăturile pieţei cu concurenţă perfectă?

16 Piața mondială*

16.1 Relațiile economice internaționale

Raporturi economice între diferitele populații, iar după aceea între state, au existat încă din cele mai vechi timpuri, fără însă ca până în epoca modernă să se poată vorbi la propriu despre o economie mondială.

Economia mondială reprezintă totalitatea economiilor naționale legate între ele printr-un spectru complex de relații economice internaționale determinate de participarea statelor la diviziunea internațională a muncii și la circuitul economic mondial.

Sub influența revoluției tehnico-științifice și a schimbărilor pe care **economia mondială** le cunoaște, după cel de-al doilea război mondial sistemul de interdependențe economice se accentuează progresiv **relațiile economice internaționale**.

Relațiile economice internaționale reprezintă ansamblul raporturilor, structurilor și tranzacțiilor economice dintre agenții economici aparținând unor state diferite, incluzând comerțul internațional, cooperarea în producție și tehnico-științifică, relațiile financiar-valutare și de credit ș.a., ca și relațiile din sfera producției și a cercetării științifice.

În procesul de formare a economiei mondiale, principala formă de realizare a relațiilor economice internaționale a constituit-o **schimbul internațional de mărfuri** sau **comerțul mondial**. La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea s-au dezvoltat progresiv **investițiile internaționale de capital**, în a doua jumătate a secolului al XX-lea acestea devenind preponderente față de schimbul mondial de mărfuri. Totodată se dezvoltă **schimburile internaționale valutare**, **tranzacțiile mondiale cu produse și tehnologie de vârf**, **migrația internațională a forței de muncă** etc., așa încât s-a impus extinderea noțiunii de **fluxuri economice** și la nivel mondial.

Fluxurile economice internaționale sunt reprezentate de mișcarea valorilor de orice fel (financiare, materiale, spirituale) între persoane fizice și juridice din țări diferite, precum și de migrația populației dintr-o țară în alta.

Studiul fluxurilor economice internaționale se realizează prin gruparea acestora după **natura elementelor** care constituie obiectul lor, fiind astfel diferențiate **comerțul internațional**, **relațiile financiar valutare**, **turismul internațional**, **migrația internațională a forței de muncă** etc.

Totalitatea fluxurilor economice internaționale de natură economică, privite în interdependență, constituie circuitul economic mondial.

Evoluția și formele de manifestare ale circuitului economic internațional depind în principal de gradul de dezvoltare a economiilor naționale, de gradul de adâncire a diviziunii internaționale a muncii, de stadiul și direcțiile în care evoluează relațiile politice internaționale etc. Toate aceste evoluții înregistrate de activitatea economică la nivel internațional au permis conturarea noțiunii de **piață mondială**.

Piața mondială reprezintă spațiul economic în care se întâlnesc, la nivel mondial, cererea și oferta de diferite genuri, în scopul realizării de schimburi la prețuri stabilite.

Formele pieței mondiale sunt: **comerțul internațional**; **piața internațională a capitalurilor**; **piața mondială a muncii**; **piața produselor și tehnologiilor de vârf**; **piața internațională a schimburilor valutare**; **piața mondială a schimburilor clandestine și ilicite** (piața mondială neagră).

16.2 Comerțul internațional

Comerțul sau schimbul de bunuri și servicii dintre toate țările lumii formează comerțul internațional.

Conform **sistemului de clasificare elaborat de O.N.U.**, mărfurile care formează obiectul comerțului internațional se împart în:

– **produse de bază** (produse alimentare, materii prime, combustibili);
– **produse prelucrate** (produse chimice, mașini, utilaje etc.).

Mărimea comerțului internațional se exprimă prin mărimea exporturilor și importurilor.

Exportul reprezintă vânzarea de bunuri și servicii, produse de agenții economici naționali, în alte țări.
Importul reprezintă cumpărarea de către agenții economici naționali de bunuri și servicii produse în alte țări.

Importul și **exportul** pot fi:

– **vizibile**, atunci când obiectul tranzacțiilor sunt bunurile materiale;
– **invizibile**, atunci când obiectul tranzacțiilor sunt serviciile (turism, transporturi etc.).

Comerțul internațional contemporan se caracterizează prin faptul că: țările industrializate joacă un rol important în comerțul internațional (S.U.A., Germania, Japonia, Marea Britanie, Franța, „cei patru dragoni": Hong-Kong, Coreea de Sud, Singapore și Taiwan etc.); accentuarea concurenței între participanți (mai ales între exportatori); dezvoltarea mai rapidă a comerțului internațional în raport cu producția mondială; schimbarea structurii comerțului mondial (produsele manufacturate, prelucrate ocupă peste 75% din schimburile mondiale de produse; comerțul mondial cu servicii a crescut mai repede decât comerțul mondial de bunuri); ierarhizarea țărilor după performanțele economice și tehnologice realizate; accentuarea contrastului între politicile protecționiste și liber-schimbiste.

Politicile protecționiste sunt promovate, de diferite țări, cu scopul de a proteja sectoarele economice naționale de concurența străină prin măsuri de ordin vamal și nevamal adoptate de stat. **Liberul schimb** promovează un comerț mondial fără restricții, fără a ține cont de decalajele economice dintre țări. Dacă protecționismul promovează **măsuri tarifare** (taxe vamale) și **netarifare** (licențe de import, controlul calității produselor, plafonarea cantitativă a intrărilor sau ieșirilor de mărfuri etc.) pentru a proteja economia națională, politicile liber-schimbiste utilizează diferite instrumente pentru a stimula exportul (**instrumente valutare** care urmăresc deprecierea monedei naționale; **bugetare**: primele de export; **financiare**: credite pentru exporturi etc.).

Totalitatea exporturilor și importurilor pe care le realizează agenții economici dintr-o țară cu exteriorul se numește comerț exterior.

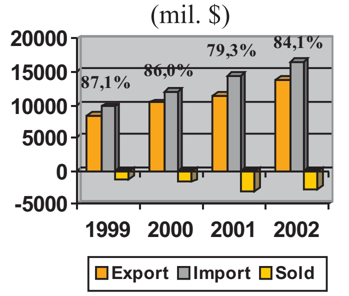
Participarea unei țări la comerțul internațional este relevată prin **balanța comerțului exterior** foarte semnificativă prin soldul său (diferența dintre export și import). Balanța comerțului exterior permite realizarea de comparații cu alte perioade sau cu alte țări în ceea ce privește exportul, importul, pe categorii de mărfuri și pe valori totale. **Balanța comerțului exterior** poate fi:

– **echilibrată** (exportul egal cu importul);
– **deficitară** (exportul mai mic decât importul);
– **excedentară** (exportul mai mare decât importul).

Balanța comerțului exterior este cea mai importantă componentă a **balanței de plăți** care mai cuprinde și alte poziții sau posturi (încasările și plățile din transferurile de capital, investițiile și alte operații). Fiecare componentă a balanței de plăți poate fi: **activă** (încasările din exterior sunt mai mari decât plățile); **echilibrată** (încasările din exterior sunt egale cu plățile); **pasivă** (încasările din exterior sunt mai mici decât plățile).

În ansamblu, din punct de vedere contabil, balanța de plăți este echilibrată.

Volumul comerțului exterior al României
(mil. $)

(cu negru, în procente, gradul de acoperire al importurilor de către exporturi)
SURSA: Raportul anual al BNR - 2002, p.9

Balanța comercială reprezintă un tablou statistico-economic în care se înscriu și prin care se compară **importul** și **exportul** de mărfuri ale unei țări, pe o perioadă de timp determinată, de regulă, un an.

Balanța de plăți externe este un tablou statistico-economic în care se înscriu și se compară **încasările** și **plățile** realizate de o țară în cadrul relațiilor sale economice, financiare și monetare cu alte țări, pe o perioadă determinată, de regulă, un an.

Evaluarea eficienței comerțului exterior presupune stabilirea raportului dintre **efectele obținute** (beneficii, veniturile realizate din export şi bunurile şi serviciile obținute din import) şi **eforturile depuse** (costuri în monedă națională pentru realizarea exportului şi în valută pentru realizarea importului).

Fiecare firmă poate să-şi evalueze direct **eficiența exportului** prin cheltuiala internă pe care o face pentru a obține o unitate valutară. Dacă pentru exportul unei mărfi se realizează cheltuieli în valoare de 500 lei şi firma realizează încasări nete de 1500 de euro, atunci pe exportator îl costă 0,33 de lei obținerea unui euro. Acesta este **cursul de revenire la export** şi **dacă este egal sau mai mic decât cursul de schimb al monedei naționale, atunci operațiunea este eficientă**.

Eficiența importului poate fi evaluată direct prin cantitatea de monedă națională ce se obține prin vânzarea pe piața internă a mărfii importate. Dacă din vânzarea unei mărfi importate cu 3000 de euro se obțin încasări nete de 9000 lei, revin 3 lei pentru un euro. Acesta este **cursul de revenire la import** şi **dacă este mai mare sau egal cu cursul de schimb al monedei naționale, operațiunea este eficientă**.

Relațiile care permit punerea în evidență a celor două cursuri pot fi formulate după cum urmează:

– **cursul de revenire la export** (C_{re}):

$$C_{re} = \frac{P_i + C_c}{P_e}$$

– **cursul de revenire la import** (C_{ri}):

$$C_{ri} = \frac{P_{ii} - T_v}{P_{iv}}$$

P_{re} = cursul de revenire la export
P_i = prețul produsului pe piața internă (în lei)
C_c = cheltuielile de circulație până la frontieră (în lei)
P_e = prețul produsului pe piața externă (în valută)
C_{ri} = cursul de revenire la import
P_{ii} = prețul produsului importat pe piața internă (în lei)
T_v = taxe vamale (în lei)
P_{iv} = prețul produsului importat pe piața externă (în valută)

Eficiența comerțului exterior depinde, în general, de o serie de **factori**, precum:

– **structura comerțului exterior** (cu cât este mai mare ponderea produselor complexe relativ la cele cu un grad scăzut de prelucrare, cu atât această eficiență este mai mare);
– **specializarea agenților economici** (accentuarea specializării permite sporirea competitivității şi astfel a eficienței);
– **reducerea cheltuielilor de producție** (ceea ce înseamnă, simultan, posibilitatea practicării unor prețuri mai mici, deci mai competitive);
– **îmbunătățirea calității produselor** etc.

16.3 Turismul internațional**

Turismul, ca mijloc de petrecere a timpului liber, a devenit astăzi o activitate social-culturală şi economică extrem de importantă, deoarece constituie un factor esențial în veniturile unei țări.

Activitatea turistică a cunoscut un cadru de organizare abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea când se înființează primele asociații turistice în scopul escaladării zonelor alpine cu elemente peisagistice deosebite (1857 - *Clubul alpin englez*, 1863 - *Clubul Alpilor elvețieni* etc.). Astăzi, turismul dispune de un organism interguvernamental care include circa 100 de state, respectiv **O.M.T.** (*Organizația Mondială a Turismului*, cu sediul la Madrid din 1974).

Termenul de ***turism*** provine atât din limba engleză, dar şi din franceză, el însemnând ***plimbare***, ***călătorie***, ***circuit***. Se consideră, însă, că termenul poate proveni din **limba ebraică veche**, cuvântul „***tour***" însemnând **călătorie de descoperire şi de explorare a unor teritorii necunoscute**.

Experții Ligii Națiunilor consideră „**turist orice persoană care călătoreşte cel puțin timp de 24 de ore într-o țară care nu este țara domiciliului său stabil**".

Turismul internațional este un fenomen social-economic care constă în călătoria în afara țării de origine, de regulă în concedii, vacanțe, zile de sărbătoare etc. în scopul odihnei, cunoaşterii sau pentru satisfacerea unor dorințe personale.

Obiectul turismului îl reprezintă **resursele turistice**, care se clasifică în:

– **resurse turistice naturale**, constituite din **resursele primare**, adică potențialul turistic al reliefului şi **resursele utilizate şi amenajate de om**;
– **resurse turistice antropice** cu **valoare istorică** (muzee, monumente istorice, arhitecturale şi istorice), **cultural-educativă** (festivaluri, nedei, expoziții) şi **economică**.

Activitatea turistică este influenţată de numeroşi **factori**, precum:

- **factorii psihosociali** (sensibilitate faţă de calitatea serviciilor cu caracter turistic);
- **factorii de atracţie** (asigură satisfacerea motivaţiilor turistice);
- **factorii economici** (se creează locuri de muncă, se diversifică serviciile, creşte calitatea acestora etc.);
- **factorii politici** (interni şi externi favorizează sau stopează turismul internaţional);
- **factorii demografici** (cuprind elemente legate de numărul şi dinamica populaţiei, creşterea longevităţii, modificările structurii socio-profesionale etc.);
- **factorii ecologici** (influenţează dezvoltarea turismului, deoarece un cadru natural degradat nu mai constituie un element de atracţie turistică).

Piaţa turistică reprezintă aria de interferenţă a **produsului turistic** (asocierea fondului turistic cu baza tehnico-materială aferentă) cu consumatorii săi, a unei părţi a ofertei turistice cu cererea. **Piaţa turistică** se exprimă prin:

- **oferta turistică** (exprimată prin produsul turistic);
- **cererea turistică** (cuprinde turiştii cu toate opţiunile lor, fiind influenţată de factori demografici, economici, sociali sau psihologici). Cererea turistică (**C_t**) este direct proporţională cu veniturile (**V**) şi invers proporţională cu preţurile practicate (**P**):

$$C_t = \frac{V}{P}$$

Gradul de valorificare a potenţialului turistic este exprimat prin **circulaţia turistică**.

Fluxurile turistice interne şi internaţionale, ca şi cele pe sezoane, constituie indicatori obiectivi ai gradului de valorificare turistică.

Fluxul turistic internaţional reprezintă mişcarea în teritoriu a vizitatorilor din ţara de origine spre cele receptoare, particularităţile sale principale fiind: direcţia, ritmul şi intensitatea.

Pentru exprimarea fluxurilor turistice se utilizează modele bazate pe **legea gravitaţiei comerciale** formulată de **W.J. Reilly** potrivit căreia aria receptoare atrage clienţii direct proporţional cu numărul populaţiei şi invers proporţional cu pătratul distanţei:

$$A = \frac{N_p}{D^2}$$

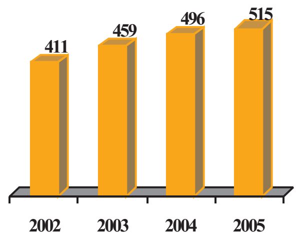
Pentru a evalua **gradul de valorificare a potenţialului turistic** trebuie ca tipul de turism practicat, intensitatea traficului internaţional al unei ţări să fie corelate cu puterea economică a ţării şi cu bogăţia resurselor naturale (primare) şi antropice (secundare):

$$I_t = \frac{\hat{I}_t}{P_{st}}$$

În **România** turismul reprezintă o activitate care are un rol important în relansarea economică şi socială a ţării. Beneficiind de un relief variat şi armonios, de o istorie multimilenară, potenţialul turistic românesc poate rivaliza cu cel din alte ţări care au încasat venituri considerabile din turismul internaţional.

Încasări în turismul internaţional
(realizări şi previziuni în mild. $)

(SURSA: *Lumea în 2004*, supliment al revistei *Capital*, p. 52

Există două situaţii în care **cererea este relativ constantă**: la venituri mici şi preţuri mici, respectiv la venituri mari şi preţuri ridicate. Ea **variază** (creşte sau scade) în cazul unui raport invers proporţional între venituri şi preţuri. **Nivelul veniturilor** influenţează forma de turism (de scurtă durată sau de lungă durată, intern sau internaţional etc.) şi calitatea serviciilor turistice solicitate.

- **C_t** = cererea turistică
- **V** = veniturile
- **P** = preţurile practicate
- **A** = atracţia ariei
- **N_p** = numărul populaţiei
- **D^2** = distanţa
- **I_t** = intensitatea circulaţiei turistice
- **$\hat{I}_t$** = numărul înnoptărilor/turist
- **P_{st}** = populaţia stabilă

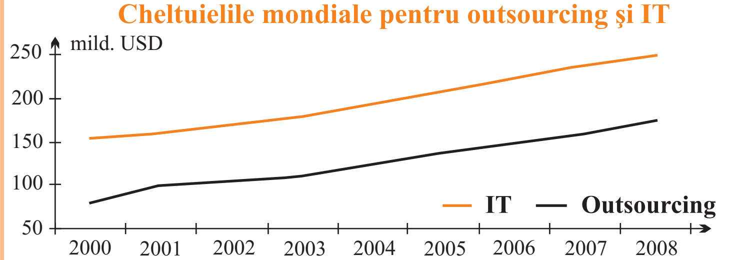
16.4 Piața informației**

Informația se caracterizează prin:
- este umană prin origine și destinația finală;
- este un substituent pentru alte resurse;
- este ușor de vehiculat;
- se amplifică pe măsură ce i se măresc aria și durata de utilizare;
- este susceptibilă de propagare liberă și anonimă;
- devine co-disponibilă prin co-municare etc.

În ultimele decenii una dintre cele mai mari dinamici de dezvoltare a fost înregistrată de **piața informației**, o piață care depășește într-un fel cadrele tradiționale ale unei piețe, în sensul că distincția piețe naționale-piață mondială este mult mai puțin evidentă, mai ales pe măsură ce serviciul World Wide Web și Internetul se dezvoltă.

Informația se definește drept reprezentarea simbolică asupra realității, având caracter de noutate și utilitate, exprimată în forme diverse și generată prin procese de cunoaștere umană.

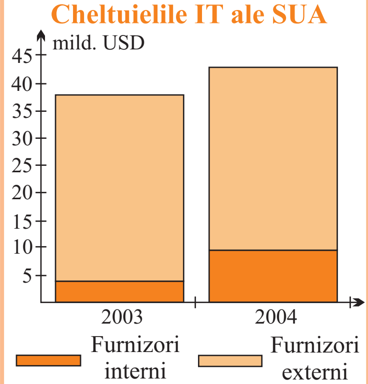
Pe baza studiilor efectuate în anii ’70 ai secolului al XX-lea de cercetătorul american **Mark Porat**, ansamblul activităților din economie au fost grupate în **sectorul informațional** și **sectorul non-informațional**. Sectorul economic al informației, numit și **sector cuaternar**, include activitățile care asigură: producerea și difuzarea de conținuturi informaționale; producerea de echipamente, tehnologii și servicii; prelucrarea informației.

Sursa: *The Economist*

Bunurile informaționale sunt acele bunuri care sunt create în format electronic sau care pot fi transpuse într-un asemenea format.

Bunurile informaționale **se caracterizează** prin:
- **presupun costuri mari de producere a prototipului**, comparativ cu costurile relativ reduse de reproducere în serie;
- **pot fi reproduse și diseminate prin tehnici simple și accesibile și în mod anonim**;
- **conținutul, utilitatea și calitatea bunurilor informaționale sunt „ex ante”, non-transparente** pentru noii beneficiari, în sensul că nu pot fi anticipate sau percepute dintr-o dată, ci pot fi descoperite numai în timp.

Sursa: *IDC*

Piața de outsourcing și offshoring crește pe măsură ce cheltuielile pentru IT ale firmelor cresc. Motorul acestei creșteri este reprezentat în mare măsură de creșterea cheltuielilor de IT ale SUA, cheltuieli care favorizează în mare măsură piața de *outsourcing* și *offshoring*.
Sursa: Revista *Capital*, nr. 49/2004

Volumul pieței mondiale a noilor tehnologii ale informațiilor și comunicațiilor a atins în 2002 cifra de 3.392 mild. euro, reprezentând 9,3% din PIB-ul mondial.

Piața informațiilor reunește tranzacțiile care au ca obiect bunuri și servicii informaționale, considerate împreună cu infrastructura, cadrul legal, instrumentele și procedurile de funcționare specifice.

Structura caracteristică piețelor de bunuri informaționale este **concurența monopolistică**, dar, în anumite cazuri, poate fi vorba de **monopol**. Această structură decurge din **gradul ridicat de diferențiere a bunurilor informaționale** și din **substituirea limitată între bunuri**. Furnizorii au astfel puteri apropiate de dominare a pieței, chiar dacă nu există bariere de intrare și ieșire pe piață.

Piața informației este segmentată în virtutea diferențierii pe versiuni a aceluiași bun informatic, corelate cu gradele variate de disponibilitate a categoriilor de clienți, cu venituri și preferințe specifice, de a plăti prețuri diferite pentru unul și același produs.

Datorită costului marginal redus al copierii și difuzării de exemplare suplimentare, reproducerea în serie nu poate oferi producătorilor o marjă de profit, aceștia fiind motivați să-și recupereze cheltuielile aferente prototipului și să obțină profituri din restricționarea drepturilor cumpărătorilor. Ținând seama și de impredictibilitatea cererii, rezultă că **prețul unui bun informatic se va forma nu pe baza unui cost mediu de producție, ci pe baza valorii recunoscute de consumator**.

Dezvoltarea **rețelei INTERNET** și, începând cu 1990, a serviciului **World Wide Web**, influențează profund piața informației în ceea ce privește obiectul tranzacțiilor, comportamentul producătorilor și consumatorilor, regimurile comerciale aplicate etc. Între implicațiile complexe pot fi puse în evidență: **bunurile informaționale devin obiect al comerțului electronic**; **piața informației electronice dobândește, determinant, o anvergură globală**; **obiectul tranzacțiilor se dematerializează complet** etc.

LECTURI SUPLIMENTARE

„Darurile naturii sunt inegal repartizate între oameni. Mult timp războiul a permis unora să ia de la vecini ceea ce lor le lipsea. În schimburile comerciale, raporturile de forţă şi chiar o anumită formă de violenţă nu lipsesc niciodată. Totuşi, schimbul rămâne în continuare cel mai paşnic dintre raporturile între naţiuni. El permite corectarea în mod liber a inegalităţilor naturale.” (Michel Didier, *Economia: regulile jocului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 169)

APLICAŢII/EVALUARE

1. Eficienţa economică a exportului depinde de:
a) rata inflaţiei interne
b) nivelul preţului pe piaţa mondială
c) stabilitatea exportului
d) nivelul cheltuielilor interne pentru marfa exportată

2. Balanţa comercială reflectă:
a) capacitatea de absorbţie a pieţelor externe
b) capacitatea de absorbţie a pieţei interne
c) exporturile şi importurile, totale şi pe grupe de mărfuri
d) situaţiile conjuncturale dintre cerere şi ofertă

3. Evaluarea eficienţei comerţului exterior presupune:
a) stabilirea raportului dintre cursul de revenire la import şi cursul de revenire la export
b) stabilirea raportului dintre efectele obţinute şi eforturile depuse
c) un curs de schimb favorabil monedei naţionale
d) un curs de schimb favorabil monedelor străine

4. Prin vânzarea, pe piaţa internă, a unei mărfi importate cu 40 000 de dolari se obţin încasări nete de 124 000 lei. Care este cursul de revenire la import?

5. Pentru exportul unei mărfi se fac cheltuieli totale de 5000 lei şi se realizează încasări nete de 950 de dolari. Cât îl costă pe exportator obţinerea unui dolar?

6. O firmă exportă 5 000 buc. dintr-un bun, al căror cost de producţie unitar este de 2,4 lei, cu o rată a rentabilităţii de 15%. Cheltuielile de circulaţie au fost de 1200 lei, iar preţul obţinut este de 1,5 $/buc. Dacă în acel moment cursul de schimb a fost de 3,2 lei/$, analizaţi eficienţa acţiunilor întreprinse.

7. O marfă ce se exportă este cumpărată de pe piaţa internă cu 7000 lei, cheltuielile de transport până la frontieră fiind de 1000 lei. Din vânzarea acesteia se încasează 2 500 euro, sumă utilizată pentru importul unei alte mărfuri care se vinde pe piaţa internă cu 9400 lei, din această sumă fiind suportate şi taxele vamale de 400 lei. Determinaţi cursul de revenire la export şi cursul de revenire la import.

8. Construiţi un text de aproximativ 10 rânduri (± 1) prin care să ilustraţi semnificaţia economică şi legăturile existente între următoarele noţiuni: *piaţă mondială*, *comerţ internaţional*, *dezvoltare economică.*

9. Construiţi un text de aproximativ 10 rânduri (± 1) prin care să ilustraţi semnificaţia economică şi legăturile existente între următoarele noţiuni: *protecţionism*, *schimburi libere*, *comerţ internaţional.*

10. Căutaţi date despre volumul şi structura pieţei informaţiei româneşti. Ce concluzii puteţi desprinde din analiza informaţiilor identificate? Raportaţi aceste concluzii la evoluţiile înregistrate pe piaţa mondială a informaţiei.

Organizaţi-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi şi încercaţi să răspundeţi la următoarele probleme. După ce aţi obţinut răspunsul în grupul propriu, confruntaţi acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferenţe, analizaţi cum pot fi ele eliminate pentru a obţine cea mai adecvată rezolvare.

1. Analizaţi eficienţa comerţului exterior, evidenţiind argumentele care susţin teza că participarea intensă la comerţul internaţional este o premisă fundamentală a progresului fiecărei ţări.

2. Identificaţi modalităţi prin care s-ar putea spori ponderea turismului în producţia anuală a României. Construiţi un plan de dezvoltare a turismului în România.

PROBLEME REZOLVATE

1. În decembrie 2003 exporturile României au fost de 2 345 milioane $ şi importurile de 2 678 milioane $. Care este gradul de acoperire a importurilor?

Rezolvare:

Gradul de acoperire a importurilor = sume din export/sume din import = 2 345 mil. $/2 678 mil. $ = 0,87 sau 87%.

2. Pentru exportul unei mărfi se fac cheltuieli totale de 3000 lei şi se realizează încasări nete de 950 de dolari. Cât îl costă pe exportator obţinerea unui dolar?

P_i = 3000 lei
P_e = 950 $
C_{re} = ?

Rezolvare:

$$C_{re} = \frac{P_i + C_c}{P_e} = \frac{3000\text{ lei} + 0\text{ lei}}{950\$} = 3{,}1\,5789\text{ lei/\$}$$

Anexa 4

Comentariul de text 2

„În modelul ideal al economiei de piaţă, mecanismul preţurilor şi al concurenţei joacă rolul unei «mâini invizibile», care va direcţiona opţiunile economice ale fiecăruia. Această mână va aduce în permanenţă cele mai bune răspunsuri la întrebările cheie pe care societatea şi le pune: Ce să produci? Cum să produci? Cum să remunerezi personalul?" (Michel Didier, *Economia: regulile jocului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 77)

Situarea textului

Economia de schimb, în care piaţa are un rol hotărâtor în alocarea şi utilizarea resurselor, precum şi în organizarea, gestionarea şi reglarea în ansamblu a economiei, se dovedeşte, după cum experienţa o arată, drept un sistem economic cu performanţe deosebite. Se vorbeşte astfel de economii de piaţă, respectiv acele economii în care echilibrul economic se asigură pe baza unei depline libertăţi ce permite legilor economice să acţioneze fără nici un fel de piedică, precum nişte mecanisme autoreglatoare. În accepţiunea sa cea mai curentă, piaţa desemnează un ansamblu coerent, un sistem sau o reţea de relaţii de vânzare-cumpărare între părţi contractante aflate, pe de o parte, în relaţii de interdependenţă (diviziunea muncii), iar pe de altă parte în raporturi de opoziţie, fiecare urmărind propriul interes (autonomia agenţilor economici). Pentru a „supravieţui" într-o asemenea economie unde, spre deosebire de economiile cu planificare centralizată în cazul cărora atât cantitatea, cât şi preţurile la care lucrurile sau serviciile se vând şi se cumpără sunt stabilite arbitrar de către aparatul central birocratic, fiecare îşi urmăreşte doar propriile interese, agenţii economici trebuie să aibă o înaltă capacitate de adaptare la schimbările mediului economico-social, flexibilitate în mecanismul de funcţionare, să manifeste inventivitate, spirit creator, preocupare permanentă pentru înnoirea şi modernizarea produselor, formelor de distribuţie, metodelor de promovare etc. Simplu spus, ei trebuie să fie receptivi la semnalele pe care piaţa li le transmite şi, desigur, să aibă capacitatea de a reacţiona la aceste semnale, astfel încât interesul major, maximizarea profitului, să se realizeze în cea mai mare măsură. În măsura în care această tendinţă se realizează se poate vorbi de progres economico-social, de dezvoltare.

Ideea generală a textului

Comentariul propriu-zis

„mecanismul preţurilor"

Potrivit lui M. Didier, semnalul cel mai important pe care piaţa îl transmite este preţul, prin intermediul său punându-se în evidenţă abundenţa, lipsa sau raritatea bunurilor şi serviciilor, precum şi a factorilor de producţie. Astfel, situaţia unei pieţe o putem cunoaşte prin urmărirea mişcării preţurilor, această mişcare fiind la rândul său expresia relaţiei dintre cerere şi ofertă, simultan însă ceea ce determină modificarea acestei relaţii, de aşa manieră că putem gândi sistemul preţurilor ca înzestrat cu o dinamică ce are darul să sintetizeze starea unei economii în toate capitolele sale. De altfel, o economie poate fi caracterizată ca economie de piaţă doar în cazul în care cererea şi oferta pot intra în legătură în mod liber, din întâlnirea lor, prin găsirea unui punct de echilibru, rezultând preţul. Bineînţeles, nici un preţ nu se stabileşte independent de alte preţuri, ci este necesar să se afirme existenţa unui sistem al preţurilor, sistem ce are un mecanism de funcţionare propriu. Atunci când acest mecanism al preţurilor este lăsat să funcţioneze liber, opţiunile economice ale agenţilor economici, mai întâi cele ale producătorilor, vor lua drept punct de reper în deciziile ce privesc propriile acţiuni economice preţul diferitelor bunuri ce fac obiectul activităţii lor. Ei îşi vor determina liber opţiunile, ghidaţi doar de acest preţ care le semnalizează situaţia existentă pe piaţă.

„concurenţa"

Desigur, pentru ca acest rol să se afirme este necesar ca sistemul preţurilor să aibă un fundament adecvat. Vorbim astfel de libertatea de acţiune a agenţilor economici în ceea ce priveşte realizarea propriilor interese. Cum sursa acestor interese nu este alta decât proprietatea, mai precis proprietatea privată, relaţia dintre piaţă şi

proprietate este una de esență. Fundamentul economiei de piață este proprietatea privată. Într-o economie de piață avem însă o mulțime indefinită de agenți economici care încearcă toți să-şi realizeze propriile inițiative. Altfel spus, după cum s-a precizat anterior, relațiile dintre agenții economici nu sunt numai relații de interdependență, ci şi relații de opoziție. Mai precis, forma generală pe care o îmbracă relațiile dintre agenţii economici este concurența. Concurența se oferă practic drept cea mai bună cale de „satisfacere a interesului tuturor", respectiv maximizarea profitului în cazul producătorilor şi maximizarea utilității în cel al consumatorilor. Sub presiunea concurenței şi urmărind obținerea profitului, întreprinzătorii sunt determinați să reducă cheltuielile de producție, să extindă proporțiile capitalului, să introducă progresul tehnic în toate fazele activității, să investească în cercetarea ştiințifică, să migreze dintr-o ramură economică în alta etc. Concurența este cea care obligă economia, agenții economici, să producă numai ceea ce este necesar societății, ceea ce este dorit şi cerut de consumatori, la costurile cele mai scăzute şi deci cu eficiența cea mai ridicată.

„mâna invizibilă"

Practic, având în vedere cele amintite până aici, se poate afirma că în cadrul economiei de piață mecanismul prețurilor şi concurența, în combinația lor, joacă rolul unei „mâini invizibile" care permite pieței să ofere cele mai bune răspunsuri la întrebările pe care economia, şi în general societatea, le formulează: ce să producă? cât să producă? cum să producă? cum să fie remunerat personalul? etc. Sintetizând, piața este cea care realizează contactul permanent dintre producție şi consum. Prin acest fapt piața asigură alocarea şi utilizarea eficientă a resurselor economico-materiale, umane şi financiare, determinând deciziile agenților economici cu privire la producție, repartiție, schimb şi consum. Pe de altă parte, prin piață o economie se autoreglează, îşi stabileşte independent proporțiile şi echilibrele necesare propriei reproduceri. Nu în ultimul rând, piața asigură echilibrul economic pe termen lung, iar aceasta prin numeroase pârghii ce acționează într-o angrenare complexă: preț, cerere, ofertă, concurență etc. ajungându-se la transformarea intereselor proprii ale indivizilor în cea mai bună opțiune pentru societate.

„modelul ideal"

De ce însă un „model ideal"? Trăsăturile care permit să considerăm o economie ca fiind economie de piață se consideră a fi următoarele: proprietatea privată este dominantă în cadrul unui pluralism al formelor de proprietate; piața este modalitatea generală ce permite să se răspundă la întrebările amintite, iar aceasta în condițiile liberei inițiative; relațiile dintre agenții economici pe piață au forma concurenței; prețurile bunurilor economice se formează în mod liber; motivația participării la activitatea economică este realizarea propriilor interese; existența statului democratic. Toate acestea, aşa cum au fost amintite, schițează însă mai curând un model teoretic al economiei de piață. În realitate, economia fiecărei țări constituie doar un exemplu al acestui model teoretic, altfel spus modul de organizare şi funcționare corespunde, în mare, trăsăturilor amintite. Piața, mecanismul prețurilor şi concurența se îndepărtează mai mult sau mai puțin de schema teoretică (un rol important în această îndepărtare jucându-l statul în calitatea sa de agent economic) a unei „piețe pure" unde prețul s-ar forma spontan la punctul de intersecție al cererii şi ofertei, reglând automat funcționarea economiei. Aceeaşi imperfecțiune se poate pune în evidență şi în cazul concurenței, prin concurență imperfectă înțelegându-se situația de piață în care agenții economici sunt capabili să influențeze prin acțiunile lor prețul produselor.

Concluzia

Cu toate acestea, pentru că agenții economici sunt determinați să-şi dispute supremația pe baza calității, competitivității şi eficienței de către concurență, pentru că sistemul prețurilor prin mecanismul său îşi păstrează în mare măsură dinamica generată de cerere şi ofertă, se poate susține că economiile de piață, în realitatea lor, oferă cele mai bune rezultate în ceea ce priveşte alocarea şi utilizarea resurselor în diferite scopuri, după cum în cadrul lor nevoile populației sunt satisfăcute în cea mai mare măsură. Rolul de „mână invizibilă" care orientează agenții economici se poate reafirma astfel şi în cazul concurenței şi al mecanismului prețurilor reale, chiar dacă acțiunea lor nu este la fel de pură pe cât o presupune modelul teoretic.

Analiza unei situații economice 1

De ce comentariul structurat?

Adesea textele interesează doar prin prisma unei problematici, respectiv ca punct de plecare spre un orizont mai larg decât suma informațiilor propuse. Un instrument adecvat de tratare este comentariul structurat care, având ca bază textul propus, consideră permanent informațiile într-un orizont mai larg.

Comentariul structurat este tehnica de analiză ce presupune considerarea textului în orizontul unei problematici care determină însăşi structura argumentării, respectiv a lanțului de argumente care încearcă să dea seama de ideile prezente în text. Chiar dacă sensul argumentării rămâne în mare parte la dispoziția celui ce îl realizează, sunt precizate anumite linii directoare ale lucrării.

Comentariul structurat (dezvoltarea structurată, discuția, analiza) nu se improvizează, ci survine doar după o reflexie asupra subiectului şi elaborarea unui plan. Deoarece față de simplul comentariu de text în acest caz intervine un subiect, este necesar ca reflexia şi în cele din urmă redactarea să fie făcute din perspectiva propusă de subiect. Într-un fel, comentariul structurat poate fi considerat o tehnică de analiză a unui text intermediară între argumentare şi comentariul propriu-zis. Fiind vorba însă de o lucrare mult mai elaborată decât argumentarea, se impune precizarea unei metode adecvate, metodă care presupune parcurgerea mai multor etape:

Analizarea subiectului: Este necesar ca mai întâi textul şi subiectul să fie citite cu atenție, să fie reperate în primul rând cuvintele cheie, acestea permițând reflexiei să se concentreze asupra problemelor esențiale. Urmează o a doua lectură a textului, înaintea căreia este însă necesar să se înțeleagă toate cerințele subiectului. O bună înțelegere trece mai întâi prin definirea termenilor cheie. Formularea subiectului permite de asemenea să se identifice tipul de reflexie solicitat: analizați, comparați, ilustrați, prezentați etc. Este necesară de asemenea, anterior următoarei etape, o delimitare a subiectului, adesea aceste limite fiind precizate chiar în formularea subiectului: temporale, spațiale, geografice etc.

Elaborarea planului: Notați mai întâi toate ideile care vă vin în minte relativ la subiect. Aceste idei pot avea cele mai diverse origini: cunoştințe dobândite la şcoală, informații oferite de mass-media, literatură specifică domeniului, documente (texte) anexate etc. Precizați-vă mai întâi ideile generale, cele care vor schița structura analizei voastre, rămânând însă în câmpul subiectului. Determinați după aceea, în raport cu aceste idei generale, o problematică, planul trebuind să răspundă la o întrebare esențială care să constituie „firul roşu" al redactării. Absența unei problematici conduce la o expunere descriptivă, fără interes. În final, stabiliți planul, acesta trebuind să pună în evidență o înlănțuire de idei, iar ca atare este necesar să fie logic, să răspundă la problematică şi să survină din reflexia asupra subiectului.

Redactarea: În primul rând, bineînțeles, introducerea. Aceasta precede dezvoltarea şi are **cinci obiective**: să arate interesul subiectului, să precizeze semnificația termenilor cheie, să precizeze delimitarea subiectului, să prezinte problematica şi planul. Dezvoltarea trebuie redactată pornind de la plan, părțile şi subpărțile planului trebuind să apară de mod net. Concluzia este necesară. Ea trebuie să reia ideile tari exprimate în cursul dezvoltării, să răspundă la problematică şi să lărgească subiectul.

Unitatea 5

Venitul

17 Formarea şi repartizarea veniturilor

17.1 Natura şi formele repartiţiei. Formele venitului

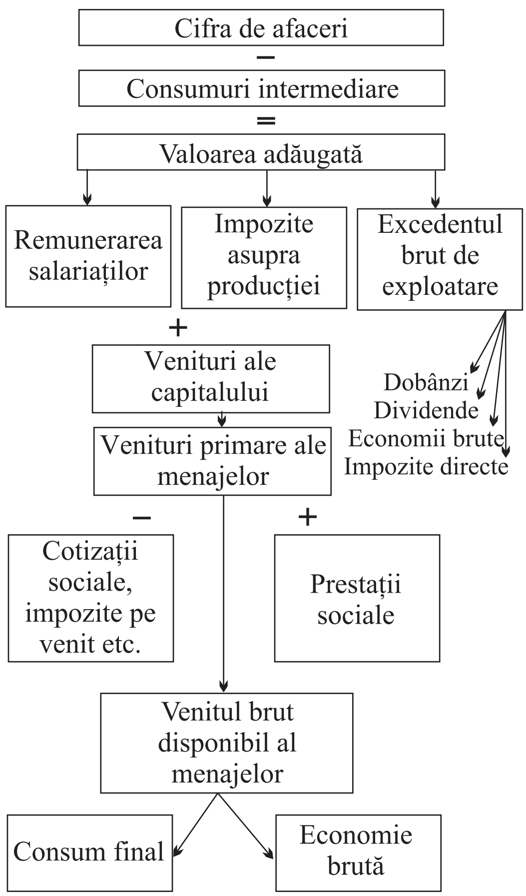
Fondatorii economiei clasice, **Adam Smith** şi **David Ricardo**, erau preocupaţi de distribuţia venitului între cele trei mari clase sociale din acel moment (muncitorii, capitaliştii şi proprietarii de pământ), definind trei categorii de factori de producţie (munca, natura şi capitalul). Veniturile fiecărui factor erau tratate ca venituri ale clasei sociale corespondente, teoria preţurilor factorilor fiind numită şi **teoria distribuţiei**.

Venitul constituie recompensa primită de posesorii factorilor de producţie pentru contribuţia lor la activitatea economică, care îmbracă forma de salariu, profit, dobândă şi rentă.

Cercetările întreprinse în acest sens au permis formularea **distribuţiei funcţionale a venitului**, definită ca **distribuţia venitului total între factorii de producţie**, simultan formulându-se **teoria distribuţiei după mărime a venitului**, respectiv **distribuţia venitului între gospodării fără a se face referire la sursa venitului sau la clasa socială din care face parte gospodăria**.

Distribuţia veniturilor reprezintă procesul prin care se realizează împărţirea veniturilor între membrii societăţii.

Originea şi destinaţia valorii adăugate

Oricare ar fi teoria luată în calcul, este evident că există o relaţie strânsă între producţie şi stabilirea preţurilor bunurilor şi serviciilor de către firme, pe de o parte, şi stabilirea preţurilor, a angajării forţei de muncă şi a veniturilor câştigate de factorii de producţie utilizaţi, pe de altă parte. Cu alte cuvinte, **atunci când cererea şi oferta interacţionează pentru a determina alocarea resurselor între diferitele linii de producţie, ele determină şi veniturile factorilor de producţie care sunt utilizaţi**.

Distribuţia primară a veniturilor presupune că **valoarea adăugată** se distribuie posesorilor factorilor de producţie pentru contribuţia lor la activitatea economică sub următoarele forme:

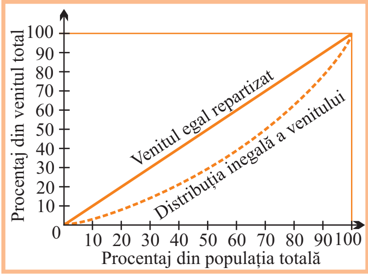
– **salariul** - revine posesorului factorului muncă;
– **profitul** - revine posesorului factorului capital;
– **dobânda** - revine posesorului de disponibilităţi băneşti;
– **renta** - revine posesorului factorului de producţie pământ (în sens restrâns).

Valoarea adăugată reprezintă bogăţia efectiv creată de agenţii economici, indiferent de forma activităţii economice desfăşurate, la nivelul unei unităţi economice determinându-se ca diferenţă între încasările totale din vânzarea bunurilor materiale şi serviciilor şi consumurile de factori, respectiv plăţile făcute către furnizori (este constituită din salariile plătite, taxele şi impozitele, amortizarea şi profitul aferente producţiei vândute).

Alături de distribuţia primară există însă şi o **distribuţie secundară** (**redistribuirea**), care completează procesul de ansamblu al repartiţiei prin noi forme de venituri ca urmare a intervenţiei administraţiilor, în special a celor publice. Veniturile constituite astfel se numesc **venituri secundare**, acţiunile promovate de administraţiile publice în acest sens constând în:

– **prelevări**: sume preluate din veniturile primare, în mod obligatoriu, în scopul redistribuirii lor în funcție de nevoile existente (impozite pe cheltuieli, impozite pe venituri sau contribuții cu caracter social);
– **transferuri**: plăți a unor venituri care nu corespund unor sarcini economice efectiv realizate de beneficiar (pensii, subvenții, dobânzi la datoria publică, indemnizații de șomaj, asistență medicală, ajutoare sociale etc.).

Dacă analiza distribuției veniturilor se plasează la nivel microeconomic, va trebui să aducem în discuție **repartiția personală a veniturilor**, repartiție aflată în dependență de mecanismele repartiției finale. Analiza repartiției personale aduce în prim plan o problemă socială deosebit de importantă, anume aceea a inegalității veniturilor personale.

17.2 Salariul

Termenul provine din latinescul „*salarium*” prin care se desemna suma de bani primită de soldatul roman pentru cumpărarea sării necesare în alimentație. În măsura în care se plătea unor persoane dependente, el a căpătat sensul de venit al unei persoane care nu muncește pentru sine, ci pentru altcineva, de care este dependent juridic și/sau economic.

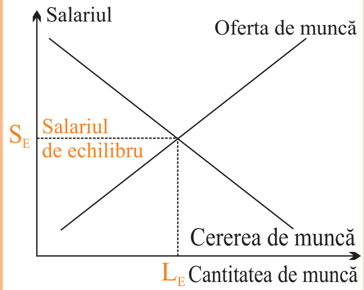
În teoria economică **definițiile date salariului** sunt numeroase:
– venitul provenit din muncă;
– remunerația primită de posesorul muncii pentru activitatea depusă;
– prețul plătit pentru cumpărarea factorului de producție muncă;
– suma plătită celui ce-și închiriază serviciile;
– o parte a valorii nou create de societate;
– totalitatea veniturilor obținute prin muncă;
– **suma de bani pe care o primește posesorul forței de muncă pentru contribuția la constituirea muncii în calitate de factor de producție** etc.

Salariul reprezintă venitul ce remunerează proporțional cu timpul lucrat sau cu sarcina exercitată, persoana care este legată de un utilizator de muncă printr-un contract de închiriere a serviciilor.

Salariul poate fi considerat dintr-o **dublă perspectivă**:
– din punctul de vedere al **desfășurării activității economice**, care presupune combinarea factorilor de producție, **salariul este un cost**, o componentă a costului total;
– din punctul de vedere al faptului că orice activitate economică se soldează cu **obținerea unor bunuri și servicii destinate vânzării**, **salariul reprezintă venitul** celor care au contribuit prin muncă la obținerea anumitor rezultate.

Salariul poate fi astfel considerat simultan **cost** (*depinde de muncă*) și **venit** (*depinde de rezultate*).

Formarea salariului de echilibru

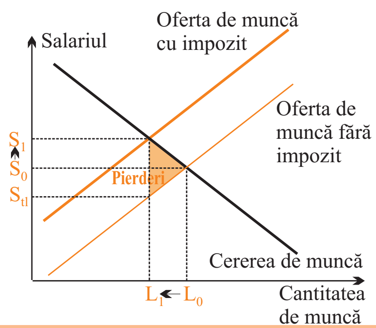

În măsura în care prețul este reprezentat pe piața muncii de salariu, intersecția curbei cererii de muncă cu oferta de muncă va preciza salariul de echilibru, respectiv acela la care numărul locurilor de muncă ocupate este cel mai mare.

Salariul este o mărime permanent supusă unor **procese contradictorii de diferențiere și de apropiere/egalizare**:
– **tendința de diferențiere**: se realizează în funcție de aptitudinile și de calitățile salariaților, caracterul muncii, rezultatele obținute, cantitatea de muncă depusă, nivelul de responsabilitate implicat etc.

Formarea salariului de echilibru, prezentată în graficul anterior, este situația ideală. În realitate, veniturile salariale sunt impozitate, ceea ce determină o reducere a ofertei de muncă. Astfel, o persoană va cere un salariu mai mare, care să compenseze impozitele prelevate, ceea ce are drept consecință o reducere a cantității de muncă și implicit o pierdere de producție. Creșterea salariului prin prisma impozitului, pentru a minimiza pierderea poate fi mai mică decât valoarea acestuia, condiția fiind aceea de a se menține deasupra valorii aceluiași timp care ar deveni timp liber (S_{tl}).

Impozitul pe salariu și consecințele sale

SN = salariul nominal
SR = salariul real
P = nivelul preţurilor
I_{SR} = indicele salariului real

Salariul minim (unic pe economie sau nu), nu este unanim acceptat, deoarece:
- este considerat un factor de şomaj atunci când este mai mare decât salariul de echilibru;
- măreşte disparităţile între venituri în loc să le diminueze, generând o piaţă a muncii protejată şi conducând la diminuarea salariului de echilibru;
- dacă este însoţit de concurenţa bunurilor provenite din ţări cu salarii mai mici va determina şomajul forţei de muncă necalificate;
- poate deveni un obstacol la încadrarea tinerilor în muncă etc.

– **tendinţa de apropiere/egalizare**: se realizează în măsura în care se restrâng sau dispar elementele de diferenţiere prin ridicarea calificării, apropierea sau egalizarea condiţiilor de muncă etc.

Treptat s-a ajuns la concluzia că atât mărimea salariului, cât şi diferenţele dintre salarii trebuie astfel stabilite, încât să păstreze permanent vie incitaţia la muncă şi aspiraţia la ridicarea calificării, ca determinante pentru obţinerea unui salariu mai mare.

Salariul individual poate fi considerat sub **două aspecte**:
– **salariu nominal** (SN): suma de bani primită de salariat pentru munca sa;
– **salariu real** (SR): cantitatea de bunuri şi servicii ce poate fi cumpărată la un moment dat cu salariul nominal. Mărimea sa depinde de salariul nominal şi de nivelul preţurilor (P):

$$SR = \frac{SN}{P}$$

Modificarea salariului real este reflectată prin **indicele salariului real**:

$$I_{SR} = \frac{SR_{t1}}{SR_{t0}} x\,100 \quad \text{sau} \quad I_{SR} = \frac{I_{SR}}{I_P} x\,100$$

Pentru salariaţi cea mai mare importanţă o are salariul real, deoarece dacă acesta nu corespunde nevoilor sale va munci mai mult sau va căuta un alt loc de muncă, respectiv dacă el corespunde aspiraţiilor sale, va munci mai puţin (va renunţa la o parte din munca suplimentară sau chiar la o parte din cea necesară).

Pe lângă salariul individual există şi **alte forme ale salariului**:
– **salariul colectiv**: este atribuit de firme salariaţilor sub formă de beneficii sau alte facilităţi ca expresie a contribuţiei lor la obţinerea unor rezultate economice superioare;
– **salariul social**: se acordă de către societate unor categorii de salariaţi sau grupuri ale acestora în măsura în care se confruntă cu dificultăţi, precum accidente de muncă, boli profesionale, şomaj etc., printre formele sale fiind de amintit alocaţiile pentru copii, concediile plătite, pensiile, asigurările de sănătate etc.

De o importanţă deosebită în economie este **salariul minim garantat legal**, respectiv salariul fixat pe cale legală pentru a garanta salariaţilor un venit nominal care să asigure un minimum de subzistenţă, determinat concret-istoric, în cadrul unui mediu economico-social dat.

În practica economică se cunosc **trei forme de salarizare**:
– **salarizarea în acord** (remunerarea muncii pe operaţii, activităţi, produse);
– **salarizarea în regie** (remunerarea în raport cu timpul lucrat, fără a se putea preciza cantitatea de muncă ce trebuie depusă în unitatea de timp);
– **salarizarea mixtă**.

Mărimea şi dinamica salariului sunt influenţate de **factori**, precum:
– gradul de organizare sindicală, un grad înalt de organizare sindicală conducând la o mai bună protejare a intereselor salariaţilor şi implicit la capacitatea exercitării unor presiuni mai mari în favoarea unor salarii mai ridicate;
– capacitatea salariaţilor (sindicatelor) de a dialoga cu unitatea economică, organizaţiile patronale, instituţiile statului;
– migraţia internaţională a forţei de muncă, care constituie, pentru statele dezvoltate în special, pe de o parte, un **avantaj** (forţa de muncă calificată este obţinută mult mai uşor, fără a mai fi necesare cheltuielile de educaţie şi formare profesională), dar, totodată, un **dezavantaj** (nivelul ridicat de trai şi veniturile salariale mult mai mari constituie atracţii pentru cetăţenii statelor mai puţin dezvoltate, în multe cazuri forţa de muncă care migrează nefiind însă calificată);

- legislația cu privire la relațiile de muncă salarială (statul intervine asupra condițiilor de remunerare a muncii, precizează condițiile de exercitare a muncii, decide restricții privind utilizarea muncii femeilor şi copiilor, reglementează durata muncii, a concediilor, a repausului săptămânal, sărbătorile legale etc.);
- legislația cu privire la mişcarea grevistă şi revendicativă, caracterul mai permisiv sau mai restrictiv al acesteia permițând sindicatelor să se impună mai mult sau mai puțin în negocierile colective şi în cele de la nivelul fiecărei firme etc.

17.3 Profitul

Aşa cum s-a putut observa, teoria economică împarte factorii de producție în trei categorii: pământ, muncă şi capital. Primele două categorii reprezintă ceea ce se numeşte factori de producție originari, deoarece ei sunt disponibili înainte de desfăşurarea procesului de producție. **Capitalul** sau mijloacele de producție reprezintă atunci **categoria factorilor de producție derivați**. Aşa cum ceilalți factori de producție, utilizați potrivit principiului raționalității activității economice generează venituri, şi în cazul capitalului se poate vorbi despre un astfel de venit: **profitul**. Ținând cont de faptul că activitatea de producție, în economiile de piață, este rezultatul acțiunii agentului economic numit întreprinzător, se poate aprecia că profitul este venitul întreprinzătorului, al celui ce deține capitalul în calitate de factor de producție.

Definițiile date profitului sunt diverse, întotdeauna pornindu-se însă de la **caracterul său rezidual** (reprezintă ceea ce rămâne din venituri după plata tuturor cheltuielilor). Noțiunea este însă complexă, profitul trebuind privit simultan ca:

- **obiectivul agenților economici** (motivația participării la activitatea economică a întreprinzătorilor);
- **răsplata pentru asumarea riscurilor** ce pot privi condițiile de piață, metodele de producție sau/şi situația politică. Gradul de incertitudine este diferit, ceea ce înseamnă că riscurile asumate sunt diferite în funcție de timp şi spațiu. Asumarea riscului are însă o raționalitate economică;
- **venit implicit al întreprinzătorului** (totalitatea veniturilor implicite în funcție de factorii de producție aflați în posesia întreprinzătorului), ceea ce înseamnă că însuşirea sa este o problemă complexă, profitul trebuind strâns corelat cu celelalte forme de venit şi cu acțiunile întreprinzătorului;
- **avantaj** sau **câştig**, la baza acestei idei fiind în primul rând etimologia termenului (latinescul „*proficere*” = a progresa, a da rezultate, beneficiu), dar, de asemenea, modul simplu de determinare ca diferență între venituri şi cheltuieli.

Profitul reprezintă avantajul sau câştigul obținut de un întreprinzător ce utilizează factori de producție şi care îşi asumă riscul în activitatea economică, respectiv un venit implicit şi un obiectiv al acesteia.

Acumularea profitului poate fi privită şi din punctul de vedere al consumului, caz în care realizarea investițiilor în mijloace de producție poate fi interpretată ca o sacrificare a consumului curent, acest lucru contribuind la o creştere a consumului viitor. De asemenea, luând în calcul şi înclinația oamenilor de a economisi, se poate aprecia că investițiile se realizează în baza economiilor, ceea ce, la nivelul unei economii naționale permite să se afirme următoarele relații:

economii = venituri totale – consum

economii = investiții

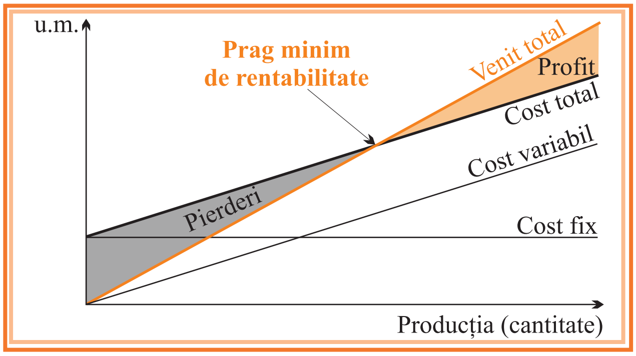
cu precizarea că investițiile pot îmbrăca o multitudine de forme, de la simpla depunere în bancă a unor sume de bani, la cumpărarea de acțiuni sau, efectiv, cumpărarea unor mijloace de producție.

Pr = masa profitului
VT = venitul total (Q*x*P)
CA = cifra de afaceri (Q*x*P)
CT = costul total

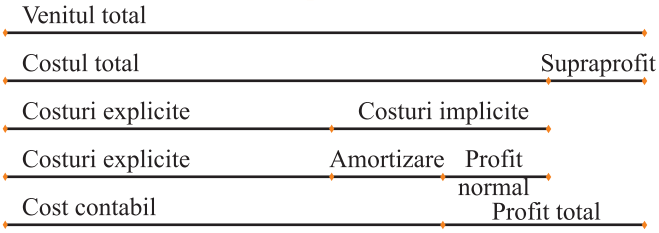
Formele profitului pot fi diferențiate în funcție de mai multe criterii:

1. După **modul de exprimare** există:
- **profit exprimat absolut**, caz în care se vorbeşte despre **masa profitului** (**Pr**) (suma de bani pe care o reprezintă efectiv profitul), modalitatea de determinare fiind următoarea:

  Pr = VT - CT sau **Pr = CA - CT**
- **profit exprimat relativ**, caz în care este vorba

Locul profitului

Costul contabil = reflectă, în bani, cheltuielile efectiv suportate de către firmă, rezultând din evidența contabilă a întreprinderii;
Costul explicit = totalitatea cheltuielilor suportate de un întreprinzător;
Costul implicit = veniturile întreprinzătorului însuşi (salariu, rentă etc.), o parte din acestea reprezentând profitul normal.

Definirea simplă a profitului ca venituri minus cheltuieli este o definire mai curând legală, ea dovedindu-se în realitate nesatisfăcătoare din punctul de vedere al costului de oportunitate. Acest lucru se poate aprecia deoarece ieşirile băneşti nu sunt acelaşi lucru cu costurile: dacă se plăteşte chirie pentru clădirea utilizată, atunci chiria este o parte a costului, dar dacă ea este proprietatea investitorilor atunci această sumă nu se regăseşte în costuri, deşi prin utilizarea ei, din punctul de vedere al costului de oportunitate, se pierde suma ce ar fi putut fi încasată dacă acea clădire ar fi fost închiriată. Costul total va reprezenta atunci costul de oportunitate, care va include nu numai plățile făcute de întreprindere către alții, ci şi bunurile economice pe care ea şi le livrează sieşi.

$R_{Pr/CT}$ = rata profitului determinată în funcție de costul total
$R_{Pr/CA}$ = rata profitului determinată în funcție de cifra de afaceri
$R_{Pr/K}$ = rata profitului determinată în funcție de capitalul utilizat
Pr_b = profitul brut
Pr_n = profitul net

despre ponderea sumelor reprezentate de profit, ceea ce se numeşte **rata profitului** (R_{pr}):

$$R_{Pr/CT} = \frac{Pr}{CT} x 100 \quad \text{sau} \quad R_{Pr/CA} = \frac{Pr}{CA} x 100$$

$$\text{sau} \quad R_{Pr/K} = \frac{Pr}{K} x 100$$

Rata profitului *se determină ca raport procentual între* masa profitului *şi* costurile totale *(numită şi rata rentabilității) sau* veniturile totale *(*cifra de afaceri*) sau* capitalul utilizat.

Rentabilitatea este o formă a eficienței economice şi desemnează capacitatea unei firme de a genera profit. În acest context, un concept foarte important este acela de **prag minim de rentabilitate**, respectiv limita până la care activitatea generează profit.

2. După **poziția ocupată în cifra de afaceri** există:
– **profit normal**, respectiv costul de oportunitate al întreprinzătorului, care include acele venituri pe care i le-ar fi adus pregătirea şi capitalul său, în cea mai bună alternativă de utilizare, dar la care a renunțat realizând investiția;
– **profitul economic** sau **profitul pur**, care reprezintă un excedent peste profitul normal, un **supraprofit** care este obținut de întreprinzător datorită inițiativei, abilității, competenței organizatorice etc. (nu este un cost).

3. După **conținutul profitului** există:
– **profit brut** (impozabil) („Pr_b”): reprezintă diferența exprimată monetar între venituri şi cheltuieli, această sumă de bani fiind supusă impozitării;
– **profit net** („Pr_n”), respectiv suma de bani ce rămâne după impozitarea profitului brut. Se mai numeşte şi **profit admis**, reprezentând instituționalizarea unei mărimi a profitului, care se stabileşte nu atât în funcție de factorii economici, ci de decizia autorităților şi de politica statului de a asigura sau nu un anumit nivel al profitului pe ramuri şi subramuri, pe categorii de mărime a firmelor etc.

4. După **condițiile de realizare a profitului** există:
– **profit legitim** sau legal este profitul obținut în condițiile respectării prevederilor legale (suma ce revine unui agent economic, posesor al unui factor de producție, pentru contribuția sa la realizarea activității economice);
– **profitul nelegitim** sau nelegal reprezintă suma însuşită de agentul economic fără a avea o contribuție la activitatea economică (cote procentuale de profit peste cele admise de lege, sustragerea de la plata impozitelor şi taxelor, economii nejustificate la cheltuielile pentru protecția mediului, câştigurile obținute din inflație şi alte fenomene social-economice etc.).

Profitul îndeplineşte rolul de **factor determinant al vieţii microeconomice**. El este suportul material şi garanţia proprietăţii private, baza liberei iniţiative, scopul nemijlocit şi stimulentul principal al acţiunilor economice.

Funcţiile sale se pot pune însă în evidenţă la toate nivelurile activităţii economice:

1. la nivel de **firmă**:
   – funcţia de reflectare a raţionalităţii acţiunilor economice;
   – funcţia de motivare a dezvoltării, menţinerii sau restrângerii activităţilor economice;
2. la nivel **individual**:
   – funcţia de stimulare a iniţiativei şi creşterii productivităţii muncii;
   – funcţia de stimulare a acceptării riscului;
3. la nivel **macroeconomic**:
   – funcţia de stimulare a concurenţei;
   – funcţia de influenţare a dezvoltării economice generale.

Profitul reprezintă de asemenea:
– principala sursă de autofinanţare a activităţilor economice;
– recompensează eforturile, talentul şi abilitatea agenţilor economici competitivi;
– funcţia selectivă a agenţilor economici care desfăşoară activităţi necesare societăţii, atrăgând atenţia producătorilor asupra bunurilor şi serviciilor dorite de consumatori;
– funcţia de alocare a resurselor în concordanţă cu preferinţele cumpărătorilor, dar şi cu puterea lor de plată.

Mărimea profitului însuşit în urma activităţii economice desfăşurate depinde, aşa cum s-a putut observa şi din cele precizate până aici, de o multitudine de **factori**, dintre care cei mai importanţi sunt:

1. **nivelul costului unitar** (invers proporţional);
2. **nivelul preţului unitar** (direct proporţional);
3. **volumul produselor şi serviciilor vândute** (direct proporţional);
4. **structura producţiei de bunuri şi servicii realizate** (direct proporţional când ponderea este deţinută de cele cu profit ridicat, invers proporţional când ponderea este deţinută de cele cu profit scăzut);
5. **modul în care se împarte valoarea produsului sau serviciului între posesorii factorilor de producţie** (invers proporţional);
6. **viteza de rotaţie a capitalului folosit** (direct proporţional) – se exprimă fie prin durata de timp a unei rotaţii, fie prin numărul de rotaţii în unitatea de timp.

Desigur, factorii precizaţi în ceea ce priveşte mărimea profitului însuşit determină evoluţiile în cauză, în condiţiile în care toţi ceilalţi factori economici sunt constanţi, altfel intervenind şi alte aspecte. Unul dintre cele mai importante, ca în cazul oricărui venit, se referă la tipul de piaţă pe care se acţionează.

17.4 Dobânda

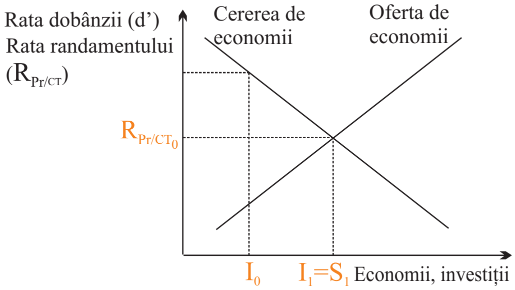

Dobânda, în calitate de venit, este una dintre cele mai răspândite forme de venit, revenind oricărui deţinător de disponibilităţi băneşti pentru cedarea acestora în scopul utilizării pe o perioadă determinată de timp. Oferta de disponibilităţi băneşti (de capital bănesc) este întotdeauna o **ofertă de economii** realizate, fiecărei rate a dobânzii corespunzându-i o astfel de ofertă. În schimb, cererea de disponibilităţi băneşti este o **cerere de economii**, fiecărui nivel al acestei cereri corespunzându-i o anumită rată a dobânzii.

Economiile implică un sacrificiu, un **cost**, ele fiind rezultatul abţinerii de la un consum imediat, ceea ce contrazice **tendinţa psihologică** a fiecărui individ de **a atribui o valoare mai mare bunurilor prezente decât bunurilor viitoare de aceeaşi natură şi în cantitate egală**. Este vorba aici de **teoria deprecierii viitorului**, potrivit căreia dobânda constă dintr-un schimb de bunuri de consum prezente cu bunuri de consum viitoare în favoarea celor dintâi.

Dobânda este obţinută astfel fie ca remunerare pentru orice împrumut bănesc

Piaţa economiilor

Curba cererii exprimă volumul economiilor cerute la diferite rate ale dobânzii. Solicitările vor privi întâi proiectele de investiţii a căror rentabilitate anticipată este cea mai ridicată şi, progresiv, în măsura în care se vor găsi resurse, şi celelalte proiecte. Investitorii nu vor fi dispuşi să împrumute bani, în cele din urmă, decât la rate ale dobânzii cel mult egale cu nivelul 0.

Curba ofertei de economii reflectă, la rândul său, ceea ce deţinătorii de economii doresc şi acceptă. Ei vor fi mai stimulaţi să facă economii pe măsură ce rata dobânzii va fi mai ridicată.

în condiţii de garanţie, fie ca venit al unei obligaţiuni sau orice altă valoare mobiliară. Fiind un surplus plătit proprietarului, peste mărimea capitalului folosit, dobânda reprezintă o formă de venit care se poate realiza numai în cadrul activităţilor economice eficiente.

Rata dobânzii are, în acest context, o relevanţă deosebită, modificările sale influenţând, pozitiv sau negativ, **repartizarea factorilor de producţie care există în cantităţi limitate** şi **rata economiilor**. Relevanţa sa, aşa cum s-a mai subliniat, nu se leagă numai de mărimea sa nominală, ci mai ales de mărimea sa reală. Astfel, un plasament de 100 lei cu o rată a dobânzii va oferi, la o rată a dobânzii de 10%, o dobândă de 10 lei după un an. Aceasta însă în cazul în care factorii determinanţi rămân nemodificaţi. Este vorba aici despre preţuri, fiindcă dacă în acelaşi interval de timp preţurile au crescut cu 10% este evident că dobânda obţinută nu a făcut decât să compenseze această creştere, economiile realizate neaducând nici un beneficiu.

Calcularea **ratei reale a dobânzii** se poate face, la un prim nivel de aproximaţie, aşa cum s-a arătat în capitolele precedente, anume ca diferenţă între **rata dobânzii nominale** şi **rata inflaţiei**. Aceasta nu reprezintă însă o modalitate exactă de determinare a sa, în realitate trebuind să se utilizeze următoarea modalitate de calcul:

$$\text{Valoarea reală a plasamentului} = \frac{\text{Valoarea nominală a plasamentului}}{\text{Nivelul preţurilor}}$$

Rata reală a dobânzii are o importanţă deosebit de mare pentru stimularea economisirii, în funcţie de nivelul preţurilor făcându-se distincţia între o **rată pozitivă**, care incită economiile şi utilizarea acestora pentru investiţii, şi o **rată negativă**, care descurajează economisirea şi realizarea de investiţii în baza economiilor, existând posibilitatea înregistrării de pierderi în termeni reali.

17.5 Renta

Pământul este un factor de producţie care poate fi utilizat de către proprietarul său sau arendat (închiriat) altei persoane. În măsura în care el contribuie la obţinerea a diferite bunuri, alături de capital şi de muncă, generează un venit, anume **renta**, venit care se reglează pe baza productivităţii marginale a pământului aşa cum se întâmplă şi cu ceilalţi factori de producţie. Se pune însă astfel în evidenţă numai prima formă sub care renta a fost cunoscută, anume **renta funciară**, ca **venit relativ stabil obţinut de proprietarii funciari**.

Analiza şi studierea rentei funciare a preocupat toate şcolile de gândire economică, o contribuţie decisivă în acest sens revenindu-i lui **David Ricardo**. Acesta porneşte în analizele sale de la ideea că pământurile cultivabile într-o ţară au randamente inegale, respectiv terenurile mai fertile sau mai apropiate de piaţă vor permite producţii la costuri mai mici. În măsura în care toate produsele se vor vinde la acelaşi preţ, ele vor genera, comparativ cu costurile, venituri mai mari, sporul de venit reprezentând **renta funciară diferenţială**. Ea nu măreşte preţul produselor agricole, nu intră în costul de producţie şi este primită de proprietarii de terenuri ca un „dar al naturii”.

Formarea rentei diferenţiale şi absolute

Suprafeţe cultivate	1	2	3	4	5	6
Costul producţiei (lei)	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Volumul producţiei (kg)	1 000	900	800	700	600	500
Costul de producţie unitar	1	1,11	1,25	1,42	1,66	2
Rentă diferenţială	**1**	**0,89**	**0,75**	**0,58**	**0,34**	**0**

(preţ = 2 lei/kg)

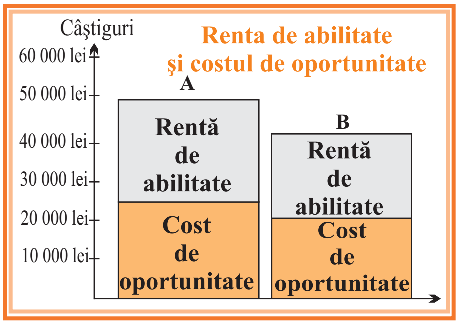
În cazul în care preţul va creşte la **2,5 lei/kg** se va genera o **rentă absolută** de **0,5 lei/kg.**

Studiile ulterioare au arătat că în anumite condiţii şi terenurile cu costuri mai ridicate, care nu beneficiază de renta funciară diferenţiată, pot primi o rentă, numită **rentă funciară absolută**, sursa acestei rente fiind raritatea pământului cultivabil (o creştere a cererii de produse, fără o creştere a terenurilor cultivate sau a productivităţii, va conduce la creşterea

prețurilor produselor agricole).

Conceptul de rentă, progresiv, nu a mai fost utilizat doar în raport cu venitul generat de factorul de producție pământ, ci a dobândit un sens mai larg, acela de **rentă economică**, privind orice factor de producție.

Renta desemnează venitul relativ stabil realizat de posesorul unui bun imobiliar (teren, clădiri, resurse de apă etc.) sau mobiliar (hârtii de valoare).

În general, se face distincția între următoarele tipuri de rentă economică:

– **renta absolută** sau **renta de raritate**, obținută în acele situații în care există un deficit de ofertă (monopol natural sau artificial întreținut, insuficiența unor resurse nesubstituibile în raport cu nevoile, reglementări vamale, tarifare și/sau netarifare restrictive etc.);

– **renta diferențială** sau **renta factorilor de producție rari de calitate deosebită**;

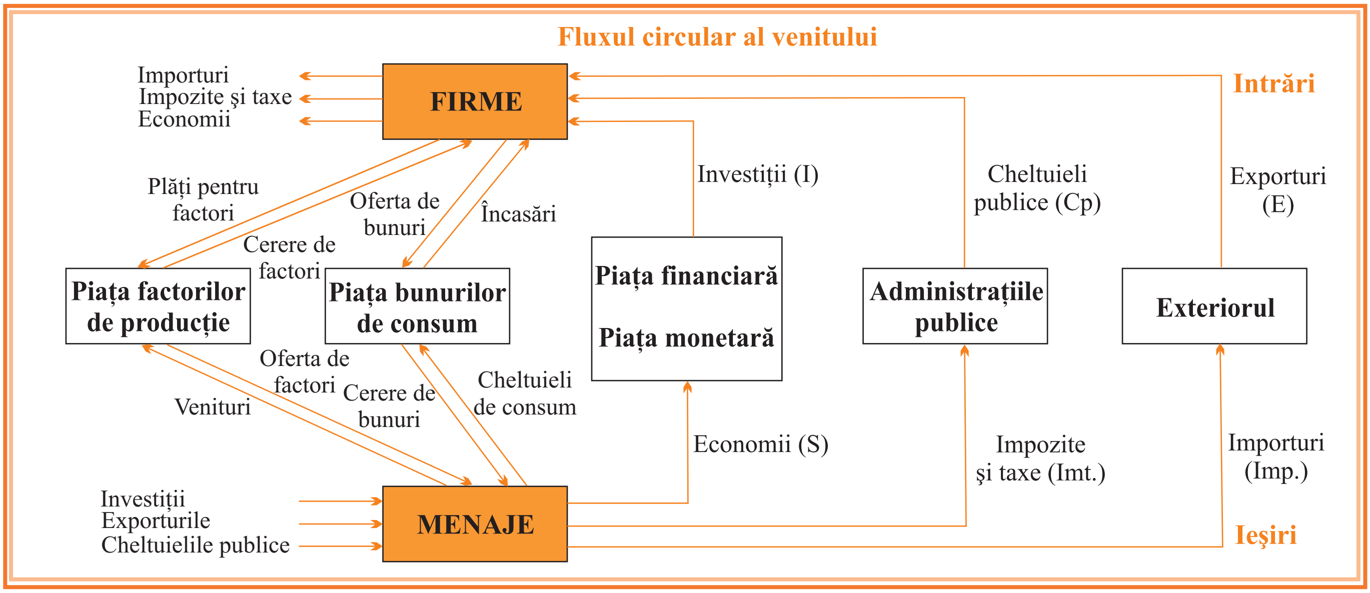
– **renta de menținere a destinației unui factor de producție**, utilizabilă, de asemenea, mai ales în raport cu domeniul agricol (de exemplu, pentru a menține utilizarea terenului pentru o anumită cultură, proprietarul unui hectar de teren primește 1 000 lei, în condițiile în care rezultatele obținute se ridică la 800 de lei; cei 200 de lei suplimentari reprezintă renta de menținere care face ca proprietarul să nu schimbe destinația terenului pentru a câștiga mai mult).

Relativ la factorul uman, se utilizează într-o tot mai mare măsură conceptul de **rentă de abilitate**, respectiv **veniturile suplimentare scontate a se obține ca urmare a aptitudinilor speciale pe care le are un individ**. Astfel, un individ poate câștiga o rentă de abilitate, în primul rând, pentru că el se poate dovedi foarte bun în ceea ce face, după cum el face cu mult mai multă greutate o altă activitate pentru care nu este înzestrat.

Rentierul este persoana care încasează sistematic un venit sub formă de rentă pentru a-și asigura existența, nedesfășurând o altă activitate generatoare de venit (titlul de rentier nu revine oricărei persoane care obține rentă).

17.6 Venitul național**

Agregarea agenților economici pe sectoare instituționale și totodată a fluxurilor între aceste sectoare ne permite precizarea unei imagini de ansamblu a activității economice, la nivelul unei economii naționale, respectiv **circuitul economic de ansamblu**. Luând în considerare fluxurile valorice (monetare), se poate pune în evidență următorul **flux circular al venitului**:

Evaluarea rezultatelor activității agenților economici și a economiei naționale în ansamblu se realizează cu ajutorul **indicatorilor macroeconomici de rezultate**.

Indicatorul economic este expresia cantitativă a rezultatelor activității umane, prezentată în unități fizice (naturale) și valorice (monetare).

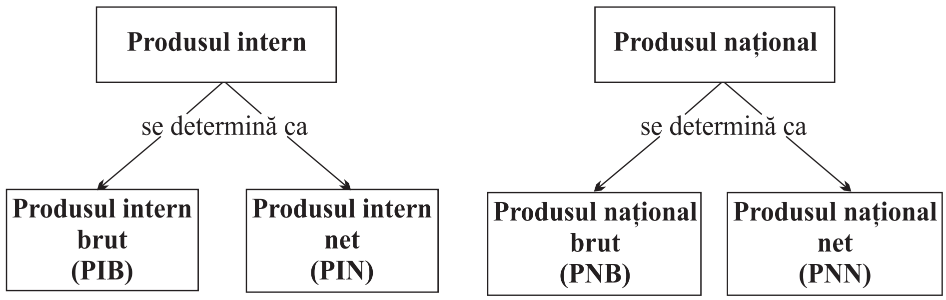
Indicatorii macroeconomici de rezultate au ca principale trăsături faptul că:
- permit **caracterizarea cantitativă a rezultatelor activității economice**, aprecierea performanțelor economiei naționale, cunoașterea dimensiunii, structurilor și dinamicii acesteia, aprecierea locului ei în economia mondială;
- **reflectă fluxurile care au loc între agenții economici**: fluxurile de venituri și fluxurile de cheltuieli.

În general, **indicatorii macroeconomici**, oricare ar fi, pot fi de **natură**:
- **brută**, atunci când se cuprinde în producția finală și consumul de capital fix (amortizarea capitalului fix);
- **netă**, atunci când se elimină consumul de capital fix.

Cel mai general indicator macroeconomic de rezultate care poate fi determinat este **Produsul Global Brut**.

Produsul Global Brut (PGB) este indicatorul macroeconomic cu cea mai largă sferă de cuprindere, el reflectând în expresie bănească producția de bunuri și servicii din economia națională într-o perioadă de timp (include prin urmare și consumul intermediar).

Rezultatele de ansamblu agregate din calculul cărora **se elimină consumul intermediar**, se împart în două **categorii**:

Noțiunea de „intern" se referă la bunurile finale create de agenții economici care își desfășoară activitatea în interiorul țării respective.

Noțiunea de „național" are în vedere bunurile finale care sunt create de agenții economici naționali indiferent de locul unde își desfășoară activitatea.

PIB-ul României pe ramuri de activitate (1997)

1. Industrie	88 997,4	35,5%
2. Agricultură, silvicultură, exploatare forestieră	45 349,6	18,1%
3. Construcții	13 155,8	5,2%
4. Comerț	24 814,1	9,9%
5. Transporturi, poștă, telecomunicații	25 468,4	10,2%
6. Activități financiar-bancare, asigurări, tranzacții imobiliare	16 957,7	6,8%
7. Alte servicii	14 703,3	5,9%
Valoare adăugată brută (PIB în prețurile factorilor)	229 445,3	91,6%
Impozite indirecte	23 114,9	9,2%
Subvenții de exploatare	-2 080,0	-0,8%
PIB în prețurile pieței	250 480,2	100

Produsul Intern Brut (PIB) exprimă valoarea brută a producției finale de bunuri și servicii produse într-o perioadă de timp de agenții economici ce-și desfășoară activitatea pe teritoriul țării.

Produsul intern brut poate fi determinat potrivit următoarelor modalități:

$$PIB = PGB - CI$$
$$PIB = VA + TVA + TVD$$
$$PIB = Cf + I_b + E_n$$
$$PIB = Sa + D + R + Pr + A_{KF} + \text{Imp. indirecte}$$
$$PNB = PIB \pm S$$

Produsul Național Brut (PNB) exprimă valoarea brută a producției finale de bunuri și servicii produse de agenții economici naționali în decurs de un an.

Determinarea produsului național și produsului intern în expresie netă se realizează potrivit următoarelor relații:

PIN = PIB - CCF

PNN = PNB - CCF

Conținutul indicatorilor economici poate fi evidențiat în:

– **prețurile factorilor**, atunci când sunt determinați pornind de la veniturile factorilor de producție;
– **prețurile pieței**, când se iau în calcul impozitele indirecte (obligațiile consumatorilor).

PNN exprimat în prețurile factorilor de producție reprezintă **venitul național**:

Venitul național (VN) reprezintă suma veniturilor obținute de proprietarii factorilor de producție datorită contribuției lor la desfășurarea activității economice.

În mod normal, ținând cont că totalitatea veniturilor obținute sunt supuse impozitelor indirecte, se determină prin intermediul următoarei relații:

VN = PNN - TI

Totodată, se poate determina și sub modalitatea:

VN = salarii + rente + dobânzi nete + profituri

Dacă mărimea obținută a venitului național este corectată cu soldul încasărilor și plăților în raport cu străinătatea, se obține **venitul național disponibil**. Din acesta, pentru a determina **venitul personal al menajelor**, trebuie scăzute elementele care nu revin populației (contribuțiile pentru asigurări sociale, impozitul pe profit etc.) și adăugate veniturile obținute din transferuri (pensii, ajutoare, burse, alocații etc.). Eliminând din venitul personal al menajelor și taxele și impozitele plătite de populație, obținem **venitul disponibil al menajelor**, respectiv posibilitățile acesteia pentru consum și economii.

CI = consumul intermediar
TVA = taxa pe valoarea adăugată
TVD = taxele vamale directe
Cf = consumul final
I_b = investițiile brute
E_n = exporturile nete (exporturi minus importuri)
Sa = salarii
D = dobânzi
Pr = profituri
R = rente
A_{KF} = amortizarea capitalului fix
Imp. indirecte = impozite indirecte
S = soldul dintre producția finală a agenților naționali ce-și desfășoară activitatea în străinătate și cea a agenților economici străini ce-și desfășoară activitatea în țară.
CCF = consumul de capital fix
TI = taxe indirecte

LECTURI SUPLIMENTARE

„Prețul de piață al muncii – salariul – este prețul care se plătește în mod real pentru ea, pe baza acțiunii naturale a proporției dintre ofertă și cerere.” (David Ricardo, *Opere alese*, vol. I, Editura Academiei, București, 1959, p. 101)

„Dacă mișcarea sindicală nu influențează nivelul general al salariului real, înseamnă că impactul principal cade asupra salariilor relative. Cu alte cuvinte, salariile din ramurile în care există sindicate sunt mai mari comparativ cu cele din ramurile în care nu există sindicate. Economiștii susțin că, în unele situații, sindicatele determină creșterea artificială a salariilor, lucru care duce la apariția unui exces de ofertă de muncă sau la așa-numitul șomaj clasic [numit astfel deoarece este generat de creșterea excesivă a salariului real]. (…) Economiștii compară adeseori șomajul clasic cu șomajul specific ciclurilor economice, denumit și șomaj keynesian, generat de insuficiența cererii agregate. Efectele creșterii excesive a salariilor reale au putut fi observate după unificarea economică a Germaniei din 1990. Ca urmare a acestei unificări, salariile est-germanilor au ajuns să fie de cel puțin două ori mai mari decât salariile justificate de valoarea produsului marginal al muncii. De aceea, după unificare, în Germania de Est s-a înregistrat o creștere foarte puternică a ratei șomajului.” (Paul A. Samuelson și William D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, București, 2001, p. 294)

„Existența profitului este legată de aceea a unui subiect pe care noi l-am numit

întreprinzător. Acest întreprinzător joacă un rol esenţial, poate de neînlocuit. Dar existenţa profitului nu ţine numai de prezenţa sa; activitatea sa se înscrie într-un mediu mai mult sau mai puţin favorabil. În cele din urmă, profitul se explică printr-o legătură între activitatea întreprinzătorului şi mediul în care ea se exercită. Influenţa personală a întreprinzătorului asupra prosperităţii întreprinderii pe care o conduce în mod efectiv se exercită într-o formă incontestabilă şi foarte puternică." (Henri Guitton, *Économie politique*, tome II, Dalloz, Paris, 1968, p. 332-333)

„A te dispensa de regulile care normează efortul minim înseamnă, evident, a te dispensa de regulile care limitează efortul maxim. Ceea ce denotă că, cu excepţia unor interdicţii flexibile ale legii sau ale cutumei, nimic nu normează orele de muncă ale patronului şi absolut nimic nu-i reglementează intensitatea efortului. El poate să depăşească productivitatea tehnică mai înaltă a muncitorului mai bine echipat din sectorul organizat al economiei, dar în care activitatea este supusă reglementărilor, muncind ore mai multe, mai intens sau mai inteligent decât corespondentul său din sectorul organizat. Procedând astfel, el îşi diminuează compensaţia pe unitatea de efort efectiv şi util. " (J.K. Galbraith, *Ştiinţa economică şi interesul public*, Editura Politică, Bucureşti)

„Pentru a înţelege cum se formează rata dobânzii şi ce anume influenţează randamentul capitalului, vom analiza situaţia ideală, cu concurenţă perfectă şi fără risc sau inflaţie. (…) Atunci când decide să facă o investiţie, o firmă orientată spre maximizarea profitului va compara întotdeauna costul obţinerii fondurilor necesare cu rata rentabilităţii capitalului. Dacă aceasta din urmă este mai mare decât dobânda la care firma poate obţine fondurile de pe piaţă, investiţia se va realiza. În caz contrar, investiţia nu se va realiza." (Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, Bucureşti, 2000, p. 309)

Aplicaţii/Evaluare

1. Salariul mediu nominal lunar în t_0 a fost de 500 lei. În t_1 preţurile bunurilor de consum au înregistrat o creştere generală de 40% faţă de t_0. Care trebuie să fie sporul absolut al salariului nominal în t_1 pentru a se asigura menţinerea salariului real din t_0?
2. Salariul nominal mediu practicat la începutul unui an calendaristic a fost într-o economie de 600 lei. De-a lungul anului preţurile au înregistrat o creştere de 20%, dar pentru a preîntâmpina reducerea nivelului de trai se acordă indexări de 80% din creşterea preţurilor. Care va fi nivelul salariului nominal mediu la finalul anului?
3. Preţul unitar al unui bun este de 500 lei/buc. Costurile fixe totale înregistrate au fost de 600 000 lei, iar costurile variabile unitare de 300 lei/buc. Care va fi cantitatea produsă şi vândută de o firmă pentru a obţine un profit anual de 200 000 lei?
4. Durata unui ciclu de producţie la o firmă este de 90 de zile, producţia înregistrată pe fiecare ciclu fiind de 200 buc. Capitalul fix al firmei este de 10 mil. lei cu o rată a amortizării anuale de 20%. Capitalul circulant şi toate celelalte cheltuieli implicate de fiecare ciclu reprezintă 4,5 mil. lei. Rata rentabilităţii calculată pe produs este de 40%. Care va fi profitul anual al firmei?
5. Preţul de vânzare al unui bun este de 20 lei. Costurile fixe totale înregistrate de întreprindere au fost de 30 lei. Costul variabil mediu al bunului este de 15 lei. Care va fi volumul producţiei la care se atinge pragul minim de rentabilitate şi rata rentabilităţii ce se va realiza la o producţie de 12 buc.?
6. Volumul capitalului fix deţinut de o firmă este de 8 mil. lei, rata anuală a amortizării fiind de 20%. Volumul capitalului de lucru necesar fiecărui ciclu de producţie din cele patru realizate anual este de 4 mil. lei, din care 40% reprezintă cheltuieli materiale directe, iar 20% cheltuieli materiale indirecte. Salariile angajaţilor direct productivi reprezintă 80% din cheltuielile salariale, fiecare dintre cei 200 de salariaţi înregistrând o productivitate a muncii de 400 buc./lună. Conjunctura economică favorabilă existentă pe piaţă, chiar în condiţiile în care preţul practicat rămâne constant (2 lei/buc.), determină firma să angajeze încă 50 de salariaţi, productivitatea marginală înregistrată fiind cu 10% superioară celei medii iniţiale. Creşterea de producţie înregistrată determină o creştere a cheltuielilor materiale directe cu 5% şi a salariilor directe cu 40%, în timp ce toate celelalte cheltuieli rămân constante. Arătaţi

Probleme rezolvate

1. La un moment dat într-o economie salariul nominal a fost de 700 lei, preconizându-se o creştere a preţurilor de 15%. Care va fi creşterea salariului nominal pentru ca salariul real să sporească cu 5%?

$SN_{t0} = 700$ lei

$I_P = 115\%$

$SR_{t1} = 105\% SR_{t0}$

$I_{SN} = ?$

$I_{SN} = SN_{t1}/SN_{t0}\ x\ 100$; $SR_{t0} = SN_{t0}$

$SR = SN/P \Rightarrow SN = SR\ x\ P \Rightarrow$

$SN_{t1} = SR_{t1}\ x\ P_{t1} = 105\% SR_{t0}\ x\ 115\% P_{t0} = 735$ lei $x\ 115\% = 845{,}2$ lei $\Rightarrow$

$I_{SN} = 8\ 45{,}25/700\ x\ 100 = 120{,}75\%$

cum evoluează rata profitului.

7. Explicați afirmația potrivit căreia profitul este o valoare reziduală.

Organizați-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi și încercați să răspundeți la următoarele probleme. După ce ați obținut răspunsul în grupul propriu, confruntați acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferențe, analizați cum pot fi ele eliminate pentru a obține cea mai adecvată rezolvare.

1. Dacă absolvirea unor studii liceale va permite obținerea unui venit mediu salarial de 400 lei/lună (4800 lei/an), iar absolvirea unor studii universitare va permite obținerea unui venit mediu de 700lei/lună (8400 lei/an), care este în medie valoarea continuării pregătirii pentru obținerea unei diplome universitare?
   Indiciu: Răspunsul intuitiv ar fi de 3600 lei, dar aceasta nu ține cont de valoarea prezentă a sumelor viitoare, respectiv nu ia în calcul costul de oportunitate. Valoare va fi deci mai mică de 3600 lei/an.
2. Una dintre obiecțiile ridicate atunci când se afirmă că o reducere a salariilor ar conduce la o creștere a numărului locurilor de muncă este că o astfel de posibilitate așteaptă oricare patron, cu gândul la câștigurile pe care le va obține suplimentar. De ce totuși o reducere, de exemplu, a salariului minim pe economie nu determină o reducere a salariilor plătite? De ce se plătesc atât de multe salarii peste salariul minim pe economie?
3. Atunci când se realizează investiții publice, precum construcția unei autostrăzi, plătindu-se compensații pentru terenuri, aceste compensații trebuie să se bazeze pe utilizarea prezentă a terenurilor, pe valoarea pe care o vor căpăta în urma investițiilor realizate sau pe valoarea terenurilor învecinate, care își vor spori sau diminua valoarea?
4. Sunteți un tânăr absolvent de studii economice și ați obținut toate avizele necesare înființării unui mic birou de contabilitate. Considerați că este o oportunitate faptul că aveți un apartament care poate fi utilizat pentru funcționarea acestui birou, astfel încât nu trebuie să plătiți chirie pentru un birou.
   a. Sunteți de acord sau nu cu afirmația că chiria nu reprezintă un cost pentru dumneavoastră?
   b. Ați primit o ofertă de angajare din partea unei firme care vă oferă venituri nete de 9600 lei pe an. Venitul net pe care l-ați obținut din afacerea dumneavoastră este de 7200 lei pe an. Este afacerea dumneavoastră profitabilă?
   c. Recent ați cumpărat din economiile dumneavoastră un calculator pentru care ați plătit 3000 lei. În cazul în care nu ați fi cumpărat computerul ați fi putut beneficia de o rată a dobânzii de 20% dacă ați fi depus banii în bancă. De asemenea, exista posibilitatea de a obține banii necesari printr-un credit pentru care ar fi trebuit să plătiți o dobândă de 30%. Se reduc costurile dacă investiția se realizează din economiile personale? Care este costul de oportunitate implicat?
5. După 1990 prețul terenurilor în unele localități a crescut foarte mult, în timp ce în alte localități acest preț nu a cunoscut fluctuații reale, iar cel al terenurilor agricole este mult sub valoarea la care se vinde un teren chiar și în cele mai slab dezvoltate localități. Cum vă explicați aceste evoluții?
6. Este evident că pe măsura dezvoltării unei economii, bunurile produse și serviciile asigurate în cadrul autoconsumului sunt tot mai puține:
   a. Care credeți că este relevanța acestui proces pentru indicatorii macroeconomici (în primul rând, produsul intern brut și venitul național)?
   b. În măsura în care am folosi indicatorii macroeconomici pentru a compara venitul pe locuitor realizat în mai multe economii, atât dezvoltate, cât și în curs de dezvoltare, care credeți că este relevanța concluziilor desprinse?
7. În ce condiții PIB-ul unui stat poate să crească într-o măsură mai mare decât crește venitul său național? Dar PNB-ul? Invers, la nivelul unui menaj, poate fi vorba de o creștere a veniturilor obținute în situația în care producția menajului se reduce (fără a lua în calcul eventualele cadouri sau împrumuturi)?

2. O societate comercială utilizează un capital de 500 mil. lei, din care 50% reprezintă capitalul fix (amortizabil în 10 ani), și plătește salarii de 100 mil. lei. Încasările anuale ale firmei sunt de 400 mil. lei. Să se determine costul anual al producției, masa profitului și rata profitului prin formele cunoscute.

K = 500 mil. lei
$K_F = 50\%K$
$N_{amortizare} = 10$ ani
$C_s = 100$ mil. lei
CA = 400 mil. lei
CT = ?
Pr = ?
$R_{Pr/CA} = ?$
$R_{Pr/CT} = ?$
$R_{Pr/K} = ?$

$CT = C_m + C_S = K_C + A_{KF} + C_S$
$K_F = 50\%K = 250$ mil. lei ⇒
$K_C = 250$ mil. lei
$A_{KF} = K_F/N_{amortizare} = 25$ mil. lei/an
⇒ CT = 250 mil. u.m. + 25 mil. lei + 100 mil. lei = 375 mil. lei
Pr = CA – CT = 400 mil. lei – 375 mil. lei = 25 mil. lei
$R_{Pr/CA} = 6,66\%$
$R_{Pr/CT} = 6,25\%$
$R_{Pr/K} = 5\%$

3. Producția totală de bunuri create de-a lungul unui an într-o economie națională a fost de 400 mild. u.m. Cunoscând că producția de bunuri economice necesare pentru a produce alte bunuri economice reprezintă 60% din produsul intern brut al acelei economii și că amortizarea aferentă produsului intern brut reprezintă 20% din acesta, să se determine produsul intern net.

PGB = 400 mild. u.m.
CI = 60% PIB
CCF = 20% PIB
PIN = ?

PGB = PIB + CI ⇒ PGB = 160% PIB
⇒PIB = PGB/160% = 250 mild. u.m.
CCF = 20% PIB = 50 mild. u.m.
PIN = PIB - CCF = 250 mild. - 50 mild. = 200 mild. u.m.

Anexa 5

Analiza unei situații economice 2

Aplicație: În cele mai multe dintre economiile moderne sectorul terțiar este supradimensionat. Pornind de la textul de mai jos, analizați cauzele și efectele acestei supradimensionări și încercați să explicați starea economiei românești pornind de la noua perspectivă asupra întreprinderii pe care o impune „generalizarea" sectorului terțiar.

„Prăbușirea structurilor economice bazate pe ierarhii rigide a creat șansa afirmării inteligenței, creativității, performanței. Decalajele Est-Vest se explică și printr-o optică complet diferită asupra economiei serviciilor.

Astfel, în ultimii 30 de ani, modelul clasic industrial de producere a avuției naționale a devenit depășit. Valoarea nu mai este legată pur și simplu de produsul prelucrat, ci de costurile pe care le presupune performanța sa în timp.

Cel mai elocvent exemplu este calculatorul, unde costurile de hard reprezintă circa 10% din totalul sistemului aflat în exploatare în decurs de cinci ani.

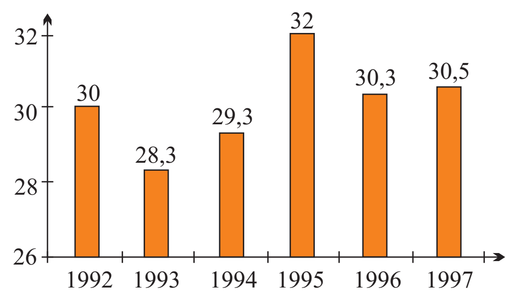
Separarea cheltuielilor de producție în hard și soft este aproape generalizată în gestiunea și managementul modern. (…) Acest nou tip de creștere care declară sectorul serviciilor, terțiarul, ca domeniu principal al economiei, are profunde incidențe asupra modelelor culturale și a celor organizatorice. (…)

Factorul determinant al succesului mutându-se de la randamentul unei mașini la comportamentul uman, la capacitatea de performanță în timp real, face să scadă gradul de certitudine cu privire la rezultatul procesului de producție. (…)

De remarcat că SUA, unde economia serviciilor este foarte bine reprezentată (pondere 73% în PIB), practic, nu au probleme de șomaj, datorită capacității largi de angajare integrală sau parțială a unui număr de oameni în creștere în servicii.

Comparativ cu o serie de țări europene, în România ponderea serviciilor în PIB este mult mai slabă. Față de o medie de 50% a valorii adăugate aduse de servicii în PIB în majoritatea țărilor europene, în România această pondere scade în ultimii ani de la 33,3% în 1995, la 30,3% în 1997.

Cu atât mai grav este faptul că această evoluție se produce pe fondul unei scăderi concomitente a producției în sectoarele primar și secundar." (*Sectorul terțiar*, în *Capital*, nr. 20/1997)

Dinamica populației ocupate în sectorul terțiar (%)

Analizarea subiectului

Cuvintele cheie: Sector terțiar, pondere, cauze, efecte, întreprindere, costuri hard și costuri soft, producție (maniera de), valoare adăugată (PIB), modele culturale și organizatorice.

Înțelegerea subiectului: Subiectul depășește oarecum informațiile propuse de text, vizându-se situația economiei românești. Este vorba practic de a sesiza dimensiunile, inedite din perspectiva economiei românești, a unei noi maniere de concretizare a producției, de a vedea ce anume a determinat această nouă concretizare (supradimensionarea sectorului terțiar) și care sunt efectele, iar după aceea să se explice situația economiei românești din aceste noi perspective.

Delimitarea subiectului:

Este vorba de economia întreprinderii ca punct de plecare, privind prin prisma şi cu finalitate în economia generală.

Dimensiunile temporale: problemele care se pun au o dublă situare temporală: pe de o parte este vorba de modificarea perspectivei asupra întreprinderii, care a început acum 30 de ani în economiile occidentale, iar pe de altă parte de momentul actual, situația economiei româneşti putând fi explicată printr-o ignorare a acestei noi perspective.

Notarea ideilor:

Elaborarea planului

- Unul dintre factorii care determină decalajele economice este optica diferită asupra economiei serviciilor.
- Sectorul serviciilor este sectorul în care se produce o modificare esențială în modul în care este gândită întreprinderea.
- Conceperea întreprinderii ca organizație subliniază importanța oamenilor (inteligență, creativitate, performanță) în procesul de producție.
- Serviciile sunt sectorul în care valoarea adăugată este mult mai mare decât în celelalte sectoare ale economiei (primar şi secundar).
- Acest surplus de valoare adăugată este una din cauzele ce au determinat „generalizarea” sectorului serviciilor şi impunerea unui nou mod de a gândi întreprinderea.
- Una dintre consecințe este un nou mod de a concepe costurile de producție, respectiv diferențierea în „hard” şi „soft”, cele din urmă fiind preponderente.
- Toate aceste elemente determină profund şi elementele culturale şi organizatorice (pe de o parte se poate vorbi de „societatea de consum”, iar pe de altă parte despre noile tendințe în teoria economică, care se desprind de idealul „normei”).
- „Generalizarea” sectorului serviciilor este sursă de progres economic (implicit de progres social), permițând rezolvarea multora dintre problemele economiilor clasice (de exemplu, problema şomajului).
- În România, sectorul serviciilor este puțin dezvoltat, de unde şi toate problemele economice.
- În România nu s-a produs încă o modificare a mentalității economice, problemele economice fiind încă raportate mai ales la sectoarele primar şi secundar, ele însele aflate în recesiune.

Determinarea unei problematici:

Aici, problematica constă în modificarea viziunii asupra întreprinderii şi raportul economiei româneşti cu această nouă perspectivă.

Stabilirea planului:

Articularea planului în jurul a trei idei:

- un nou mod de a concepe întreprinderea ca formă de producție;
- efectele acestei noi perspective;
- afirmarea drept posibilă cauză a dificultăților economiei româneşti ignorarea acestui nou mod de concepere a întreprinderii, iar de aici slaba dezvoltare a sectorului serviciilor.

Redactarea (sunt precizate doar problemele ce sunt tratate)

Introducerea:

Interesul subiectului: Sesizarea cauzelor ce stau la baza succesului economic occidental şi posibilităţii pentru economia românească, în cazul în care mentalitatea economică se modifică în această direcţie, de a depăşi dificultăţile cu care se confruntă - în primul rând sesizarea necesităţii de a sprijini dezvoltarea sectorului terţiar.

Termeni principali: Definirea întreprinderii ca organizaţie, precizarea sectoarelor economice (conţinutul), explicarea noţiunilor de costuri hard şi soft, definirea identităţii, imaginii şi culturii întreprinderii (ca elemente ale noii viziuni), detalierea conceptului de valoare adăugată.

Problematica: A arăta că în perioada contemporană progresul economic are la bază alte elemente decât modelul clasic, astfel încât este necesară schimbarea modelelor organizatorice, în cazul economiei româneşti, şi a mentalităţii economice.

Dezvoltarea:

1. Impunerea unei noi viziuni asupra întreprinderii

A. Identificarea noii imagini a întreprinderii:
- Care sunt dimensiunile sale?
- Care este impactul asupra producţiei?

B. Importanţa factorului uman (principala resursă):
- Care sunt noile aspecte ce se impun din această perspectivă?
- Diferenţa costuri hard - costuri soft.

2. Efectele acestei noi perspective

A. Modificarea structurii economice:
- Creşterea ponderii sectorului serviciilor (terţiar) în defavoarea celorlalte două.
- Bogăţia unei naţiuni nu mai constă atât în resursele sale sau în ceea ce se înţelege obişnuit prin industrie, ci în inteligenţa şi creativitatea agenţilor economici - relevanţa neofactorilor de producţie.

B. Noua societate („de consum", „informaţională" etc.)

3. Economia românească

A. Mediul economic românesc nu funcţionează după aceeaşi parametri:
- Modelul predominant de producţie este cel clasic.
- Sectorul serviciilor nu este dezvoltat.
- Concluzia: întreprinderile româneşti sunt structurate conform noului model doar într-o mică măsură.
- Una dintre cauze: absenţa unei culturi economice veritabile şi mai ales una actuală.

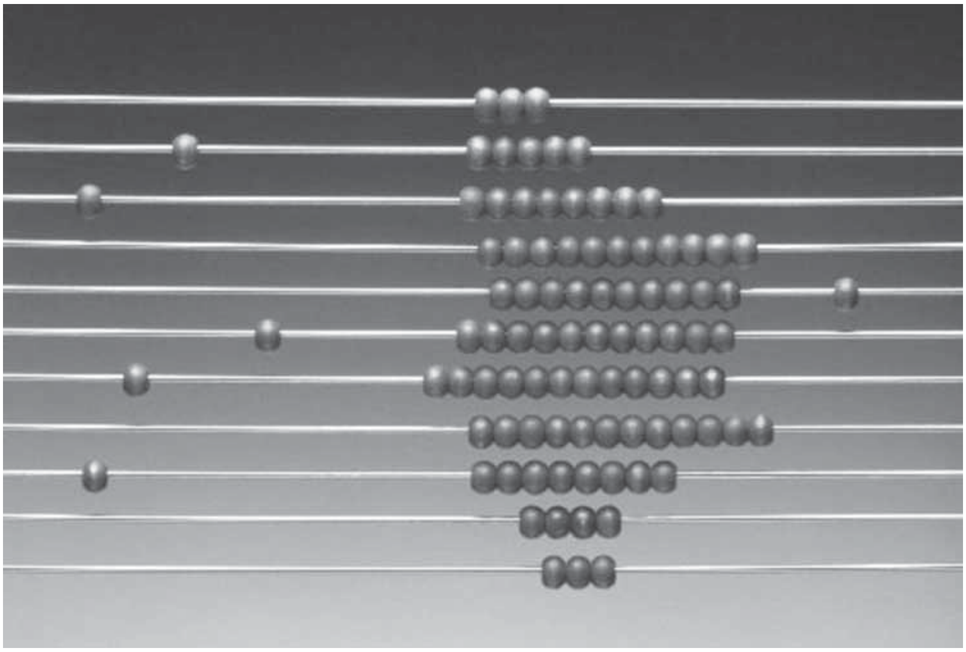
B. Dificultăţile economiei româneşti:
- Cauze: ideile detaliate mai sus.
- Eforturile investiţionale şi organizatorice sunt încă mai ales asupra sectoarelor primar şi secundar.

Concluzia: Reamintirea succintă a concluziilor celor trei părţi ale dezvoltării.

Lărgirea dezbaterii: cele mai bine dezvoltate ţări din estul Europei au, de asemenea, un sector al serviciilor mult mai bine dezvoltat decât România; posibile soluţii pentru ca România să depăşească întârzierea economică. De asemenea, concluzia poate insista pe importanţa atitudinilor faţă de domeniul economic (de exemplu, educarea spiritului antreprenorial).

Unitatea 6

Dinamica activităţii economice*

18 Echilibru şi dezechilibru economic. Forme ale dezechilibrului*

18.1 Conceptul de echilibru şi formele sale

În general, se poate aprecia că o economie se află într-o permanentă evoluţie, această evoluţie fiind însă marcată de **tendinţa spre echilibrul pieţei**, ca stare a acesteia la care se ajunge în urma acţiunii agenţilor economici potrivit intereselor lor.

Echilibrul economic este starea spre care tinde piaţa naţională în ansamblul ei, precum şi pieţele specifice (piaţa bunurilor economice, piaţa monetară, piaţa capitalurilor şi piaţa muncii) şi se caracterizează prin egalitatea dintre cerere şi ofertă sau o diferenţă nesemnificativă între ele astfel încât nu apar tensiuni sociale şi economia funcţionează normal.

Întrucât deciziile agenţilor economici sunt în funcţie de **evoluţia raportului cerere-ofertă** pe pieţele pe care ei acţionează, rezultă că **realizarea echilibrului economic se bazează pe compatibilitatea (concordanţa) deciziilor luate de diferiţi agenţi economici**.

Echilibrul economic, considerat la nivelul unei economii naţionale, se realizează sub mai multe **forme**:

a. în funcţie de **nivelul la care se manifestă**:
- **echilibru general**, care reprezintă starea spre care tind toate sferele sistemului economic şi constă într-un echilibru extins la nivelul tuturor pieţelor;
- **echilibru parţial**, respectiv starea spre care tind două aspecte ale economiei de pe o aceeaşi piaţă, fie pe pieţe diferite (producţie ≃ consum; volumul mărfurilor oferite spre vânzare ≃ capacitatea de cumpărare; veniturile bugetare ≃ cheltuielile bugetare etc.).

b. după **natura echilibrului**:
- **echilibru static**, respectiv starea spre care tind cererea şi oferta sau segmente ale unei pieţe pe termen scurt;
- **echilibru dinamic**, respectiv starea spre care tinde piaţa în ansamblul ei, pieţele specifice sau unii parametri ai acestora pe termen mediu sau lung.

c. după **durata echilibrului** (distincţii precizate de Schumpeter):
- **stabil**, realizat atunci când forţele exogene şi endogene echilibrului se anulează reciproc şi-l lasă în poziţia iniţială;
- **instabil**, realizat atunci când forţele endogene sunt mai puternice decât cele exogene şi reuşesc să-i schimbe poziţia;
- **neutru**, realizat atunci când echilibrul perturbat nu mai tinde să revină la poziţia iniţială, ci se restabileşte la un alt nivel.

Caracterul unitar al unei economii presupune analiza echilibrului general, respectiv a interacţiunii dintre **cererea agregată** şi **oferta agregată**.

Cererea agregată reprezintă cantitatea cerută din toate bunurile şi serviciile exprimată în nivelul produsului intern brut (PIB) sau alt indicator macroeconomic la nivelul unei economii în funcţie de nivelul general al preţurilor.

Cererea agregată nu este constantă, **creşterea sa** semnificând faptul că la acelaşi nivel general al preţului creşte cantitatea de bunuri produsă în economie, deci PIB în termeni reali, în timp ce **scăderea sa** înseamnă diminuarea cantităţii de bunuri produse şi reflectate de PIB real la acelaşi nivel general al preţurilor.

Joseph Alois Schumpeter (1883 - 1950)

Economist austriac, care se impune în ştiinţa economică prin importanţa pe care o acordă dinamicii, istoriei şi reinterpretării ciclurilor economice, ţinând cont de progresul tehnic şi de întreprinzători, teme analizate în mai multe lucrări: *Teoria evoluţiei economice* (1912), *Ciclurile economice: o analiză teoretică, istorică şi statistică a procesului capitalist* (1939) etc. Se impune şi în calitate de istoric al economiei şi ştiinţei economice, în 1942 publicând lucrarea *Capitalism, socialism şi democraţie*, în care analizează şansele supravieţuirii capitalismului prin prisma diminuării spiritului întreprinzător şi a inovaţiei. Postum, în 1954, este publicată o culegere cu cele mai importante studii ale sale, anume *Istoria analizei economice*. Opera sa devine extrem de populară după 1975.

Y = oferta globală
D = cererea globală
H = importurile
E = exporturile
Y_m = oferta de monedă
D_m = cererea de monedă
Y_L = oferta de muncă
D_L = cererea de muncă

La baza variației cererii agregate se află numeroşi **factori**: modificarea cererii de bunuri de consum, variația cheltuielilor pentru investiții, modificarea cererii guvernamentale de mărfuri şi servicii, variația exportului net etc.

Oferta agregată reprezintă cantitatea oferită din toate bunurile şi serviciile exprimată în nivelul produsului intern brut (PIB) sau alt indicator macroeconomic la nivelul unei economii în funcție de nivelul general al prețurilor.

Oferta agregată nu este constantă, **creşterea sa** reflectând creşterea cantității oferite de bunuri la acelaşi nivel general de preț, în timp ce **reducerea sa** semnifică scăderea PIB real la acelaşi nivel general de preț.

La baza modificărilor sale pot sta diferiți **factori**, precum: variația prețului factorilor de producție, creşterea economică etc.

J.M. Keynes, pornind de la patru variabile independente (consumul de bunuri şi servicii, investițiile, economiile şi venitul) a construit un **model al echilibrului general**, sintetizat prin relația:

$Y = D$ sau $C + I = C + S$ sau $I = S$

Echilibrul general nu este însă de conceput fără **echilibrele parțiale** care privesc diferitele piețe, condițiile acestora fiind precizate prin următoarele relații:

– **piața bunurilor şi serviciilor**:
  $Y + H = D + E$ sau $C + S + H = C + I + E$ ⇒
  $S + H = I + E$ ⇒ $S - I = E - H$
– **piața monetară**:
  $Y_m = D_m$ sau $M x V = P x Y$
– **piața muncii**:
  $Y_L = D_L$

Cercetarea acestor condiții de echilibru pentru diferitele piețe, permite să se aprecieze că echilibrul general este doar o tendință a activității economice de ansamblu, în realitate nefiind întâlnită, decât accidental, o situație în care toate aceste condiții să se realizeze ca egalități matematice.

18.2 Echilibru şi dezechilibru

Condițiile echilibrului economic se realizează însă doar ca tendință, prin situații de dezechilibru, determinate de modificarea limitelor, resurselor şi tehnologiilor, restricțiilor bugetare ale consumatorilor de bunuri şi servicii, greşeli de politică economică pe termen scurt sau lung, necunoaşterea sau neînțelegerea mecanismelor pieței etc.

În cazul **pieței bunurilor şi serviciilor**, formele dezechilibrului privesc:

Starea de presiune:
– ofertă mai mare decât cererea;
– concurență puternică între ofertanți;
– cumpărătorii sunt cei care realizează selecția;
– cumpărătorii aleg vânzătorii cu oferta cea mai avantajoasă;
– stimulează îmbunătățirea calității, reducerea costurilor, promovarea progresului tehnic etc.
– investițiile sunt orientate spre obținerea de produse noi.

Starea de absorbție:
– cerere mai mare decât oferta;
– concurență puternică între cumpărători;
– creşterea volumului vânzării este determinată de producători;
– vânzătorii fac selecția cumpărătorilor;
– investițiile servesc lărgirii producției.
– stimulează risipa şi economiile;
– consumatorul nu-şi poate satisface pe deplin nevoile.

Trecând la celelalte piețe, sunt de amintit următoarele dezechilibre:
– **piața monetară**: $Y_m > D_m$ = inflație; $Y_m < D_m$ = deflație;
– **piața muncii**: $Y_L > D_L$ = şomaj;

– **domeniul relaţiilor internaţionale**: este vorba de excedentul sau deficitul balanţei comerciale (raportul export - import) sau excedentul sau deficitul balanţei de plăţi (raportul încasări - plăţi).

Dincolo de anumite dimensiuni considerate controlabile, dezechilibrele afectează grav economiile, determinând scăderea nivelului de trai, cel mai adesea impunându-se intervenţia puterii publice pentru contracarare.

18.3 Conceptul de inflaţie

M = masa monetară
V = viteza de circulaţie a banilor
P = nivelul preţurilor
T = volumul cantitativ al tranzacţiilor
P_{t0} = preţul anterior al bunului
P_{t1} = preţul actual al bunului
q_{t1} = cantitatea de mărfuri vândută în perioada curentă
q_{t0} = cantitatea de mărfuri vândută în perioada anterioară
P_{cb} = puterea de cumpărare a banilor
IP_{cb} = indicele puterii de cumpărare a banilor
R_{inf} = rata inflaţiei

Mecanismele care guvernează funcţionarea economiei de piaţă îi asigură acesteia o remarcabilă capacitate de autoreglare. În pofida acestei capacităţi apar totuşi diferite disfuncţionalităţi şi dezechilibre, dintre acestea **inflaţia** fiind unul dintre cele mai întâlnite.

Inflaţia reprezintă un dezechilibru structural al mecanismului economic, monetar şi financiar ce reflectă existenţa în circulaţie a unei mase monetare ce depăşeşte nevoile economiei.

Inflaţia reprezintă un fenomen macroeconomic ce **se manifestă prin**:

– **excedentul masei monetare faţă de cantitatea de bunuri şi servicii aflată pe piaţă**. Cadrul conceptual al analizei mecanismelor inflaţioniste este oferit de **teoria cantitativă a banilor**:

$$M \times V = P \times T$$

– **creşterea generalizată a preţurilor**, care se evidenţiază cu ajutorul **indicelui general al preţurilor**. Acesta exprimă creşterea generalizată a preţurilor, deci o creştere cumulativă de durată pentru majoritatea bunurilor şi serviciilor;

Indicele preţului unui bun se determină ca un raport procentual între preţul său actual şi cel existent la un moment dat în trecut.

$$I_P = \frac{P_{t1}}{P_{t0}} \times 100$$

Indicele general al preţurilor se calculează după formula:

$$I_{PG} = \frac{P_{t1}q_{t1}}{P_{t0}q_{t0}} \times 100$$

– **reducerea puterii de cumpărare a banilor**: creşterea generalizată a preţurilor determină creşterea masei monetare fără acoperire în bunuri şi servicii, ceea ce se reflectă în **scăderea puterii de cumpărare a banilor**, care relevă cantitatea de bunuri şi servicii ce se poate cumpăra cu o unitate monetară şi se determină după formula:

$$P_{cb} = \frac{M}{P}$$

Evoluţia sa se relevă prin determinarea **indicelui puterii de cumpărare a banilor**:

$$I_{P_{cb}} = \frac{P_{cbt1}}{P_{cbt0}} \times 100$$

Intensitatea inflaţiei se măsoară cu ajutorul **ratei inflaţiei** care se exprimă, în mărime procentuală, prin **ritmul de creştere a preţurilor de-a lungul unei anumite perioade de timp**, de regulă un an:

$$R_{inf} = I_P - 100$$

18.4 Cauzele, mecanismele şi formele inflaţiei

Inflaţia, precum orice fenomen complex, este explicată prin **cauze multiple**, cum sunt creşterea excesivă a creditului, acoperirea deficitelor bugetare şi balanţelor de plăţi externe, creşterea costurilor, creşterea salariilor fără acoperire în sporirea productivităţii muncii, scăderea producţiei de bunuri materiale şi servicii etc.

Ca atare, **formele inflației** sunt și ele multiple, dar oricare ar fi cauzele sale, **punctul de pornire îl reprezintă dezechilibrul dintre masa monetară excedentară în comparație cu volumul bunurilor și serviciilor**.

Indiferent de cauzele care generează acest dezechilibru, excedentul de masă monetară de care dispun agenții economici reprezintă de fapt o **cerere de bunuri și servicii nesatisfăcută**. Astfel, elasticitatea ofertei, creșterea sau scăderea volumului fizic al bunurilor economice în raport cu variația veniturilor, deci cu disponibilitățile bănești existente în economie (în proprietatea agenților economici) sunt decisive pentru instalarea stării de inflație.

Principalele **forme** sub care inflația se manifestă sunt:

– **inflația prin cerere**, care devine evidentă atunci când există o presiune a cererii de bunuri asupra ofertei de bunuri. Se manifestă printr-o disproporție între mărimea cererii solvabile (care crește prin satisfacerea revendicărilor salariale, prin credite excesive pentru investiții și prin cheltuielile statului pentru acoperirea deficitelor bugetare și a balanțelor de plăți externe) și incapacitatea economiei de a satisface această cerere. De asemenea, sunt importante și limitele permise de volumul resurselor economice disponibile, precum și nivelul eficienței utilizării acestora. Cu cât producția se apropie mai mult de nivelul utilizării depline a resurselor economice, cu atât rata sa de creștere este mai redusă, iar dacă dinamica creșterii producției rămâne în urma dinamicii cheltuielilor, prețurile vor crește.

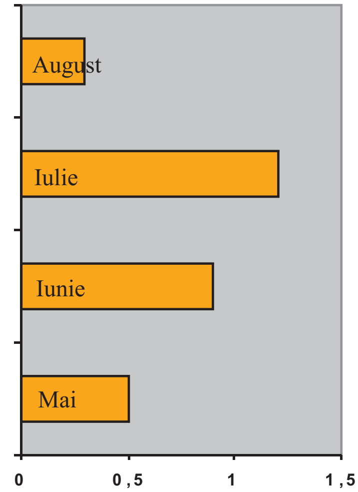
– **inflația prin ofertă**, care apare în condițiile dereglării producției și deci ale reducerii ofertei totale. Dereglarea producției poate fi generată de o serie de evenimente economice, sociale, politice etc. interne sau externe, care determină scăderea producției și creșterea nivelului mediu al prețurilor. Un astfel de șoc poate fi determinat, în primul rând, de deciziile luate de sindicate care pot impune patronatului o creștere mai rapidă a salariilor decât a productivității muncii, ceea ce va determina o creștere a costurilor medii, deci a prețurilor. **Inflația prin ofertă** poate fi determinată, de asemenea, de deciziile firmelor dominante din cadrul diferitelor industrii și piețe care urmăresc obținerea unor profituri maxime prin majorarea prețurilor. O astfel de situație este posibilă atunci când bunurile sunt produse de o singură firmă sau câteva firme, acestea menținând un nivel redus al producției. Poate să apară și datorită anticipării unei rate pozitive a inflației, caz în care firmele producătoare își vor restrânge oferta, în așteptarea unor prețuri mai mari.

– **inflația prin costuri**, care este determinată de creșterea costurilor de producție. Scumpirea materiilor prime, a energiei, creșterea salariilor nominale fără acoperire în creșterea productivității muncii, majorarea obligațiilor fiscale ale agenților economici contribuie la creșterea costurilor de producție, care se transferă asupra prețurilor de vânzare.

Pe lângă factorii economici, sociali și politici care favorizează apariția fenomenului inflaționist, trebuie să fie amintită și **influența factorilor externi**, anume faptul că **inflația este un fenomen care se manifestă și la nivelul economiei mondiale**, **astfel putând fi exportată și importată**.

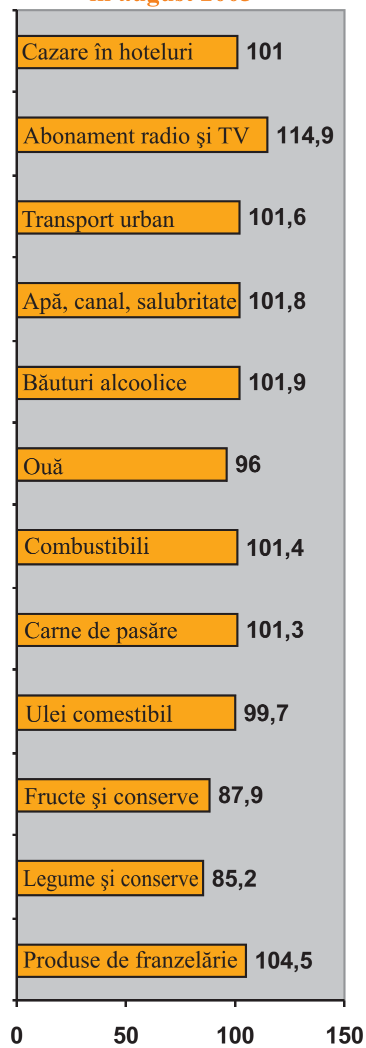
Prin intermediul schimburilor economice inflația se poate transmite, cei mai afectați fiind importatorii de factori de producție, care vor înregistra o creștere a costurilor de producție și astfel a prețurilor de vânzare, transferând unda inflaționistă altor agenți economici. **Exportul de inflație** se realizează dinspre țările dezvoltate înspre cele subdezvoltate, populația acestora din urmă suportând într-un fel costurile inflației mondiale. **Amplitudinea mecanismului inflației importate** depinde de ponderea bunurilor importate (cu cât ponderea este mai mică cu atât impactul este mai mic) și de elasticitatea cererii în raport cu prețurile

Creșterea prețurilor în 2003
(procente față de luna precedentă)

SURSA: *Capital*, nr. 38/2003

Indicii prețurilor de consum la câteva bunuri și servicii în august 2003

SURSA: *Capital*, nr. 38/2003

bunurilor care fac obiectul importului (cu cât elasticitatea este mai mare, cu atât impactul va fi mai mic).

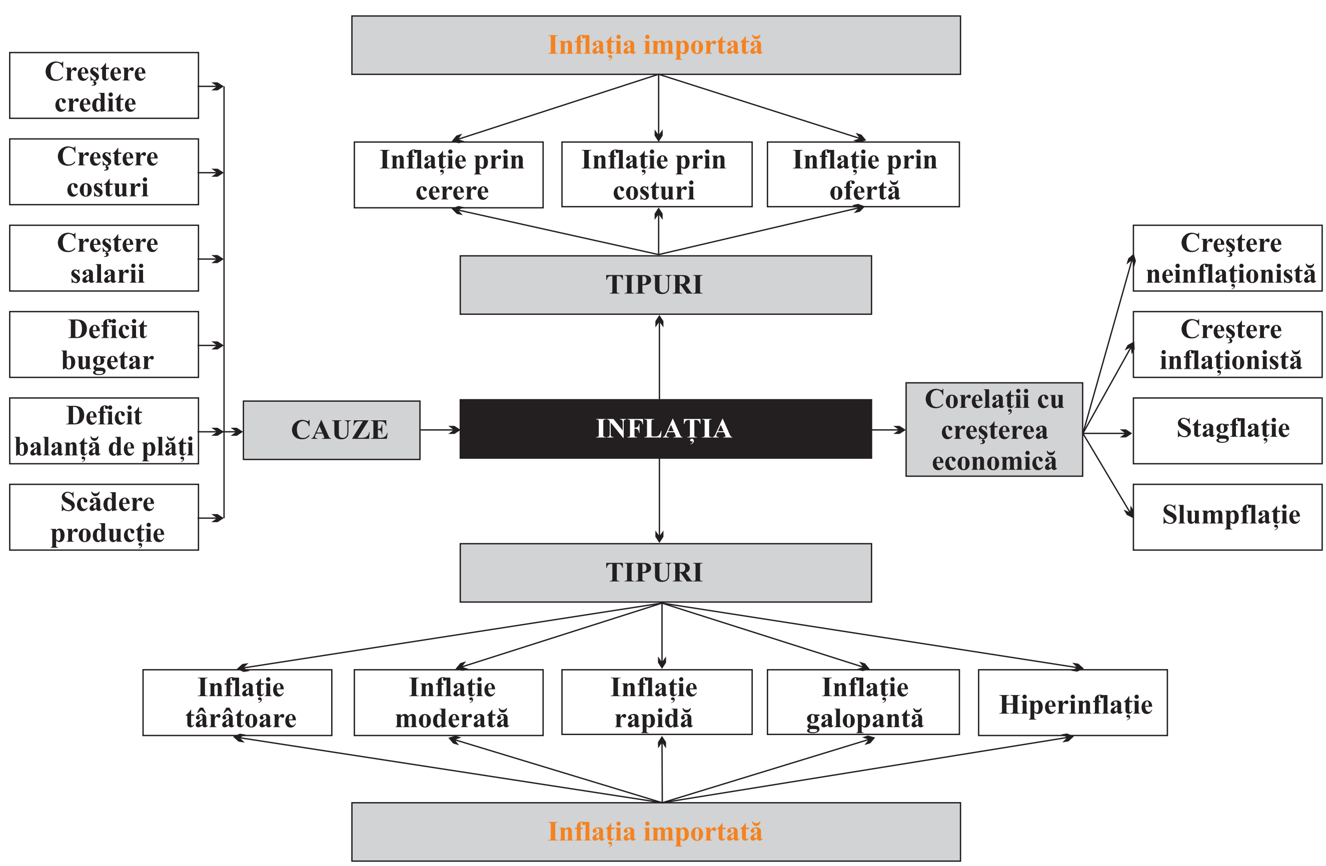
Fenomenul inflaționist poate avea **intensități și durate distincte**, în funcție de acestea punându-se în evidență următoarele forme ale inflației:

– **inflația târâtoare** sau **latentă**, caracterizată printr-un ritm mediu anual de creştere a prețurilor la bunurile de consum de până la 3%;
– **inflația moderată** (deschisă sau declarată), în cazul în care creşterea prețurilor este cuprinsă între 3% şi 6%;
– **inflația rapidă**, atunci când ritmul de creştere a prețurilor este de 6-10%;
– **inflația galopantă**, atunci când creşterea prețurilor depăşeşte 10%;
– **hiperinflația**, în cazul în care ritmul de creştere a prețurilor depăşeşte 50%.

Fenomenul inflaționist, care are impact asupra ansamblului economiei, trebuie corelat şi cu **evoluția principalilor indicatori macroeconomici**, pe baza acestei corelații distingându-se:

– **creşterea economică neinflaționistă**, în cazul căreia creşterea economică este superioară ratei inflației;
– **creşterea economică inflaționistă**, atunci când rata inflației devansează rata de creştere;
– **stagflația**, care reflectă fenomenul de stagnare sau recesiune economică însoțit de o inflație puternică;
– **slumpflația**, care reflectă o criză economică însoțită de hiperinflație.

Cauzele şi formele inflației

18.5 Efectele inflației. Măsuri anti-inflaționiste

Deşi atunci când este controlată, inflaţia poate avea şi efecte pozitive, ea este un **fenomen preponderent negativ**:

- cei mai afectaţi sunt **consumatorii**, mai ales cei cu venituri mici şi fixe, pe timpul perioadelor inflaţioniste costul vieţii crescând;
- sunt afectate şi economiile, în cazul în care acestea nu sunt depozitate în bănci sau în cazul în care rata dobânzii acordată nu depăşeşte rata inflaţiei;
- dezavantajaţi sunt şi creditorii în măsura în care rata dobânzii la creditele acordate este mai mică decât rata inflaţiei.

O încercare de inventariere a **efectelor inflaţiei** va permite punerea în evidenţă a: descurajării investiţiilor productive; încurajării acţiunilor speculative; antrenării sărăcirii populaţiei; generării corupţiei, evaziunii fiscale; accentuării oscilaţiilor cursurilor valutare; afectării balanţei comerciale şi de plăţi; accentuării deficitului bugetar, făcând dificilă găsirea unor surse de finanţare etc.

Inflaţia poate genera însă şi **avantaje**, acestea privind:

- persoanele care în condiţii inflaţioniste pot obţine venituri mai mari, în măsura în care preţurile la bunurile produse sau salariile cresc într-o măsură mai mare decât rata inflaţiei;
- debitorii atunci când rata dobânzii este inferioară ratei inflaţiei;
- cei care schimbă moneda naţională în alte monede convertibile, mai stabile, câştigând din diferenţa dintre rata inflaţiei interne şi cea înregistrată în ţara căreia îi aparţine moneda, mai mică.

Până la nivelul inflaţiei moderate, controlate, aceasta poate avea **efecte restructurante** în economie, deoarece:

- diminuarea puterii de cumpărare a monedei poate determina agenţii economici să-şi utilizeze la o eficienţă superioară capitalul rămas în circuitul activ;
- permite deblocarea mecanismului economic, eliminând agenţii economici neeficienţi şi favorizând agenţii economici care promovează progresul tehnic şi se adaptează rapid pieţei;
- conduce la adaptarea capacităţilor de producţie la nevoile reale de consum.

Deoarece consecinţele procesului inflaţionist sunt, în primul rând, unele negative, agenţii economici şi statul sunt interesaţi de **diminuarea intensităţii** sau chiar eliminarea sa.

Din această preocupare s-au născut **politicile şi măsurile antiinflaţioniste**, care se împart în două mari categorii:

1. **de apărare şi protecţie a agenţilor economici şi populaţiei împotriva creşterii preţurilor şi diminuării puterii de cumpărare a banilor**:
   - **indexarea**: **reprezintă creşterea procentuală sau în mărime absolută a veniturilor agenţilor economici, în special a salariilor şi pensiilor, lunar, trimestrial sau semestrial, în scopul acoperirii totale sau parţiale a creşterii preţurilor şi scăderii puterii de cumpărare a banilor**;
   - acordarea de **compensaţii** pentru creşterile de preţuri;
   - **subvenţionarea preţurilor** anumitor produse de strictă necesitate;
   - **majorarea ratei dobânzii** pentru economiile depozitate în cadrul instituţiilor financiare.
2. **de diminuare şi control a inflaţiei**:
   - **politica de control a cererii agregate**, care include:
     a. **politica fiscală**, care cuprinde măsuri, precum: creşterea impozitelor şi taxelor; reducerea cheltuielilor publice; îngheţarea salariilor şi preţurilor; descurajarea consumului la bunuri

deficitare şi stimularea cererii pentru înlocuitori ai acestor produse etc.

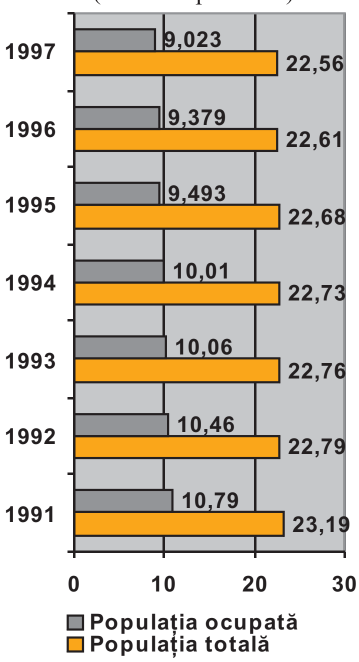
b. **politica monetară**, care cuprinde măsuri, precum: creşterea rezervei obligatorii a băncilor; plafonarea şi restricţionarea creditelor; creşterea dobânzii la creditele acordate; echilibrarea bugetului de stat şi a balanţei de plăţi externe etc.

– **politica de susţinere a ofertei**, care include măsuri privind: încurajarea producţiei; modificarea structurii producţiei pentru a se adapta cerinţelor pieţei; controlul preţurilor; încurajarea concurenţei şi a creşterii productivităţii; corelarea creşterilor salariale cu creşterea productivităţii muncii.

În practică nici una dintre aceste măsuri nu are o acţiune pură, de aceea promovându-se întotdeauna **pachete de măsuri**.

18.6 Definirea şi caracterizarea şomajului

Situaţia populaţiei ocupate în România
(milioane persoane)

Şomajul, prezent în toate statele lumii, afectează o parte a populaţiei active disponibile, el reprezentând o disfuncţie, un dezechilibru în măsura în care depăşeşte nivelul „şomajului natural" (3 - 4%).

Şomajul reprezintă acea stare negativă a economiei care afectează o parte din populaţia activă disponibilă prin neasigurarea locurilor de muncă.

Definirea şi comensurarea şomajului constituie obiectul unor controverse, din care se pot desprinde următoarele **poziţii**:

1. **şomeri sunt toţi cei apţi de muncă, dar care nu găsesc de lucru şi care pot fi angajaţi, parţial sau în întregime, numai în anumite momente ale dezvoltării economice**, caz în care şomerii apar ca surplus de forţă de muncă;
2. **şomeri sunt consideraţi toţi cei care au înregistrate cereri de angajare la oficiile de plasare a forţei de muncă, sau toţi cei ale căror cereri nu au fost satisfăcute până la sfârşitul fiecărei luni, indiferent dacă solicită locuri de muncă permanente sau temporare, locuri cu timp de muncă integral sau parţial, un loc de muncă mai adecvat cu aspiraţiile proprii**, caz în care şomajul apare ca rezultat exclusiv al ofertei de muncă;
3. definiţia dată de Biroul Internaţional al Muncii, potrivit căruia este **şomer orice persoană care a împlinit 15 ani, este apt de muncă, nu munceşte, este disponibil pentru o muncă salariată sau nesalariată şi caută un loc de muncă**.

Cel puţin în primele două poziţii este evident că şomajul este considerat doar prin prisma ofertei de muncă, ori o apreciere exactă a sa presupune luarea în considerare şi a cererii de muncă. De asemenea, şomajul este apreciat ca o mărime omogenă, nediferenţiată, ceea ce nu corespunde realităţii. De aceea, o definire mai exactă este cea oferită de BIM, potrivit căreia **sunt şomeri**:

– persoanele concediate şi fără alt loc de muncă;
– persoanele în căutarea primului loc de muncă;
– persoanele care, după o întrerupere voluntară a activităţii, solicită reluarea acesteia;
– persoanele ocupate cu timp parţial, temporar sau sezonier, aflate în căutarea unui loc de muncă cu timp complet;
– persoanele care şi-au pierdut sau au renunţat la statutul anterior (lucrător independent, patron, lucrător familial neremunerat) şi caută pentru prima dată loc de muncă salariat.

Şomajul poate fi **caracterizat** prin:

1. **nivelul la care a ajuns**, ceea ce se poate exprima:

– în mod **absolut**, prin **numărul şomerilor**:

$PA = PT - PI$

$PA_D = PA - PA_{ND}$

$PO = PA_D - PA_{NO}$

$PS = PO - PA_{NO}$

– în mod **relativ**, prin **rata şomajului**:

$$R_S = \frac{NS}{PO} x\, 100 \quad \text{sau} \quad R_S = \frac{NS}{PA} x\, 100$$

În legătură directă se poate determina **gradul de ocupare a resurselor de muncă**:

$$R_S = \frac{PO}{PA_D} x\, 100$$

2. **intensitatea cu care se manifestă**, potrivit căreia există:
   – **şomaj total**, dacă presupune pierderea locului de muncă şi încetarea totală a activității;
   – **şomaj parțial**, dacă presupune diminuarea timpului de lucru cu reducerea corespunzătoare a salariului;
3. **durata**: perioada de la momentul pierderii locului de muncă sau diminuarea activității depuse până la reluarea normală a muncii;
4. **structura** sau componența pe categorii de: vârstă, nivel de calificare, sex etc.

Se poate aprecia astfel că **procesul de ocupare este procesul dificil de transformare a resurselor potențiale de muncă într-un factor de producție**, nerealizarea acestui proces conducând la apariția şomajului.

R_S = rata şomajului
R_O = rata ocupării
PT = populația totală
PA = populația aptă de muncă
PO = populația ocupată
NS = numărul şomerilor
PA_D = populația activă disponibilă
PA_{ND} = populația activă nedisponibilă
PA_{NO} = populația activă neocupată

18.7 Cauzele şi formele şomajului

Şomajul apare în baza a **două mari procese**:

1. **Pierderea locurilor de muncă de către o parte a populației ocupate**, în funcție de cauzele care determină acest proces putându-se pune în evidență mai multe forme ale şomajului:
   – **şomaj ciclic**, legat de evoluția ciclurilor de afaceri, înregistrându-se mai ales în cadrul perioadelor de recesiune şi în momentele de criză economică;
   – **şomaj structural**, datorat modificărilor structurale ale economiei, determinând reducerea locurilor de muncă pentru anumite profesii sau meserii;
   – **şomaj tehnologic**, provocat de înlocuirea vechilor tehnologii cu altele noi, mai productive;
   – **şomaj fricțional**, care apare atunci când din anumite motive cei apți de muncă nu pot munci (schimbarea locului de muncă, timpul necesar recalificării, informații insuficiente privind piața muncii etc.);
   – **şomaj sezonier**, care apare în anumite perioade ale anului calendaristic când factorii naturali nu sunt prielnici activității;
   – **şomajul intermitent**, datorat insuficientei mobilități a mâinii de lucru sau neconcordanței între pregătirea profesională şi meseriile cerute;
   – **şomajul de discontinuitate în muncă**, datorate reglementărilor privind concediile de maternitate şi alte aspecte ale vieții de familie;
   – **şomajul mascat**, constând în reducerea programului de lucru, fără acoperire în creşterea productivității, plata parțială a salariilor, efectuarea forțată a concediilor de odihnă, concedii fără plată forțate etc.

   Şomajul structural, fricțional şi sezonier sunt considerate fenomene normale în cadrul economiei. În condiții de echilibru nu există **şomaj**

involuntar, putând însă apărea **șomajul voluntar**, persoane neocupate datorită refuzării ocupării unor locuri de muncă apreciate ca nesatisfăcătoare prin condițiile de muncă, perspectivele pe care le oferă, nivelul salariului etc.

2. **Creșterea ofertei de muncă**, cauzată de:
   - **realizarea de către noile generații a vârstei legale de angajare**;
   - **afirmarea nevoii de a lucra a unor persoane apte de muncă**, dar inactive.

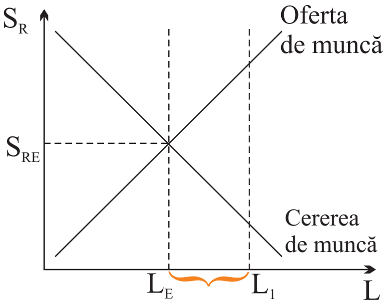
   Acest proces generează șomaj în măsura în care economia nu poate asigura locuri de muncă în pas cu creșterea ofertei de muncă.

Șomajul este apreciat în general drept expresie a unor **dezechilibre**, și anume:

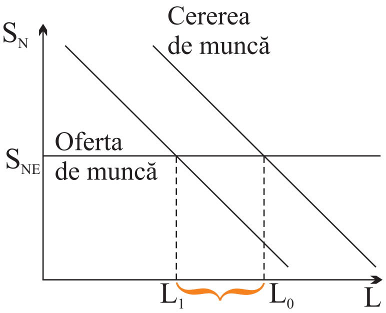
- **dezechilibrul de pe piața muncii**, constând în faptul că oferta de muncă este superioară cererii de muncă;
- **dezechilibrul de pe piața bunurilor și serviciilor**, unde oferta de bunuri economice este inferioară cererii (insuficiență datorată inexistenței sau insuficienței capacităților de producție).

Șomajul pune două mari probleme:

1. **Pe termen scurt** este vorba de **garantarea unui venit minim pentru șomeri**. Modalitatea cea mai utilizată de garantare a unui venit minim pentru șomeri este indemnizația sau ajutorul de șomaj. **Ajutorul de șomaj este un venit garantat, acordat șomerilor pentru a le asigura un trai considerat „rezonabil”**. Ponderea sa față de salariu și perioada pe care se acordă diferă de la o țară la alta. Fondul de șomaj se constituie prin contribuția agenților economici și a salariaților, fiind inclus în bugetul asigurărilor sociale de stat. În România, ajutorul se acordă pentru cel mult 272 zile, în patru variante, în funcție de situația în care se află cel care urmează să primească indemnizația. Dacă până la sfârșitul acestei perioade șomerul nu a reușit să se angajeze, el poate beneficia de o **alocație de sprijin**, mai mică decât ajutorul de șomaj, acordată pe maximum 18 luni.
2. **Pe termen mediu și lung** problema ridicată se referă la **reducerea și eliminarea șomajului**:
   - **măsuri care privesc direct pe șomeri**:
     a. **măsuri pentru pregătirea, calificarea și orientarea celor ce caută un loc de muncă**;
     b. **facilități acordate de stat pentru crearea de noi întreprinderi sau de noi locuri de muncă**, adesea în activitățile publice;
     c. **măsuri pentru trecerea la noi forme de angajare**: pe timp parțial, cu orar atipic, provizorie, pe durată medie sau scurtă, stagii pentru operații specifice de scurt timp etc.
     d. **realizarea de investiții în activități care sunt direct creatoare de noi locuri de muncă**, precum: reciclarea materiilor și materialelor utile, eliminarea și gestionarea deșeurilor, protecția resurselor naturale, gestionarea pădurilor, producerea energiei neconvenționale, dezvoltarea cercetării științifice, promovarea acțiunilor de depoluare a apelor uzate și a instalațiilor etc.
   - **măsuri care vizează populația efectiv ocupată**:
     a. **măsuri de prevenire a creșterii șomajului** prin pregătire și calificare;
     b. **măsuri de diminuare a șomajului** prin reducerea timpului de muncă și a duratei vieții active, proiecte de împărțire a muncii, repatrierea emigranților în țările lor, garantarea locurilor de muncă etc.

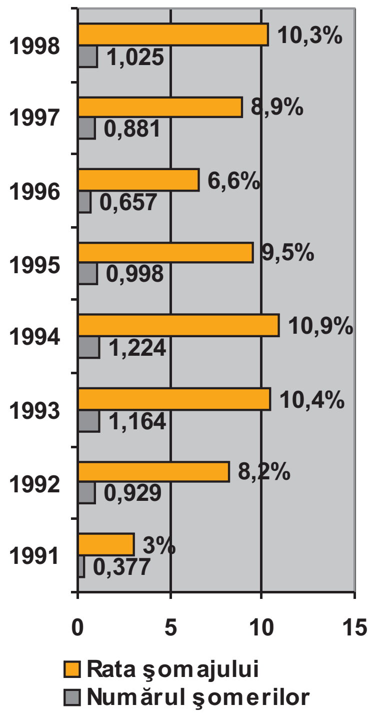

Șomaj voluntar

Șomaj involuntar

Situația șomajului în România
(milioane persoane pentru numărul șomerilor și procente pentru rata șomajului)

– **alte măsuri**, care constau în angajarea celor care caută un loc de muncă cu contracte de durată scurtă, cu program zilnic redus şi atipic etc.

Conceperea, iniţierea şi derularea măsurilor pentru diminuarea şomajului şi ameliorarea condiţiilor de viaţă ale celor afectaţi de şomaj prin creşterea indemnizaţiei sau ajutorului de şomaj, prelungirea perioadei de timp pentru acordarea acesteia şi asigurarea unor condiţii mai bune de asistenţă sanitară figurează printre **revendicările tuturor sindicatelor**. Programele de acţiune ale sindicatelor privesc însă şi alte obiective, legate de populaţia ocupată, precum: garantarea locurilor de muncă, creşterea salariilor, asigurarea unor condiţii de odihnă mai bune, înlăturarea discrepanţelor între salarizarea bărbaţilor şi femeilor etc.

LECTURI SUPLIMENTARE

„Ideea de echilibru, care are un sens bine determinat când se limitează la agenţii individuali cum sunt gospodăria şi firma, nu se aplică la fel de uşor la descrierea interacţiunii umane. Ea mai are oarecare utilitate dacă este aplicată la un tip de piaţă foarte simplu, cum ar fi la Marshall piaţa cerealelor. În schimb, echilibrul industriei e un concept cu care greu se poate opera. Echilibrul sistemului economic e o idee depărtată de realitate, deşi Walras şi Pareto au demonstrat consistent logica ei. Echilibrul unui sistem economic în mişcare, creşterea echilibrată se învecinează cu absurdul." (Ludwig Lachman, „Individualismul economic şi economia de piaţă", în *Filosofia ştiinţei economice*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 277)

„Reiese aşadar faptul că rata şomajului variază de obicei în funcţie de nivelul producţiei. Această relaţie, identificată prima oară de Arthur Okun, poartă în prezent numele de „legea lui Okun". (…) Potrivit legii lui Okun, dacă PIB scade cu 2% în raport cu PIB potenţial, rata şomajului creşte cu 1%. Spre exemplu, dacă PIB scade de la 100%, cât reprezintă nivelul potenţial, la 98%, rata şomajului creşte cu 1%, să presupunem de la 6% la 7%." (Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, 2000, p. 665)

APLICAŢII/EVALUARE

1. Populaţia totală a unei ţări este de 30 mil. locuitori, populaţia aptă de muncă reprezintă 50% din populaţia ţării, iar rata şomajului determinată la populaţia aptă este de20%. Care este numărul populaţiei ocupate din această ţară?
   a) 10 mil. **b)** 12 mil. **c)** 15 mil. **d)** 18 mil.
2. Indicele preţurilor care determină o reducere a salariului real cu 10% în condiţiile în care salariul nominal s-a redus cu 20% este de:
   a) 88,88% **b)** 112,5% **c)** 94,73% **d)** 92,75%
3. Organizaţi o dezbatere pornind de la ideea potrivit căreia „echilibrul este o idee depărtată de realitate".
4. Argumentaţi că acţiunea agenţilor economici potrivit propriilor interese (divergente) are totuşi ca tendinţă generală o situaţie de echilibru.
5. Argumentaţi că într-o societate care nu utilizează bani, inflaţia este un proces imposibil. Dacă nu sunteţi convinşi de acest lucru, încercaţi să vedeţi ce ar însemna că preţul tuturor bunurilor ar creşte cu 10% într-o astfel de societate.
6. Organizaţi-vă pe grupe şi pornind de la situaţiile precizate mai jos, arătaţi când este vorba de şomaj voluntar şi când de şomaj involuntar:
   a. o persoană care şi-a pierdut locul de muncă, unde câştiga 500 lei/lună, dar după o săptămână i se oferă un alt loc de muncă unde ar urma să primească 300 lei/lună, pe care însă îl refuză considerând că salarizarea este prea redusă;
   b. o persoană care şi-a părăsit locul de muncă şi nu are de gând să accepte un alt loc de muncă până când nu va identifica unul care îi va permite obţinerea unui salariu de 700 lei/lună;
   c. o persoană care ar putea oricând să ocupe un loc de muncă, dar mai are dreptul la încă trei luni de ajutor de şomaj şi crede că nu merită să piardă aceşti bani;
   d. o persoană care şi-a părăsit locul de muncă deoarece patronul comitea diferite ilegalităţi la care salariatul nu dorea să fie părtaş, cel puţin din punct de vedere moral.

PROBLEME REZOLVATE

1. Într-o ţară, populaţia activă este de 30 000 000 persoane, din care au locuri de muncă 25 000 000, iar rata şomajului este de 5% considerată în funcţie de populaţia activă. Să se precizeze numărul şomerilor, populaţia aptă neocupată, gradul de ocupare a resurselor de muncă şi gradul de neocupare a acestora.

   $NS = R_S\ x\ PA = 5\%\ x\ 30$ mil. = 1,5 mil. persoane

   $PA_{NO} = PA - PO = 30$ mil. - 25 mil. = 5 mil. persoane

   $R_O = PO/PA\ x\ 100 = 83{,}3\%$

   $R_{NO} = PA_{NO}/PA\ x\ 100 = 16{,}6\%$

2. Într-un stat s-a înregistrat o rată a inflaţiei de 40%. Precizaţi evoluţia puterii de cumpărare a banilor şi calculaţi valoarea actuală a unei sume de 10 mil. lei.

   $R_{inf} = I_P - 100\% \Rightarrow I_P = 140\%$

   $\Rightarrow P_{CB} = 1/P \Rightarrow I_{PCB} = 71{,}42\% \Rightarrow$

   Valoarea = 10 mil. x 71,42% = 7 142 000 lei

19 Creştere şi dezvoltare economică*

19.1 Natura şi sursele creşterii economice

Evoluţia PIB real în unele ţări din Europa Centrală şi de Est
(variaţie procentuală faţă de anul precedent)

Statul	2001	2002	2003
Bulgaria	4,1	4,9	4,3
Cehia	3,1	2,0	2,9
Estonia	6,5	6,0	4,7
Letonia	7,9	6,1	7,5
Lituania	6,4	6,8	9,0
Polonia	1,0	1,4	3,7
România	5,7	5,0	4,9
Slovacia	3,8	4,4	4,2
Slovenia	2,7	3,4	2,3
Ungaria	3,8	3,5	2,9

SURSA: BNR, *Raport anual 2003*, p. 25

Creşterea economică în unele ţări din Europa Centrală şi de Est

Statul	PIB/loc. (Euro) 2000	2000	2005 (prog.)	2010 (prog.)
		% din media UE		
Bulgaria	5237	25	27	30
Cehia	12538	59	64	71
Estonia	8713	41	46	51
Letonia	6348	30	33	36
Lituania	6362	30	33	36
Polonia	8779	41	45	49
România	5741	27	29	32
Slovacia	10433	49	54	59
Slovenia	15562	73	81	89
Ungaria	11245	53	59	65
Media UE	21253	100	100	100

SURSA: WIIW, *Raport pe anul 2002*

Q = volumul producţiei
L = munca
K = capitalul
A = progresul tehnic
ΔQ/Q = ritmul creşterii producţiei
ΔL/L = ritmul de creştere a volumului de muncă
ΔK/K = ritmul de creştere a volumului capitalului
ΔA/A = ritmul progresului tehnic
φ = ponderea muncii în obţinerea rezultatelor
1-φ = ponderea capitalului în obţinerea rezultatelor

Orice economie manifestă pe termen lung o tendinţă de creştere şi de ameliorare a condiţiilor de viaţă ale oamenilor. **Creşterea economică** reflectă astfel **ansamblul transformărilor cantitative ale sistemului economic**, **ceea ce imprimă rezultatelor economice o tendinţă ascendentă într-un orizont de timp îndelungat**.

Creşterea economică este un proces macroeconomic complex de sporire a producţiei reale totale şi pe locuitor dintr-o ţară, într-o perioadă de timp.

Printre caracteristicile sale se poate preciza faptul că:
– **se măsoară cu ajutorul indicatorilor macroeconomici** (PIB, PNN etc.);
– **nu este un proces linear**, chiar dacă prin conţinut înseamnă o evoluţie pozitivă, deoarece apar oscilaţii conjuncturale sau chiar regrese;
– **nu se confundă cu expansiunea** sau cu **dezvoltarea economică**.

În funcţie, în primul rând, de relaţia dintre creşterea PIB real şi creşterea preţurilor, într-un anumit interval de timp, **creşterea economică a unei ţări poate fi**:
– **creştere pozitivă**, atunci când sporirea producţiei naţionale înseamnă o producţie mai mare pe locuitor;
– **creştere negativă**, atunci când producţia pe locuitor se reduce, deşi la nivel naţional producţia sporeşte;
– **exclusiv nominală**, atunci când sporirea produsului naţional brut pe locuitor se realizează exclusiv datorită preţurilor;
– **creştere zero**, atunci când produsul naţional pe locuitor nu se modifică;
– **creştere constantă**, atunci când producţia naţională pe locuitor înregistrează o rată proporţională constantă de creştere.

De asemenea, se pot utiliza şi **alte concepte de creştere economică**:
– **creştere intensivă**, datorată folosirii mai eficiente a factorilor de producţie;
– **creştere extensivă**, datorată măririi volumului factorilor utilizaţi;
– **creştere economică neinflaţionistă**, atunci când rata de creştere economică este superioară ratei inflaţiei;
– **creştere economică inflaţionistă**, atunci când rata creşterii economice este mai mică decât rata inflaţiei.

Creşterea economică este condiţionată de resursele potenţiale existente şi de modul în care sunt utilizate acestea. Între **factorii direcţi** care o influenţează pot fi amintiţi: **resursele umane** (oferta de muncă, nivelul de educaţie, motivaţia muncii etc.); **resursele naturale** (resursele solului şi subsolului, condiţiile climaterice etc.); **stocul de capital** (maşini, utilaje, echipamente, infrastructură etc.); **tehnologia** (progres ştiinţific integrat, management, antreprenoriat, inovare etc.).

Pentru a măsura contribuţia fiecărui factor la creşterea economică se foloseşte ca instrument de analiză **funcţia de producţie**:

$$Q = f(L, K, A)$$

Rata de creştere depinde astfel de ratele de creştere a factorilor şi de structura în care aceştia se combină la un moment dat, ceea ce conduce la următoarea ecuaţie:

$$\Delta Q/Q = \varphi \Delta L/L + (1-\varphi)\Delta K/K + \Delta A/A$$

După cum s-a subliniat, **creşterea economică** nu trebuie confundată cu **dezvoltarea economică**, conceptul de „**dezvoltare economică**” fiind utilizat de

ştiinţa economică pentru a caracteriza **ansamblul fenomenelor economice, directe şi indirecte**, **care se propagă la nivelul unei economii naţionale**, **ca urmare a transformărilor cantitative, calitative şi structurale ce au loc în viaţa economică a unei ţări**, **într-o anumită perioadă de timp**.

Dezvoltarea economică presupune creşterea economică, dar nu orice creştere reprezintă şi **dezvoltare economică**: ea **exprimă ansamblul transformărilor cantitative şi calitative ce apar în structurile economico-sociale**, **ştiinţifice**, **tehnice**, **structurale**, **demografice**, **culturale etc. ce însoţesc creşterea economică**.

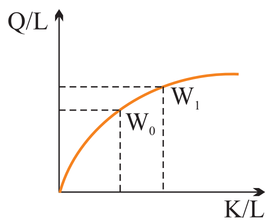
Criza modelului industrial de creştere şi dezvoltare economică şi simultan criza sistemelor economice centralizate au determinat apariţia unui nou model de creştere, anume **dezvoltarea durabilă**, care este centrată pe om şi pe satisfacerea trebuinţelor lui, pe dezvoltarea umană evaluată prin **trei indicatori** (speranţa de viaţă, nivelul de şcolarizare şi venitul pe locuitor), care implică: **creşterea economică intensivă**; **asigurarea calităţii mediului ambiant**; **crearea cadrului favorabil pentru soluţionarea problemelor sociale** etc.

19.2 Modele ale creşterii economice**

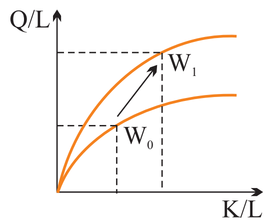
Chiar dacă există un acord unanim asupra **necesităţii creşterii economice**, **teoriile şi modelele** care încearcă să o explice şi să precizeze modalităţile prin care poate fi obţinută **sunt numeroase**.

Astfel, unul dintre modelele mai recente, cel propus de economistul **Robert Solow**, derivat din **teoria neoclasică**, precizează că forţa de muncă sporeşte în funcţie de factori non-economici, în timp ce capitalul se acumulează ca răspuns la rata profitului. Acumularea de factori şi creşterea productivităţii, în condiţiile legii randamentelor descrescătoare, conduc la creştere economică, ceea ce demonstrează legătura dintre economisire şi creştere. Economisind şi investind mai mult, un stat îşi măreşte capitalul disponibil, ceea ce generează o creştere a productivităţii muncii şi implicit o sporire a veniturilor.

Creşterea productivităţii potrivit modelului lui R. Solow

Prin acumularea de capital creşte raportul capital/muncă, iar pe această bază creşte productivitatea muncii. Dacă celelalte condiţii rămân constante, creşterea productivităţii de la W_0 la W_1 se realizează pe seama acumulării de capital.

Dacă, odată cu creşterea raportului capital/muncă, are loc şi un proces de înnoire tehnologică, se va realiza un salt al productivităţii, altfel spus productivitatea muncii nu va creşte relativ constant, ci creşterea va fi substanţială.

La sfârşitul anilor ’80 au apărut noi teorii ale creşterii economice, promovate de **Paul Romer** şi **Robert Lucas**, pe aceeaşi linie a modelului neoclasic de creştere. Impactul progresului tehnic, potrivit acestor teorii, este mult mai complex decât pare la prima vedere, prin efectele propagate pe care le are asupra celorlalţi factori de producţie şi combinaţiilor dintre aceştia. **Progresul tehnic** este văzut asfel ca o **variabilă endogenă**, specifică fiecărei economii naţionale, **inovaţiile făcând posibilă existenţa unor randamente de scară crescătoare pe termen lung datorită externalităţilor pe care le generează**. Printre externalităţi se pot enumera:

– **schimbul de informaţii creator** în regiunile caracterizate printr-o mare concentrare a activităţii industriale sau de cercetare ştiinţifică;
– **dezvoltarea infrastructurii publice**;
– **ridicarea standardelor de pregătire**, care conduce la creşterea investiţiilor în capital uman;
– **modificarea atitudinii consumatorilor**, care vor accepta mai uşor noile produse şi modificarea atitudinii populaţiei faţă de formarea profesională.

În literatura de specialitate, dedicată procesului creşterii economice, există şi ideea potrivit căreia **procesul ar trebui limitat**, în primul rând datorită caracterului epuizabil al resurselor şi problemelor ecologice.

Lecturi Suplimentare

„Fără îndoială, abordarea creşterii economice nu poate fi analizată făcând abstracţie de dezvoltarea economică. Din această perspectivă, relaţia între creştere şi dezvoltare este de la parte la întreg, dezvoltarea economică fiind mai complexă, incluzând, pe lângă modificări cantitative şi calitative, şi schimbări de structuri în cadrul unei economii naţionale. O importanţă deosebită pentru teoria şi practica economică o constituie analiza dezvoltării durabile, ca un concept mai nou, ce presupune un nou model, o altă abordare a relaţiei dintre om şi mediul înconjurător. De fapt, cel mai important eveniment ce a marcat relaţia om-mediu-dezvoltare a fost Conferinţa ONU, care a avut loc în perioada 3-14 iunie 1992 la Rio de Janeiro (Brazilia). Acest eveniment a avut o semnificaţie deosebită, deoarece a supus atenţiei o problemă majoră, şi anume reunirea eforturilor tuturor statelor lumii în vederea schimbării modelului de dezvoltare economică şi socială." (Monica Dudian (coord.), *Economie*, Editura All Beck, Bucureşti, 2005, p. 238)

„Populaţia în creştere şi consumul per capita în creştere supun presiunii economice ecosistemele naturale ale lumii în special prin multiple forme de poluare. Creşterea în continuare trebuie să fie o creştere susţinută, care, la rândul său, trebuie să fie bazată pe schimbare tehnologică condusă de inovaţii. Experienţa trecută sugerează că noile tehnologii vor utiliza mai puţin din toate resursele per unitate de producţie. (...) Tot aşa cum tehnologiile prezente sunt mult mai puţin poluante decât tehnologiile de acum 100 de ani, tehnologiile secolului XXI trebuie să fie mai puţin poluante decât cele de azi. Nu există nici o garanţie că lumea va soluţiona problemele creşterii ce poate fi susţinută, dar nu există nimic în teoria modernă a creşterii şi nici dovezi empirice care să sugereze că o astfel de atingere este imposibilă." (Richard G. Lipsey şi K. Alec Chrystal, *Economia pozitivă*, Editura Economică, Bucureşti, 1999, p. 703)

Aplicaţii/Evaluare

1. În cadrul unei ţări, în anul t_0, PNN, în preţul factorilor, a fost de 500 000 miliarde u.m., iar populaţia de 20 mil. Locuitori. În t_1 faţă de t_0 indicele general mediu al preţurilor bunurilor economice finale, luate în calculul PNN, a fost de 120%. Să se determine:
   a) PNN pe locuitor în t_0 **b)** PNN în t_1 **c)** PNN pe locuitor în t_1
   d) indicele de creştere a PNN pe locuitor în t_1 faţă de t_0
   e) cât din creşterea PNN pe locuitor în t_1 faţă de t_0 a fost creştere reală şi cât a fost o creştere nominală

2. Analizaţi datele statistice de mai jos prin prisma conceptelor de creştere economică şi dezvoltare economică.

Indicii produsului intern brut al României pe categorii de utilizări
(1998 = 100%)

	1999	2000	2001	2002	2003
PIB	98	101	106,8	112,2	118
Consumul final	97,5	98,9	105,1	110,2	117,9
Consumul final individual efectiv	98,9	99,1	105,8	110,9	118,8
Consumul final colectiv efectiv al administraţiei publice	80,9	97,4	97,2	103,1	107,9
Formarea brută de capital fix	95,2	100,4	110,6	119,7	130,6

Sursa: Institutul Naţional de Statistică

Organizaţi-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi şi încercaţi să răspundeţi la următoarea problemă. După ce aţi obţinut răspunsul în grupul propriu, confruntaţi acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferenţe analizaţi cum pot fi ele eliminate pentru a obţine cea mai adecvată rezolvare.

1. Una dintre posibilităţile de susţinere a creşterii economice la nivelul unei economii naţionale este aceea a sporirii cheltuielilor bugetare, chiar în sensul apariţiei sau accentuării unui deficit bugetar. Care credeţi că sunt limitele unei astfel de susţineri? Sunteţi de acord cu existenţa unor astfel de limite? De ce?

20 Fluctuațiile activității economice*

20.1 Fluctuațiile activității economice

Analiza de ansamblu a activității economice, reflectată în indicatorii macroeconomici (produsul intern brut, venitul național, producția, prețurile, investițiile, consumul etc.), mai ales începând cu secolul al XIX-lea, a demonstrat că aceasta **nu are o evoluție lineară**, **uniformă**, **ci fluctuantă**, **ondulatorie**.

„Fluctuații economice" este un termen generic prin care se desemnează ansamblul modificărilor economice, ansamblul mişcărilor de creştere şi descreştere a activității economice sub influența unor factori şi care sunt măsurate prin variația unor indicatori economici.

Fluctuațiile activității economice pot fi:

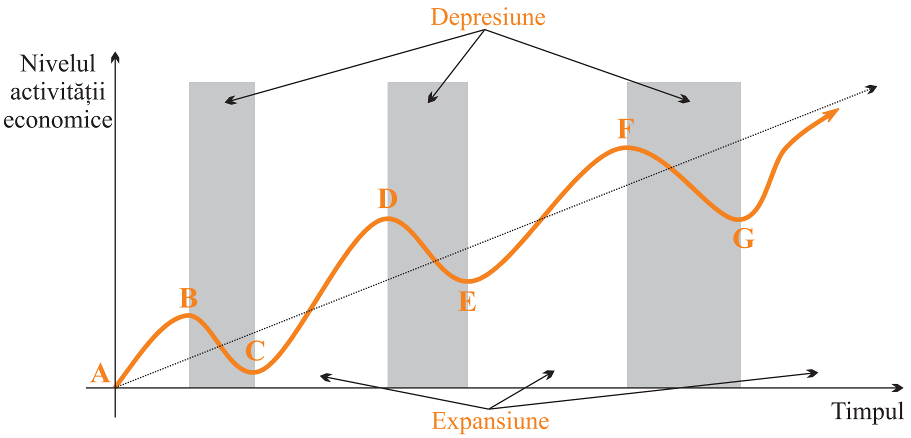
- **sezoniere**, care apar pe parcursul unui an, sunt previzibile şi explicabile şi au la bază factori naturali, sociali etc.;
- **accidentale**, care sunt generate de factori aleatori, precum: cataclisme naturale, evenimente sociale şi politice deosebite, acțiuni neaşteptate ale unor agenți economici;
- **ciclice**, care sunt determinate de factori interni ai activității economice şi se reproduc cu o anumită regularitate, chiar dacă nu la intervale precise de timp.

Ciclicitatea este forma normală de mişcare a activității economice dintr-o țară în care se succed, cu o anumită regularitate şi amplitudine, alternativ perioade de expansiune cu perioade de contracție.

Ciclicitatea se manifestă prin creşterea agregată a producției, veniturilor, ocupării forței de muncă etc., urmată de stagnarea sau descreşterea agregată a acestora. Este determinată, în primul rând, de **modul specific de evoluție a eficienței (randamentului) utilizării factorilor de producție**. Astfel, într-o combinare dată factorii de producție de o anumită calitate şi structură cunosc o evoluție a eficienței utilizării lor ascendentă, ceea ce generează expansiune şi prosperitate economică, urmată de o altă perioadă în care eficiența stagnează sau chiar scade, impunându-se înlocuirea şi/sau ameliorarea calitativă a factorilor de producție.

20.2 Ciclul economic

Ciclul economic reprezintă perioada de la începutul unei contracții a activității economice de ansamblu până la începutul celei următoare.

Fazele ciclului economic (model ideal corespunzător mai ales ciclului mediu sau de afaceri)

Pe parcursul unui ciclu economic pot fi puse în evidență mai multe **faze** (stări) ale evoluției activității economice:

- **expansiunea** (avântul, creşterea economică), caracterizată prin creşterea producţiei ca urmare a intensificării investiţiilor, majorarea veniturilor, a creditului, a gradului de ocupare a forţei de muncă. Uneori în această perioadă cererea agregată depăşeşte oferta agregată, ceea ce determină o creştere susţinută a preţurilor şi, ca urmare, o scădere a puterii de cumpărare a banilor. În urmare cererea agregată începe să se contracte, anunţând astfel o nouă recesiune economică.
- **criza economică**, care marchează încheierea perioadei de expansiune (urmează punctului maxim de creştere dintr-un ciclu) şi se caracterizează prin scăderea producţiei, vânzărilor, investiţiilor, reducerea creditului şi ocupării forţei de muncă etc.
- **depresiunea** (recesiunea) se caracterizează prin contracţia cumulativă a activităţii, scăderea producţiei, a a cererii, a veniturilor, a şomajului etc. Termenul de „**recesiune**" se utilizează atunci când contracţia nu are o amplitudine prea mare şi nici o durată prea lungă. Depăşirea acestei faze se realizează prin stimularea investiţiilor, prin reducerea costurilor, reînnoirea capitalului fix, ceea ce conduce la sporirea cererii, astfel a producţiei şi a gradului de ocupare a forţei de muncă (şi astfel, intrarea într-o nou fază de expansiune).

Analiza evoluţiei activităţii macroeconomice din ultimele două secole a evidenţiat **trei tipuri de cicluri economice** care se suprapun şi se întrepătrund:
- **ciclurile lungi** (seculare, numite şi cicluri Kondratiev), cu o durată de aproximativ 50-60 de ani, a căror cauză principală este evoluţia ciclică a inovaţiei tehnologice care determină un ciclu al schimbărilor structurale din economie (ciclul aburului 1787-1848, ciclul căii ferate 1848-1897, ciclul electricităţii, automobilului şi chimiei 1897-1942 etc.);
- **ciclurile decenale** (Juglar), cu o durată de 6-10 ani, numite şi cicluri de afaceri şi care au polarizat în primul rând atenţia economiştilor. Ele cuprind două faze: expansiunea şi recesiunea, iar caracteristica lor este prezenţa fenomenului de criză.
- **ciclurile scurte** (numite şi ciclurile Kitchin) cu o durată medie de 40 de luni, determinate de oscilaţia stocurilor, şi care au două faze: expansiunea şi încetinirea (reducerea) creşterii economice, iar trecerea de la expansiune la încetinire nu presupune declanşarea unei crize economice.

Cele precizate arată faptul că activitatea economică are o evoluţie ciclică, ondulatorie, dar că pe termen lung **trend**-ul acesteia este unul **ascendent**. De asemenea, **nu există un model general al ciclului economic**, nici două cicluri identice ca durată şi configuraţie a fazelor, nici în aceeaşi ţară, dar nici în ţări diferite.

20.3 Politici anticriză

Evoluţia ciclică are o determinare obiectivă. Totuşi, agenţii economici şi guvernele întreprind măsuri pentru atenuarea undelor ciclului economic, în special a recesiunii (depresiunii) şi a efectelor negative pe care le generează. Este vorba în special de criza economică, punctul de cotitură superior începând din care se înregistrează un declin.

Crizele economice în funcţie de ceea ce le generează şi de impactul lor pot fi:
- **crize ciclice**, care afectează ansamblul economiei şi cunosc o anumită periodicitate;
- **crize neciclice**, care se caracterizează în special prin insuficienţa resurselor comparativ cu posibilităţile existente şi care s-au înregistrat în domeniul energetic, al materiilor prime, valutar-financiar etc.;
- **crize parţiale**, atunci când este afectată doar o anumită ramură a economiei.

Politicile anticriză vizează influenţarea cererii sau ofertei agregate şi cuprind în general trei componente:

– **Politica monetară şi de credit**, ale cărei instrumente principale sunt rata dobânzii, creditul şi masa bănească. Se aplică diferenţiat în funcţie de fazele ciclului economic. Astfel, în condiţii de **expansiune prelungită**, se procedează la majorarea ratei dobânzii şi se impun restricţii suplimentare la acordarea de credite, iar controlul asupra masei monetare devine mai riguros, astfel încât se frânează cererea de bunuri şi servicii, ceea ce determină o diminuare a investiţiilor şi a ofertei. În **faza de recesiune**, când se urmăreşte stimularea consumului şi a investiţiilor, astfel să se asigure o creştere a producţiei şi a gradului de ocupare. În acest scop se diminuează rata dobânzii, se acordă facilităţi în vederea creşterii volumului de credite, controlul asupra masei monetare este mai puţin riguros.
– **Politica cheltuielilor publice** are ca instrument principal bugetul de stat. În faza de **boom** cheltuielile de la bugetul de stat se diminuează în scopul reducerii producţiei, a cererii globale, în timp ce în faza de **recesiune** scopul este impulsionarea cererii, ceea ce se realizează prin creşterea achiziţiilor de stat, investiţiilor cu caracter socio-cultural, în sectorul public, chiar printr-o emisiune suplimentară de monedă.
– **Politica fiscală** care se bazează pe folosirea impozitelor şi taxelor. În faza de **boom** se procedează de regulă la majorarea fiscalităţii pentru a frâna cererea de consum şi investiţiile private, totodată pentru a recupera deficitele înregistrate în faza de recesiune, în timp ce în faza de **recesiune** fiscalitatea se reduce pentru a lăsa la dispoziţia agenţilor economici o parte mai mare din venit, stimulându-se astfel cererea de bunuri de consum şi investiţii.

Politica cheltuielilor publice şi politica fiscală, abordate în legătura lor reciprocă formează **politica bugetară a statului**. Practica a demonstrat că cele trei politici trebuie combinate şi utilizate în strânsă dependenţă de complexitatea fenomenelor şi proceselor economice.

Lecturi Suplimentare

„Printr-o mişcare ciclică nu înţelegem însă numai că tendinţele ascendente şi descendente, o dată declanşate, nu se manifestă la nesfârşit în aceeaşi direcţie, ci sunt răsturnate în cele din urmă. Avem în vedere şi faptul că există un grad vizibil de regularitate a succesiunii în timp şi a duratei mişcărilor ascendente şi descendente. Există însă şi o altă caracteristică a ceea ce numim ciclu economic, pe care explicaţia noastră trebuie să o înglobeze pentru a fi adecvată, şi anume, fenomenul de criză - faptul că înlocuirea unei tendinţe ascendente de o tendinţă descendentă are loc adesea în mod subit şi violent, în timp ce înlocuirea unei tendinţe descendente de o tendinţă ascendentă nu este marcată de regulă printr-o astfel de cotitură bruscă. Orice fluctuaţie a investiţiilor care nu este compensată de o modificare corespunzătoare a înclinaţiei spre consum va duce, fireşte, la o fluctuaţie a gradului de ocupare. De aceea, întrucât asupra volumului investiţiilor se exercită influenţe extrem de complexe, este foarte puţin probabil că toate fluctuaţiile, fie ale înseşi investiţiilor, fie ale eficienţei marginale a capitalului, vor fi de natură ciclică. Socotesc însă că există anumite cauze bine determinate pentru care, în cazul unui ciclu economic tipic din industria secolului XIX, fluctuaţiile eficienţei marginale a capitalului trebuie să aibă un caracter ciclic.” (J.M. Keynes, *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii şi a banilor*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1970, p. 320)

Aplicaţii/Evaluare

1. Reprezentaţi grafic următoarele date statistice şi analizaţi reprezentarea obţinută prin prisma conceptelor învăţate în cadrul acestui capitol.

Indicii produsului intern brut al României
(1990 = 100%)

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
87,1	79,4	80,6	83,8	89,8	93,4	87,7	83,5	82,5	84,3	89,2	93,7	98,5

Anexa 6

Tipuri de subiecte 1

Evaluarea cunoştinţelor dobândite, a aptitudinilor dezvoltate sau a competenţelor formate constituie o parte importantă a activităţii şcolare. Obţinerea unor rezultate bune presupune, pe lângă eforturile de învăţare, exersare şi aplicare, **cunoaşterea tipurilor de itemi** (itemul sau subiectul reprezintă acea componentă a unei probe de evaluare în alcătuirea căreia se poate face diferenţa între o întrebare, pusă într-un anumit format şi un răspuns oferit în funcţie de întrebarea pusă) **prin care evaluarea se poate realiza**, cunoaşterea tehnicilor de redactare a răspunsurilor permiţând obţinerea rezultatelor aşteptate. De aceea, vor fi trecute în revistă cele mai întâlnite tipuri de itemi utilizate în cadrul evaluării la disciplina economie.

Itemi cu alegere duală: solicită răspunsuri de tip DA/NU, adevărat/fals, acord/dezacord etc.

1. **Transcrieţi numărul subiectului şi răspundeţi cu adevărat (A) sau fals (F):**
   - **a.** Inflaţia prin cerere devine evidentă atunci când există o presiune a cererii de bunuri asupra ofertei de bunuri. **A**
   - **b.** Veniturile menajelor provin numai din salarii. **F**
   - **c.** Fazele mişcării ciclice se condiţionează reciproc. **A**
   - **d.** Mecanismul inflaţiei importate are astăzi o importanţă din ce în ce mai mică. **F**
   - **e.** „Şomajul natural” se situează la 3-4% din populaţia activă disponibilă. **A**

Itemi de tip pereche: solicită stabilirea de corespondenţe/asociaţii între elemente aşezate pe două coloane. Corespondenţa se face în baza unui anumit criteriu sau cerinţe enunţate anticipat conţinutului propriu-zis al itemului.

2. **Asociaţi corect litera cu cifra corespunzătoare, astfel încât să obţineţi enunţuri adevărate:**

a. menajul individual	**1.** creează valoare şi o repartizează;	**a-4**
b. întreprinderea	**2.** efectuează operaţiuni de redistribuire a veniturilor statului;	**b-1**
c. administraţiile	**3.** cuprinde ansamblul agenţilor economici cu comportament analog şi funcţii similare;	**c-2**
d. sectorul instituţional	**4.** este alcătuit de cei care locuiesc împreună ca o familie.	**d-3**

3. **Asociaţi corect litera cu cifra corespunzătoare, astfel încât să obţineţi enunţuri adevărate:**

a. dreptul de posesiune	**1.** dreptul de a utiliza bunul economic;	**a-2**
b. dreptul de folosinţă	**2.** dreptul de a stăpâni direct şi nemijlocit bunul economic;	**b-1**
c. dreptul de dispoziţie	**3.** dreptul de a consuma, distruge sau înstrăina bunul economic;	**c-3**
d. dreptul de uzufruct	**4.** dreptul de a beneficia de rezultatele, veniturile folosirii bunurilor economice.	**d-4**

Itemi cu alegere multiplă: solicită alegerea unui singur răspuns corect/alternativă care se dovedeşte optimă în raport cu enunţul dintr-o listă de soluţii/alternative (deşi se întâlneşte rar, este posibil ca răspunsul solicitat să fie el însuşi multiplu, în acest caz specificându-se acest lucru).

Precizaţi opţiunea (opţiunile) voastră (voastre):

4. Echilibrul economic este o stare a economiei ce se realizează datorită: **b.**
   - **a.** planurilor unice de dezvoltare
   - **b.** compatibilităţii deciziilor luate de agenţii economici
   - **c.** intervenţiei majore a statului în economie
   - **d.** unor cauze accidentale
5. Programele sindicatelor în ceea ce priveşte populaţia ocupată pot cuprinde revendicări, precum: **b. c. d.**
   - **a.** Măsuri pentru diminuarea şomajului
   - **b.** creşterea salariilor
   - **c.** garantarea locurilor de muncă
   - **d.** condiţii mai bune de muncă
6. Profitul reprezintă venitul ce decurge din proprietatea asupra factorului de producţie: **c.**
   - **a.** muncă
   - **b.** pământ
   - **c.** capital
   - **d.** monedă

Unitatea 7

Rolul statului în activitatea economică*

21 Statul şi economia*

21.1 Statul şi economia

În economiile de piaţă moderne nu se mai poate vorbi despre incidenţa singulară a „mâinii invizibile”, intervenţia societăţii, a statului devenind o realitate a cărei importanţă şi relevanţă nu poate fi negată.

Statul reprezintă o reţea de organizaţii şi instituţii centrale şi locale caracterizate prin diversitate al căror scop este asigurarea ordinii şi securităţii economice, sociale şi politice a unei comunităţi naţionale.

În funcţie de modul în care se realizează echilibrul dintre implicarea statului şi libera iniţiativă a agenţilor economici, la nivelul economiilor de piaţă pot fi distinse **mai multe accepţiuni ale rolului statului**:

– **statul arbitru**, căruia îi revine sarcina constituirii asigurării unei multitudini de servicii colective care să asigure libertatea agenţilor economici, manifestarea acesteia fără a fi afectat jocul liberei concurenţe, funcţionarea mecanismelor pieţei, dar şi realizarea unei „politici sociale” menite să asigure distribuirea şi redistribuirea raţională a veniturilor naţionale (atunci când intensitatea acestei protecţii sociale se face la un nivel la care este afectată competitivitatea economiei naţionale, se poate vorbi de un **stat providenţă**);
– **statul agent economic**, ceea ce înseamnă că din momentul constituirii unor instituţii economice, statul, în calitate de administrator, devine agent economic, implicarea sa efectivă în această calitate putând avea o relevanţă mai mare sau mai mică în raport cu activitatea economică de ansamblu;
– **statul coordonator**, caz în care statul îşi poate propune realizarea unor obiective economice complexe, a unor parametri de performanţă, iar în acest scop poate recurge la coordonarea activităţii economice (coordonarea, la limită şi însoţită de o dominanţă a proprietăţii publice a constituit varianta planificării economice la care au făcut apel economiile socialiste).

Intervenţia statului în economie este motivată de o serie de **factori**, precum:
– creşterea complexităţii activităţii economice şi tendinţa de deplasare a centrului de interes de la microeconomic la macroeconomic;
– nevoia de echilibru şi macrostabilitate ce nu mai puteau fi realizate, menţinute prin mecanismele pieţei concurenţiale libere;
– insuficienţa iniţiativei private în anumite domenii de activitate de interes general (de exemplu, revoluţia ştiinţifică şi tehnică contemporană care necesită eforturi materiale şi financiare foarte mari);
– incapacitatea pieţei de a furniza anumite bunuri economice;
– asigurarea ordinii de drept, a cadrului normal de desfăşurare a activităţii economice;
– globalizarea şi integrarea;
– restabilirea şi păstrarea echilibrului ecologic.

Aceşti factori determină o multitudine de **ipostaze** (de **grade**) **ale intervenţiei statului în economie**, grupate bidirecţional:
– la **nivel macroeconomic** poate fi vorba asigurarea cadrului juridic şi legislativ, ameliorarea unor dezechilibre generale, asigurarea dezvoltării economice, înlăturarea unor dificultăţi ce afectează anumite segmente ale populaţiei etc., acestea realizându-se sub forma **asumării rolului de**

Bunurile publice

Caracteristica esenţială a pieţelor o constituie existenţa contractului între două persoane (agenţi economici), ceea ce reduce la minimum costurile de tranzacţie. Pieţele nu determină însă rezultate eficiente atunci când este vorba de achiziţionarea unor bunuri de către mai multe persoane simultan. Este vorba de **bunurile publice**, respectiv acele **bunuri care sunt oferite într-o cantitate identică unui ansamblu de consumatori**. Bunurile publice se deosebesc de bunurile private prin indivizibilitatea ofertei şi indivizibilitatea utilizării acestora, acest gen de bunuri fiind asigurate de autorităţile publice, respectiv de administraţii. Producţia acestui gen de bunuri ridică problema finanţării, tarifarea folosirii lor nefiind posibilă (apărare naţională, poliţie) sau posibilă într-o mică măsură (învăţământ), ceea ce înseamnă că veniturile necesare trebuie procurate printr-un sistem fiscal adecvat.

titular unic de monedă, promovării legilor şi reglementărilor necesare funcţionării economiei de piaţă, impunerii respectării legislaţiei, realizării, parţial sau integral, a infrastructurii necesare activităţii economice, garantării şi protejării proprietăţii, redistribuirii veniturilor şi acordării de ajutoare şi subvenţii, asigurării securităţii şi apărării ţării etc.

- la **nivel microeconomic**: priveşte mai ales sectorul public şi mixt, la nivelul celui privat intervenţia fiind chiar nedorită; se poate aprecia astfel că intervenţia la nivel microeconomic este mult mai modestă, limitându-se adesea doar la furnizarea de servicii nemarfare şi bunuri de folosinţă colectivă locală.

Implicarea statului în economie este efectiv limitată, în cadrul unei marje de fluctuaţie, deoarece:

- aceasta este întotdeauna rezultatul unui anumit raport de interese între cei pro şi cei contra unei anumite intervenţii;
- economia, în ansamblul său, este o realitate formată prin acţiunea concomitentă a milioane sau zeci de milioane de agenţi economici, cărora statul nu le poate dicta ce să facă;
- organele administraţiei de stat, centrale şi locale, deşi sunt numeroase, fiecare poate să acţioneze cât îi permite autonomia sa, ceea ce determină, mai ales la nivel local, o limitare generală a implicării statului în economie.

Deşi nu s-a ajuns la o tipologie a **statului intervenţionist**, se acceptă ideea potrivit căreia statul trebuie să îndeplinească în general **trei funcţii** principale:

- **funcţia de afectare**: statul îşi asumă riscul producerii de bunuri şi servicii alături sau în locul unor agenţi economici aflaţi în dificultate (se pune însă de obicei problema eficienţei statului producător);
- **funcţia de redistribuţie**: intervenţia statului are drept obiectiv eliminarea sau atenuarea anumitor inegalităţi sociale;
- **funcţia de stabilizare a conjuncturii economice**.

„Eşecul pieţelor”

Acest concept desemnează situaţiile în care pieţele libere nu conduc la o alocare eficientă a resurselor, determinând intervenţia corectoare a statului. Cele mai cunoscute situaţii de eşec al pieţelor sunt: **monopolul** (producătorii şi consumatorii nu reuşesc un acord reciproc avantajos), **externalităţile** (preţurile pieţei nu reflectă integral costurile sau beneficiile aferente producţiei sau consumului - cazul cel mai frecvent invocat este poluarea: un combinat chimic utilizează, de exemplu, aer curat şi oferă poluare), **bunurile de folosinţă comună** (de exemplu, resursele naturale - aerul, mările şi oceanele etc. - care nu sunt proprietatea unui agent economic, astfel încât sunt utilizate în mod liber) şi **bunurile publice**.

21.2 Strategii, politici şi instrumente economice

Prezenţa statului în economie este un fenomen complex, derulat în mod organizat în cadrul unui sistem format din strategii, politici şi instrumente economice.

Politica economică reprezintă ansamblul intervenţiilor puterii publice asupra economiei; ansamblul obiectivelor şi mijloacelor de acţiune a statului în domeniul economic; manipularea de către stat a unui anumit număr de mijloace sau instrumente pentru realizarea anumitor scopuri sau obiective.

Strategiile economice reprezintă obiectivele operaţionale pe termen mediu şi lung ce corespund intereselor profunde şi de durată, care sunt presupuse explicit sau implicit de politicile economice ce se încearcă a fi realizate.

Instrumentele sau mijloacele economice sunt resurse de toate genurile, procedee tehnice, modalităţi de a acţiona la care se recurge pentru a aduce la îndeplinire ţintele stabilite prin politicile economice.

Politicile economice, de o diversitate foarte mare, pot fi grupate în funcţie de diferite criterii, precum:

1. **Obiectivele finale urmărite**, potrivit căruia se pot pune în evidenţă **politica de creştere şi dezvoltare**; **politica de ocupare a mâinii de lucru sau de antişomaj**; **politica de stabilizare a preţurilor**; **politica antiinflaţionistă**; **politica de subvenţionare a exporturilor şi de limitare a importurilor**; **politica industrială**; **politica socială** etc.
2. **Instrumentele folosite în promovarea politicii**:
   - **politica promovată prin mijloace de reglare indirectă**: **politica monetară** şi **politica bugetară**;

– **politica promovată prin mijloace de reglare directă**: **politica de prețuri**, **politica de venituri**, **politica de ocupare a mâinii de lucru**.
3. **Orizontul de timp al politicii economice**:
   – **politici conjuncturale**: **politica anticiclică**, **politica antiinflaționistă**, **politica de relansare a activităților**;
   – **politica structurală**: **politica de amenajare a teritoriului**, **politica industrială**, **politica agrară**, **politica energetică**.
4. **Sfera de cuprindere**:
   – **politica economică generală**;
   – **politici economice sectoriale, particulare**.
5. **Maniera de influențare a agenților economici**:
   – **politici de limitare**: **politici de încadrare a creditului între anumite limite**, **politici de sporire a cotizațiilor sociale**;
   – **politici de incitare** a agenților economici prin acordarea unor avantaje;
   – **politici de concentrare** (care vizează încheierea de acorduri şi convenții între parteneri în activitatea economică şi socială.
6. **Amploarea domeniului afectat**:
   – **politica economică globală**;
   – **politica economică selectivă**, **sectorială**.
7. **Orientarea doctrinară**, permite identificarea următoarelor politici: **politici liberale**, care favorizează economia de piață (numite şi **politici ale ofertei**); **politici dirijiste** (**keynesiste** sau **politici ale cererii**); **politici democrat-sociale** (urmăresc diminuarea inegalităților sociale prin protecție socială şi susținerea dezvoltării serviciilor publice).

Tradițional, sunt distinse **trei mari tipuri de politică economică**: **politica bugetară**, **politica monetară** şi **politica de schimburi valutare**.

Politica bugetară, numită şi politică a veniturilor şi cheltuielilor publice, are ca instrument principal **bugetul de stat**.

Bugetul de stat reprezintă un tablou, o balanță cu două părți, venituri şi cheltuieli, fiecare dintre acestea fiind detaliată pe capitole, adică pe surse de venituri şi obiective de cheltuieli.

Acesta se stabileşte, de regulă, anticipat pe un an (care poate să coincidă sau nu cu cel calendaristic), veniturile şi cheltuielile fiind estimate în funcție de evoluția pe care se anticipează că o va avea economia. **Veniturile** se compun din: **venituri fiscale**: (impozite directe pe profit, salarii, veniturile liber-profesioniştilor etc. şi impozite indirecte ce includ taxa pe valoare adăugată, accize, taxe vamale şi alte taxe), **venituri nefiscale** (în cazul României - profitul Băncii Naționale, al regiilor autonome, dividendele Fondului Proprietății de Stat etc.), **venituri de capital** (din valorificarea unor bunuri ale statului), **încasări din rambursarea împrumuturilor acordate** etc. **Cheltuielile** au următoarele destinații: **servicii publice generale**; **apărare, ordine publică şi siguranță**; **social-culturale**; **servicii de dezvoltare publică, locuințe**; **acțiuni economice**; **împrumuturi şi alte plăți**; **alte acțiuni**.

Atât în elaborarea, cât şi în execuția bugetară se urmăreşte echilibrarea celor două părți. În practica economică bugetul se află însă foarte rar într-o **situație de echilibru**, în realitate putându-se vorbi de o **situație de deficit bugetar** (cheltuieli mai mari decât veniturile) sau de **excedent bugetar** (venituri mai mari decât cheltuielile). O problemă o constituie, în primul rând, **deficitele bugetare**, efectele lor diferind în funcție de mărime şi de durată. În general, se apreciază că un deficit mic manifestat pe termen scurt are efecte stimulative, altfel înregistrându-se fenomene negative cu diferite intensități. **Acoperirea deficitelor bugetare** se poate realiza prin **contractarea de împrumuturi** (interne sau externe) şi/sau prin **emisiunea de monedă fără acoperire în bunuri şi servicii**. **Excedentele bugetare**,

peste un anumit nivel, minim, au, de asemenea, efecte negative, lăsând nefolosite resurse financiare care ar putea contribui la dezvoltarea activității economice.

Politica monetară şi **politica de schimb** au ca principal actor în ceea ce priveşte politica monetară **Banca Națională**, caracterizată prin autonomie. Principalele sale **funcții** sunt: emiterea şi retragerea de monedă în numerar; stabilirea periodică a plafoanelor de rezerve monetare obligatorii ale celorlalte bănci; ținerea conturilor curente ale băncilor comerciale şi alimentarea lor, la nevoie, cu monedă pentru refinanțare; prezidarea fixing-ului cursurilor oficiale, intermedierea pe piața schimburilor şi cooperarea cu FMI, Banca Mondială etc., pentru construirea şi finalizarea politicilor monetare.

Printre **instrumentele** acestor politici se pot enumera: **taxa scontului** (scontul şi taxa scontului sunt operațiuni tehnice de creditare, de cumpărare de către o bancă a unor titluri comerciale înainte de scadență la o sumă mai mică decât cea înscrisă pe ele; diferența dintre cele două sume reprezintă scontul) şi **rescontului** (tehnică de refinanțare bancară ce constă în cumpărarea de către Banca Națională a unor titluri de credit pe termen scurt, scontate deja de alte bănci comerciale); **operațiuni pe piața deschisă** (*open-market*, care constau în cumpărarea sau vinderea de titluri de creanțe - obligațiuni financiare - existente pe o piață sau alta); **stabilirea rezervelor monetare obligatorii** (prin intermediul acestora Banca Națională inhibă sau stimulează puterea creatoare de monedă a băncilor comerciale); **reglementarea creditului bancar şi de consum** (acordarea sau neacordarea autorizației de creditare, plafonarea sau susținerea creditelor etc).

Cursul la care moneda unui stat se schimbă contra monedei altui stat exprimă pe de o parte stadiul de dezvoltare al unei economii, iar pe de altă parte raporturile acelei economii cu celelalte economii ale lumii. **Rata de schimb a monedei naționale** are astfel o importanță destul de mare, în acest sens fiind dusă o **politică a schimbului** în cadrul căreia cel mai important rol revine Băncii Naționale.

LECTURI SUPLIMENTARE

„Din punctul de vedere al reformei, rolul statului este dublu. Administrația de stat constituie una din componentele majore ale problemei; tot ei însă îi incumbă un rol central în remediere. Ea este o cauză a dezvoltării inegale, a inegalității în distribuirea venitului, a repartizării deficitare a resurselor publice, a degradării mediului înconjurător şi a unor reglementări fictive sau incompetente. Şi totuşi, administrația de stat trebuie să fie pivotul remedierii. (…) Este clar că orice corectiv esențial adus relației dintre sistemul planificat (programat) şi sistemul pieței trebuie să înceapă cu egalizarea puterii celor două sectoare ale economiei. Aceasta nu este o problemă academică. Ea implică rezolvări practice, urgente, privind modul de stabilire a prețurilor, salariilor şi a veniturilor în cadrul celor două sisteme - probleme pe care, încă o dată, nevoia a încercat să le soluționeze determinând acțiuni care nu numai că nu sunt bine văzute de ştiința economică dominantă, dar sunt chiar în conflict cu tezele sale.” (John Kenneth Galbraith, *Ştiința economică şi interesul public*, Editura Politică, Bucureşti, 1982, p. 311 şi p. 325)

APLICAȚII/EVALUARE

1. Organizați o dezbatere în cadrul căreia să fie analizată problema implicării statului în economie (în sensul unei implicări mai accentuate).

2. Argumentați, după caz, pro sau contra intervenției statului în situațiile de mai jos:

a. Datorită ploilor abundente sunt inundate câteva mii de hectare de culturi agricole aparținând unor ferme agricole private, de la bugetul statului alocându-se sumele corespondente pierderilor înregistrate.

b. Deoarece doar o mică parte dintre absolvenții de studii universitare reuşesc să se angajeze potrivit calificării obținute, se decide diminuarea locurilor fără plată (subvenționate de stat) la 25% din cele existente anterior.

c. Datorită productivității mici obținute la culturile de cereale, producătorii au reuşit să determine creşterea taxelor vamale la acest gen de produse, astfel încât să fie menținute prețurile.

Anexa 7

Tipuri de subiecte 2

Itemi cu răspuns scurt: întrebări directe sau enunțuri care solicită un răspuns predefinit de tipul: expresie, cuvânt, număr, simbol etc.

Precizați răspunsul adecvat la următoarele întrebări:

1. Care sunt formele de echilibru care pot fi diferențiate în funcție de nivelul la care acesta se manifestă? — **echilibru parțial, echilibru general**
2. Care sunt componentele masei monetare? — **numerarul, banii scripturali**
3. Menționați trei cauze care contribuie la creșterea productivității. — **reducerea costului total mediu, aplicarea progresului tehnic, creșterea calității managementului**

Itemi de completare: enunț incomplet care solicită completarea cu anumite cuvinte adecvate contextului dat.

Transcrieți numărul subiectului și precizați termenul/termenii care lipsesc:

1. Condițiile echilibrului economic se realizează doar ca .... — **tendință**
2. .... este format din veniturile bănești totale încasate de un salariat pentru aportul său la activitatea economică. — **Salariul nominal**
3. Inflația reprezintă un fenomen .... — **macroeconomic**
4. Indicatorii macroeconomici pot fi de natură .... sau .... — **brută, netă**

Întrebări structurate: sunt compuse din mai multe subîntrebări legate printr-un element comun. Cuprind un material/stimul în raport cu care se formulează anumite subîntrebări, se oferă date suplimentare, după care urmează altă serie de subîntrebări.

1. **Motivația participării la activitatea economică a producătorului este obținerea profitului.**
   - **a.** Definiți raționalitatea activității economice și arătați ce conferă ea activității economice.
   - **b.** Definiți costul de producție, arătați care sunt căile reducerii sale și de ce trebuie să se țină seama în fixarea unui nivel normal.
   - **c.** Precizați funcțiile profitului, modul în care se poate pune în evidență mărimea sa și enumerați factorii de care depinde mărimea profitului însușit.

Răspuns (nu a fost elaborat întregul răspuns, ci doar enumerate problemele ce trebuie tratate):

a.
- definirea raționalității activității economice;
- precizarea sa în calitate de condiție a activității economice;
- precizarea că în context economic expresia sa este eficiența și definirea acesteia.

b.
- definirea costului de producție;
- precizarea căilor de reducere a costurilor (minimum cinci căi de reducere a costurilor);
- precizarea condițiilor în funcție de care se precizează un nivel normal al costurilor.

c.
- sublinierea importanței profitului;
- precizarea funcțiilor profitului la nivel de firmă, la nivel individual și la nivel macroeconomic;
- precizarea altor funcții ale profitului;
- modalitatea de determinare a profitului însușit;
- enumerarea factorilor (minimum cinci factori) de care depinde mărimea profitului însușit, precizându-se de fiecare dată raportul existent între mărimea profitului însușit și factorul considerat.

Unitatea 8

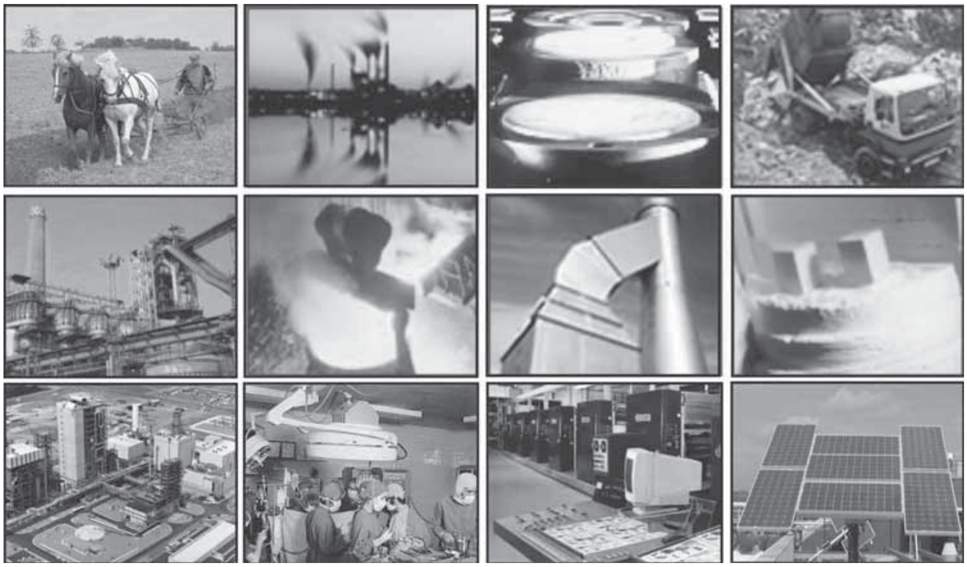
Economia deschisă

22. Globalizarea*. Integrarea economică europeană

22.1 Globalizare şi integrare*
22.2 Globalizarea: evoluţie şi efecte*
22.3 Integrarea economică europeană
22.4 Tranziţia la economia de piaţă şi integrarea României în Uniunea Europeană**

Anexa 8

Tipuri de subiecte 3

22 Globalizarea. Integrarea economică europeană

22.1 Globalizare şi integrare*

Verbul *to globalise* (a globaliza) a fost utilizat în sensul care i se conferă astăzi pentru prima dată în *Merriam Webster Dictionary* în 1944. Ulterior, literatura anglo-saxonă va generaliza termenul de *globalization* (SUA) sau *globalisation* (Marea Britanie), în timp ce cea franceză îl va impune pe cel de *mondialisation*. Semnificaţia este aceeaşi, în măsura în care latinescul *globus* are acelaşi înţeles cu francezul *monde*.

Conceptul de „**globalizare**” este unul dintre cele mai discutate concepte, în ultimii 10-15 ani fiind publicate mii de cărţi şi de studii. Cea mai mare parte a definiţiilor sale se axează pe latura economică a fenomenului, deşi simultan trebuie subliniată creşterea semnificativă a contactelor interculturale, ceea ce face ca aria de cuprindere a fenomenului să se extindă dincolo de domeniul economic.

Globalizarea reprezintă procesul de intensificare fără precedent a relaţiilor şi interacţiunilor economice în sensul încorporării tuturor statelor într-o societate unică, globală.

Din punct de vedere strict economic, globalizarea poate fi apreciată ca o **integrare a pieţelor de mărfuri**, argumentul principal în acest sens vizând convergenţa preţului acestora. Astfel, globalizarea va avea drept conţinut libertatea agenţilor economici de a efectua tranzacţii economice cu rezidenţi ai altor ţări, ceea ce semnifică un acces în creştere al ofertanţilor externi pe pieţele naţionale.

În măsura în care punctul de vedere din care se defineşte globalizarea este acela **economic**, procesul globalizării are o vechime de aproximativ 200 de ani. Dar dacă semnificaţia se extinde la **toate procesele care au ca finalitate îndepărtarea obstacolelor naturale şi artificiale din calea schimbului liber de informaţii, produse şi factori de producţie** între oameni, indiferent de poziţionarea geografică, atunci debutul acestui proces ar trebui plasat în acelaşi moment cu debutul istorei umane.

Printre factorii care susţin procesul de globalizare a activităţii economice un rol deosebit de important îl are **procesul de integrare economică**, ca formă fundamentală a internaţionalizării, alături de globalizare.

Integrarea economică reprezintă ansamblul proceselor prin care două sau mai multe ţări realizează un spaţiu economic comun mai eficient.

Integrarea economică între state poate lua diferite forme, după gradul de integrare distingându-se:

1. **zonele de comerţ liber**, în care taxele vamale şi restricţiile cantitative în cadrul schimburilor dintre ţările membre ale zonei sunt suprimate, dar politicile externe ale fiecărui stat faţă de celelalte ţări rămân libere (funcţionând între 19 noiembrie 1959 şi 1987 - până la crearea **Spaţiului Economic European** -, **Asociaţia Europeană a Liberului Schimb** a fost o astfel de zonă; **North American Trade Agreement** NAFTA, creată în 1988, este de asemenea o zonă de liber schimb între SUA, Canada şi Mexic; **Asociaţia Latino-Americană de Dezvoltare şi Integrare** are statut de zonă de liber schimb, evoluând spre o piaţă comună);
2. **uniunile vamale**, care sunt zone de comerţ liber ce şi-au armonizat legislaţiile vamale naţionale şi au adoptat un tarif vamal comun faţă de ţările terţe (**Comunitatea Economică Europeană** a fost o astfel de zonă; **Uniunea Vamală A Statelor Africii Centrale**, UDEAC, fondată în 1964, este în realitate o piaţă comună cu o monedă comună, anume *francul CFA*, şi o bancă centrală comună);
3. **pieţele comune**, în fapt uniuni vamale care asigură în interior libera circulaţie a mărfurilor, forţei de muncă şi capitalurilor;
4. **uniunile economice**, care sunt pieţe comune ce realizează, în plus, armonizarea politicilor economice naţionale, atât în ansamblu, cât şi

Indicele dezvoltării umane

Accentuarea integrării economice internaţionale pune în evidenţă, într-o tot mai mare măsură, şi diferenţele existente între statele lumii. Ilustrativ în acest sens este cu precădere *Indicele dezvoltării umane* (IDU), în determinarea căruia sunt luate în calcul speranţa medie de viaţă, rata de instruire şi produsul intern brut pe locuitor. Astfel, determinarea acestui indice a pus în evidenţă valori cuprinse, la nivelul anului 1997, între 0,932 şi 0,254, IDU al României ridicându-se la 0,752 în acelaşi an.

sectorial (energetic, monetar, agrar, industrial, social etc. - **Politica Agricolă Comună a Comunității Europene** este un exemplu de politică sectorială armonizată, un pas major spre o uniune economică fiind **Uniunea Monetară**);

5. **integrarea economică totală**, care este considerată a avea cel mai înalt grad, caracterizat prin unificarea politicilor economice de ansamblu, sectoriale şi structurale sub conducerea unor autorități supranaționale;
6. **integrarea politică şi socială**, ce completează integrarea economică totală prin crearea de instituții comune, care preiau din competențele statelor participante, având atribuții tot mai ample în domeniile sociale şi politice.

Efectul creşterii eficienței economice în procesul integrării este însoțit şi de alte fenomene, precum: **intensificarea concurenței în interiorul noilor piețe mult mai mari**, **creşterea puterii de negociere a grupărilor integraționiste**, **transformările structurale pentru a atenua diferențele dintre zonele spațiului integrat** etc.

22.2 Globalizarea: evoluție şi efecte*

În sensul strict economic, respectiv acela al integrării piețelor şi convergenței prețurilor, **globalizarea a debutat în secolele XVIII-XIX**. De exemplu, în Marea Britanie, ponderea comerțului exterior în PNB a crescut de la 8,4% în 1700 la 14,6% în 1760, pentru a ajunge la 15,7% în 1801. Dezvoltarea rapidă a rețelelor feroviare (1820-1850), trecerea în transportul maritim de la corăbii la vase cu motoare pe abur va da un impuls şi mai mare dezvoltării relațiilor economice internaționale, astfel încât unii autori vorbesc despre anul 1820 ca anul în care se declanşează primul val al globalizării. De altfel, comerțul internațional creşte de-a lungul secolului al XIX-lea de aproximativ 40 de ori, această creştere fiind în mare parte datorată reducerii costurilor de transport.

Un alt factor care îşi pune amprenta asupra evoluției globalizării în secolul al XIX-lea este de natură politică, anume creşterea liberalizării comerțului şi îndepărtarea unor restricții în calea mişcării libere a forței de muncă (deşi, spre sfârşitul secolului, măsurile de liberalizare au fost înlocuite cu măsuri protecționiste).

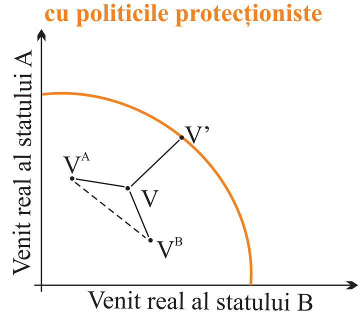
Începutul secolului al XX-lea a fost marcat de continuarea trendului crescător al globalizării. Între 1914 şi 1950 se înregistrează însă o depresiune economică profundă, marcată şi de o accentuare a protecționismului. Trendul ascendent al globalizării se reia după **1950**, fluxurile comerciale internaționale înregistrând o creştere permanentă, atât în valori absolute, cât şi ca pondere în produsul mondial brut. Această creştere a comerțului mondial se înregistrează însă mai ales la nivel intraregional, pe măsură ce se schițează cei trei poli economici mondiali: Uniunea Europeană, SUA şi Japonia. Progresiv, procesul globalizării se accentuează integrând din ce în ce mai mult şi alte dimensiuni ale activității economice: piața schimburilor valutare, piața capitalurilor, piața informației, turismul internațional etc.

Procesul globalizării este evaluat în mod diferit, subliniindu-se avantajele sale, dar existând şi numeroase argumente care insistă asupra aspectelor negative. Printre **avantajele** sale sunt enumerate: globalizarea nu are loc într-un singur sens, ci leagă între ele comunități şi culturi diferite, facilitând cunoaşterea şi comunicarea; în cadrul schimbului liber fiecare parte implicată câştigă; participarea la schimburile economice internaționale reprezintă o condiție necesară pentru asigurarea creşterii economice pe termen lung; creşterea globalizării este strâns legată de reducerea sărăciei etc. **Principalele argumente formulate împotriva globalizării** sunt: globalizarea determină creşterea inechităților sociale, a sărăciei şi a inegalităților; creşterea şomajului este unul dintre rezultatele inevitabile ale globalizării; globalizarea subminează autoritatea

Globalizarea economică

Avantajele cooperării în raport cu politicile protecționiste

Creşterea veniturilor unui stat se poate realiza prin restrângerea schimburilor comerciale sau prin aplicarea unor politici macroeconomice care să conducă la exportarea inflației şi şomajului. În acest caz, de exemplu, dacă statul A practică astfel de măsuri, venitul său va creşte pe seama diminuării venitului în statul B. Din contră, cooperarea internațională va conduce la o evoluție din punctul V în punctul V', respectiv la avantajul ambelor state.

statelor; globalizarea conduce la o uniformizare a gusturilor, la crearea unei culturi standardizate mondiale etc.

Desigur, procesul de globalizare, local şi pe termen scurt, poate avea şi consecinţe negative, însă nu se poate argumenta (statisticile contrazic o astfel de încercare) o relaţie pozitivă între gradul de integrare a unei economii în economia mondială şi inegalităţile din interiorul diferitelor economii, după cum este evident că inegalităţile dintre state sunt mai mari cu cât procesul de integrare este mai redus.

22.3 Integrarea economică europeană

Uniunea Europeană este cea mai avansată formă de integrare, avându-şi originea într-o idee lansată după primul război mondial, potrivit căreia o Europă divizată generează conflicte.

Constituirea sa a avut loc prin **Tratatul de la Roma**, semnat la 25 martie 1957 şi intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958. Statele semnatare au fost: Belgia, Franţa, Germania, Italia, Luxemburg, Olanda. Ulterior au aderat: Marea Britanie, Danemarca, Irlanda (1 ianuarie 1973), Grecia (1 ianuarie 1981), Spania, Portugalia (1 ianuarie 1986), Austria, Finlanda şi Suedia (1 ianuarie 1995), Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia şi Ungaria (1 mai 2004). Are un caracter deschis, un număr mare de ţări europene fiind prinse într-un proces de aderare.

Formarea **Uniunii Europene** a fost favorizată de:
– existenţa unui mod de viaţă asemănător, având la bază acelaşi tip de civilizaţie;
– efectele pozitive întrevăzute şi apreciate de majoritatea populaţiei ţărilor interesate în integrare;
– existenţa unei voinţe politice;
– experienţa şi confirmarea posibilităţii unei integrări avansate oferite de existenţa, încă din 1951, a *Comunităţii Cărbunelui şi Oţelului* (CECO), ce urmărea crearea unei pieţe comune pentru cele două produse.

Principalul obiectiv prevăzut în **Tratatul de la Roma** a fost crearea, până la sfârşitul anului 1992, a unei pieţe comune în cadrul căreia să se realizeze libera circulaţie a bunurilor şi serviciilor, capitalurilor şi a persoanelor.

Tratatul de la Roma a fost actualizat în 1986 printr-un acord cunoscut sub denumirea de „**Actul Unic**". În acest sens obiectivul devenea **Uniunea Economică şi Monetară**. Astfel, în **7 februarie 1992**, la Maastricht - Olanda, **Comunitatea Economică Europeană** devine **Uniunea Europeană**, printr-un tratat (intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993) ce îl înlocuieşte pe cel de la Roma, obiectivul economic principal devenind crearea **Uniunii Monetare**, prin adoptarea unei monede unice şi a unor cursuri fixe în interior.

În 1998 s-au nominalizat cele 11 ţări ce participă la **Uniunea Economică şi Monetară**, ele îndeplinind trei criterii fundamentale cu privire la deficitul bugetar, datoria publică şi inflaţie, s-a adoptat moneda unică (**Euro**) şi s-a creat **Banca Europeană**, menită să realizeze politica monetară corespunzătoare deciziilor luate.

Funcţionarea **Uniunii Europene** presupune o serie de **instituţii**, dintre care cele mai importante sunt:
– **Consiliul European** - cea mai înaltă autoritate în care ţările membre sunt reprezentate la cel mai înalt nivel (şefi de state şi guverne). Stabileşte obiectivele politice cele mai importante;
– **Consiliul de Miniştri European** - principala instituţie cu putere de decizie. Adoptă decizii cu unanimitate de voturi sau, în funcţie de situaţie, cu majoritatea calificată sau majoritatea simplă. Fiecare ţară are un număr de voturi proporţional cu potenţialul economic şi demografic;
– **Comisia Europeană** - instituţia executivă ce are sarcina de a

Banca Centrală Europeană Frankfurt

Sistemul European al Băncilor Centrale

Sistemul European al Băncilor Centrale este alcătuit din **Banca Centrală Europeană** şi din Băncile Centrale Naţionale ale statelor membre ale Uniunii Economice şi Monetare. Banca Centrală Europeană a luat fiinţă în 1998 şi a devenit operaţională după 1 ianuarie 1999, ca urmare a adoptării monedei unice - euro. Sediul BCE este la Frankfurt, funcţionarea sa având la bază **cinci principii fundamentale**: stabilitatea preţurilor, indivizibilitatea politicii monetare, subsidiaritatea, independenţa şi responsabilitatea. BCE răspunde de elaborarea politicii monetare comune pentru toate statele membre ale zonei euro, ea fiind cea care ia hotărâri privind emisiunea de euro, rata de schimb, precum şi nivelul ratei dobânzii.

reprezenta exclusiv interesele comunitare. Pune în aplicare deciziile, controlează respectarea legislației comunitare;
– **Parlamentul European** - este format din membri aleşi prin vot direct de cetățenii statelor Uniunii. Are competențe largi: aprobă acordurile internaționale ale Uniunii, controlează bugetul comunitar, urmăreşte aplicarea politicilor comunitare.

Eforturile **României** de integrare au debutat cu asocierea sa în 1993 printr-un acord ce a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1995 şi prevede eliminarea progresivă a restricțiilor cantitative şi tarifare la fluxurile de mărfuri dintre țara noastră şi **Uniunea Europeană**, liberalizarea graduală a circulației serviciilor, capitalului şi persoanelor, armonizarea legislației cu cea comunitară etc.

Principalele condiții ce trebuie satisfăcute sunt:
– asigurarea stabilității instituțiilor care garantează buna funcționare a democrației, supremației legii, drepturile omului şi respectul față de minorități;
– încorporarea în propria legislație şi aplicarea sistemului de norme comunitare, decizii, directive şi regulamente adoptate până în momentul aderării;
– recunoaşterea obiectivelor stabilite pentru realizarea Uniunii Economice şi Monetare şi promovarea acțiunilor necesare în direcția îndeplinirii lor;
– existența unei economii de piață funcționale, capabile să facă față presiunilor concurențiale din cadrul pieței unice, fapt ce implică atingerea unui grad de dezvoltare apropiat de cel al țărilor membre UE (creşterea PIB-ului cu 4-6% anual, o inflație exprimată cu o singură cifră, reducerea şomajului, atingerea unui PIB pe locuitor de 8 400 euro).

22.2 Tranziția la economia de piață şi integrarea României în Uniunea Europeană**

La începutul anilor '90 economia românească era o **economie centralizată**, statul fiind singurul furnizor de bunuri şi servicii. Monopolul proprietății socialiste (de stat) era dominant, activitatea economică fiind condusă în mod centralizat.

Stadiul de dezvoltare economico-socială a României din acel moment era rezultatul unor evoluții care progresiv şi-au epuizat potențialul, ceea ce a condus la o degradare a nivelului de trai după ce, un timp, acesta înregistrase o evoluție pozitivă. Astfel, în întreaga perioadă 1950-1989, creşterea economică a avut un caracter extensiv, cu deosebire după 1970, când se accentuează preponderența acțiunii factorilor cantitativi în susținerea indicatorilor macroeconomici.

Preponderența proprietății socialiste a condus însă la **fenomenul de depersonalizare a proprietății**, fiind inhibat spiritul antreprenorial, inițiativa economică. Economia României, funcționând pe principiile economiilor de comandă, se caracteriza printr-o rigiditate extremă la schimbări şi prin incapacitatea de a asimila, prin concurență, noile tehnologii. Progresiv au apărut şi s-au accentuat dezechilibre economice grave, mai ales între **caracterul pregnant extensiv al dezvoltării şi randamentul redus al factorilor de producție utilizați**. În condițiile supradimensionării dezvoltării unor ramuri industriale s-a produs o risipă accentuată de resurse, cu privarea altor sectoare ale economiei, în special cele legate de producția bunurilor de consum şi cel al serviciilor pentru populație. Aceste dezechilibre au fost accentuate şi de **contradicția tot mai presantă între necesitățile de retehnologizare a proceselor de producție şi slaba înzestrare cu factori tehnologici competitivi a subramurilor care puteau susține această retehnologizare**.

Pe fondul transformărilor socio-politice de la sfârşitul anilor '80 se impunea astfel cu necesitate **abandonarea sistemului falimentar al economiei de comandă** şi **construirea mecanismelor specifice economiilor concurențiale**. În

pofida demarării procesului de tranziție la economia de piață, evoluțiile economiei româneşti după 1989 sunt caracterizate de numeroase contradicții: macrostabilizarea a început să fie atinsă abia în anii din urmă, economia de piață nu este încă una funcțională, productivitatea muncii se situează la niveluri scăzute, inflația s-a redus, de asemenea, abia în ultimii ani, populația ocupată are o pondere redusă în ansamblul populației apte de muncă etc.

Toate acestea, respectiv dificultățile extreme ale procesului de tranziție cu care țara noastră se confruntă, sunt consecința unei crize structurale profunde, ale cărei cauze trebuie identificate, în primul rând, în acumulările unor contradicții şi dezechilibre profunde în perioada 1965-1989, dar, de asemenea, în ritmul lent al reformelor presupuse de tranziția la economia de piață, mai ales în perioada cuprinsă între1990 şi1996.

Evoluția şi formarea produsului intern brut în perioada 1990-1991

Anul	PIB mild. lei prețuri curente	Ritm anual %	Formarea produsului intern brut (structura în %)				
			Industrie	Construcții	Agricultură	Servicii*	Altele**
1990	857,9	-5,6	40,5	5,4	21,8	26,5	5,8
1991	2203,9	-12,9	37,9	4,4	18,9	34,8	4,0
1992	6029,2	-8,8	38,3	4,8	19,0	40,6	-2,7
1993	20035,7	1,5	33,8	5,2	21,0	37,0	3,0
1994	49773,2	3,9	36,2	6,5	19,9	33,7	3,7
1995	72135,5	7,1	32,9	6,6	19,8	36,1	4,6
1996	108919,6	3,9	33,2	6,5	19,2	36,6	4,5
1997	252925,7	-6,1	30,9	5,2	18,0	38,4	7,5
1998	371193,7	-4,8	26,3	5,1	14,4	44,4	9,8
1999	545730,0	-1,2	24,8	5,0	13,3	46,4	10,5

* Cuprinde: transporturi şi telecomunicații, comerț, turism, hoteluri şi restaurante, tranzacții imobiliare, sănătate, învățământ şi alte servicii, servicii financiar-bancare, administrație publică.
** Cuprinde: impozite nete pe produs şi taxe vamale.
Sursa: BNR, Raport anual 2000 şi 2001

În pofida ritmului lent al reformelor presupuse de tranziția la economia de piață, pentru societatea românească a devenit relativ repede evident că şansa dezvoltării economice şi sociale pe termen lung a României este **integrarea în Uniunea Europeană**. Astfel, pornind de la relațiile stabilite începând cu 1990, România a semnat în 1993 un **acord de asociere**, intrat în vigoare la **1 ianuarie 1995**. Acest acord prevede eliminarea progresivă a restricțiilor cantitative şi tarifare la fluxurile de mărfuri dintre țara noastră şi UE potrivit unui calendar convenit, liberalizarea graduală a circulației serviciilor, capitalului şi persoanelor, armonizarea legislației româneşti cu cea comunitară etc.

Principalele **condiții** pe care România trebuie să le îndeplinească în procesul de integrare sunt: asigurarea stabilității instituțiilor care garantează buna funcționare a democrației; armonizarea legislației româneşti cu cea comunitară şi aplicarea sistemului de norme comunitare; acceptarea obiectivelor Uniunii Economice şi Monetare şi promovarea acțiunilor necesare pentru îndeplinirea lor; existența unei economii de piață funcționale, capabilă să facă față concurenței din cadrul pieței unice etc.

La câteva luni de la intrarea în vigoare a Acordului European (1 februarie 1995), România a depus cererea pentru aderare (22 iunie 1995), obligându-se să depună toate eforturile necesare pentru îndeplinirea condițiilor de aderare. Procesul de aderare a demarat efectiv în februarie 2000, semnarea Tratatului de aderare realizându-se în **25 aprilie 2005** (dată la care România primeşte statutul de observator), considerându-se că România va fi capabilă să-şi asume obligațiile de membru începând cu **1 ianuarie 2007**.

25 aprilie 2005
Semnarea Tratatului de aderare

„După teoria noastră, fiecare ţară se îndreaptă de preferinţă către ramurile cele mai productive de activitate, fără să se preocupe în ce mod îşi va satisface toate nevoile sale. Scopul său este ridicarea nivelului general al ţării. În ceea ce priveşte aprovizionarea cu mărfurile cele mai necesare pentru viaţa poporului, aceasta se face fie prin producţia internă, fie prin import, fără nici un fel de preferinţă pentru o cale sau cealaltă. Numai gradul productivităţii muncii aferente unei mărfi decide dacă aceasta trebuie să fie produsă în ţară sau dacă trebuie să fie importată. (…) În acest mod se creează şi se menţine între toate popoarele o dependenţă reciprocă, ca urmare a realizării acestei tendinţe.” (Mihail Manoilescu, *Forţele naţionale productive şi comerţul exterior*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 366-367)

„Multinaţionalele există încă din Evul Mediu. Astfel, în secolul al XIV-lea, întreprinderea Peruzzi făcea comerţ în întreaga Europă, importa ţesătură din Flandra şi fabrica îmbrăcăminte în oraşul său de origine, Florenţa. În secolele XVI - XVIII, marile companii comerciale, ca de exemplu Compania Indiilor, sprijinite de imperiile coloniale britanice şi olandeze au dezvoltat, la nivel mondial, activităţi de comerţ, dar şi de producţie. În secolul al XIX-lea investiţiile directe externe (IDE) au permis, înainte de toate, dezvoltarea finanţelor şi exploatarea resurselor necesare dezvoltării ţărilor industrializate (materiile prime, minele şi agricultura reprezentau 55% din stocul mondial de IDE în 1914) şi în finanţe. Firmele britanice se aflau la originea a aproape a jumătate din investiţii, înaintea Statelor Unite (22%) şi altor ţări europene (Franţa, Germania, Suedia). Investiţiile erau concentrate asupra unui număr de 12 teritorii (Statele Unite, Rusia, Canada, Austro-Ungaria…). După primul război mondial, IDE au reînceput să crească într-un ritm alert: în 1938, stocul mondial era cu 50% mai crescut ca volum, decât în 1914. Între cele două războaie mondiale se înregistrează o dezvoltare importantă a cartelurilor. După al doilea conflict mondial, doar firmele americane atrag investiţia străină, a cărei pondere economică scade în ritm alert. Va trebui aşteptată a doua jumătate a anilor ’80 pentru ca firmele europene şi japoneze să se angajeze serios în adoptarea de strategii transfrontaliere.” (*Alternatives économiques*, Hors série, nr. 189, februarie 2001, p. 33)

LECTURI SUPLIMENTARE

VI. Evaluări ale Comisiei Europene privind România, conţinute în rapoartele anuale pe perioada 2000-2002

2. Criteriile economice

Raportul 2000	Raportul 2001	Raportul 2002
România nu poate fi considerată o economie de piaţă funcţională.	România a făcut progrese în procesul de creare a unei economii de piaţă funcţionale.	România a continuat să facă progrese către o economie de piaţă funcţională, iar perspectivele de realizare a acestui obiectiv s-au îmbunătăţit.
România nu este capabilă să facă faţă pe termen mediu presiunii concurenţiale şi forţelor pieţei din cadrul Uniunii şi nu şi-a îmbunătăţit substanţial perspectivele sale economice.	Deşi nu este capabilă să facă faţă pe termen mediu presiunii concurenţiale şi forţelor pieţei din cadrul Uniunii, România a întreprins măsuri care-i vor permite dezvoltarea capacităţii concurenţiale a economiei, cu condiţia să fie continuate reformele economice în derulare.	Implementarea susţinută şi deplină a măsurilor planificate şi finalizarea reformelor avute în vedere vor permite României să facă faţă pe termen mediu presiunii concurenţiale şi forţelor pieţei din cadrul Uniunii.
România a făcut unele progrese pe calea stabilizării macroeconomice; creşterea economică a fost reluată, iar exporturile sunt în creştere. (...)	România a făcut progrese pe calea stabilizării macroeconomice, creşterea economică a fost reluată, iar exporturile au crescut. (...)	În ultimii ani au fost înregistrate realizări semnificative pe linia stabilizării macroeconomice.

Sursa: *Pregătirea României pentru aderarea la Uniunea Europeană. Istoric, evoluţii, metodologii*, Bucureşti - februarie 2003, editat de Ministerul Integrării

Aplicații/Evaluare

1. Care credeți că sunt cauzele care au determinat apariția și accentuarea integrării economice internaționale?
2. Analizați comparativ avantajele și dezavantajele globalizării economice.
3. De ce se apreciază că decalajele economice între țări se accentuează cu atât mai mult cu cât procesul de integrare economică este mai redus? Sunteți de acord cu această idee? De ce?
4. Care credeți că sunt avantajele și dezavantajele adoptării euro și renunțării la monedele naționale?
5. Încercați să puneți în evidență în localitatea sau zona în care trăiți manifestări ale fenomenului globalizării. Sunt pozitive sau negative aceste manifestări? Care dintre ele sunt preponderente?
6. Realizați un portofoliu cu titlul „Integrarea economică europeană” în care să încercați prezentarea etapelor, conținutului și a rezultatelor acestei integrări.
7. Realizați un portofoliu cu titlul „Organizații și instituții economice mondiale” în care să încercați prezentarea celor mai importante organizații și instituții economice mondiale, mai ales a celor care dețin un rol în accentuarea integrării economice sau a fenomenului globalizării.

Organizați-vă în grupe de câte patru elevi sau pe perechi și încercați să răspundeți la următoarele probleme. După ce ați obținut răspunsul în grupul propriu, confruntați acest răspuns cu cel al grupurilor vecine. În măsura în care există diferențe, analizați cum pot fi ele eliminate pentru a obține cea mai adecvată rezolvare.

1. Unele dintre argumentele aduse împotriva globalizării se referă la faptul că aceasta este benefică în primul rând pentru firmele multinaționale, care ajung să concentreze și să controleze capitaluri foarte mari. Formulați o poziție argumentată pro sau contra acestei idei.
2. Unul dintre instrumentele integrării economice internaționale, al procesului de globalizare, este reprezentat de investițiile străine.
   a. Accentuarea investițiilor străine într-o economie națională a determinat adesea apariția unei opoziții, considerându-se că prin intermediul acestora străinii obțin controlul asupra economiei naționale. Sunteți de acord cu aceste acuzații? De ce?
   b. Cine pierde și cine câștigă dacă cetățeni străini vor cumpăra mari suprafețe de pământ arabil în România?
3. Unul dintre efectele integrării economice este posibilitatea migrării forței de muncă la nivel internațional cu mai mare ușurință. Cunoașteți, desigur, faptul că numărul românilor care lucrează în străinătate este foarte mare. Acest fenomen este pozitiv sau negativ pentru societatea și economia românească? De ce?
4. Se consideră, în general, că procesul de tranziție la economia de piață a demarat cu mare greutate în România, iar după aceea ritmul reformelor a fost unul deosebit de lent.
   a. Sunteți de acord cu aceste critici? De ce?
   b. Care credeți că sunt cauzele pentru care reforma economică a fost deosebit de lentă în România?
   c. Ce măsuri ar fi trebuit întreprinse pentru ca tranziția la economia de piață să se realizeze mult mai repede?
5. Cum credeți că ca evolua economia românească în următoarele decenii? Încercați să realizați în cadrul fiecărei grupe o listă cu cinci oportunități care, în măsura în care ar fi fructificate, ar permite dezvoltarea rapidă a economiei românești. Confruntați listele obținute și realizați o listă finală de cinci-șapte astfel de oportunități, și anume cele considerate ca cele mai promițătoare.
6. Realizați un portofoliu, pornind de la oportunitățile identificate la aplicația precedentă, cu titlul „România la viitor”.
7. Integrarea României în Uniunea Europeană, cel puțin din punct de vedere economic, nu are, pe termen scurt și mediu, doar avantaje, ci și dezavantaje.
   a. Sunteți de acord cu această idee? De ce?
   b. Care credeți că sunt dezavantajele integrării din punct de vedere economic?

Anexa 8

Tipuri de subiecte 3

1. Utilizând termenii de „stat”, „economie de piață” și „pluralismul formelor de proprietate”, alcătuiți un text de aproximativ 10 rânduri (±1 rând), în cadrul căruia să ilustrați corelațiile existente între termeni, utilizându-i în sens specific economic.

Istoria economică atestă existența concomitentă a mai multor forme de proprietate în toate timpurile și în toate statele. Ansamblul formelor concrete de manifestare a proprietății este denumit prin termenul de pluralismul proprietății.

Pluralismul proprietății reprezintă o trăsătură principală a economiei de piață care generează libera inițiativă și competiția între agenții de proprietate. Ca expresie a libertății economice, libera inițiativă se manifestă pe deplin și neîngrădit în condițiile dominației proprietății private. În economia de piață, libera inițiativă nu presupune absența intervenției statului, dimpotrivă și aici, statul (democratic) intervine direct și indirect în viața economică a societății, rol justificat de calitatea de proprietar al unei părți din capitalul social, de calitatea de consumator al unei părți din resursele societății și din faptul că are responsabilități față de locuitorii săi. Intervenția statului în economia de piață nu anulează pluralismul proprietății, deoarece continuă să existe proprietatea privată care este dominantă, proprietatea publică și cea mixtă, chiar și în economia de comandă se poate vorbi de pluralismul proprietății, însă dominantă este proprietatea publică, piața fiind dirijată prin plan.

Rezolvarea de probleme reprezintă activități noi, diferite de activitățile de învățare curente, menite să rezolve o problemă prin utilizarea unor operații mentale complexe (analiză, sinteză, evaluare, transfer etc.).

2. Caracterizați comparativ cele două componente ale capitalului tehnic.

După modul în care participă la activitatea economică, cum se consumă și cum se înlocuiesc elementele capitalului tehnic, capitalul tehnic se compune din capital fix și din capital circulant. Componentele capitalului tehnic se comportă diferit în procesul de producere a bunurilor economice, îndeplinind funcții diverse. Astfel, mașina de cusut este utilizată în mod repetat pentru obținerea confecțiilor, dar stofa sau ața sunt utilizate o singură dată în procesul de producție. Mașina de cusut face parte din categoria capitalului tehnic, deoarece participă la mai multe acte de producție, se consumă treptat și se înlocuiește după mai mulți ani de funcționare. Stofa și ața fac parte din categoria capitalului circulant care participă la un singur act de producție, se consumă integral sau este profund transformat și se înlocuiește după fiecare ciclu de producție. În categoria capitalului fix intră: clădirile, mașinile și instalațiile, mijloacele de transport, calculatoarele de proces, licențele etc., iar în categoria capitalului circulant intră materiile prime, materiale, combustibil, energie, piese aflate în procesul de asamblare, semințele, îngrășămintele etc. Ca urmare a folosirii capitalului fix apare uzura, adică procesul de consumare treptată a capitalului fix. Uzura poate fi: fizică (deprecierea treptată a caracteristicilor funcționale ca urmare a folosirii îndelungate și acțiunii factorilor naturali) și morală (deprecierea care apare sub incidența progresului tehnic și a condițiilor pieței ce asigură utilaje noi mai performante sau / și mai ieftine decât cele în funcțiune). Recuperarea pierderilor datorate uzurii se face prin amortizare, aceasta fiind procesul de recuperare a prețului de cumpărare a capitalului fix.

3. Creșterea consumului nu poate fi însoțită de o creștere similară a resurselor. Argumentați afirmația, analizând necesitatea utilizării raționale a resurselor.

Activitatea umană este determinată sub toate aspectele sale de necesitatea satisfacerii unor multiple nevoi umane. Nevoile constituie mobilul întregii activități umane prin care natura este transformată în scopul producerii celor necesare existenței. Nevoile umane nu se manifestă izolat, ci formează un sistem integrat, sistem ce poate fi caracterizat ca dinamic (nevoile se multiplică și se diversifică pe măsură ce sunt satisfăcute) și nelimitat (nevoile sunt nelimitate ca număr, dar limitate ca volum în sensul că sunt saturabile la un moment dat). Pentru satisfacerea nevoilor, oamenii se implică în activități. Manifestarea nevoilor ca mobiluri ale activității umane se realizează în cadrul societății ca interese economice. Orice activitate umană orientată spre satisfacerea nevoilor face apel la resurse. Resursele constituie suportul consumului, de cantitatea și calitatea lor depinzând gradul în care omul își satisface nevoile, la nivel individual și social. Caracteristica esențială a resurselor, spre deosebire de nevoi, este raritatea. Raritatea vizează toate categoriile de resurse, are un caracter permanent, iar ca atare se manifestă ca o lege naturală a economiei. Resursele se dovedesc astfel a fi limitate în raport cu nevoile și potențialul planetei, ceea ce înseamnă că apariția unor nevoi suplimentare pretinde satisfacerea lor, dar această satisfacere nu se poate realiza prin creșterea proporțională a consumului de resurse. Prin urmare, în condițiile caracterului limitat al resurselor ce se utilizează pentru satisfacerea unor nevoi nelimitate se pune întotdeauna problema alternativelor de utilizare a resurselor, problema alegerii, care se realizează întotdeauna cu un anumit cost: costul de oportunitate. În cadrul activității economice se presupune că alegerile ce se fac se realizează în sensul maximizării avantajelor, respectiv pe criterii de raționalitate. Raționalitatea activității economice constă în capacitatea omului de a înțelege, a cunoaște această activitate și a acționa conștient în concordanță cu cunoștințele dobândite, anticipând consecințele faptelor sale. Obiectivul activității economice se traduce astfel într-o funcție de maximizare a efectelor utile prin minimizarea consumului de resurse.

Bibliografie selectivă

***, *Dicționar de economie*, ediția a II-a, Editura Economică, Bucureşti, 2001
Academia de Studii Economice, *Economie*, ediția a V-a, Editura Economică, Bucureşti, 2000
G. Abraham-Frois, *Economia politică*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994
M. Băcescu şi Angelica Băcescu-Cărbunaru, *Compendiu de macroeconomie*, Editura Economică, Bucureşti, 1997
P. Bezbach, *Inflație, dezinflație, deflație*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992
Gabriela Bodea, *Microeconomia: principiile şi mecanismele jocului*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002
M. Didier, *Economia: regulile jocului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998
E.M. Dobrescu, M. Mureşan, G. Bodea şi D. Mureşan, *Dicționar de istorie economică şi istoria gândirii economice*, Editura All Beck, Bucureşti, 2005
Monica Dudian (coord.), *Economie*, Editura All Beck, Bucureşti, 2005
S. Dumitrescu şi Ana Bal, *Economie mondială*, ediția a II-a, Editura Economică, Bucureşti, 2002
J. Généreux, *Economie politică. Macroeconomie în economia deschisă*, Editura All Beck, Bucureşti, 2000
C. Gogoneață şi A. Gogoneață, *Economie politică - teorie micro şi macroeconomică*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995
D. M. Hausman (editor), *Filosofia ştiinței economice*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993
V. R. Ionescu şi E. Gavrilă, *Elemente de macroeconomie*, Editura Economică, Bucureşti, 1999
J.M. Keynes, *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii şi a banilor*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1970
R.G. Lipsey şi K.A. Chrystal, *Economia pozitivă*, Editura Economică, Bucureşti, 1999
Maria Mureşan şi D. Mureşan, *Istoria Economiei*, ediția a II-a, Editura Economică, Bucureşti, 2003
I. Popa, *Bursa*, vol. I şi II, Editura Adevărul, Bucureşti, 1993, 1994
P. A. Samuelson şi W. D. Nordhaus, *Economie politică*, Editura Teora, Bucureşti, 2001
O. Werk şi R. Erbrecht (coord.), *Compendiu de economie*, Editura All Educațional, Bucureşti, 2001

ISBN 973-622-281-0
9789736222818